

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת קרח תש"פ
פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף

חינוך

חידות

פולמוס

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

9797@okmail.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם



אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת קרח תש"פ..... ז

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר..... ז
מדוע נסמך "ובמושב לצים לא ישב" ל"כי אם בתורת ה' חפצו וגו'?"..... ז

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים..... ט

"אנכי ה' אלוקיך" נאמר בלשון יחיד – וסביב זה נסוב הויכוח בין קורח ועדתו למשה רבנו..... ט

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים..... טז
"איזהו חכם הלומד מכל אדם" – אבות פרק ד' משנה א'..... טז

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי..... כג

בענין מעלין בקודש ואין מורידין..... כג

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים..... כז

חילול שבת מחשש שמא יאבד את מאור עיניו..... כז

בנתיבות הירושלמי – הפרשה באספקלריית תלמוד הירושלמי / הרב ישראל קלוזנר - מו"ל ילקוט שמחת ירושלים עה"ת ומועדים..... לב

גם 'שמותיהם' של עדת קורח פרחו מה'שטרות' כדי ששם ישכח מתוך הקהל..... לב

הודיה בפרשה / הרב חיים שולביץ..... לד

'למשחה' באכילת לחמי תודה..... לד

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות המועדים וחדשי השנה..... מ

בענין זמן פדיון הבן..... מ

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דייין ומו"צ בירושלים עיה"ק..... מו

מדידת חום בכניסה לבית חולים בשבת במצלמות התרמיות..... מו

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. נא פניני עיון בפרשת השבוע..... נא

התורה ומצוותיה / הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון, מח"ס סימני המצוות ושא"ס, דומ"צ באשדוד..... נו

זרים בעבודת הלוים..... נו

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס..... סב

דיבור בסלולרי ושמיעת מוזיקה בנגן במקומות האסורים בדיבור?..... סב

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב..... סה

חשבונות נפלאים לבאר את מספר המתים המגיפה..... סה

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס..... סט

מדוע במחלוקת נענשים יונקי השדים, אם הם לא עשו דבר?..... סט

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים..... עב

הקשר האדוק בין "מטה אהרן" לבין "ארון העדות"..... עב

יקרה מפנינים / הרב מנשה פייגנבוים, מח"ס יקרה מפנינים..... עו

האם זמנה של אכילת תרומה היא דוקא בלילה..... עו

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב..... עט

קורח 'פיקח' היה?..... עט

לוית ח"ץ / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מנצ'סטר)..... פא

האם יש בחירה שלא לכעוס בעש"ק?..... פא

ליבנו בתורתו / הרב אברהם דהאן, מח"ס 'ברכת אברהם' על הל' שבת, מג"ש בבימ"ד 'אוהל צעירים', ירושלים..... פו

האם מומר מצטרף למנין עשרה?..... פו

עניני פדיון הבן..... פח

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', מגיד מישרים ויו"ר מכון 'למעשה', אשדוד..... צב

למה ראשי הסנהדראות לא ידעו תשובה לקושייתו של קורח - כוחה של ליצנות..... צב

מאור שעשועי - הגדולה והענוה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'..... קה

"תתנשאו" - לשבח ולגנאי..... קה

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' 'שערי בית המדרש' ושא"ס קז
איסור המחלוקת..... קז

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד קי
מחלוקת האסורה – מהי?..... קי

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לויקווד קטו
בענין הבוטח בעשרו הוא סיבה ליפול..... קטו

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס יוסף החדש' ושא"ס, מו"צ בבית הוראה 'אור החכמה'..... קיח
חלוקת שום וסוכר בפדיון הבן..... קיח

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, ר"מ בישיבת 'אור אליהו', מודיעין עילית. קכ
התנדבות – לפי הכללים..... קכ

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל קכו
ונהי בעינינו כחגבים..... קכו

נשכימה לכרמים / הרב גרשון יהודה וינטרוב, מח"ס זכרון פנחס, ראש כולל 'יערה' במושב יערה..... קכח
מחלוקת בין גדולים..... קכח

פנימיות הפרשה / הרב ישראל מאיר גלינסקי, ר"מ בישיבת מאירת עיניים, ירושלים..... קל
ה'קרחה' של קורח..... קל

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי..... קלה
שמירת הדיבור – עיקר העבודה!..... קלה

צוף התורה / הרב נעם לסר, נו"נ בישיבת מיר, ירושלים..... קלז
הערות במקראי הקודש..... קלז

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמאן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל' ו'הליכות עולם', מנצ'סטר קמ
סגולת כנף הציצית לבטל כעס..... קמ

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל
על הש"ס, אלעד קמה
איך נפלו גיבורים וגדולי הדורות.....קמה

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה קמט
קיום מצות מזוזה במדבר.....קמט

תובנות / הרב נחמן דרקסלר קנא
הכל בידי שמים.....קנא

פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף . קנג

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף.
נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי קנג
בדיקת חום אוטומטית בשבת.....קנג

חינוך קנח

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
קנח
עשיר כקורח.....קנח

חידות קס

חידות – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס
לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ קס
שאלות בפרשת קרח.....קס
חידותא דאפטרטא קרח (שמואל-א יא).....קס
תשובות לחידותא שלח.....קס
חידותא דאפטרטא שלח (יהושע ב').....קסב

חידון לנוער / ה"ה שלום צבי אייזנשטיין קסג
שאלות וחידודים לפרשת קרח על פי אל"ף בי"ת.....קסג
תשובות:.....קסד

כתב חידה / הרב אשר קופלוביץ קסה
כתב חידה לפרשת קרח.....קסה
פיתרון כתב החידה לפרשת שלח: 'כנף'.....קסו

פולמוס קסז

פולמוס / הרב יהודה אייזנשטיין – מח"ס 'מיולי דשטרות' 'אהל מועד' ו'אהל אבות',
ורבני ולומדי אספקלריא..... קסז
[ברכה בלי שם ומלכות כשמסופק בברכות הנהנין..... קסז](#)

פולמוס / הרב מרדכי אקשטיין, ורבני ולומדי אספקלריא..... קעה
[מה שונה חיוב הכרת הטוב מלאו של לא תקום..... קעה](#)

אספקלריא לדרך היומי קצח

אספקלריא לדרך היומי – הארות במסכת שבת..... קצח
[הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים..... קצח](#)

סיפור רא

"מתוך ההפיכה" – סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים
וינשטוק..... רא
[פרק כ"ח "טיפול בכפפות משי"..... רא](#)

סיפור / הרב פינחס זרביב..... רי
[הציל לזולת – הציל לעצמו..... רי](#)

סיפור השגחה מדהים מאת בעל המעשה / הרב יצחק פריד, קרית גת..... ריא
[הסיפור על הסיומים..... ריא](#)

אספקלריא לפרשת קרח תש"פ

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
מדוע נסמך "ובמושב לצים לא ישב" ל"כי אם בתורת ה'
חפצו וגו'?"

לפי המשנה באבות, על פי הבנת הרמב"ם וסיעתו:
סמיכות זו מלמדת אותנו:

ששנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה – הרי זה מושב לצים. [מסכת אבות פ"ג מ"ב –
על פי הרמב"ם וסיעתו שנלמד מסמיכות זו.^א]

*

אבן ספיר (ר"י פנחסי, משלי יד, ז):
סמיכות זו מלמדת אותנו:

היושב במושב לצים גם כאשר יהיה חפצו בתורת ה', שיצטרך אל החכמה הניתנת פה
אל פה, לא ימצא מי שילמד אותו.

*

בספר נחלת יוסף (רי"ז ליפוביץ, רות, עמוד נב) מבאר:
סמיכות הפסוקים מלמדת אותנו:

ש"מושב לצים" הוא ההפך מ"תורת ה'", ומזה נלמד שגם "מושב לצים" פועל עם דרך
ושיטה, שהם באים עם שיטות עמוקות אך ללא התאמה עם האמת.

*

בספר נחלת יוסף הנ"ל מבסס את דבריו על דברי מדרש שוחר טוב שהנחש הקדמוני
היה "ליצן", שטען טיעונים מושכלים אך שקריים. וכתב שאם כן גם התיאטרות ודומיהן
היו כוללים "אידיאולוגיה", ופעלו עם דרך ושיטה.

ומאידך, ההבנה הרווחת יותר הינה להפך, שמהות הליצנות הוא פריקת כובד הראש,
והפגם בו הוא גם עצם חוסר הרצינות.

*

^א הרחבנו דברים בעוסקנו בפסוק 'ובמושב לצים לא ישב'.

ובהערת אגב:

הליצנות הנזכרת לגבי הנחש, ה"דמגוגיה" – לפעול רע על ידי מיטב הדיבור, מתקשרת גם היא עם קלות הראש.

שמסקיע את כוחו ברובד החיצוני, של דיבור. דיבור שאינו נובע מניתוח חד כן ומעמיק של הנתונים, ואת זה הוא מחשיב. אינו מעמיק לחשוב עד מקום אמיתי ומחייב.

לעומתו האדם המיושב בדעתו, דורש מעצמו שיהיו פיו ולבו שוים, שיותר ממה שזו דרישה מ"דיבורו" זו דרישה מ"חשיבתו", לברר לעצמו את הדבר במחשבתו (ראה ספר "מלות ההגיון" לרמב"ם).

*

בתחום זה קיימת תופעה מדהימה:

לפעמים מגיע הלץ לרמה שפלה כל כך, עד שמתקיים בו "וימינם ימין שקר" (תהלים קמד, ח; קמד, יא), שהשקר נעשה אצלו ה"ימין", עד שגם הוא עצמו ימהר להתפתות לדוברי שקרים. לפעמים גם אם בסתר לבו יודע את האמת, יעדיף את השקר ששמע על פני האמת, וזאת אפילו אם ברור גם לו שהאמת היא זו שלטובתו!

וכל זאת מכח הענין האמור, שהכלי הפעיל אצלו יותר הוא הכלי המנתח בשטחיות עד הרובד של 'שנינות הלשון' ותו לא. לכן, גם כששומע דבר-מה מפיי-זולתו – הריהו מכריע את אמיתתו לפי כלי זה. זאת, גם כאשר חש הוא בסתר לבו שלפי רובד עמוק יותר אין זו האמת. וכך החוש מעיד.

הוא שדוד המלך מאלפנו בינה: "עַם עֶקֶשׁ תִּתְּפֹּל" (תהלים יח, כז), עם עקום-מח תנהג בעקמומיות, וכך תסתדר אתו מצוין.

הבה נבחר בדרך אמת מול עצמנו.

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים

**"אנכי ה' אלוקיך" נאמר בלשון יחיד – וסביב זה נסוב
הויכוח בין קורח ועדתו למשה רבנו**

פִּי כָּל הָעֵדָה כָּל־מִן קְדוֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה' וּמְדוּעַ תִּתְנַשְׂאוּ עַל קְהַל ה' (טז, ג)
טענת קרח "אין תורה מן השמים"

א] ידועים דברי חז"ל (במד"ר יח, ג) שקרח הקניט את משה בטענה: מה הדין של טלית שכולה תכלת לגבי תכלת? ומה דין בית מלא ספרים לגבי מזוזה? וענה משה שיש בזה חיוב. וטען כנגדו קורח: טלית שכולה תכלת אין פוטרת עצמה, ארבע חוטין פוטרות אותה?! כל התורה כולה רע"ה פרשיות אינה פוטרת את הבית, פרשה אחת שבמזוזה פוטרת את הבית?! אמר לו קרח: "דברים אלו לא נצטוית עליהן ומלבך אתה בודאן".

ובירושלמי (סנהדרין י, א) מובא שבאותו שעה אמר קרח: "אין תורה מן השמים, ולא משה נביא, ולא אהרן כהן גדול".

ומבואר שכפירתו של קרח היתה ש"אין תורה מן השמים!"

ומעתה עלינו לבאר מה שפירש רש"י (טז, ג) עה"פ "כולם קדושים" – שקורח טען: "כולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה", "ומדוע תתנשאו" – אם לקחת אתה מלכות לא היה לך לברר לאחריך כהונה, לא אתם לבדכם שמעתם בסיני "אנכי ה' אלהיך" (שמות כ, ב), כל העדה שמעו".

והנה מאחר שכאמור קורח בא לכפור ב"תורה מן השמים", מהו שאמר שכולם שמעו בסיני "אנכי ה' אלוקיך"?

קורח כפר שלא צריך אמצעי

ב] וביאר בזה מו"ר הגאון הגרד"כ שליט"א (מזמור לדוד ח"ב מאמר יז), דהנה המהר"ל בגור אריה מבאר את משנתו של קורח שטענתו היתה: "שהם פטורים מאותו המלמד להם תורה, כי אינם צריכים שום אמצעי, שכולם חכמים ושמעו מפי הגבורה "אנכי" ומה צריך לאמצעי".

ומבואר מדברי המהר"ל, שודאי הודו קורח ועדתו שתורה מן השמים, אבל זה רק במה ששמעו בעצמם "אנכי" ו"לא יהיה", ועיקר מה שכפרו הוא במה שנמסר למשה – שבאו לכפור שאינם צריכים מלמד ואמצעי כמשה רבן של ישראל – וכפי שנאמר (דברים ה, ה) "אנכי עמד בין ה' וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את דבר ה'", וזהו שטענו "כי כל העדה כולם קדושים".

"תורה צוה לנו משה" – כנגד תרי"א מצות

ויש להוסיף בזה, דהנה בגמ' במכות (כג, ב) אמרו: "דרש רבי שמלאי, שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו לו למשה, שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם. אמר רב המנונא, מאי קרא? "תורה צוה לנו משה מורשה" תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי, "אנכי" ו"לא יהיה לך" מפי הגבורה שמענום".

הרי שכל ישראל שמעו את ב' הדברונות הראשונות מפי הגבורה, ואת השאר שמעו ממשה רבינו – ועל זה נאמר "תורה צוה לנו משה", ד"תורה" קאי על תרי"א המצות (חוץ מב' הדברות ששמעו מפי הקב"ה בעצמו). וזהו שבאו קורח ודעתו לכפור ב"תורה מן השמים" – דהיינו בתרי"א מצות שקיבלנו מידי משה. ומגמתם היה כאמור לכפור במסירת התורה של משה.

ויתכן להוסיף בזה במשנתם הקלוקלת של קורח ועדתו, דהנה כותב הגר"א (שה"ש א, ב; אד"א נצבים כט, כה) ששני הדברות הראשונות הם כלל כל התורה. ויתכן שטענו קורח שדי להם בב' הדברות ששמעו מהקב"ה – שבזה נכלל כל התורה כולה, ואינם צריכים לשאר הדברות, ויכולים להגיע לבד להבנת לבם בכל התורה, ואין צריך לאמצעי בכל זה. וכפרו שאר התורה אינה מן השמים.

"אנכי ה' אלוקיך" – לשון יחיד

ג] והנה בזה ביארנו היטב מה שאמרו "כולם קדושים" ופירש רש"י שטענו "כולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה". עתה נמשיך לבאר גם מה שפירש רש"י שטענו: "לא אתם לבדכם שמעתם בסיני "אנכי ה' אלהיך" כל העדה שמעו".

דהנה יש מדרש פליאה ברש"י בפרשת יתרו (שמות כ, ב) שכותב עה"פ "אנכי ה' אלוקיך": "ולמה אמר לשון יחיד "אלהיך"? ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל, וזהו שאמר (שמות לב, יא) "למה ה' יחרה אפך בעמך", לא להם צוית, "לא יהיה לכם אלהים אחרים", אלא לי לבדי".

ומבואר מדברי רש"י, שהיה למשה רבנו זכות סניגוריא על עם ישראל – שרק לו לבד בא הציווי של "אנכי ה' אלוקיך".

ופשטות הדברים סתומים, וכי יעלה על הדעת שבאמת לא נצטוו ישראל על האמונה בה' יתברך – שרק הוא האלוקים ואין אחר מבלעדיו?!

ועמד בזה המהר"ל שם בגור אריה: "יש לתמוה בזה מה מועיל סניגוריא זאת, פשיטא אם היו ישראל טועים בזה, שהיו סבורים "אנכי ה' אלהיך" דוקא למשה נאמר ולא לישראל, הנה זה סניגוריא, אבל עכשיו כי ישראל לא היו טועים בלשון זה, ולפי האמת גם כן לא נאמר לשון יחיד בשביל שהיה מצוה למשה, דהא לא משה נצטווה, ולפיכך מאי סניגוריא".

ומבאר המהר"ל דבר נפלא: "אבל כך פירושו, כי המצוות אינם לישראל מצד שהם פרטיים, שהרי לכלל ישראל ניתנה התורה, וזה תראה כי המצוה אינה לישראל רק בצד הזה. והנה כאשר כלל ישראל הם פרטיהם - כל אחד ואחד בפני עצמו, אף על גב שכאשר יתחברו ביחד יש בהם כלל, מכל מקום מציאות כל אחד ואחד בפני עצמו, אין זה כלל גמור, כי אם במשה, שנחשב משה לששים רבוא, כאשר נתבאר בתחילת הפרשה, ולפיכך אמר כי המצוה היא בראשונה למשה בעבור שהוא שקול כנגד כל ישראל. ולא שיהיה פירוש "אלהיך" קאי על משה, אלא פירושו שהמצוה הוא לישראל מצד הכלל שהם עם ישראל, ולפיכך נאמר בלשון יחיד "אלהיך אשר הוצאתיך". לכך אמר משה "למה יחרה אפך בעמך", כלומר עיקר התחלת המצוה הוא למשה כמו שאמרתי, כי שקול משה כנגד כל ישראל (רש"י לעיל יח, א), כי הוא שקול נגד ששים רבוא. אבל ישראל הם פרטים כל אחד ואחד, אין זה כלל גמור כמו שהוא במשה, ומאחר שהם עברו, ולא אני, אם כן עיקר הדבר קיים, ו"למה יחרה אפך בעמך". ופירוש זה עיקר כאשר תבין המצוות שבאו לישראל, ותבין עם זה מדריגת משה עליו השלום. ותדע, כי משה ראשון לתורה ולמצוות, ולכך היה קבלתו ראשונה לתורה ולמצוות מפי הגבורה, והורישה לישראל אחר כך."

הרי מבואר לך מדברי המהר"ל דבר נשגב, שהמאחד של כל ישראל הוא משה רבנו ע"ה, כי בלא משה רבנו כל אחד מישראל הם בבחינת פרטים, והאופן היחיד שיש להם בחינת "כלל" הוא רק על ידי משה רבנו שהוא שקול כנגד כל ישראל ומאחדם.²

² והנה בדברי המהר"ל מבואר שהוצרך משה לקבל את התורה - כדי שיהיה הדבר ניתן בבחינת "כלל" ולא לכל אחד בבחינת "פרטים". אולם מצינו בדברי מוהר"ח מוואלין (רוח חיים ריש פרק א) טעם נוסף לזה, והוא מצד שלא היו ישראל ראויים כל אחד בבחינת פרט לקבל את התורה, ואלו דבריו: "והנה משה היה כלול מששים רבוא נשמות ישראל והוא היה שורשן, וזה אמרו (במדבר יא, כא) "שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב" רוצה לומר, בקרב כל אחד ואחד מהם, כי נשמת כל אחד היה חלק ממשה, וע"ז אמרו רז"ל במדרש (שה"ש רבה סוף פ"א) שאשה אחת ילדה ששים רבוא בכרס אחת והיא יוכבד כו'. ולכן ניתנה למשה דוקא כנוכח לעיל כי היה דבוק כולו באין סוף ברוך הוא, ולכן היתה מדריגת נבואתו גדולה מכל הנביאים ושכינה מדברת מתוך גרונו כאילן הנטוע שענפיו מדובקים בשרשו וכולו אחד, כך עיקרו למעלה באין סוף ברוך הוא וממנו נשתלשלו כל הענפים כו'. ולכך היה משה יכול לקבל את התורה ששים רבוא אותיות, וכל אות נגד אחד מישראל, והוא היה כלול מכולם. ואם כי גם יעקב זכה לנשמה הנזכרת לעיל לא היה ששים רבוא כמו במשה. ולכן זכה משה דוקא."

ומבואר מדבריו - שרק משה רבנו שהיה דבוק כולו בהאין סוף ב"ה בבחינת "פה אל פה אדבר בו" ושכינה מדברת מתוך גרונו, היה יכול לקבל את התורה, ועל ידו נמסרה התורה לישראל, והיינו משום שמה רבנו היה כלול מכל נשמות ישראל, ועי"ז היה יכול לקבל את התורה בשביל כל נשמות ישראל.

וכדבריו כותב השל"ה (עשרה מאמרות ב, מז): "ויש לנו קצת דמדומי ראייה, שהרי במשה רבינו ע"ה שהוא שת, כנדרש בתקונים (שם דף ק"י ע"ב), ועליו נאמר (בראשית ה, ג) 'ויולד בדמותו כצלמו', שהיה כלול מששים רבוא כאביו, כי הוא הבן הנמשך מהאב, ולכן הוציא ממצרים ששים רבוא, ועליו נאמר (מכילתא בשלח מסכתא דשירה, ט) אשה אחת ילדה ששים רבוא בכרס אחד, ועל זה רמזו (שם שם, א) שקול משה כנגד כל ישראל (תקוני זהר, תיקון ס"ט, דף ק"ב ע"א). ועל זה אמר (במדבר יא, כא) 'שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב', כי עמו ממש היו, ממנו יצאו, ובו היו כלולים. ולכן כולם ינקו ממנו תורה. ועל זה רמזו (שם שם, יב) 'האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו', כי [הגם ש]הם כלולים בו, עם כל זה אין אנכי הרה מהם כו'."

וממילא גם בענין קבלת התורה, הרי שורש קבלת התורה של כלל ישראל, הוא ע"י משה רבנו שהוא המאחד את כל הכלל כולו. ולכך נאמרו הדברות בלשון יחיד למשה – כי רק דרך משה מקבלים ישראל את התורה. וזה היה לימוד הזכות של משה – דמכיון שהוא לא עבר לא נחשב שכולם עברו עבירה זו.

משה כללא דיהודאי

ובזה זכינו להבין את עומק כונת חז"ל שאמרו (זוהר שמות קצא, ב) עה"פ (אסתר ט, כג) שנאמר "וקבל היהודים" (בלשון יחיד): "וקבלו היהודים" מבעי ליה, מאי "וקבל"?! אלא דא משה דאיהו היהודים (שנקרא בלשון רבים יהודים, כי) כללא דיהודאי (לפי שהיה כלל כל ישראל) – כי באמת מסירת התורה עברה דרכו והוא זה שקיבל את התורה עבור כל ישראל.

ומקורו במדרש (שה"ש רבה פ"א) שאמרו: רבי היה יושב ודורש ונתנמנם הציבור, בקש לעוררין. אמר, ילדה אשה אחת במצרים ששים רבוא בכרס אחת. והיה שם תלמיד אחד ורבי ישמעאל ברבי יוסי שמו אמר ליה מאן הות כן? אמר ליה, זו יוכבד שילדה את משה ששקול כנגד ששים רבוא של ישראל".

המן שמח שמחה גדולה שנפל הפור בירח שמת משה

דן ודבר זה יש להעמיק מתוך מה שאמרו חז"ל על המן הרשע (מגילה יג, ב): "כיון שנפל פור בחודש אדר, שמח (המן) שמחה גדולה. אמר, נפל לי פור בירח שמת בו משה. ולא היה יודע, שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד".

ומדוקדק בדברי הגמ' ש"לא היה יודע" – והיינו שהיה לו חיסרון ידיעה, אבל בעצם הדבר ששמח במה שנפל לו הפור בחודש שמת בו משה מבואר שזה סיבה נכונה לשמוח שמחה גדולה.

והדבר טעון ביאור רב [א] מהו השמחה בזה שמת משה, הרי סוף כל האדם למות. ובודאי מתחילת בריאתו של משה היה מתוכנן שימות, ומדוע מצינו כן רק אצל משה רבנו ולא אצל אשר האבות הקדושים. [ב] עוד צ"ב, אם באמת מיתתו של משה הוא סיבה לשמחה גדולה, מה מועיל מה שנולד בו משה, הרי מיתתו היתה אחר לידתו.

משה מן התורה מנין

וביאור הדברים ע"פ מה שאמרו בגמ' בחולין (קלט, ב) ששאלו פפונאי את רב מתנה, משה מן התורה מנין? ופרש"י "מנין למשה רמז קודם שבא שסופו לבוא". וענה להם רב מתנה שנאמר (בראשית ו, ג) "בשגם הוא בשר". ופרש"י ד"בשגם" הוא בגימטריא כמו

³ וכבר עמד בזה בהג' מצפ"א שם. ויעו"ש ברש"י שפירש דכדאי הלידה שתכפר על המיתה, וכונתו צ"ב.

"משה". ושם נאמר "והיו ימיו מאה ועשרים שנה", וכך היו ימי חיי משה. וסיים רש"י ז"ל
"כלומר עתיד לבוא בשגם משה מן הנולדים וכן ימיו".

וצ"ב מהו הענין למצוא רמז בתורה על משה רבנו קודם שבא שסופו לבוא.

וביאר בזאת הגרמ"ש זצ"ל עפ"ד חז"ל (סנהדרין צ, א) שהאומר אין תחיית המתים (מן
התורה) אין לו חלק לעולם הבא. וברמב"ם (פ"ג מהל' תשובה ה"ו) משמע שהכונה
שאומר שאין תחיית המתים עתידה להיות כלל. אמנם רש"י שם פירש דהכונה שכופר
שאי"ז רמוז בתורה – וזה הכונה "מן התורה". ד"ז רש"י שם: "ואפילו יהא מודה ומאמין
שיחיו המתים, אלא דלא רמיזא באורייתא כופר הוא, הואיל ועוקר שיש תחיית המתים
מן התורה – מה לנו ולאמונתו, וכי מהיכן הוא יודע שכן הוא הילכך כופר גמור הוא".

ומבואר שישנם דברים שמוכרחים שיהיו כתובים בתורה, ולא סגי שהאדם יגיע לזה
מתוך אמונה שלו. והיינו כל דבר שמוכרח בעצם בבריאה שיתהווה הוא מוזכר בתורה.¹
ולפיכך האדם שלא מאמין שתחיית המתים כתוב בתורה – והיינו שטוען שזה לא מוכרח
בעצם, גם אם מאמין בדבר מה לנו ולאמונתו כי צריך שיחשב כדבר מוכרח ולא כדבר
שיש בזה מקום לדיון שזוקק השתכנעות, ולא שוה מה שמגיע האדם למסקנא זו כי כל
זמן שזה לא מוכרח בעצם הרי בעתיד מסקנא זו יכולה להתערר אצלו. ולפיכך הוא כופר
מאחר שהוא טוען שבעצם זה לא מוכרח בבריאה.

וזהו מה ששאלו פפונאי את רב מתנה מנין למשה "מן התורה". כי גם משה רבנו הוא
מוכרח בעצם בבריאה, וכפי שביארנו לעיל שרק משה ראוי להיות מקבל ומוסר התורה.
ועל כן שאלוהו כיון שמשה הוא מוכרח בבריאה, א"כ ודאי שהוא מרומו בתורה עוד
קודם שבא שסופו לבוא.

ועפ"ז מובן ששמח המן שמחה גדולה שנפל לו הפור בחודש שמת בו משה. דכיון
שמשה הוא מוכרח בבריאה א"כ מצד הסברא מיתתו אמורה לגרום חושך ושממה
בעולם. ומיתתו של משה אינה דומה למיתתם של האבות, הצדיקים, מלכים, מנהיגים,
כי משה הוא מוכרח בבריאה.

¹ כ"ה גירסת רש"י לפנינו. וראה בבאר שבע שהאריך להוכיח שודאי תלמיד טועה הוא שכתב כן. אמנם נמצא כן
מפורש ביד רמה שם שתחילה כתב כהבנה הפשוטה שכופר לגמרי, והביא דרש"י מפרש שכופר רק בזה שהוא לא
מוזכר בתורה, והוסיף דלפי גירסא זו גרסין "מן התורה" ע"ש. וע"ע בספר העיקרים (א, י) שגרס "מן התורה" אך
ביאר לה באופ"א מדברי רש"י.

² מעי"ז כתב הגר"א (שה"ש א, ג) שהאומות אין לומדין תורה שבע"פ כי תורה שבע"פ היא ביחוד לישראל לבדן
לעומת בתורה שבכתב מחמת שהיא גבוה נכללין בזה גם שאר האומות (ועפ"ז ביארו מה שלא מוזכר בתורה שר"ה
הוא יום דין מאחר שאין לעכ"ם שייכות בו ואכ"מ). ומבואר שכל דבר שמוזכר מפורש בתורה המה דברים ברורים
שיש בהם שייכות לכולם. וע"ע משנת ר"א (ח"ב עמ' כ).

"בו ביום מת ובו ביום נולד"

אך היה לו טעות להמין שלא ידע שבו ביום גם נולד. והמכוון למה שאמרו חז"ל (ר"ה יא, א; סנהדרין לח, א) שהקב"ה ממלא את שנותיהן של צדיקים מיום ליום. וילפי לה ממה שאמר משה רבנו (דברים לא, ב) "ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבא". שאין ת"ל היום, מה ת"ל היום? מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש כו'. ולכן כיון שמת "בו ביום שנולד" הרי זה סימן טוב.

ובביאור המעלה של הלידה והמיתה בו ביום, מבאר מרן הגר"ק שליט"א (טעמא דקרא פ' וילך; וכ"ה בספר אפריון פ' זכור; לבעל קצשו"ע) ע"פ מה שאמרו בירושלמי (ר"ה פ"ג ה"ח) שעמלק כושפן (מכשף) היה. מה היה עושה? היה מעמיד בני אדם ביום גיניסיא שלו (יום הולדתו) לומר לא במהרה אדם נופל ביום גיניסיא שלו.

והיינו שביום לידתו של אדם בריא ותקיף מזליה, לכן קשה שימות באותו יום. וזה רק בסתם בני אדם שהמיתה עונש להם, אבל בצדיקים גמורים אדרבה המיתה טובה להם שהולכין מיד לגן עדן, א"כ אדרבה משום דביום לידתו בריא מזולן לכן נפטרין ביום לידתו עכ"ד. וכ"כ בהג' מצפ"א (בסוגיא דמגילה שם) לבאר דלכן הלידה בו ביום הוא גילוי על המיתה שבא אח"כ שאין כאן טעם לשמוח.

דהיינו שאם מת באותו יום – הרי זה מוכיח שהגיע לשלימות שלו, ומעיקרא בא לעולם לתקופה זו, והשלים את תפקידו בעולם. וגם כך משה רבנו שמת באותו היום שנולד – הרי זה מעיד בהכרח שסיים את תפקידו בעולם, והגם שהיה מוכרח בבריאה, אבל מכאן ואילך תמשיך התורה לימסר מכוחו בכל דור ודור גם מבלעדיו כאן בעולם הזה.

וכן מדוקדק בדברי הגצ' שם בחולין שאמרו שנאמר "בשגם הוא בשר". ופרש"י ד"בשגם" הוא בגימטריא כמו "משה". ושם נאמר "והיו ימיו מאה ועשרים שנה", וכך היו ימי חיי משה. וסיים רש"י ז"ל "כלומר עתיד לבוא בשגם משה מן הנולדים וכן ימיו" – דהיינו שמעיקרא נרמז בתורה שיהיה כאן מאה ועשרים שנה ותו לא.

כפרו במשה רבנו שהוא בהכרח האמצעי

הן ע"פ האמור נשוב לבאר שבמה שכפר קורח ש"אין תורה מן השמים", שקורח ועדתו כפרו בכל האמור, ולשיטתם הקלוקלת לא היה הכרח למסירת התורה דרך משה. ונמצא שבמה שכפר קורח במשה רבנו ממילא כפר בכל התורה שקיבל משה מסיני – כי אם אין משה רבן של ישראל, אין לישראל תורה מן השמים.

ובזה מובן מה שטען קורח "כי כל העדה כולם קדושים" ופירש רש"י שכולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה – דהיינו שלא בא לכפור בב' הדברות הראשונות ששמעו מפי הגבורה, ואדרבה טענתם היתה שאינם צריכים לאמצעי, ומתוך ב' הדברות הללו יכולים להבין את כל התורה כולה.

ומתבאר היטב גם מה שפירש רש"י שטענו "לא אתם לבדכם שמעתם מסיני אנכי ה' אלוקיך" – והמכוון בזה שבאו לכפור במה שנאמר "אלוקיך" בלשון יחיד וביארנו לעיל (בשם המהר"ל) שזה בא להורות שמשה רבנו הוא הכלל שדרכו קיבלנו בהכרח את התורה, ולטענתם התורה ניתנה לכל אחד ואחד בלא אמצעי!

ו] והראני ידידי הרב אברהם הבר שליט"א דבר נפלא שכותבים המהרי"ל דיסקין וחנוכת התורה, דהנה התורה כותבת (דברים א, א): "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבַּר בְּעֶרְבָה מוֹל סוּף בֵּין פָּאָרָן וּבֵין תְּפֵל וְלִבְנֵי וַחֲצֹרֹת וְדִי זָהָב", ופירש רש"י שבא לרמז להם ולהוכיחם על "בערבה" - בעל פעור. "מול סוף" - על שאמרו "המבלי אין קברים במצרים כו". "בין פארן ובין תפל ולבן" – שאמרו "ונפשנו קצה בלחם הקלוקל" ועל המרגלים. "וחצרות" - מחלוקתו של קרח. "ודי זהב" – מעשה העגל.

וצ"ב מדוע חטא העגל מופיע בסוף אחרי חטא קורח בעוד בסדר האיתי הוא קדם לו הרבה.

וכ"ה הסדר במקראות בתהלים (קו) שנאמר "וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן קְדוֹשׁ ה' תִּפְתַּח אָרֶץ וְתִבְלַע דָּתָן וְתַכָּס עַל עֵדֹת אַבְיָרָם כו", ואח"כ נאמר "יַעֲשׂוּ עֵגֶל בְּחָרֵב וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְמִסְכָּה וַיִּמְירוּ אֶת כְּבוֹדֵם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכַל עֵשֶׂב".

ומבארים, שהיה לו למשה סנגוריא על מעשה העגל במה שנאמר "אנכי ה' אלוקיך" בלשון יחיד, האומנם קורח ועדתו אמרו שכל אחד ואחד שמע מפי הגבורה בסיני "אנכי ה' אלוקיך" – דהיינו שלשיטתם לכל אחד ואחד נאמר בשוה בלשון יחיד, ולא רק למשה. וממילא מכח זה נפלה לו למשה הסנגוריא על מעשה העגל ונתעורר מכח זה חטא העגל!

לתגובות: 5322906@GMAIL.COM

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' וש"ס, ירושלים

"איזהו חכם הלומד מכל אדם" – אבות פרק ד' משנה א'

אבות (פ"ד מ"א) בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר "מכל מלמדי השכלתי" (תהלים קיט צט), איזהו גבור הכובש את יצרו וכו', איזהו עשיר השמח בחלקו וכו', איזהו מכובד המכבד את הבריות וכו', ע"כ.

ברע"ב (שם) איזהו חכם הכי קאמר, איזהו חכם שראוי שיתהלל בחכמתו וכו'. וכן איזהו גבור, שראוי שיתהלל בגבורתו וכו', איזהו עשיר הראוי לו להתהלל בעשרו וכו', עכ"ל.

-א-

ובתוס' יו"ט (שם) ד"ה איזהו חכם, פירש הר"ב שראוי להתהלל בחכמתו. ויש להקשות ממה שאמר ירמיה "אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל גבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי" (שם ט כב). ונראה לי וכו', עכ"ל. עי"ש מש"כ בביאור דברי הרע"ב.

במהרש"א ח"א (נדה טז ב) בד"ה טפה זו מה כו' גבור או חלש חכם כו' ואלו צדיק או כו'. והוא פירוש הכתוב "אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל גבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע וגו' שהוא דבר התלוי בבחירתו וק"ל, עכ"ל. והוא עפ"י דברי התוס' במגילה (כה א) בד"ה הכל בידי שמים יעו"ש.

ובספר שושנים לדוד (הו"ד בליקוטים שם) תי"ט ד"ה איזהו וכו' ויש להקשות וכולי, לעד"ן דהרע"ב ר"ל שראוי להתהלל מפי אחרים וק"ל. עכ"ל.

ולפי מה שכתב במהרש"א ח"א כי ההכרח לא ישובח ולא יגונה, לכאורה הוא כולל גם שלא ישבחוהו אחרים, וצ"ע.

-ב-

במהרש"א ח"א (נדה סט ב) בד"ה ג' דרך ארץ איך יתנהג אדם במדותיו, ואלו הג' דברים דנקט הכא אמרינן בפ' כל היד שהם תחת הגזירה שמלאך הממונה על ההריון אומר טפה זו מה תהא עליה חכם או טפש עשיר או עני, ואמרינן נמי בעלמא חיי בני ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא, אבל אמרו הכא מה יעשה אדם ויחכם לשנות הגזירה שנגזרה עליו להיות טפש ואמר שירבה בישיבה כו' כי בהשתדלות ועסק גדול ע"י סיוע דשמיא בתפלה ובזכויות אפשר לשנות הגזירה כדמסיק דהא בלא הא לא סגיאי, וכן הוא

¹ עי' מה שהובא להלן אות ט.

הענין בעושר ובבנים שאפשר לשנות הגזירה בהשתדלות עם סייעתא דשמיא כדמסיק, עכ"ל.

ולפי מה שנתבאר בדבריו דמה יעשה אדם ויחכם לשנות הגזירה שנגזרה עליו להיות טפש ואמר שירבה בישיבה כו' כי בהשתדלות ועסק גדול ע"י סיוע דשמיא בתפלה ובזכיות אפשר לשנות הגזירה.

א"כ אינו נכלל במה שכתב במהרש"א שם לעיל (טז ב) כי ההכרח לא ישובח ולא יגונה, ובזה שייך שפיר שיתהלל המתהלל, משום דהוא דבר התלוי בבחירתו. ויש לפרש גם משנתינו על דרך זה שנעשה חכם ע"י השתדלותו שלמד מכל אדם, ואתי שפיר מש"כ הרע"ב שראוי שיתהלל בחכמתו.

-ג-

והנה מה שכתב איזו חכם הלומד מכל אדם, ע"י במרכבת המשנה לר"י אלאשקר (שם) שכתב, מה ענין אמרו איזהו חכם הלומד מכל אדם, שבלי ספק שמי שצריך ללמוד לא יקרא חכם כי אם תלמיד, וכו' עכ"ל.

ובדרך חיים (שם) איזהו חכם וכו', יש לשאול בזה שאמר איזהו חכם הלומד מכל אדם למה לא יהיה חכם מי שיודע תורה הרבה. וכו' עכ"ל.

-ד-

גם יש לבאר בביאור דברי התנא במה שאמר 'איזהו חכם' וכו', כוונתו אימתי נחשב שקנה מעלת החכמה בעצמותו עד שנתאר אותו בשם חכם.

היינו באופן שהגיע למעלה של הלומד מכל אדם, והיינו שבכל שמועה ששומע אף שידוע לו כבר שמועה זו, מכל מקום כששומע הדברים מחברו דהיינו מכל אדם [פי' אף שאדם זה לא הגיע למעלת חכם], מ"מ ע"י מעלת חכמתו תמיד יש לו תוספת הבנה בשמועה זו על השמועה ששמע כבר.

וזה כוונת התנא במה שאמר 'הלמד' [וכפי הגירסא בשנויי נוסחאות שם שגורס: הלמד], פי' שחכמתו היא שמלמדת אותו להתבונן במה שנתחדש בשמועה זו, שאף שאין כוונת המשמיע לחדש חידוש זה, מ"מ ע"י מעלת החכמה שבו ישמע חידושים בדברי כל אדם.

וכמו כן יש לפרש במעלת הגבורה העושר והכבוד דהיינו שהגיע למעלתם בעצמותו. והוא שעל ידי שהגיע לכבישת היצר הגיע למעלת הגבורה בעצמותו, וכמו כן אחרי שהוא שמח בחלקו הוא עשיר בעצמותו,¹ וכן לענין מעלת הכבוד.

¹ וכמו דאיתא בקידושין (מט ב) על מנת שאני חכם, אין אומרים כחכמי יבנה, כר' עקיבא וחביריו, אלא כל ששואלים אותו דבר חכמה בכל מקום ואומרה.

-ה-

והוא על דרך שאמרו לקמן (אבות פ"ה מ"ז) שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם חכם, חכם וכו', ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי וכו', ע"כ.

ובספר פרדס יוסף (בהקדמתו לחומש בראשית) כתב: ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי וכו', אם חבירו יגיד לו איזה דבר חידוש, הגם שתוכנו כבר ידוע לו אבל יש בו רק קצת חידוש, יקשיב וישמע ויהיה בעיניו כחדשות. וזה שאמר 'על מה שלא שמע' אם יש בו רק 'מה' קצת שלא שמע אומר לא שמעתי וזה חכם יתקרא. וכו', עכ"ל.

והוא כמו שנתבאר דמעלת החכם הוא דיכול תמיד להבחין איזה תוספת על השמועה אף ששמועתו כבר ידועה לו. וזו ג"כ כוונת התנא במה שאמר איזהו חכם היינו אימתי נחשב שקנה מעלת החכמה בעצמותו עד שיקרא בשם חכם.

ולפי"ז אין מקום למה שנתקשו במרכבת המשנה [שבלי ספק שמי שצריך ללמוד לא יקרא חכם כי אם תלמיד], ובדרך חיים [למה לא יהיה חכם מי שידוע תורה הרבה]. היינו משום דכאן לא מיירי על מי שלומד ע"י אחרים ולא על ידיעת החכמות, אלא רק שיהיה הוא בעצמו ראוי לשם תואר 'חכם', וזה יתקיים כאשר יגיע למעלת הלמד מכל אדם.

בשפת אמת (שם) בד"ה איזהו חכם הלומד מכל אדם, דהקב"ה הטביע במעשה בראשית בכל אדם שיהיה ממנו משהו להתלמד ממנו, ואם אין ביכלתו ללמוד מכל אדם נמצא שלא נגמר חכמה שבו. וי"ל דמהאי טעמא בא כמה פעמים בלשון חז"ל 'תלמיד חכם' שכל כחו של חכם ע"י שהוא תלמיד, עכ"ל.

ויש לפרש עד"ר זה גם לענייננו, דיש ללמוד מכל אדם תמיד דברים חדשים, וגם זה נכלל במה שכתב בשפת אמת דהקב"ה הטביע במעשה בראשית בכל אדם שיהיה ממנו משהו להתלמד ממנו, והיינו על ידי כשרונו והבנתו של החכם מתוסף לו על שמועתו, וכמו שנתבאר דהחכם אף כששומע דבר שכבר שמע, מ"מ שומע תמיד בתוך הדברים איזה חידוש שלא שמע.

-ו-

ברכות (כח ב) במשנה רבי אליעזר אומר: העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים: ובגמרא שם (כט ב) רבי אליעזר אומר העושה תפלתו קבע וכו' מאי קבע, אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי אושעיא כל שתפלתו דומה עליו כמשוי, ורבנן אמרי כל מי שאינו אומר בלשון תחנונים, רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו כל שאינו יכול לחדש בה דבר. אמר רבי זירא אנא יכילנא לחדושי בה מילתא, ומסתפינא דלמא מטרידנא.

^ח קהלת רבה (פרשה א) על הפסוק "ונתתי את לבי" (קהלת א יג), אמר ר' יודן בשם ר' איבו אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו אלא אן אית ליה מאה בעי למעבד יתהון תרתין מאוון, ואן אית ליה תרתי מאוון בעי למעבד יתהון ארבעה מאה, ע"כ.

בפי' רש"י (שם) לחדש בה דבר - בבקשתו, והיינו לשון קבע כיום כן אתמול כן מחר. דילמא מטרידנא - שמא אטעה, ולא אדע לחזור למקום שהפסקתי, עכ"ל.

ובתוס' אנשי שם (שם) בד"ה העושה וכו', ור' זירא לא ניחא ליה בהא דרבה ור"י שאמר אנא יכילנא לחדושי ומסתפינא דילמא מטרידנא וכו', עכ"ל. ומשמעות דבריו דר' זירא פליג על הא דרבה ור"י בפי' דמתניתין דמאי קבע.

גם י"ל דגם ר' זירא סבירא ליה ביסוד הפי' דקבע כרבה ור"י דצריך לחדש דבר בתפילתו, אלא על מאי דס"ל לרבה ור"י דצריך לחדש בה דבר ע"ז קאמר ר' זירא ומסתפינא דילמא מיטרידנא, פי' שמא יטעה ולא ידע לחזור למקום שהפסיק. אמנם גם ר' זירא ס"ל בעיקר הדבר דעצם התפילה צריך שיתפלל אותה בהתחדשות וכמו שפי' רש"י שלא תהיה תפילתו כהיום כן אתמול כן מחר, ובזה אין חשש שמא יטעה ולא יוכל לחזור למקום שהפסיק משום שאין כאן הפסקה.

-ז-

ברכות (ט ב) היכי מצי סמיך [פי' גאולה לתפילה] והא אמר רבי יוחנן: בתחלה הוא אומר "ה' שפתי תפתח" (תהלים נא יז), אמר רבי אלעזר וכו'. רב אשי אמר וכו' וכיון דקבעוה רבנן בתפלה - כתפלה אריכתא דמיא,

ובספר קדושת לוי (פרשת ואתחנן) או יבואר, "ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר" (ואתחנן ג כג). תיבת 'לאמר' מיותר. ונראה דבגמרא ברכות (ט ב) מסקינן ד'אדני שפתי תפתח' לא הוי הפסק בין גאולה לתפילה אפילו בשחרית, דכיון דתיקנו ליה רבנן כתפלה אריכתא דמיא. דלכאורה הוה ליה למימר תיקנו רבנן לתפילה, אלא על כרחך דלא היה בכלל תקוני התפלה דאנשי כנסת הגדולה, ובתר הכי דתיקנו ליה הוי ליה כתפלה אריכתא. והטעם הוא, ד'אדני שפתי' הוא שנוכל להתפלל, ובזמן התנאים והקודמים להם לא היו צריכין להתפלל על זה, כי בוודאי היה תפלתם זכה, ואחר כך שנתמעטו הלבבות ברבות הימים, הוצרכו לקבוע תפלה על שתהא תפילתנו זכה. ונמצא יש לנו ב' בחינות בתפלה. א', התפלה עצמה. והב', התפלה שיהיה יכול להתפלל, עכ"ל.

באבן עזרא (יתרו יט ט) ד"ה ויאמר וכו', ומלת הגיד לעולם על דבר חדש שלא הזכירו, וכו' עכ"ל.

וכ"ה במפרשי רש"י (ויחי מח א) כי על החדשות נופל לשון הגדה ולא לשון אמירה, עי' בשפתי חכמים (שם אות ע).

ולפי מה שנתבאר דהתפילה צריכה להיות בלשון תחנונים והכוונה שתהיה בהתחדשות, לכן תקנו לומר פסוק "ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך" בתחילת התפילה. לבקש גם על זה שתהיה התפילה בבחינת ו"פי יגיד תהלתך" פי' בהתחדשות. וזה הוצרך רק לדורות וכמו שנתבאר בקדושת לוי דאחר כך שנתמעטו הלבבות ברבות הימים, הוצרכו לקבוע תפילה מיוחדת שתהיה תפילתו בהתחדשות.

-ח-

שבת (י א) רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי זירא, והוה עסקי בשמעתא. נגה לצלויי, והוה קא מסרהב רבי ירמיה, קרי עליה רבי זירא: "מסיר אזנו משמע תורה גם תפלתו תועבה" (משלי כח ט). ע"כ. ובפ"י רש"י (שם) נגה - איחר. מסרהב - ממחר לעמוד.

ובחי' הגר"א (שם) מסיר אזנו משמע תורה וכו', לכאורה אינו מדוקדק הלשון 'משמע', דהוה ליה למימר מסיר מפיו ללמוד תורה. אבל הוא פשוט שכן דרך בני אדם כששומעין דבר שכבר שמעוהו אינם רוצים לשמוע עוד, וזה שאמר מסיר אזנו משמע, מחמת שכבר שמעוהו, לכן גם תפלתו תועבה שגם התפילה מתפללין בכל יום וכו' עכ"ל.

וכבר כתב על דרך זה בילקוט שמעוני (משלי רמז תתקל"ז) "דדיה ירווך בכל עת" (משלי ה יט), שלא תאמרו אשתקד שמענו אותה, שנאמר "אל תבוז כי זקנה אמך" (משלי כג כב), ואם אמרתם כך אף אני יכול לומר לכם למה אתם קוראים את שמע פעמים ביום למה אתם מתפללים שלשה פעמים ביום שמא אתם מחדשים, דבר אם געלתם בדברי תורה אף אני איני שומע תפלתכם שנאמר "מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה", ע"כ.

ולפי מה שנתבאר בדברי ר' זירא דתפילה רצויה היא שתהיה מחדשת בכל פעם ופעם, וכאן שר' ירמיה נמנע מלשמוע דבר שכבר שמע וכמו שפ"י הגר"א, שפיר קרי עליה ר' זירא "מסיר אזנו משמע תורה גם תפלתו תועבה", ור' זירא לשיטתו.^ט

-ט-

נדה (סט ב) ת"ר שנים עשר דברים שאלו אנשי אלכסנדריא את רבי יהושע בן חנינא וכו' ג' דברי דרך ארץ. וכו', ע"כ.

שם (ע ב) שלשה דברי דרך ארץ, מה יעשה אדם ויחכם, אמר להן ירבה בישיבה וימעט בסחורה. אמרו הרבה עשו כן ולא הועיל להם, אלא יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו, שנאמר "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה" (משלי ב ו). תני ר' חייא משל למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו, ומשגר לאוהביו ממה שלפניו. מאי קמ"ל דהא בלא הא לא סגי. ע"כ.

^ט ברכות (מ א) ואמר רבי זירא ואיתימא רבי חנינא בר פפא בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם מדת בשר ודם כלי ריקן מחזיק, מלא אינו מחזיק, אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק, שנאמר "ויאמר אם שמוע תשמע" (בשלח טו כו), אם שמוע תשמע, ואם לאו לא תשמע. דבר אחר אם שמוע בישן תשמע בחדש, ואם יפנה לבבך שוב לא תשמע, ע"כ.

בפ"י רש"י (שם) אם שמוע - פעם אחת, סופך שתטה און פעם אחרת. אם תשמע בישן - ששנית ושלשת מה ששמעת אשתקד, עכ"ל. ועי' עוד ברכות (יח א) אם קרית לא שנית וכו'. ומימרא זו ג"כ ר' זירא אמרה, והוא לשיטתו שדברי תורה צריכים להיות בהתחדשות, ולכן דרש דרשה זו כאן.

ובפי' רש"י (שם) לאוהביו משגר ממה שלפניו - כך חכמה שהיא לאוהביו של מקום נתנה להם מפיו ולא מאוצר אחר. מאי קמ"ל - למה ליה למימר להו ירבה בישיבה הואיל וברחמים הדבר תלוי, עכ"ל.

והנה מכיון דהביא הקרא דה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה ובלא בקשת רחמים אינו זוכה לקבל חכמה פיו של הקב"ה. א"כ אמאי הוצרך ג"כ להרבות בישיבה וכמו שאמרו שם דהא בלא הא לא סגי.

ולפי מה שנתבאר דכדי שתהיה תפילתו תחנונים נוכמו שאמרו שם יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו צריכה שתהיה התפילה בהתחדשות. ולכן אמר מקודם ירבה בישיבה פי' דע"י זה שירבה בישיבה ירגיל עצמו שיתוסף לו שמועה על שמועתו ובכך יקבל מעלת החכם, ואם עדיין לא זכה לזה על ידי לימודו, אז ע"י לימודו באופן זה תהיה ג"כ תפילתו בהתחדשות ותפילתו תתקבל, ואז יתקיים על ידי הא והא שיחכם.

-י-

במי השילוח (תניינא ליקוטים, חגיגה ט ב) בד"ה אמר ליה בר הי הי להלל מאי דכתיב "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלקים לאשר לא עבדו" (מלאכי ג יח) היינו צדיק היינו עובד אלקים וכו', אמר ליה עבדו ולא עבדו תרוייהו צדיקי גמורי נינהו ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד. שענין האחד מורה שאף ששונה מאה פעמים עדיין הוא עומד בהתחלה, וזה הענין של 'ואחד' היינו שעדיין עומד אצלו 'ואחד' שהוא אצלו כחדשה בחשק ותשוקה רבה ולא כדברים ישנים, וכמו שכתוב "היום הזה ה' אלקיך מצוך לעשות" (כי תבוא כו טז) ודרשו חז"ל שיהיו דברי תורה חדשים עליך, עכ"ל.

בחי' הרי"ם (שבת י ב) הובא ממסכת דרך ארץ, דממדת דרך ארץ הוא דאם אחד שומע שמועה שכבר שמע, שלא יאמר כבר שמעתי. [אף דהדברים כפשוטם דע"ז פוגע ומחסר בכבוד חברו המשמיע].

גם יש לפרש דמכיון שכל אחד על פי כשרונו והבנתו מוסיף בהבנת השמועה, ולכן כשאומר לחבירו שמעתי חסר בדרך ארץ

והיינו משום דבזה שאינו רוצה עתה לשמוע עוד פעם נראה שאינו מחשיב את חבירו שיוכל להוסיף לו על שמועתו.

' אבות פ"ב מ"ג רבי שמעון אומר הוי זהיר בקרית שמע ובתפלה וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא שנאמר "כי אל חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה" (יואל ב יג) ואל תהי רשע בפני עצמך, ע"כ.

וכל זה אינו רק כששומע מאחר מה שכבר שמע, אלא גם כשהוא עצמו חוזר על שמועתו פעם שנית, מתוסף לו על שמועתו יותר מפעם הראשונה, וכן בכל פעם ופעם ששונה שייך תוספת על שמועתו אפילו יותר ממאה פעמים וכמו שנתבאר בספר מי השילוח, ודו"ק.

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נור אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

בענין מעלין בקודש ואין מורידין

את מחתות החטאים האלה בנפשתי ועשו אתם רקעי פחים צפוי למזבח פי הקריבם לפני ה' ויקדשו ויהיו לאות לבני ישראל (יז, ג)

מפסוק זה למדו חז"ל את ההלכה הידועה ש"מעלין בקודש ואין מורידין". וכך איתא במנחות (צט.):

אלו שלשה שלחנות שהיו במקדש, שנים שהיו באולם מבפנים לפתח הבית, אחד של כסף ואחד של זהב, על של כסף נותן לחם הפנים בכניסתו, ועל של זהב ביציאתו, שמעלין בקודש ולא מורידין, אחד של זהב בפנים שעליו לחם הפנים תמיד. ומנא לן דאין מורידין, אמר רבי דאמר קרא (שמות מ, יח) ויקם משה את המשכן ויתן את אדניו וישם את קרשיו ויתן את בריחיו ויקם את עמודיו. ומנלן דמעלין, אמר רבי אחא בר יעקב דאמר קרא (במדבר יז, ג) את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רקועי פחים ציפוי למזבח כי הקריבום לפני ה' ויקדשו ויהיו לאות לבני ישראל, בתחילה תשמישי מזבח ועכשיו גופו של מזבח. ע"כ. ומבואר שמן הציווי לעשות מהמחתות ציפוי למזבח למדו שמעלין בקודש.

והיינו כי הגמ' הבינה שקודם לכן היו המחנות רק כלי שרת, ועתה נעשו גופו של מזבח. אולם כבר הקשה שם השפת אמת, מדברי התוס' ישנים ביומא (מוז.) שביאר שאת הקטורת הקטירו על המחנות עצמן, וא"כ גם בתחילה כבר היו כמו גופו של מזבח, וא"כ לא היתה כאן כלל העלאת קדושה.

האם לקטורת שהקריבו היה דין קרבן

והנה השפ"א שם בתחילה צידד ליישב דמאחר והקטירו אש זרה אשר לא ציווה ה', א"כ לא היה למחנות עדיין דין של מזבח, ומה שבכל זאת כתוב שהם היו כלי שרת, אי"ז משום הקטורת שהקטירו בהם, דהא אין שמה הקטרה, אלא מיירי שהיו כלי שרת מעיקרא, ושפיר חשיב דמעלים אותם מכלי שרת למזבח עצמו. ודייק כן מלשון הפסוק דכתיב "קחו לכם מחנות", ולא "עשו לכם מחנות", ומשמע שלקחו מחנות שהיו כבר קודם לכן כלי שרת.

אך השפ"א עצמו הקשה על תירוץ זה, דמדברי רש"י (יז, ב) משמע שרק עתה עשאוּם כלי שרת, שכתב בד"ה 'כי קדשו' המחנות ואסורין בהנאה שהרי עשאוּם כלי שרת. ומשמע דמעיקרא עדיין לא היו כלי שרת.

וכן דייק גם המשך חכמה מהלשון 'קחו איש מחתתו', דמשמע דלא לקחו מחתה המקודשת כבר אלא מחתת חולין משלהם.

וא"כ שמבואר שרק עתה עשאו כלי שרת, על כרחך שההבנה בזה הוא שנתקדשו ע"י הקטורת שהקטירו בהם, ושפיר נחשב להקרבת קרבן, משום שהיה להם הוראת שעה להקטיר כך, וממילא היה על הקטורת שלהם תורה הקרבה כשירה.

וכן מצאתי להדיא שביאר מרן הגרי"ז כך בדברי הרש"י, דהטעם שנאסרו המחנות בהנאה הוא משום שלקטורת של המאתיים וחמישים איש היה דין קטורת והקרבה, ולא הוי בכלל קטורת זרה.

להרמב"ן היה זו קטורת זרה ומו"מ בדבריו

אולם הרמב"ן חולק בזה על רש"י, והקשה על מה שכתב רש"י שאסורים בהנאה כי עשאו כלי שרת, וז"ל: ולא ידעתי טעם לאיסור הזה, שהרי קטורת זרה הקריבו, וזר שעשה כלי שרת להקריב בחוץ באיסור אינו מקודש. אבל יש לומר, כי בעבור שעשו כן על פי משה היו קדש, כי הם הקדישו אותם לשמים לפי שחשבו שיענה אותם האלהים באש ותהיינה המחנות האלה כלי שרת באהל מועד לעולם. והנכון בעיני, כי יאמר הכתוב (פסוק ג) כי הקריבום לפני ה' ויקדשו ויהיו לאות לבני ישראל, כלומר אני הקדשתי אותם מעת שהקריבו אותם לפני כדי שיהיו לאות לבני ישראל. עכ"ל.

ובפשטות משמע מדברי הרמב"ן, דס"ל דאם הקב"ה לא היה מצוה על כך, לא היה המחנות קודש. ובמנחת חינוך (מצוה מ' אות ד' - קומץ מנחה) תמה על הרמב"ן, דא"כ איך ילפינן מכאן שאין מורידין בקודש. והניח בצע"ג.

וע"ע בליקוטי הערות על שו"ת חת"ס (או"ח סי' ל"ז אות א') שהביא להקשות כן גם על החת"ס כאן דמשמע מדבריו דהמחנות לא נתקדשו כלל ע"י עבודה, רק מצד הציפוי, שהוא נגד הגמ' במנחות צט. הנ"ל בתחילה תשמישי מזבח ואח"כ גופו של מזבח.

ראיות שלקטורת הזו היה דין קרבן כשר

והנה בעיקר הקטורת שלהם אי היה לזה דין קרבן או אש זרה, לכאורה יש ראייה מהגמ' במנחות הנ"ל גופא שלמדין מכאן דמעלין בקודש שבתחילה היו רק תשמישי מזבח נוע"ז שאלנו דהיו כמזבח עצמו, אבל עכ"פ מוכח שהיה ע"ז תורת הקרבה, דאל"כ לא היו נחשבים אפילו לתשמישי מזבח.

עוד ראייה לזה יש להביא מהרש"י לעיל עה"פ אל תפן אל מנחתם, שכתב וז"ל: הקטורת שהם מקריבים לפניך מחר אל תפן אליהם, ומבואר שהיתה קטורת כשירה וע"כ היה מקום שהקב"ה יקבלנה.

עוד ראיתי בס' נר תורה להוכיח שהיה תורת הקטרה כשירה מרש"י לקמן (יז, יג) שהביא פירוש שני למה אהרן עצר את המגיפה בקטורת, לפי שהיו ישראל מלינים ומרננים אחר הקטורת לומר סם המות הוא, על ידו מתו נדב ואביהוא, על ידו נשרפו חמישים ומאתיים איש, אמר הקב"ה תראו שעוצר מגיפה הוא, והחטא הוא הממית.

עכ"ל. והנה אי נימא שהיתה זו קטורת זרה שאין עליה תורת קטורת כלל, צ"ב מה מקום יש לרנן על הקטורת שהוא סם המות מזה שמתו החמישים ומאתיים איש, אולם להמתבאר דס"ל לרש"י דשפיר היה עליה תורת קטורת, מובן מה שרננו, שראו שהם מתו ע"י קטורת כשירה.

אולם הספורנו (טז, יג) כתב, כי הקריבום לפני ה' ויקדשו, "שהקדישום להיות כלי שרת גם בשאר עבודות מלבד עבודתם הפסולה, ובזה הם ראויות לעשות ציפוי בקודש". עכ"ל. והיינו שהם הקדישו את המחנות להיותם כלי שרת למשכן, והמחנות האלה שהקדישו לעבודת המשכן באופן כללי, במחנות האלה הלכו והקטירו את הקטורת. וכעיי"ז כתב גם האוה"ח הק'.

ולפי"ז שוב יש להעמיד ולקיים את תירוצו של השפ"א, דבאמת יתכן כדברי הרמב"ן שהקטורת היתה זרה ובלי גדר קרבן, ומה שהמחנות נתקדשו בכלי שרת אע"פ שלא היו מתחילה, כי הם עשאו כלי שרת, אבל לא מחמת העבודה שהקטירו בהם, אלא כי הקדישום לשאר עבודות. וכן מיושב דיוק המש"ח דלקחו אמנם מחנות שלהם, אך הקדישו אותם תחילה.

דין קדושת המחנות

אלא שלפי"ז תהיה נפק"מ עצומה, דאם הקטורת קידשה את המחנות א"כ נהיו המחנות קדושות בקדושת הגוף, כי עבודתו מחנכתו, משא"כ אם רק הקדישו את המחנות בפה לעבודות המשכן להיות כלי שרת, א"כ נהיו המחנות בינתיים קדושות רק קדושת דמים, ורק אם אח"כ יעשו בהם עבודה, מעבודות המשכן, אז יקבלו המחנות קדושת הגוף, אבל בינתיים הקטירו בהם רק את הקטורת של המאתיים וחמישים איש, ואם אין ע"ז דין ותורת הקטרה, אין זו עבודה שיכולה לפעול קדושת הגוף במחנות. וכן לפי מה שביאר הספורנו, שהם הקדישום לעבודת המשכן, א"כ נחתה עליהם בינתיים רק קדושת דמים ולא קדושת הגוף.

ולפי"ז יש להבין את דברי הגמ' במנחות דלמדו מכאן שמעלין בקודש, שבתחילה תשמישי מזבח ועכשיו גופו של מזבח. ולכאורה אם היו המחנות מתחילה רק עם קדושת דמים, הרי שלא היו אף בגדר 'תשמישי מזבח', והול"ל שמתחילה היו רק קדושת דמים ועתה מגופו של מזבח, ועל כרחך שגם בתחיה היה על המחנות דין קדושת הגוף, ומה שהקשה הרמב"ן איך זה יתכן כאשר עשו בהם עבודה פסולה, ע"כ צריך לומר כמו שביאר הרמב"ן שמאחר והקריבו ע"פ ציווי משה והוראת שעה ממילא שפיר נחית ע"י קטורת זו קדושת הגוף, וכל ה'מעלין בקודש' שהיה כאן זה לא מקדושה פחותה לקדושה חמורה אלא באותה קדושה מתשמישי מזבח לגופו של מזבח.

איך הורידו מקדושת המחנות

אלא דאכתי קשה, דמאחר ששימשו להקטרה כמו גופו של מזבח, איך היה שייך לעשותן ציפוי למזבח שאינו אלא תשמיש דתשמיש, והו"ל הורדת קדושה?

וכעיי"ז הקשה הט"ז בדברי דוד, על רש"י שביאר דהמחתות אסורים בהנאה שהרי עשאום כלי שרת, דהרי כלי שרת הוו תשמיש לגוף הקטורת, ועדיף מצפוי המזבח דהוי רק תשמיש דתשמיש, וא"כ איך עשאום רק ריקועי פחים צפוי למזבח, והא איתא ביומא, י"ב: דמעלין בקודש ולא מורידין. ותירץ הט"ז דדוקא לתשמיש אחר אסור, משא"כ כאן שלא נעשה תשמיש אחר אלא לזכרון.

גם ההפלאה בכתובות קו: הקשה כן דאם כלי שרת נחשבים צורך קרבן, איך הורידו מקדושתם לעשות מהמחתות ציפוי למזבח? ותירץ דלא בטילנהו למזבח, ולכן אין זה נחשב הורדה מקדושתם. והוכיח כן דהא אסור להוסיף על מידת המזבח, וע"כ דלא ביטלו את הציפוי למזבח.

ולפי תירוצם נמצא שאכן עצם המחתות אכן שימשו לצורך קרבן כמו מזבח. [אכן איני מבין עדיין לפי"ז את לשון הגמ' שכתוב להדיא שבתחילה תשמישי מזבח ועכשיו גופו של מזבח. הרי מפורש שנעשו חלק מגוף המזבח].

ואכן החזקוני כאן הסביר שהציפוי ריקועי פחים שעשו מן המחתות לא היו סתם ציפוי למזבח, אלא שמאחר ועד היום לא היה למזבח הנחושת גג, [וכמבואר ברש"י שמות ל' ג', ובפסקי תוס' חגיגה אות לו], ממילא עתה נצטוו לעשות לו גג. ולפי"ז הרי שא"א לתרץ כתירוץ הט"ז וההפלאה, כי מתבאר שעשו מהם מזבח ממש שהוי תשמיש דקרבן, ואמנם אין כאן הורדה מקדושתם, דמעיקרא שימשו להקטרה וכן גם עתה כשנעשו גג המזבח, אולם אכתי אין להוכיח מכאן דמעלין בקודש, ורק דאין מורידין.

אולם בס' אמרי דעת (להגרי"מ שפירא זצ"ל ר"מ לובלין) תירץ, דגם כוונת רש"י הוא כפי שכתב הרמב"ן, דלא היה במחתות קדושת כלי שרת, שהרי קטורת זרה הקריבו, אלא שהם הקדישו אותם לשמים, כי חשבו שיהיו כלי שרת כשתתקבל הקטרתם. וא"כ י"ל, דזה גופא שעשאום ריקועי פחים ציפוי למזבח, זהו האות והסימן לבני ישראל, דלא התקבלה הקטרתם ולא נעשו המחתות כלי שרת.

לתגובות: z5102244@gmail.com

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

חילול שבת מחשש שמא יאבד את מאור עיניו

העיני האנשים ההם תנקר (טז, יד)

האם סכנת אבר מתירה איסור דאורייתא | האם סכנת עין שונה מכל סכנת אבר | סכנת אבר העלולה להתפתח לסכנת נפשות | איזה אבר מהגוף הוא בכלל סכנת אבר | האם שן היא בכלל אבר | אם סכנת עיורון דינה כפיקוח-נפש

ומתחילה יש לעיין מה גדר סכנת אבר ע"פ ההלכה, והאם מותר לעבור על איסור דאורייתא, בשביל להינצל מסכנת אבר. והנה בע"ז (כח:): אמר רב, עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת. סבור מינה ה"מ הוא דשחקי סמנין מאתמול, אבל משחק בשבת ואתויי דרך רה"ר לא (משום דלאו סכנת נפשות הוא, אלא סכנת עוורון. רש"י). ולא היא, אפי' משחק בשבת ואתויי דרך רה"ר מותר. ומ"ט משום דשורייני דעינא באובנתא דליבא תליא. (מאור העין מעורין ואחוזין בטרפשי הלב). והוכיחו מכאן רבותינו הראשונים, דאף בסכנת איבוד שני עיניו, אין זה נידון כסכנת נפשות, ואין מחללין את השבת. וכמ"ש הרמב"ן (ע"ז שם), דלא מחללין שבת במכה שהיא סכנת אבר אחד, אלא אם כן היא סכנת מיתה. ע"ש. וכ"כ הר"ן (פ' שמונה שרצים). ע"ש. וכן נראה ממ"ש הרשב"א בשבת (קכט.). והריטב"א בע"ז (שם). אבל התוס' בסוכה (כו. ד"ה ואפי') כ', דסכנת אבר כסכנת נפשות אפי' לחלל עליו את השבת, כדמוכח בע"ז (כח:): גבי עין שמרדה. עכ"ל. ולכאור' ד' התוס' צ"ב, דהא הראשונים הוכיחו מההיא דע"ז בהדיא, דסכנת אבר לאו כסכנת נפשות, ורק דעין שאני, דאפשר דיש בזה סכנה ללב.

ושמא י"ל, דס"ל להתוס' כמ"ש המאירי בע"ז (שם ד"ה עין שמרדה), דאחר שהביא כפי' רש"י והראשונים הנ"ל כ': ואין הדברים נראים, אלא אף בסכנת אבר א' מחללין, ולא אמרו שורייני דעינא בלבא תלו, אלא לומר שהפסד סכנת האבר קרובה לבוא. עכ"ל. ומבואר דס"ל, דאפי' בסכנת אבר א' מחללין את השבת, ודלא ככל הראשונים, וי"ל דהתוס' כוותיה ס"ל. וכן נראה שפי' דברי התוס' בס' צפנת פענח (פ"ב משבת ה"י), ואף שלא ראה דברי המאירי. וכ"כ לפרש דבריהם בשו"ת יבי"א ח"ג (יו"ד סי' כג, ס"ק כט) מדנפשיה, ושכלשונם כ"כ בתוס' הרא"ש. ושכן משמע באגודה (סוכה שם, דקמ"ח ע"ג). וע"ע בשו"ת הרד"ד (או"ח ח"ב סי' לח).

אמנם לכאור' אין ביאור זה בדעת התוס' מוכרח, ובפרט שלכאור' לא מצאנו להמאירי חבר בדברי הראשונים. ויש לפרש, דמש"כ התוס' "סכנת אבר" הכוונה לסכנת עין דווקא, ומשו"ה זכרו התוס' ההיא דע"ז, דמפורש כן בסוגיא בהדיא גבי עין, ולעולם על סכנת אבר אחר שאינו עין אין מחללין את השבת. וכ"כ בדעתם בשפת אמת, ובחי' הרש"ש,

ובשו"ת שבט הלוי ח"ו (סי' כה). והגרמ"מ קארפ בס' הלכות שבת בשבת ח"ב (עמ' תצ),
ושלא מצאנו חבר לד' המאירי בזה בד' הראשונים.

אמנם לכאור' מצאנו חבר לשיטת המאירי, דהנה בהגמ"י (פ"ב משביתת עשור ס"ק ה')
כ', יש גאונים שפסקו דדוקא כשאמר אסתכן אם לא אוכל, מותר להאכילו אבל אם לא
אמר אסור. אבל ר"ת נחלק ע"ז, והורה להיתר, וז"ל: וכי חולים בקיאים הם, אלא כיון
שיודע החולה שהוא שבת או כפור ואמר אני צריך, ואיני יכול לסבול מחמת החולי,
מאכילין אותו, אפילו סבורים שהחולה אינו מסוכן, וכו', ואפי' "דאבון אבר אחד" אני
קורא סכנה, ומחללין עליו את השבת, כדאמרינן גבי מכה של חלל, אע"פ שרובן אין
מתים. ונפלא לראבי"ה, על ספק אפילו דאבון אבר אחד, כי יש להשיב עליו מההיא דעין
שמרדה, שלא התירו לכתחלה, אלא משום דשורייקי דעינא בליבא תליא, ולא הפסד עין.
ע"כ אבי"ה. עכ"ל בקיצור. ולכאור' מפורש בדברי ר"ת כדעת המאירי, דאפי' דאבון אבר
אחד, אני קורא סכנה. וכדברים האלה בשם ר"ת כ' האו"ז (הל' יוהכ"פ סי' רפ). אמנם
בס' הלכות שבת בשבת שם כ', דהר"ת איירי בדין מכה של חלל, דבהא קעסיק, אבל לא
בסכנת אבר. ע"ש. אבל ממה שהגהמ"י הקשה על ר"ת מההיא דעין שמרדה, משמע
דאיירי בסכנת אבר, דאל"ה אין מקום לקושייתו. וכיו"ב סיים ע"ד ר"ת באו"ז בזה"ל: ועל
מה שפסק אפי' בדאבון אחד מאיבריו מחללין עליו את השבת, היה תמיה מורי רבינו
אב"י העזרי דיש להשיב עליו מההוא דעין שמרדה. ומוכח דעיקר הנידון הוא על סכנת
אבר. וא"כ שפיר מצאנו להמאירי חבר בדברי הראשונים. ודו"ק. וכעת ראיתי בשו"ת
שרידי אש החדש ח"ב (סי' לד), דפשיטא ליה בדעת ר"ת שבהגהמ"י והתוס' בסוכה, דס"ל
כהמאירי. ושכ"כ בשו"ת מלמד להועיל (חיו"ד סי' לב).

מיהו, שוב התבוננתי, דאף דלענין מעשה שוים ר"ת והמאירי בדעתם דשרי לחלל שבת
משום סכנת אבר, אבל אפשר דחלוקים בטעמם, דמפשט דברי המאירי נראה דרק משום
סכנת אבר לבד, אף בלא סכנת כל הגוף, נמי מחללין את השבת, אבל מפשט דברי הר"ת
נראה, דסכנת אבר היא סכנה חמורה, משום שעל ידה יש סכנה לכל הגוף, אבל לא
משום הפסד האבר לבדו. כן נראה למדקדק בדבריו. ומשו"ה הוסיף ר"ת וכו': ואפילו
דאבון אחד מאיבריו אני קורא סכנה, ומחללין עליו את השבת, "כדאמר גבי מכה של
חלל אע"פ שרוב אינם מתים". והיינו, דגם דסכנת אבר דמיא למכה של חלל דאין הרוב
מתים מזה, מ"מ חיישינן למיעוטא לחלל עליו את השבת, משום דעלול לסכן את כל
הגוף. ודו"ק. ובאמת יעוי' בב"ח (סי' שכח ס"ק ו'), שפי' כן ד' ר"ת, ע"ש. ועימש"כ הגר"מ
הרש"ר בס' הלכה ורפואה ח"א (עמ' קו).

ונפק"מ בין שיטת המאירי לשיטת ר"ת, דבמקום שיאמרו הרופאים בבירור שאין סכנה
לכל הגוף, גם ר"ת יודה שאין מחללין את השבת, אבל להמאירי מותר בכל אופן משום
הפסד האבר לבדו. וראיה לזה שכן הוא דעת ר"ת, דמצאתי בהגהות מרדכי סנהדרין
(אות תשיח) שכ' וז"ל: ואם אמר הנכרי ליהודי, קטע יד פלוני ואי לא קטילנא לך, אמר
ר"ב דמותר לקטוע מפני פקו"נ. ונראה דע"י אבר אחד מחללין שבת, דבאבר אחד איכא

סכנת נפשות, כדאמרינן בהחובל (פד.) דלמא בהדי דעויר עיניה, נפיק נשמתיה. ואע"ג דרובא באבר אחד לא מייתי, הא אמרינן ביומא (פה.): אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב, ומה בין זה לגב היד וגב הרגל דמחללין, כדאיתא פרק ח' שרצים (קט:). מספר ערוגת הבשם. עכ"ל המרדכי. ומפשט דבריו משמע, דאף בסכנת אבר מחללין את השבת משום דאיכא סכנת נפשות אף באבר א', אבל לא משום הפסד האבר. וראיתי שהדברים מפורשים יותר במקור דברי המרדכי בס' ערוגת הבשם לרבי אברהם ב"ר עזריאל ח"ג (מקיצ"נ תשכ"ג, עמ' קצט), דאחר שכ' ככל הדברים שהובאו בשמו במרדכי, כ' וז"ל: ובאבר אחד נמי איכא ספק נפש, כדאמר בהחובל (פד.): דילמא בהדי דעויר עיניה נפקא נשמתיה, ומטעם זה נראה דמותר לחלל שבת על אבר אחד אע"ג דרובא לא מתים במקום שאינו עושה טריפה, וכו'. עכ"ל. ואם כנים הדברים, א"כ, נמצא שצדקו דברי הב"ח, דלר"ת אכן אין היתר לחלל שבת עבור סכנת האבר בלבד, אלא רק מחמת שעלול לגרום לסכנה בכל הגוף. ולפ"ז מש"כ בשו"ת ציץ אליעזר ח"ח (סי טו פ"י ס"ק ט'), דלדעת הרופאים בזה"ז כמעט אין סכנת אבר שלא כרוכה בה סכנה לכל הגוף. והעתיקוהו כל מחברי הזמן, וכן הובא להלכה בשש"כ (פל"ג הערה ט'), הנה, אין כל חדש, וכבר הדברים מבוארים בב"ח בשם ר"ת. ועי' במשנ"ב (ס"ק מט).

ונמצא דלענין הלכה, במקום שעומדים הרופאים ואומרים דבכה"ג אין לחוש לסכנה, פשיטא דלדעת ר"ת והב"ח אין מחללין שבת עבור סכנת האבר לבדו, ונמצא שהמאירי יחיד בשיטה זו. ולא מצאנו לו חבר שמחללין שבת באיסור דאורייתא עבור סכנת אבר. ולדינא כבר פסק מרן השו"ע או"ח (סי' שכח סי"ז) שאין מחללין שבת באיסור דאורייתא, על סכנת אבר. ואף דקיי"ל דספק נפשות להקל, מ"מ כיון דלא מצאנו להמאירי חבר בדברי הראשונים כלל, וכולם חולקים עליו בהדיא, א"כ לכאו' א"א להתיר איסור דאורייתא משום סכנת אבר.

ובגדר סכנת אבר, כ' הרה"מ (פ"ב מהל' שבת ה"י): אבל אם יש בו סכנת ביטול אותו אבר" שנשבר מותר. ומקורו מהרמב"ן. וכיו"ב כ' רש"י בע"ז (שם): סכנת עיורון. ע"ש. וכ"כ הרשב"א בשבת (קכט:). ובתשובה ח"ג (סי' ערב). והרא"ש (פ"ב דע"ז שם). ובקצות השלחן (סי' קלח בדה"ש סוף ס"ק יח) כ', ונראה, דבכ"מ שאמרו "סכנת אבר" לאו דוקא סכנת ביטול האבר לגמרי, אלא אפילו הסכנה היא שהאבר ישאר חלש כל ימיו, ולא יהא ראוי למלאכתו כדרך העולם, כגון שיהיה צולע על ירכו, או שהיד לא תפעל כראוי, גם זה בכלל סכנת אבר. עכ"ל. והובא להלכה בשש"כ (פל"ג סעיף א'). וכ"כ ידידי הרה"ג רבי אי"ש שפירא בספרו מנחת איש (עמ' תשצו), בשם הגר"י שפירא, והגר"נ קרליץ. ולכאו' דבריהם נסתרים מד' הראשונים הנ"ל. וצ"ל, דפירשו דמש"כ הראשונים "ביטול אותו האבר", אין הכוונה שיפסד לגמרי ויהיה משותק כל ימיו, אלא אף אם לא יתפקד כראוי, יש בזה ביטול לאותו אבר.

ועדיין לא נתברר בדברי רבותינו הראשונים, באיזה אבר מדובר. דהנה רמ"ח איברים יש באדם, ובאצבע הקטנה של היד יש ג' עצמות, שהם ג' אברים, ובכל הרגל יש כחמישים

אברים, ויש לעיין אם מותר אפי' אם יסתכן חלק מהאצבע, או דווקא באבר שלם. וכמו"כ יל"ע אם צפורן בכלל אבר לענין זה. וצ"ע. וראיתי בס' נשמת אברהם או"ח (עמ' שצא) שכ' בשם הגר"י נויברט זצ"ל, בזה"ל: ויש מקום לומר, שסכנת אבר אין זו רק באבר אדם מרמ"ח איברים שבו, אלא כל חלק מסוים של גוף האדם, אשר אם לא יטפלו בו כעת, יש חשש שיצא מפעולתו, גם זה נקרא בשם סכנת אבר. כגון רחם האשה אשר מתפקידה ללדת ילדים, אם לא יטפלו בו כראוי ע"י לקיחת תרופות, קיים חשש שלא תוכל להיכנס להריון, גם זה נקרא בשם סכנת אבר. עכ"ל.

ובשו"ת שבט הלוי ח"ח (סי' צב) כ', דבודאי דסכנת הפסד "שן" אין זה בכלל סכנת אבר, דשן אינה בכלל אבר, וכדמוכח באהללות (פ"ג). וברמב"ם (פ"א מטומאת מת ה"ז). ע"ש. וכ"כ להוכיח בס' אבני שיש (קו' נפש שלמה סי' ח'). אבל בס' חוט שני – שבת ח"ד (סי' פט ס"ק כז), נסתפק בזה. וכמו"כ נסתפק בחוט שני שם, בצפורן שתיפול, ומחמת כן לא יוכל לגרור באותה האצבע, האם זה מיקרי סכנת אבר. וצ"ע. עכ"ד. ועכ"פ, כל הספיקות הללו המה לענין שבת, אבל לענין להציל אבר האם בנפש העובר, פשוט שאין להעלות על הדעת להתיר משום סכנת שן וכיו"ב.

אם סכנת עיורון כפיקו"נ

הנה כ' הגר"ש קלוגר בהגהות חכמת שלמה (או"ח סי' שכח) לחדש, דמי שלקה במאור עיניו, ועלול לבוא לידי עיורון מוחלט, דאף שעין זה סכנת אבר בלבד, מ"מ יש לצדד להתיר לחלל עליו את השבת. ואף דקיי"ל דעל סכנת אבר אחד אין מחללין את השבת באיסור דאורייתא, וה"ה על סכנת עין, מלבד עין שמרדה דבזה שרי משום דשורייני דעינא באובנתא דליבא תלו, אבל סתם סכנת עין אסור. מ"מ נראה דכ"ז רק בעין אחת, אבל מי שחולה בשתי עיניו נראה להתיר, והטעם, דכיון דרבי יהודה ס"ל דסומא פטור מכל המצוות (ב"ק פז.), ולדעת רבינו ירוחם קיי"ל להלכה כר"י, א"כ נמצא שאם יאבד מאור עיניו, יהיה פטור מכל המצוות. וכיון דקיי"ל דפקו"נ דוחה שבת גם מטעם דחלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, וא"כ הרי לדעת ר"י סומא פטור מכל המצוות, והגם דרוב הפוסקים חולקים עליו, מ"מ אין הולכים בפקו"נ אחר הרוב, וא"כ יש לחוש לדעת רבנו ירוחם דסומא פטור, וכו', ולכן בודאי מוטב לחלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. ע"ש בנועם דבריו המחודשים. וכ"כ חידוש זה מדנפשיה בשו"ת חתן סופר (או"ח סי' לד). והניח בצ"ע. ובשו"ת בנין צבי מייזליש ח"א (סי' נג), הבי"ד החתן סופר, וכ' לצדד לקולא מטעמא אחרינא, דמי שמאבד מאור עיניו, לפעמים מסתכן כיון שאינו רואה לאן הוא הולך, והוא בכלל זה שיכול לבא לידי סכנה. ע"ש. ומיהו, יעוי' בשו"ת שבט הלוי ח"ח (סי' עג), שדחה דברים אלו בתוקף. וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר ח"ח (סי' טו פ"ו). ועימש"כ המהרש"ם בדע"ת (סי' שכח סעיף יז).

וניחזי אנן. בש"ס ע"ז (כח:): עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת. מאי טעמא, דשורייני דעינא באובנתא דליבא תלו. וכ' התוס' (ד"ה שורייני): פירש הקונטרס, מאור העין תלוי בטרפשי דליבא. ולי נראה, באובנתא דליבא תלו, כלומר ראיית העין תלוי בהבנת הלב.

ע"כ. ונמצא, דלרש"י הפירוש הוא דמאור העין תלוי בטרפשי הלב, ואם נחלה מאור העין, ויש קלקול בעצם העין, א"כ ש"מ דיש חולי בטרפשי הלב. אבל אם אין חולי ורק שאינו רואה, אפשר דאין בזה סכנה. אבל התוס' פירשו, דאובנתא דליבא הוא הבנת הלב, ור"ל דאם יש קלקול בראיית העין זה גופא הסכנה. דכיון דהראיה בעין מקולקלת זה סימן שהלב מקולקל. כן פירש דבריהם בס' פקוח נפש להגר"מ פייבלזון (סי' טו אות ג'). ובהגהות זר זהב שעל האו"ה (כלל נט אות י') כ', דרוב הראשונים לא גרסי "שורייני" אלא "שורייקי", וכ' דהכוונה על גידי העין שמעורין בלב כמו שורייקי סומקי בגמ' ע"ז (ד:), ועוד. ע"כ. ולפ"ז התוס' דגרסי "שורייני" וכמו שסיימו בזה"ל: שורייני בשי"ן, כמו (במדבר כד) אשורנו ולא קרוב. א"נ, שורייני בסמ"ך מלשון סייר נכסיה (חולין קה.). באובנתא בבי"ת, לשון הבנה כדאמרינן במרכבה (מגילה כד:) באובנתא דליבא הוי חזי. עכ"ל. נמצא שהתוס' מפרשים דאיירי בסכנת עיורון ממש, ולא מחמת סכנת הלב כלל, ואפ"ה מתירין לחלל שבת.

והנה לפי האמור נמצא, דמי שיש חשש שמא יאבד בשבת מאור עיניו, דלתוס' יש היתר לחלל עליו את השבת, אף שאינו אלא סכנת אבר, כיון דאיבוד הראיה כמוה כסכנת נפשות. ואף שאין כן דעת רוב הראשונים, מ"מ י"ל דספק נפשות להקל. ועימש"כ בזה בהגהות זר זהב שם. והעיר מזה גם בס' הצלת נפשות להגרש"א שטרן (סי' ו'). ע"ש. ומעתה צדקו דברי הגר"ש קלוגר, שכ' להתיר לחלל שבת משום סכנת עיורון, ואף שלא מטעמיה. ולפי האמור יש טעם נכון להתיר לחלל שבת עבור סכנת עיורון.

ומצאתי בשו"ת מנחת יצחק (ליקוטי תשובות סי' קלח), שנשאל במעוברת שהרופא אומר שאם תמשיך בהריונה עלולה לאבד מאור עיניה, אם מותרת להפיל הולד. והשיב, לפמ"ש בע"ז שם דסכנת עין כמוה כסכנת כל הגוף, וביותר להמבואר בנדירים (סד:), דסומא חשוב כמת, ובנד"ד יש עוד מיחושי כל הגוף אצלה, שגם זה מצטרף לסכנתה. עכ"ד. (ומה שהביא שם מהאחרונים, אינו מוכרח למעיין). וע"ע בשו"ת אמרי דוד מסטנסילב (סי' סב).

ועל כל האמור יש להוסיף, מש"כ בשו"ת בנין צבי מייזליש ח"א (סי' נג) הנז', שכ' לצדד להתיר לחלל שבת עבור הצלת מאור עינים, וכ' לצרף סברא, דמי שמאבד מאור עיניו, לפעמים מסתכן כיון שאינו רואה לאן הוא הולך, והוא בכלל זה שיכול לבא לידי סכנה. עכ"ד. (ויש לעיין אם דבריו שייכים גם בזה"ז, שיש הרבה שיטות לסייע לעיוורים לחיות חיים נורמלים). וכיו"ב כ' האחרונים לענין מי שנשתטה, דחשוב כחשיב"ס מטעם שיכול ליפול לבור וכיו"ב, ואכמ"ל. ובשו"ת מנחת יצחק ח"ב (סי' יח או"ב) כ' לענין חרש בשבת, שיש לו מכשיר שמיעה, דאם אינו שומע בלי כלי זה באוזנו, ונצרך הכלי להצילו מתאונות הדרכים, בודאי לא גרע מחולה שאין בו סכנה, ע"ש. ולענין עובר שלקה בעיורון אם מותר להפילו, וכן עובר שגורם סכנת עיורון לאימו אם מותר להפילו עימש"כ בזה בס' תורת העובר (פרק יב). ואכמ"ל.

בנתיבות הירושלמי – הפרשה באספקלריית תלמוד הירושלמי / הרב ישראל קלויזנר - מו"ל ילקוט שמחת ירושלים עה"ת ומועדים

גם 'שמותיהם' של עדת קורח פרחו מה'שטרות' כדי ששמים
ישכח מתוך הקהל

וּפְצָתָהּ הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וּבִלְעָה אֹתָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם וַיִּרְדּוּ חַיִּים שְׂאֵלָה (טז, ל)
בירושלמי סנהדרין פרק י' הלכה א' אמרינן:

רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חֶלְבּוֹ (אמר) אֵף שְׂמוֹתֵיהֶם (של קרח ועדתו) פָּרְחוּ מִתּוֹךְ טְמִסוֹתֵיהֶם
(שטרותיהם), אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַחֲמֵי הַיָּד, אֶפִּילוּ מִחַט (של אחד מעדת קרח) שֶׁהִיְתָה שְׂאֵלָה
בְּיַד יִשְׂרָאֵל מִיָּדָם אֵף הִיא נִבְלָעָה עִמָּהֶן, דְּכָתִיב וַיִּרְדּוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה
(ומתיבת 'וְכָל' דריש אפי' דבר קטן כמחט וכדו', ומתיבת 'שְׂאֵלָה' דריש שאולה
במלאופ"ם).

*

עם הירושלמי יבואר למה הקפיד משה רבינו כל כך שלא יבקרו אותם

עם הך ירושלמי מבאר בעל ה'פאר יעקב' את מאמרם ז"ל בבבלי (בסוגיא של מקור
מצות ביקור חולים בנדרים לט:): על הפסוק "אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל
האדם" אשר על זה אמר רבא, "אם כמות כל האדם ימותון אלה", שהן חולין ומוטלים
בעריסתן, ובני אדם מבקרין אותן [והיינו דכתיב ופקודת כל אדם יפקד עליהם, ר"ן], מה
הבריות אומרים, לא ה' שלחני, עיי"ש.

כי לכאורה יש לדקדק, למה נרמז מצות ביקור חולים, דוקא גבי קרח ועדתו. זאת ועוד,
למה הקפיד משה רבינו כל כך, שלא יבקרו אותם.

ומבאר ה'פאר יעקב' שהרי אמרו ז"ל בירושלמי שאפילו מחט שהיתה שאולה ביד
ישראל מידם, נבלעה עמהם, ועוד יותר מזה, שאף שמותיהם פרחו מתוך השטרות שהיה
שםם חתומים עליהם, וממילא מובן הא דהקפיד משה רבינו ואמר "סורו נא מעל אהלי
האנשים הרשעים האלה, ואל תגעו בכל אשר להם פן תספו בכל חטאתם" כי הרי אמרו
בבבלי (נדרים שם) דהמבקר את החולה נוטל אחד מששים מחליו, וכיון שהקפיד שלא
יטלו מהם כלום, דגם אותו דבר נתפס עמהם, ממילא אסור גם לבקר אותם, דאז ממילא
נוטלין מהם קצת מחוליים, ויש חשש להמבקרים "פן תספו בכל חטאתם", כמו שאר
דברים שנבלעו עמהם.

כל אשר היה שייך לעדת קרח נאבד כדי ששמים ישכח מתוך הקהל

ויצויין לדברי הגה"ח ר' שמאי גינזבורג זצ"ל בספרו אמרי שמאי לבאר דנראה שזה כמו 'עמלק', שנאמר תמחה את זכר עמלק, מפרש רש"י מהספרי "משור ועד שה" שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על בהמה, לומר בהמה זו של עמלק היתה, כך אצל קרח כתיב "ויאבדו מתוך הקהל" שכל אשר היה שייך להם נאבד, כדי ששמים ישכח מתוך הקהל.

ודברים נוראים כתב הג"ר צבי הירש הכהן זצ"ל (בן ה'נפש יהונתן' מסעליש) בספרו ליקוטי צבי על דברי רש"י שכתב על בני קרח שהם היו בעצה תחילה ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם לפיכך נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם וישבו שם.

ויש לדקדק הא קיי"ל אין לך דבר שעומד בפני התשובה וגדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, ובמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, ואם בני קרח עשו תשובה מה מקומם בגיהנם, הי' להם לישוב בגן עדן.

חומר הפגם של עדת קרח כי קלקלו סדר העולם

ומבאר ואומר כי היות שהם פרצו גדרות עולם במה שנקאלו על משה ואהרן יסודי עולם והם השחיתו התעיבו כל הדורות שאם במנהיג כמשה רבינו שהשכינה מדברת מתוך גרונו עשו קטטות ומריבות, מה יענו בדורות האחרונים והם שנתנו יד לפושעים וחטא הרבים תלוי בהם, וכבר נהוג עלמא לומר 'ובני קרח לא מתו' שאלו הרשעים בכל הדורות נמצאים, הם נפשות הטמאות מתתקע"ד דורות שקודם בריאת העולם וסדר הדורות (עי' מגלה עמוקות קרח דרוש ד'), ולכן אף שלא מתו מ"מ גיהנם ירשו, כי סדר העולם קלקלו. ומסיים שם "וה' ישמרנו ויצילנו מאנשים כאלו".

*

לעילוי נשמת גיסי הגדול האברך המורם מעם הרב ישראל זללה"ה ביבדלחט"א מו"ח הרב אליעזר שליט"א ביום שנלב"ע בדמי ימיו ביום ו' ניסן תשע"ט לפ"ק

הודיה בפרשה / הרב חיים שולביץ

'למשחה' באכילת לחמי תודה

וְאֵנִי הִנֵּה נֹתְתִי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי לְכָל קֹדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ נֹתְתִים לְמִשְׁחָה וּלְבִנְיָן
לְחֶק עוֹלָם (יח, ח)

אין למשחה אלא בבשר

בחולין (קלב:): אמר רב חסדא, מתנות כהונה אין נאכלות אלא עלי ואין נאכלות אלא
בחרדל, מאי טעמא אמר קרא 'למשחה', לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים. וכתבו
התוספות (בכורות כז. ד"ה ואתי) שבכל מתנות כהונה נאמר שצריך לאכלם 'למשחה',
ואפילו בזרוע לחיים וקיבה, אך לגבי תרומה לא מצינו שצריך אכילה בגדולה, ושמא לא
שייך גדולה אלא בבשר.

והנה התוספות (שבועות יז: ד"ה ואין) כתבו ש'אכילה בעזרה לא שייכא בקדשים קלים',
ובדובב מישרים (ח"א סי' קיא) הביא שהמשנה למלך (שחיטה פ"ב ה"ג) הקשה שהרי
בשבועות (טו.) מקשה הגמ' 'אטו לחמי תודה בעזרה מי לא מיתאכלי', אף שלחמי תודה
הם קדשים קלים. וכתב ליישב, שהטעם שאין אכילת קדשים קלים בעזרה הוא מפני
שמצוה לאכול את הקדשים כשהוא מיושב משום 'למשחה', ואי אפשר לקיים מצוה זו
בעזרה, כי אין ישיבה בעזרה, אך לחמי תודה שאינם בשר, לא שייך בהם למשחה,
ומשום כך מותר לאכלן בעזרה ומעומד. והאריך בזה בבית האוצר (מערכת א' כלל
קסא)י.

למשחה בתרומה ומנחה

אכן על עצם יסוד התוס' שלא נאמר למשחה אלא בבשר, כבר תמה הנצי"ב (העמק
דבר דברים טז א), שהרי שנינו לגבי אכילת מנחה (סוטה טו.) שרשאין הכהנים ליתן
לתוכה יין ושמן ודבש, מאי טעמא אמר קרא למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים.
הרי שגם באכילה שאינה בשר שייך 'למשחה'י. אלא שממקום שבא יש לדקדק שלא
נאמר במנחה לשון חיוב, אלא 'שרשאין הכהנים', ונבא לבאר את החילוק בזה.

^א וראה תוס' (יומא כה.) שרק קדשי קדשים דוחים איסור ישיבה בעזרה, כי חייב לאכלם בישיבה, ואסור לאכלם
חוץ לעזרה, אבל ק"ל שאפשר לאכלם מחוץ לעזרה א"א לישב לאכלם בעזרה, ואמנם אינו מצד פחיתות קדושת
ק"ל.

^ב ודבריו תמוהים, במה הועיל ליישב דברי התוס', והרי סוף סוף נמצא ששייכא אכילת ק"ל בעזרה, וגם מלכי בית
דוד שהיתה להם ישיבה בעזרה יכלו לאכלם. ואמנם לא מצינו במשנה למלך שהקשה כפי שהביא, ובפשוטו יש
לבאר שאין כוונת התוספות לומר שיש דין לאכל את הקדשים קלים דוקא בעזרה, אלא לומר שמצד קדושתם
יכולים לאכלם שם, וכמשמעות הגמרא בשבועות שם.

^ג ולהנ"ל יש להוסיף, שהרי המנחות נאכלות בעזרה כדין קדשי קדשים, אף שאין בהם בשר, ודוחק לומר שנאכלו
בעמידה, ובהכרח שיש בהם דין למשחה, ורק על קדשי הגבול כתבו התוספות שאין למשחה אלא בבשר.

בפשוטו יש לומר שודאי גם בתרומה יש מעלה באכילה דרך 'למשחה', וכל כוונת תוס' היא שאין חיוב לאכול באופן זה, אף שהעושה כן קיים מצוה, ורק בבשר יש חיוב לאוכלו צלוי ועם חרדל. וכן מדוייק מלשונם שכתבו ש'לא מצינו שיצריך בתרומה אכילה בגדולה', והיינו שחיוב לא מצינו, אך ודאי יש בזה מצוה אף בתרומה שאינה בשר, וכן הדין במנחה, וכמו שנאמר בה שהכהנים 'רשאין' ליתן בה יין ודבש.

ולביאור זה נמצא כי מה ששנינו (זבחים צא.) לגבי אכילת חטאת ושלמים, 'וכלן הכהנים רשאין לשנות באכילתן לאכלן צלויין ושלוקין ומבושלי', ומשמע שאין חיוב בכך, אף שהם אכילת בשר, היינו רק משום שקודם לכן שנינו 'רשאין לתת לתוכו תבלי חולין ותבלי תרומה', ובהם היה מקום לאסור ליתנם לתוכו, שהרי רבי מאיר שם אסר, כדי שלא יביא את התרומה לידי פסול, אך באמת יש חיוב לאכול את הבשר בגדולה, כדי לקיים בו דין 'למשחה'.

ויש לדון לפי חילוק זה, האם אכילת לחמי תודה דינה כשאר מתנות שאינם בשר, שאכילתם אינה למשחה, או שמא כיון שהיא חלק מהזבח הרי שיש לאוכלה למשחה [וכבר הארכנו בספר התודה (סי' ו) לברר אם לחמי תודה דינם כמנחה או כזבח, עי"ש].

החידוש באכילת למשחה

והנה הרמב"ם (מעשה הקרבנות פ"י ה"י) כתב 'אפילו הכהנים מותרין לשנות באכילתן ולאכלם צלויים שלוקים ומבושלים, וביאר הכסף משנה שהחידוש הוא, כי אף שהכהנים צריכים לאכול רק לשם שמים, והיה מקום לומר שלא יאכלו אותם במטעמים דרך תענוג, קמ"ל שכיון שכתב רחמנא 'למשחה', ומתרגמינן לשון גדולה כמו שהמלכים אוכלים, הרי שיש לאכלם בכל טעם שירצו. ומבואר בדבריו, שדוקא בקדשים הוצרך הכתוב להתיר אכילה בגדולה, כי לולי זאת היה צד לאוסרה^ד, ואדרבא, בשאר מתנות יותר פשוט שחל חיוב לאכלם בדרך גדולה, ולכן נאמר בזרוע לחיים וקיבה ש'אין נאכלות אלא בצלוי וחרדל', ונמצא שיש חילוק באכילת בשר בין בשר קדשים למתנות כהונה, כי החיוב למשחה התחדש רק במתנות כהונה, ורק לגבי החיוב כתבו התוס' שלא נאמר אלא בבשר ולא בשאר מתנות, אולם לגבי מנחות נאמר לשון 'רשאין הכהנים', כי דינם כקדשי קדשים.

ובשורש החילוק יש ליתן טעם עפ"ד הגר"א (משלי ז יד) ש'אין בדבר טוב שיכול היצה"ר לפתות כמו באכילה של מצוה ושמחה של מצוה, ומזה יכול מאוד למשוך אותו, ויתבונן האדם שאין אכילה של מצוה בעולם יותר מן השלמים, כי אפילו בשבת יכול לפטור עצמו בכסא דהרסנא כשהוא עושה לכבוד שבת, אבל שלמים אכילתו מצוה, וגם צריך ליהרר שלא יבא לידי נותר, וגם צריך לאכלם בשמחה, שנאמר 'ואכלת שלמים ושמחת',

^ד והגרי"ז תמה למה צריך קרא לומר ש'רשאין', ומשמע שלולי קרא היה אסור ליתן לתוכו, ומה הצד לאיסור זה. ברם, לדברי הכסף המשנה הרי הצד לאסור הוא מחשש שיבואו לאכילת תאוה.

ואין היצה"ר בא אלא מתוך אכילה ושמחה, והוא סיבת הצורך להתיר אכילת בשר קדשים בדרך גדולה, ולפום ריהטא משמעות דבריו שכל כמה שהוא פחות במעלה, כך יש פחות חשש שימשך אחריו, ולכאורה הוא הטעם שחיוב למשחה נאמר דוקא במתנות כהונה שקדושתן פחותה מקדשים.

בירור השיטות בעבודת האכילה

והמתבונן בדברי הגר"א יראה שנקט שאכילת שלמים נעלית מאכילת שבת, אולם באדרת אליהו (בראשית ב ט) כתב הגר"א שאכילת שבת היא קודש כמו אכילת הקרבנות, ושיטתו (שם ובאדרת אליהו ישעיה א, יג יד, ובגביעי גביע הכסף) שאכילת השבת יכולה לגרור תאוות אכילה אף בחול, אולם בשם האר"י ז"ל הובא שבאכילת שבת אין פסולת (ראה ספר הליקוטים בהר כה), ואפילו מה שאוכל לתאוה כולו בקדושה, כי מאכל השבת כקדושת המן שהוא לחם מן השמים הנבלע ברמ"ח אברים בלא פסולת כלל, וראה בבית הלוי (סו"פ תרומה) שהוכיח כן מדברי הזהר (יתרו פח:): שדרש 'זוריתי פרש חגיכם, ולא פרש שבתכם', כי באכילת שבת אין עבודת בירורין לברור את החלק הטוב מן הרע.

צדדי המחלוקת הם במהות ענין האכילה, שהגר"א נקט שענין האכילה בחול אין לה מטרה בעצם האכילה, אלא לצורך התוצאה לברר את נקודת החיות השרויה במאכל, ולהעמידה לתכליתה, והשתמש בכוחה לעבוד את השי"ת, אך לו יצויר ששיגי חיות בלא אכילה, ודאי היה עדיף. אולם בשבת יש מטרה בעצם האכילה, כי בה נוצרת קירבה וחיבור בינינו להשי"ת, ואף אכילה זו צריכה להיות לשם גבוה, כי אם יאכל להנאת עצמו, הרי עצם האכילה מהווה סתירה ליצירת החיבור. ואילו האר"י נקט שבשבת כביכול סועדים על שולחנו של הקב"ה ואוכלים מפיו, ולכן אין חסרון באכילה להנאת עצמו, כיון שאין גדר הסעודה כמטרה לחיבור, אלא רק ביטוי לחיבור קיים, וא"א לגרום פירוד [אלא באכילת תאוה גמורה, שאינה מבטאת כלל חיבור].

ולמיעוט ערכנו אין צד תפיסה בנקודת המחלוקת, אך יתכן להציע גדר בשיטת הגר"א, שקדושת אכילת השבת חלה על החפצא, והיינו שמאכלי השבת אינם טעונים בירור, ויש בהם כדי ליצור חיבור ודביקות, אולם הדבר תלוי באדם, כפי הכנתו להשיג קדושת אכילתם, כי אף באכילת דבר קדוש, אם האוכלו אינו שלם עדיין יכול להמשך לאכילה אחרת, ואילו דעת האר"י היא שקדושת סעודת השבת חלה על הגברא, כי כיון שהוא עצמו שרוי אתכא דרחמנא, אין האכילה אלא ביטוי למצבו, ולכן לית לה שייטא עם שאר אכילות.

למשחה מצד מצוות אכילת הכהנים

ובזה נגה אור חדש על ענין האכילה למשחה, כי הנה דין למשחה נאמר רק בחלק הכהנים, ולא בחלק שאוכלים ישראל^{טו}, ולהמבואר יש לומר בטעם הדבר, שאכילת קדשים יש בה מחד מצוות אכילת הבעלים או הכהנים, שהיא אכילת חפצא של דבר קדוש, ובזה אין מעלה לענין תאוות האכילה שהיא בגברא, ולמרות קדושת המאכל, יש חשש שמא יבא היצה"ר להמשיך את הגברא אליו מתוך אכילה בשמחה, אולם בחלק אכילת הכהנים, מלבד קדושת הבשר, יש גם מצוות אכילה המכפרת מצד מעלת הכהנים, ובזה הם כשאר מתנות כהונה, שבכללם כאלו שלא חלה קדושה בעצמותם, אלא שנתנו לאכילת כהן מצד מעלת הגברא^{טז}, ואמנם רק מצד אכילה זו התחדש החיוב לאכלה 'למשחה', כי כיון שעניינה הוא מצד מעלת האוכל, הרי שאין בה מקום ליצה"ר^{יז}.

^{טו} יסוד לדבר בתוס' זבחים (עה: ד"ה בכור) שבתמורת בכור לא שייך חיוב למשחה כי אינה מתנות כהונה, ובמשנה למלך (מע"ה ק פ"י ה"י) הביין מדבריהם שבחלק הבעלים אין דין למשחה. ובאבי עזרי (בכורים פ"ט הכ"ב) הקשה, שהרי מצינו בזבחים (כח.) שאליה נאכלת למשחה, והרי היא מחלק הבעלים, ובמשמר הלוי (זבחים נט) העמיד שמדובר באליה של גדי של חטאת שנאכלת לכהנים, והסכים עמו מרן זללה"ה. ויתכן לומר, שהטעם שאין בתמורת בכור דין למשחה, הוא משום שתתכן בו אכילה גם כשאינו קודש, שהרי נאכל במומו לבעליו, אך בשאר קדשים קלים אף שיש בהם חלק שנאכל לבעלים, הרי לעולם אכילתן היא בקודש, ויש בה איזו מצוה, ולכן יש באליה דין למשחה. וראה חזון יחזקאל (קרבות פ"י ה"ד).

^{טז} בחולין (קלב:) אמר רב חסדא, עשרים וארבע מתנות כהונה כל כהן שאינו בקי בהן אין נותנין לו מתנה, ופירש רש"י שאינו בקי היאך דין מתנה, היאך נאכלין בגדולה, והקשה ידידי הרה"ג ר' משה רוזנר (בספרו מתנת חלקו) הרי דין זה אינו שייך בחלק מכ"ד מתנות כהונה, כראשית הגז ופדיון הבן ועוד, וביותר לדעת תוס' שאין למשחה אלא בבשר, ולמה נקט רב חסדא כ"ד מתנות כהונה?

וביאר שכוונת רש"י לשני דינים שנאמרו ב'למשחה', כי כמה אופני גדולה נאמרו במתנות אלו, כגון נתינת הבכור שצריך ליתנו אחר גידולו, כלשון הרמב"ם (בכורות פ"א ה"ד), שמתנות כהונה אינו מותר לתת אותן לכהנים אלא דרך גדולה וכו' לפיכך אין נותנין להם שום דבר שיש בו עמל וטורח. וכן כתב (ביכורים פ"ט הכ"ב) שלא יחטוף הכהן מתנות ולא ישאל בפיו, אלא אם נותנים לו דרך כבוד, והוא מדין גדולה, ועל כך כתב רש"י, שאינו בקי היאך דין מתנה, דהיינו באופני קבלת המתנות דרך כבוד, או שאינו בקי היאך נאכלין בגדולה, דהיינו בדיני אכילתן דרך כבוד.

והיינו כמבואר, שדין למשחה אינו מדיני החפצא של המתנות שיאכלו בחשיבות, שהרי זרוע לחיים וקיבה אין בהם קדושה, אלא הוא מדיני האוכל שצריך לאכול בגדולה, כי לכך ניתנו המתנות, להתגדל בהם הכהנים, וכלשון רש"י בשמות (כט, כט) ולכן דרך האכילה תלויה בהנאת הכהן.

ובזה מיושבים גם דברי הרמב"ם (ביכורים פ"ט ה"כ) שאם רצה הכהן למכור זרוע לחיים וקיבה, או להאכילם לכלבים, מאכילם, שאין בהן קדושה כלל. ותמה היש"ש (חולין פ"ד סי' יא) הרי צריך לאכלם דרך גדולה, וכי אכילת כלבים היא לגדולה, ולכן הסיק שרק אם אינן ראויין לאכילה מאכילן לכלבים. אכן למבואר, הרי החיוב 'למשחה' הוא דוקא על אכילת הכהן, אך אם יתנו לכלבים לא שייך בו חסרון של למשחה.

^{יז} הגרי"ז (זבחים עה:) הקשה, איך נקטו התוס' שבחלק הבעלים אין דין למשחה, והלא בקרבן פסח מצינו שאינו נאכל אלא על השובע, וביאר רש"י (פסחים פו.) שהוא מדין 'למשחה', ומשמע שנוהג דין זה אפילו באכילת הבעלים. והשיב, שדין אכילה על השובע בקרבן פסח הוא הלכה מיוחדת שנקבע לאכילת פסח דוקא, ואין להוכיח ממנו שבכל הקרבנות חלק הבעלים נאכל ב'למשחה'. אכן, ראה רשב"ם (פסחים ק"ט: ד"ה כגון ארדילאי) שקרבן פסח ידונו ליאכל בסוף על השבע, וכן כל קרבנות כדכתיב למשחה, הרי שהשוה את ענין ה'למשחה' בפסח לשאר קרבנות, ולהמבואר יש לומר, שאמנם אופן האכילה בכל הקרבנות הוא 'למשחה', אך בעוד בכל הקרבנות הוא מצד מעלת הקרבן, הרי שבאכילת הפסח היא מצד מעלת ישראל, וראה מהרש"א (פסחים קטז.) שגם אכילת מצה בליל פסח היא כענין אכילת שיירי מנחות לכהנים בבית המקדש, ובשו"ת חזון נחום (סי' צט) כתב שאכילת מצה צריכה להיות למשחה, ונראה שמעלות אלו הם מצד מעלת האוכלים, וכמבואר. וכן מוכח מינייה וביה, שהרי אם אכילת הפסח על השובע היא לקיום למשחה אף באכילת בעלים, הרי נמצא שאינו מקיים חיובו באכילת החגיגה הקודמת לו, שאינה על השובע. וכבר הקשה כן המרדכי, והוכיח כתוס' (זבחים עה:) שהפסח נאכל על השובע רק כדי שלא

וכן הוא בסדר המקראות, כי בעוד עצם מצוות אכילת הקדשים נאמרה בפרשת תצוה (שמות כט לג), והיא מדיני הקרבן, ובה נשלמת כפרתו (ראה סהמ"צ להרמב"ם עשה פט, ורש"י פסחים נט.), הרי שדין אכילה 'למשחה' האמור בפרשתנו, הוא מדין מתנות כהונה [ולאו דוקא הניתנים מישראל, אלא גם אלו הכהן זוכה בהם משלחן גבוה], וראה בזבחים (סג.) שלמדו ממקרא זה שקדשי קדשים נאכלים אף בהיכל, ובתוס' (שם כט.) תמהו מסוגיא זו על דברי רש"י שם שאין אכילת בשר קדשים בהיכל, ואמנם רש"י עה"ת (בפס' זה) הביא מתו"כ שאין ק"ק נאכלים אלא בעזרה.

ולמבואר, הרי כיון שמקרא זה נאמר על אכילת הכהנים מצד מתנות כהונה, יש לומר שמה שאמרו בזבחים שנאכלים גם בהיכל, הוא רק לקיום אכילת מתנות כהונה שענינה הוא מצד מעלת הגברא, ומה שאמרו בתורת כהנים שאין נאכלים בהיכל נסוב על קיום אכילת הקרבן, שאינו מתקיים שם, ואינו מכפר לבעלים, וכלשון הרמב"ם (מעה"ק פ"י ה"ג) 'אם נאכלו בהיכל נאכלו', דהיינו שהתקיימה אכילת המתנות, אך לא נעשה בה קיום מצוות אכילת קרבן.

למשחה רק בתרומת לחמי תודה

והנה כל ארבעים לחמי תודה נאכלים גם לבעלים, והרי הם כאכילת קדשים, אולם מהם מרימים ארבעה לחמים כתרומת לחמי תודה, והם נאכלים רק לכהנים, ויש עליהם דין מורם מן הקדשים כחזה ושוקי, ויש לומר שרק עליהם אמרו שנאכלים בעזרה ובישיבה, כי יש בהם למשחה, אף שקק"ל אין נאכלים בעזרה, כי הטעם שאין קק"ל נאכלים בעזרה, הוא משום שיש בהם גם צד 'אכילת קדשים' כאכילת הבעלים, ואכילה זו אינה ראויה להאכל בפנים, אך לחמי תודה שכל אכילתם היא רק לכהנים, ואין בהם כפרה, הרי שהם נאכלים רק כמורם מן הקדשים, שנאכלים מצד מעלת הכהן, ואכילה זו מתקיימת בפנים, מאותו טעם שנאכלים 'למשחה'.

ותנא דמסייע לן מצינו בדברי רש"י (שבועות שם) 'לחמי תודה נאכלים בעזרה, אם רצו כהנים לאכול בקדשים מי מעכב עליהם', וכבר תמה המשנה למלך (שחיטה פ"ב ה"ג)

ישבור עצם. ולהמבואר, אמנם גם החגיגה נאכלת למשחה, אך היינו מצד אכילת קדשים, ולכך די לאכלם בחרדל, אבל פסח אין יכול לאוכלו בחרדל, וגם עיקר חיובו הוא לאכלו באופן שה'למשחה' יהיה בגברא, והיינו על השובע ובהסיבה וכו'.

¹⁷ במנחות (עד:): דנה הגמרא אם תרומת לחמי תודה מדמעת, וביאר המנחת חינוך (רפג, כה) שודאי יש בתרומת לחמי תודה משום מורם מן הקדשים, כחזה ושוק, וכל הנידון הוא אם יש בה גם חומר דיני תרומה, משום שנקראה תרומה. ובשנות אליהו להגר"א (ריש ברכות) כתב 'הכהנים נכנסין לאכול בתרומתן, שני תרומות הם, דהיינו תרומת גבולין ותרומת תודה, לכן קתני "תרומתן" דהיינו תרומות גבולין ששלהם הוא, ולא תרומת תודה שאינה שלהם אלא משולחן גבוה קא זכו, ותרומת גבולין אין כפרתו מעכבתו, אבל תרומת תודה כפרתו מעכבתו'. הרי שיש לתרומת לחמי תודה דין קדשים, ולכן אינה נאכלת במחוסרי כפרה, ולא זו בלבד, אלא ש'משלחן גבוה זכו', והיינו שאינה מתנת כהונה גרידא, אלא היא מורם מן הקדשים כחזה ושוק, וראה מש"כ בזה הגר"י (זבחים קיט:): בשם הגר"ח.

למה נקט רש"י 'כהנים', והרי לחמי תודה נאכלים גם לישראל, ואם משום שישראל אינו נכנס לעזרה, הרי היינו רק לעזרת כהנים, אך לעזרת ישראל יכול ליכנס אף שלא לצורך. ולמבואר יש לומר, שרק תרומת לחמי תודה נאכלים בעזרה, כי הם ניתנו לאכילת כהנים בלבד, ורק אכילת מתנות כהונה התלויה במעלת הגברא, היא יכולה להתקיים בפנים, ק"ק בהיכל וקק"ל בעזרה, אך מצוות אכילת קדשים המתקיימת גם ע"י ישראל, כיון שאכילתו היא מדין הקדשים אינה מתקיימת לפנים ממחיצתו.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות המועדים וחדשי השנה

בענין זמן פדיון הבן

כָּל פֶּטֶר רָחֵם לְכֹל בֶּשָׂר אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לָהּ בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה לָךְ אַךְ פְּדֵה תִפְדֶּה אֶת
בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִפְדֶּה. וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת
שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא (יח, טו-טז)

הזמן הראוי לפדיון הבן

א. נחלקו הפוסקים בזמן הראוי לפדיון הבן, יש אומרים¹² שצריך שיעברו עליו שלושים ימים שלמים, ולכן אינו ראוי לפדיון עד יום השלושים ואחד, ויש אומרים¹³ דכיון שעברו עליו כ"ט יום וי"ב שעות ותשצ"ג חלקים (שזה 44 דקות¹⁴) כבר ראוי לפדיון, והכרעת המשנה ברורה (סי' שלט ס"ק כז) ורוב גדולי הפוסקים¹⁵ כדעה הראשונה דחושבים שלושים יום מיום הלידה, ולמחרתו עושים הפדיון, אך למעשה כתבו המשנה ברורה (בשעה"צ סי' תקסח סקכ"ד) והפוסקים¹⁶ שיש להחמיר כב' השיטות ואף משהגיע יום

¹² כ"פ המאירי (פסחים קכא:), והחינוך (מצוה שצב), והאבודרהם (דיני פדיון בכור), וס' האשכול (הל' פדיון הבן סי' מא), וס' הפרנס (סי' רצג), והמבי"ט בקרית ספר על הרמב"ם, והלקט יושר (י"ד עמ' סב), וכן הכריעו כל האחרונים המובאים בהע' 15, וכן היא בפשטות משמעות הרמב"ם (פי"א מהל' ביכורים הי"ז) והסמ"ק (מצוה רמב) והשו"ע (י"ד סי' שה ס"א), אך עי' בב"ח ובש"ך (י"ד סי' שה שם) שכתבו דמה שאמרו הרמב"ם והסמ"ק (והש"ך כתב כן גם בביאור השו"ע) מאימתי יתחייב בפדיון משיעברו ל' יום, ופודהו ביום הל"א, לאו דוקא ביום ל"א, אלא כל ששלמו לבן כ"ט י"ב ותשצ"ג שהוא חודש לבנה שלם, חייב בפדיון, והא דנקטו הפוסקים ביום ל"א מילתא דפסיקתא נקטי.

¹³ כ"פ היראים (מצוה שנג), הב"ח (י"ד סי' שה סק"ד, ובשו"ת הב"ח סי' קכה), והש"ך (י"ד סי' שה סק"ב, וסוק"ט), וכן הוא בילקוט מעם לועז (פ' בא יג, א).

¹⁴ שהרי בשעה יש 1080 חלקים, 60 דק' לחלק ל-1080 יוצא 0.05556, ואם נכפיל מספר זה בתשצ"ג (-793) נמצא 44.05908 דקות.

¹⁵ כ"פ המג"א (או"ח סי' שלט סק"ח), והחכם צבי (סי' ע), והיעב"ץ (במגדל עז פ"ג אות ט, ובסידורו פדיון הבן אות יב), והש"ך חמד (כללים מע' ה' כלל לט), והסדרי טהרה (סי' קפט סק"ב), וכ"פ בברכ"י (י"ד סי' שה סק"ד) בשם שו"ת גינת ורדים (י"ד כלל ו' סי' י), ובשו"ת שבו"י (ח"ב סי' פז), ובשו"ת פנים מאירות (ח"א סי' ג), ובשו"ת מהר"י אסאד (ח"ב סי' רנד אות ג), ובשו"ת עונג יו"ט (סי' קג), ובשו"ת זרע אמת (ח"ג סי' קג), ובשו"ת ערוגת הבושם (י"ד סי' רמא), ובשו"ת חת"ס (או"ח סי' פא וח"ו סי' ז), ובשו"ת מהר"ם שיק (י"ד סי' שב-שג), ובשו"ת רב פעלים (י"ד סי' מט-ג), ובשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' קלב), ובמטה אפרים באלף למטה (סי' תקפא סמ"א), ובערוה"ש (י"ד סי' שה סמ"ב), וכן הכריעו פוסקי זמננו, שו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' לג), הגרש"י אויערבאך (אוצר פדיון הבן ח"א פט"ו הע' ד), והגר"ש וואזנר (פדיון הבן כהלכתו פ"ו הע' 9), והיבי"א (ח"ב י"ד סי' כה).

¹⁶ כ"כ הפמ"ג בספרו תיבת גמא (פ' ראה דף סז עמ' ג) דביום ל"א אסור לפדותו בבוקר קודם שימלאו לו י"ב שעות ותשצ"ג חלקים, וכגון בימי הקיץ שהלילות קצרים ועדיין לא השלים הזמן, וכ"ש אם פדה בליל ל"א, דעדיין לא נשלם כ"ט מעת לעת וי"ב שעות, והו"ד בפתחי תשובה (י"ד סי' שה סק"ז), וכ"כ בשו"ת נודע ביהודה (תנינא י"ד סי' קפז) שאין פודין בליל ל"א, לפי שפעמים אכתי לא מלאו לו כ"ט י"ב ותשצ"ג בליל ל"א, וכ"כ בשו"ת בית שערים (י"ד סי' שפח). ועי' בשו"ת רעק"א (תנינא סי' כב) שהסתפק שהיה ראוי להמתין י"ב שעות אחר כ"ט שלימים שאז הוא זמן הפדיון לכו"ע, ובסוף התשובה כתב, דאף שלא שמענו שחוקרים ודורשים על שעת הלידה, היינו כיון

ל"א אין לפדותו לפני שישלמו כ"ט יום י"ב שעות ותשצ"ג חלקים, וזה הטעם שנהגו בחלק מקהילות האשכנזים לאחר את הפדיון ביום ל"א (כמובא בס"ז), ויש מקילים וסוברים¹⁷ שמשגגיע יום ל"א יכולים לפדותו מיד, וכן המנהג הנפוץ אצל עדות המזרח¹⁸ והתימנים¹⁹ שעושים הפדיון בליל ל"א ולא מקפידים שישלמו כ"ט י"ב ותשצ"ג. ולהסוברים שצריך שיעברו עליו ל' יום בדוקא, כתבו הפוסקים²⁰ שצריך שישלמו לו שלושים יום מעת לעת, והיינו שאם נולד בשעה חמש [גם אם זה 5 דקות לפני השקיעה], אז צריך לפדותו בשעה חמש [גם אם זה 5 דקות לפני השקיעה], אך יש מקילים²¹

דהמנהג הוא שלא לפדות בלילה, ממילא ביום ל"א אחר תפילת שחרית מסתמא כלו כבר כ"ט י"ב ותשצ"ג. וכן הסתפק **בחת"ס** (בחידושו למס' שבת דף קלה). בתינוק שנולד בסוף היום, וכשהגיע תחילת ליל ל"א שלו, עדיין לא הגיע לכ"ט י"ב ותשצ"ג ומעלה, אם צריך להמתין עד שיגיע שיעור זה, וכתב שאין העולם משגיחין בזה, ו**בשו"ת כת"ס** (יו"ד סי' קנא) כתב שהגאונים מר אביו החת"ס ומר זקנו הרעק"א נסתפקו בזה אם אפשר לפדות בליל ל"א אף אם לא מלאו עדיין כ"ט י"ב ותשצ"ג, ולא מצאו ראייה לפשוט עד סוף ימיהם, והעתיק שם לשון הרעק"א והחת"ס (מפנקס) שנסתפקו בזה, והביא שספק זה היה שגור תמיד בפומיה דהחת"ס, והכת"ס עצמו שם כתב מדברי החכ"צ והפנים מאירות (המובאים לעיל בהע' 15) משמע דבעינן להמתין עד שימלאו כ"ט י"ב ותשצ"ג, ולמעשה כתב שם להחמיר ולא לפדות עד שימלאו כ"ט י"ב ותשצ"ג כדי לצאת לכל הדעות, וכ"כ **בשו"ת שבט סופר** (סי' צז) שאין פודין אלא ביום ל"א לאחר שעברו כ"ט י"ב ותשצ"ג, ומסתמך על הנודב"י והפמ"ג והחת"ס, וכ"פ הגר"ש וואזנר (שו"ת שבה"ל ח"ח סי' רלח) שאין לפדות לפני שמלאו כ"ט י"ב ותשצ"ג, והחמיר אפי' בדיעבד, ו**בשו"ת ערוגת הבושם** (יו"ד סי' רמא) ו**בשו"ת אמרי יושר** (ח"ב סי' קלב) אף שהעלו שמדינא אי"צ אלא שיכנס ל"א, מ"מ כתבו שלכתחילה יש להחמיר בזה, וגם **בשו"ת מהר"ם שיק** (סוסי"ב שב) אף שפסק שאי"צ להמתין עד זמן זה מ"מ כתב שעכ"פ מהיות טוב, אם אפשר ימתין עד אחר כ"ט י"ב ותשצ"ג.

¹⁷ כ"פ **היעב"ץ** (מגדל עוז פלג ג אות י), ו**השע"ת** (סי' תקסח סק"ח), ו**השדי חמד** (מע' מ' כלל קד אות יא), ו**הנחל אשכול** (ח"ב עמ' קמ), ו**הברכ"י** (סקי"ד) בשם **שו"ת גינת ורדים** (יו"ד כלל ו' סי' י'), ו**הערוה"ש** (יו"ד סי' שה סמ"ג), וכ"פ **בשו"ת בית שלמה** (יו"ד סי' רב), ו**בשו"ת צמח צדק** (יו"ד סי' קפב אות ה וסי' שלח), וכן הוא בזכירה לחיים להגר"ח פלאגי (בסוף הספר דף ז ע"ג), וכ"כ **בשו"ת מהר"ם שיק** (יו"ד סי' שב) שהמנהג הפשוט בישראל לפדות הבן ביום ל"א, אע"פ שעדיין לא כלו לו כ"ט י"ב ותשצ"ג, ומסיק שכן נראה עיקר, וכדמוכח מסתימת דברי הפוסקים, אלא שמהיות טוב ימתין עד שישלמו זמן זה, וכ"כ בס' אוצר פדיון הבן (ח"א פט"ו הע' ו') בשם **שו"ת פרח מטה אהרן** (ח"ב סי' פא) ו**שו"ת כתר כהונה** (יו"ד סי' נב) ו**שו"ת בית נפתלי** (סי' לו), והביא מס' פדיון נפש (סי' ב אות ב) שגם כתב שהמנהג הפשוט בישראל שפודין ביום ל"א אפי' לא כלו כ"ט י"ב ותשצ"ג.

¹⁸ כמש"כ **הברכ"י** (יו"ד סי' שה סקי"ד) בשם **שו"ת גינת ורדים** (יו"ד כלל ו' אות י) ששיבח מנהג מצרים לעשות הפדיון בליל ל"א, וכמש"כ **השר"ח** (מע' פ' כלל לט) שאין כדאי לדחות המצוה שחביבה בשעתה, וכן הוא בזכירה לחיים להגר"ח פלאגי (בסוף הספר דף ז ע"ג), וכ"פ **בשו"ת יבי"א** (ח"ה יו"ד סי' כה אות ו), ובחזו"ע (שבת א' עמ' לח בהערה) שמנהג קהילות ספרד לפדות בלילה, וכן מביא **בנהר מצרים** (דף קל ע"ב) שהמנהג במצרים לפדות בליל ל"א, והמנהג בגירבא לפדות בלילה כדעת הגינת ורדים, שזריזין מקדימין למצוות. וע"ע בזה לקמן בהע' 28.

¹⁹ כמש"כ **בהוצאת הרמב"ם של הרב קאפח** (ביכורים פי"א הע' כ) שמנהג התימנים לפדות בליל ל"א בין עברו כ"ט י"ב ותשצ"ג ובין אם לאו, וכ"פ הגר"י רצאבי **בשו"ע המקוצר** (ח"ה סי' קס ס"ד).

²⁰ כ"כ **בשו"ת עונג יו"ט** (סי' קיג), ו**בשו"ת שושנים לדוד** (סי' נח), וכן משמע **מהמאירי** (פסחים קכא: בד"ה דין פדיון הבן), וכן מבואר **ביראים** (סי' קמ) שכתב וז"ל: "וכאשר אמרו חכמים לערכים מעת לעת כך נאמר חודש דפדיון מעת לעת", עכ"ל, וכ"כ בהגהות והערות על הטור (יו"ד סי' שה אות נח) בשם **ס' בכור דל** שכתב שזוהי שיטתו של המג"א, וכ"כ בס' פדיון הבן כהלכתו (פי"א הע' 7) בשם תשובת הג"ר רפאל אלנקוה המובא ב**שו"ת שושנים לדוד** (סי' נט) שהוכיח כן מדברי **הרמב"ם** (פ"י מהל' נדרים ה"ג) שכתב וז"ל: "שאיני טועם חודש אחד, אסור שלושים יום גמורים מעת לעת" עכ"ל, ומוכח דסתם חודש הוא ל' יום מעת לעת ולא אמרי' דמקצת היום ככולו, עי"ש, אך עי' בשו"ת יבי"א מה שכתב לבאר בשי' הרמב"ם, והאריך להוכיח דלא בעינן מעת לעת.

²¹ כ"כ **המהרי"ל** (בסדר פדיון הבן), וכ"פ **היעב"ץ** (מגדל עוז ברכת הורי פלג ג' אות י'), וכן **בשו"ת רעק"א** (תנינא סי' כב) הביא שי"א שצריך לעבור על הבכור ל' יום שלמים, אך הוא דחה דעה זו, שמדברי הפוסקים משמע שאי"צ ל' יום מעת לעת לשעות, וגם שמעולם לא שמענו שחוקרים ודורשים על שעת הלידה, עי"ש, וכ"פ **בשו"ת גינת ורדים** (יו"ד כלל ו' סי' י), ו**בשו"ת בית שלמה** (ח"ב יו"ד סי' רכ). ועי' בחי' **החת"ס** עמ"ס שבת (קלה). שהסתפק בזה ונשאר בצ"ע, ומכאן יש להעיר על מה שהביאו בהגהות והערות על הטור (יו"ד סי' שה אות נח) מחי' החת"ס דס"ל דבעינן

וסוברים שאין צריך מעת לעת, ומשיכנס יום ל"א חל חיוב הפדיון, וכן הסכימו פוסקי זמננו²². ומי שבנו נולד בלילה, ויש באפשרותו לצאת גם את שיטת רבינו גרשם²³ שסובר שצריך שיעבור ל' יום ומחצה, אף שאינו נפסק להלכה, כל מקום ראוי להחמיר כשיטתו ולא לפדותו עד שיעברו עליו ל' יום י"ב שעות ותשצ"ג חלקים (-45 דקות), אפילו אם על ידי זה יצטרך לפדות אחרי חצות ויפסיד את המעלה של זריזין מקדימין למצוות²⁴, אבל אם בנו נולד ביום, לא יחמיר את שיטת רבינו גרשם באופן כזה שיצטרך לפדותו ביום ל"ב, משום שלכמה פוסקים יעבור בעשה שלא פדה אותו ביום ל"א כמבואר בס"ו.

פדיון הבן בלילה

ב. מדינא מותר לפדות בלילה²⁵, וכן נוהגים הספרדים (כמובא לעיל בהע' 18), אך כתבו הפוסקים²⁶ שהמנהג הוא שאין פודין בלילה מכמה טעמים²⁷, וכן נוהגים ברוב קהילות

מעת לעת, דהא בחי' החת"ס מפורש דנשאר בצ"ע, ויותר מזה יעוי' בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' שב) שהעיר לנכון שהחת"ס על גיליון המג"א שם הסכים כדעת כל הנך פוסקים דאין מחשבים מעת לעת, וכן הוא מפורש בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' שמג).

²² כ"פ הגר"ש וואזנר (שו"ת שבה"ל ח"ח סי' רלט), והגר"ח קנייבסקי (דרך אמונה פי"א מהל' ביכורים ס"ק קז), וכ"פ בשו"ת יבי"א (ח"ה סי' כה).

²³ רבנו גרשם (בכורות מט. ד"ה מה התם) הוא שיטה שלישית, ואולי גם שי' יחידאה שכתב וז"ל: "במדבר כתיב ומעלה דהיינו שלושים ויותר, חודש הוי כ"ט ימים ומחצה, ומעלה הוי יום א' היינו ל' יום ומחצה והיינו לאחר ל"י, עכ"ל, והיינו שסובר דצריך שיעבור ל' יום ומחצה משום דסתם חודש הוי כ"ט ומחצה וילפינן מערכין חדש חדש מה התם חדש ומעלה אף הכא חדש ומעלה, ומעלה היינו עוד יום, ולפי"ז זמן הפדיון הוא לאחר ל' יום י"ב שעות ותשצ"ג חלקים, וכן דייק בשו"ת פני מבין (יו"ד סי' רכב) מדברי רבינו גרשם, ושמעתי מהגר"מ גרוס שלדעת רבינו גרשם ל' יום ומחצה, היינו ל' יום י"ב שעות ותשצ"ג חלקים. ומה שכתבנו את זה דוקא למי שבנו נולד בלילה, משום שבדרך כלל רק בכה"ג ניתן לצאת גם את שיטתו, וכגון אם נולד ב-11 בלילה, אז יום השלושים הוא ב-11 בלילה, ועוד י"ב שעות זה 11 בבוקר ועוד תשצ"ג חלקים שזה 45 דק' נמצא שזמן הפדיון הוא ביום ל"א בשעה 11:45, אבל אם בנו נולד ביום, שאז גם יום השלושים יצא ביום, אזי אם יוסיף י"ב שעות 45 דק' זה יצא כבר בליל ל"ב, ורק בימות הקיץ הארוכים בימים מסוימים כשנולד מוקדם בבוקר שייך דבר זה, וכגון בר"ח תמוז תש"פ שהנץ החמה הוא ב-5:39 והוא נולד ב-5:40 אז יום השלושים הוא בשעה 5:40 בבוקר, ועוד י"ב שעות זה 5:40 בערב, ועוד 45 דק' זה 6:25 בערב, והשקיעה ביום זה הוא בשעה 7:50, נמצא שהספיק לפדותו ביום ל"א וגם לצאת את שי' רבינו גרשם, אבל זה נדיר שהוא נולד בימים אלו וגם מוקדם בבוקר, לכן כתבנו דוקא למי שנולד בלילה, אבל אה"נ ומי שנולד ביום בכה"ג ויש באפשרותו להחמיר גם את שי' רבינו גרשם תע"ב.

²⁴ כן הורה לי הגר"מ גרוס שראוי להחמיר לצאת את שי' רבינו גרשם גם אם עי"ז יפדה אחרי חצות.

²⁵ כדמוכח מהגמ' בקידושין (לד). דפדיון הבן הוי מצות עשה שלא הזמן גרמא, ומוכח דאפשר לפדותו בלילה, וכן הוכיחו הריטב"א (קידושין כט.). והש"ך (יו"ד סי' שה סק"ב) מהגמ' שם בדף כט. עי"ש, ובס' פדיון הבן כהלכתו (פ"ו הע' 22) כתב שכן משמע מהמשנה במגילה (כ.). דלא נמנה בין המצוות שמצותן ביום, ועי' ביעב"ץ (בברכת הורי פלג ג' אות ה) שכתב, שלכאור' יש לי ראייה מן התורה, שמצות פדיון בכור בלילה דוקא, כמו שהיתה מכת בכורות מצרים בלילה, ומפני שניצולו בכורי ישראל, לפיכך הצריכם הכתוב פדיון, וסמך לדבר מהא איכא, דשרי ודאי לפדות מחצי הלילה ואילך, עי"ש.

²⁶ כ"כ הש"ך (שם) שאף שמותר לפדות בלילה, נוהגים לפדות ביום, וכן מבואר במג"א (סי' תקסח סק"י) דלעולם יש לעשות הפדיון ביום דוקא ולא בלילה, וכן הוכיח בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת יו"ד סי' קפז) מתשובת הב"ח (סי' קכב), וכ"כ היעב"ץ (בברכת הורי פלג ג' אות ה) דאע"פ שרש"אין לפדות אפי' בלילה, מ"מ לא נהגו כך, ובלי סיבה פשיטא שלא ישנו מן המנהג, וכ"כ בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' מג) שאף שהברכ"י כתב בשם הגינת ורדים שמנהג מצרים לפדות בלילה, אנו במדינות אלו אין לנו אלא דברי הש"ך, וכן כתבו המנהג בשו"ת חת"ס (ח"ו סי' ו), ובשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' שג), ובשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' קלג), ובשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' קו), ובשו"ת בית שערים (יו"ד סי' שפח) ובשו"ת באר שמואל (סי' עג), ובמטת אפרים (סי' תקפא באלף למטה סקכ"ז), וכן הוא במעשה רוקח על הרמב"ם (פ"א מהל' מילה ה"ח) דמנהג איזמיר לעשות הפדיון ביום, וכ"כ בשד"ח (מע' פ' כלל לט) דכמדומה מנהג ירושלים ואיזמיר לפדות ביום.

האשכנזים לפדותו רק ביום, אך יש פוסקים שכתבו²⁸ לא להשהות המצוה ולפדותו מיד בליל ל"א. אבל אם חל יום הפדיון בשבת נחלקו הפוסקים²⁹ אם לפדותו במוצאי שבת או

²⁷ מצינו בפוסקים כמה טעמים למנהג זה וכדלהלן:

א. בשו"ת נודע ביהודה, ובשו"ת אמרי יושר, ובשו"ת בית שערים, ובשו"ת באר שמואל שם והגר"ח קנייבסקי (דרך אמונה פי"א מהל' ביכורים ס"ק קז) כתבו, שטעם המנהג הוא כדי לצאת את דעת הב"ח והש"ך שימלאו לבכור כ"ט ימים י"ב שעות ותשצ"ג חלקים, ופעמים שבליילה עדיין לא נשלם זמן זה, ולכן נהגו לפדותו ביום. אך בס' פדיון הבן כהלכתו (פ"ו הע' 23) העיר על טעם זה, דאי משום דצריך להמתין עד שימלאו כ"ט י"ב ותשצ"ג, הא פעמים שגם בבוקר עדיין לא נתמלא שיעור זה ולא היה לו לש"ך לסתום אלא לפרש, וכתב שכבר העיר בזה בשו"ת הר"א גוטמכאר (יו"ד סי' קג) וכתב לבאר משום דאי"ז שכיח שלא ימלאו עדיין (כי אם בימות הקיץ כשהלילות קצרים ונולד סמוך לשקיעה וכו') ולא גזרו בזה, וגם אין אפשרות לומר בזה זמן מוגדר וקבוע, ולא דומה למש"כ הש"ך שנתן כלל בזה בין לילה ליום, ועוד העיר דלפי"ז תמוה אמאי נקט הש"ך דין זה בלשון נוהגים, אחר שלדעתו כן הוא מדינא ולעיכובא.

ב. ובשע"ת שם כתב הטעם, משום פרסומי מילתא שע"י שעושים הפדיון ביום יש בזה פירסום טפי, וכ"כ בשו"ת מהר"י אסאד שם, דכיון דפדיון הבן איכא פרסומי ניסא, נגד נס בכורי מצרים, לכן עדיף טפי ביום, וכ"כ הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (ח"ב סי' פה) דודאי היה מנהג בזמן הראשונים לפדות בליל ל"א, אך מה שנוהגים שפודין ביום ואין פודין כתקופת הראשונים שפדו בלילה, משום שנהוג לעשות פרסום כמש"כ מהר"י א, ובלילה אין פרסום כל כך, עי"ש.

ג. ביעיב"ץ שם (הביאו גם בהג' מהרש"ם יו"ד סי' שה סקט"ז) ובס' טעמי המנהגים (אות תתקלב) כתבו הטעם, משום דהסעודה מצותה ביום משום דסומא אוכל ואינו שבע כדקיי"ל גבי סעודת פורים, ולפי"ז אם עשאה כעין יום וכגון לאור הנר והאבוקה, שפיר שרי ולא שייך טעם.

ד. בס' זכירה לחיים להגר"ח פלאגי (ח"ב בפי' ההגדה בסוה"ס דף ז ע"ג) כתב שהטעם שאין פודין בלילה, מפני שיציאת מצרים היא מעין פדיון הבכור, וכמש"כ "בני בכורי ישראל", ומכיון שהיציאה היתה ביום, לפיכך הפדיון צריך להיות ביום. ועי' מה שכתב על דבריו בשו"ת יבי"א (ח"ה יו"ד סי' כה אות ו) והביא מהיעב"ץ במגדל עוז (ברכת הורי פלג ג אות ו) שכתב איפכא מדבריו, שכתב סמך לדבר לפדות בלילה, שכן מכת בכורות היתה בלילה, עי"ש.

ה. בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' מג, ובהג' מהרש"ם על האורחות חיים סי' תקסח אות ה) הביא דברי היעיב"ץ והעיר על דבריו מהא דריש מס' שמחות, אהא דכתיב "ביום הכותי כל בכור" ("ביום" ולא בלילה), א"ר יוחנן שהכה אותם מחצות הלילה והיתה נפשם מפרפרת בהם עד הבוקר וכו' אמר הקב"ה תשמור נפשותם עד הבוקר כדי שיראו בני בשונאיהם, ולכן כתיב "ביום הכותי כל בכור", שנגמרה המכה ביום, ומשום הכי נהגו לפדות ביום, וכתב שבאמת יש לפדות ביום שאז היה גמר הנס, ועל דרך שכתב העטרת זקנים (או"ח סי' ריט) שאין לברך על הטובה עד שנגמרה במלואה, וכמו"כ י"ל לגבי פדיון הבן.

ו. ועוד טעם כתב בשו"ת מהרש"ם שם, ע"פ דברי הירושלמי (פ"ה ה"ד) שמבואר שם שכיון שהצדקה מצלת ממיתה, אין ליתן צדקה בלילה, כיון שהלילה הוא זמן שליטת הרוחות, וכשנותן צדקה בלילה עובר משום לא תשיג גבול רעך, וכמו"כ פדיון הבן שמציל ממיתה כמבואר בס' חסידים (סי' שלד), לכן נהגו לא לעשות פדיון הבן בלילה. אך יש להעיר על טעם זה כמש"כ בס' פדיון נפש (סי' ב בהגהה) דאין בפדיון הבן משום צדקה, שהרי זה ממון כהן שמחויב ליתן לו.

ז. בשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' קו) כתב הטעם, דכיון דפדיון הבן הוא פודהו מן המקטרגים ולכן אין פודין בלילה, משום לא תחסום שור בדישו, דבלילה הוא גבולם.

ח. ובסדר הפדיון לאחד מחכמי אשכנז (מובא בס' אוצר פדיון הבן ח"א פט"ו הע' כ, ובס' פדיון הבן כהלכתו פ"ו הע' 23) כתב הטעם שלא לפדות בלילה, משום דאיתקיש בכור לקדשים, ולכן כשם שאין פודין קדשים בלילה כך אין לפדות בכור בלילה, ועוד דבקדשים קיי"ל שהלילה הולכת אחר היום שלפניה כמבואר בחולין (פג.).

ט. בס' פדות אהרן (עמ' תצו פכ"ח הע' כג) כתב הטעם, ע"פ הטעם שפודין הבכור משום חילוף העבודה בביהמ"ק שנפסלו הבכורות, ועבודת הקורבנות היתה ביום ולא בלילה, עי"ש.

²⁸ כמש"כ לעיל בהע' 18 בשם הגינת ורדים (יו"ד כלל ו' אות י) שכתב שכן הוא המנהג בקהילות מצרים לעשות הפדיון והסעודה בליל ל"א, והאריך שם להוכיח שכן הוא הדין שמיד בליל ל"א מתחיל זמן החיוב, ולכן יש להקדים ולפדות בלילה, ועוד הביא בזה משום דאין להחמיץ המצוה, וחיביבה מצוה בשעתה מיד, ושוב הביא שהעירו עליו דהנוהגים לעשות ביום הוא משום חיבובא מצוה ולהדרה לעשותה בפומביה ובפרהסיא ביום ולא באישון לילה, והיינו טעמא דסעודת הפדיון וכו', והשיב ע"ז דאין בטעם זה כדאי לדחות המנהג הנהוג שם לפדות בלילה, ואם משום פרסום אפשר לעשות את הסעודה ביום, ועוד דפה במצרים עיקר סעודות גדולות הם בלילה, לפי שבליילה

ביום א', והכרעת פוסקי זמננו³⁰ שיש לפדותו במוצאי שבת, ויש שכתבו³¹ שכן המנהג בכל העולם שעושים הפדיון במוצאי שבת.

האיסור להשהות הפדיון

ג. משהגיע זמן הפדיון אסור להשהותו וצריך לפדותו מיד³², ויש אומרים³³ שאם אינו פודהו ביום ל"א ללידתו עובר בעשה, ויש אומרים³⁴ שמכאן ואילך עובר כל יום בעשה, ויש חולקים³⁵ וסוברים שאינו עובר בעשה כלל. ואם עברו ג' רגלים יש אומרים³⁶ שעובר בכל יום בלאו דבל תאחר, אך יש חולקים³⁷ וסוברים שבפדיון הבן אין איסור בל תאחר.

הם פנויים בלי טירדה, ואדרבה העושה סעודה ביום אין הנאה באותה סעודה שכל אחד מצטער ומבקש לעמוד משם במהרה, וא"כ מוטב לעשות הפדיון וגם הסעודה בלילה, עכת"ד, וגם בשו"ת מהר"י אסאד (יו"ד סי' רסב) תמה על מנהג שנהוג להמתין עד הבוקר, דהא ורזין מקדימין למצוות, ושיהוי משהינן דחביבא מצוה בשעתה, וכן עשינו מעשה כבר כמה פעמים, ושוב הביא הטעם משום פרסומי מצוה וכתב דהמשהה משום טעם זה לקיימה מן המוכרח שפיר דמי, ומ"מ עדיף טפי לפדות מיד בלילה, וכמשמעות הטור והרא"ש והוש"ע והלבוש שכתבו לפדותו מיד ולא יאחר המצוה, (אך עי' בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' מג) שהעיר על דבריו דהא באותו יום עצמו ליכא משום שיהוי מצוה כי אם משום זריזות גרידא וכמש"כ המהר"י אסאד עצמו לענין מילה (שם סי' רמט) דלא מקדימין אותה לתפילה וקריה"ת וכו' דבאותו יום אין זה אלא משום זריזות, עי"ש), וכן בשו"ת (מע' פ' כלל לט) החזיק בכל עו בדברי הגינת ורדים, ודחה סברת הנוב"י והשע"ת שכתבו לאחר עד הבוקר, ועיקר טעמו דכיון שכבר הגיע זמן המצוה ע"פ הדין אין לאחר משום טעמים אלו גרידא ועוד לעשות מנהג קבוע, ועוד שבלילה כיון שמדליקים נרות, ובעלי השיר יוצאים בשיר, ובקול רינה ותודה המון חוגג, אוושא מילתא טובא, והוי פרסומי ניסא טפי וכו', עי"ש, וכ"כ בשו"ת מהר"ם בריסק (ח"א סי' סא) דבזמנינו שטרודים מאד לבקש מחייתם וקובעים כל הסעודות בלילה, עדיף טפי לפדות בלילה, וכ"כ בשו"ת לחם שמלה (ח"ב יו"ד סי' נד), וכן הוא בזכירה לחיים להגר"ח פלאגי (בסוף הספר דף ז ע"ג), וכ"כ בס' הליכות שלמה (מועדים פט"ו הע' 59) בשם הגרש"ז אויערבאך דבזמננו פודין לכתחילה בלילה כמו ביום, ואף הורה הגרש"ז א לכהן מנכדי הש"ך לפדות בלילה ואין לו לחוש דמזרעי דהש"ך הואיל ובזמננו המנהג פשוט דלא כהש"ך.

²⁹ עי' מה שהביאו בזה בס' אוצר פדיון הבן (ח"א פי"ז ס"ב) ובס' פדיון הבן כהלכתו (פ"ו סי"ד), ובפסקי תשובות (סי' תקסח הע' 30, 31).

³⁰ כן הורו הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ד), והגר"ח קנייבסקי (דרך אמונה פי"א מהל' ביכורים ס"ק קח), וכן הוא לדעת הגרש"ז אויערבאך (המובא לעיל הע' 28) שבזמננו פודין לכתחילה בלילה ולא ביום. ומה שדייק בשו"ת משנה הלכות (ח"ה סי' רב) מלשון השו"ע (יו"ד סי' שה סי"א) שכתב ש"פודין ביום א", שמשמע ביום א' ולא במוצ"ש, וכן מה שדייק בס' אוצר פדיון הבן (ח"א פי"ז הע' ט) שכן דעת המשנ"ב (סי' תקסח סק"כ) שכתב שאם חל יום ל"א של לידת בנו בשבת, שצריך לעשות הפדיון ביום א', יש לדחות ראייתם, משום שגם מוצ"ש נקרא יום א', וכוונת השו"ע והמשנ"ב לומר שלא עושים הפדיון בשבת אלא ביום א', אבל מוצ"ש כבר נקרא ליל א', ועוד, שאי נימא שכוונת השו"ע ליום א' דוקא חזאת משום המנהג לא לפדות בלילה, א"כ השו"ע היה צריך לומר שגם בימות החול המנהג לא לפדות בלילה, והרי השו"ע בעצמו כתב בסי"א ש"אחר שלושים יפדנו מיד שלא ישהה המצוה", והיה לו לכתוב שיפדנו למיד למחרת ולא בלילה, אלא בהכרח מזה שהשו"ע סתם דבריו וכתב "יפדנו מיד" ולא פירש, משמע מיד בתחילת הלילה, וא"כ דברי המשנה הלכות דחויים.

³¹ כ"כ בס' אוצר פדיון הבן (ח"א פי"ז הע' ח).

³² כ"כ השו"ע (יו"ד סי' שה סי"א) "ואחר שלושים יפדנו מיד שלא ישהה המצוה", ומקורו מדברי הרא"ש (ריש הל' בכורות), והחינוך (מצוה שצב).

³³ כן מוכיח המג"א (סי' תקסח סק"י) מהתוס' (מועד קטן ח: ד"ה מפני ביטול), וכן מוכיח בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' רפו) מהגמ' במו"ק.

³⁴ כ"כ התניא רבתי (סי' צח), והלבוש (או"ח סי' תקנא), והגר"ז (בסידור בעל התניא), וכ"כ בשו"ת מהר"י אסאד (יו"ד סי' רסב), ובתורה תמימה (שמות פכ"ז).

³⁵ כ"כ התרה"ד (סי' רלג), והמהרי"ט אלגזי (הל' בכורות פ"א אות יד ד"ה והנה לענין), והיראים (סי' שנג), וכ"כ החינוך (מצוה שצב) שרק אם מת אחר שהגיע כבר הבן לשלושים יום עובר בעשה, וכן הוכיח הרש"ש (מנחות סו.), והראשית ביכורים (בכורות מט.), וכ"כ בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' שצה אות ה-ו), וכן הוכיח בשו"ת חלקת יעקב (ח"א סי' פח) מדאין פודין בשבת משום גזירת ממקח וממכר דהוא דרבנן, ודחינן ליה לפדיון, על כרחך דאינו עובר בעשה.

שעת הפדיון

ד. יש להקדים את פדיון הבן ביום הפדיון בבוקר ככל האפשר משום זריזין מקדימין למצוות³⁸, ואין לאחר יותר מחצות³⁹, ואפילו אם על ידי איחור הפדיון יהיו משתתפים רבים ותתכבד המצוה ביותר, ויתקיים בזה 'ברוב עם הדרת מלך', אפילו הכי אין לאחר מצוות פדיון הבן אפילו איחור בכמה שעות⁴⁰, אמנם יש נוהגים לכתחילה לאחר את הפדיון עד אחר חצות היום ויש להם על מה שיסמכו⁴¹, ולכן גם מי שרוצה לצאת ידי שיטת רבינו גרשם (המובא לעיל הע' 23) שסובר שזמן הפדיון הוא לאחר ל' וחצי יום, וזמנו יוצא אחרי חצות, יעשה הפדיון אפילו אחרי חצות כדי לצאת את שיטתו וכמו שכתבנו לעיל בסעי' א'.

³⁶ כ"כ המקנה (קידושין כט.) ובשו"ת מהר"י אסאד (יו"ד סי' רסב).

³⁷ כ"כ הטורי אבן (ר"ה ד.).

³⁸ כ"כ הגר"ש קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת (ח"ב מהדו"ג סי' קלד) שיש להקדים הפדיון בבוקר, וכן בשד"ח (כללים מע' פ' כלל לט) הביא מס' מעשה רוקח (על הרמב"ם הל' מילה פ"א ה"ח) שמנהג איזמיר וכל אותה מלכות לעשות הפדיון בבוקר, והוכשר בעיניו מאד, וכתב תוכחת מגולה על המאחרים וכו', והחזיק אחריו השד"ח עצמו, והוכיח שם מכמה דוכתי שכן הוא הדין וכך היו נוהגים.

³⁹ כ"כ בשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' קלב), משום שכל הטעם שמאחרים הפדיון הוא כדי שיגיע הזמן של כ"ט יום י"ב שעות ותשצ"ג חלקים, ובחצות היום בודאי כבר עבר על הבכור זמן זה, והיינו לפי שאפי' אם נולד ברגע האחרון שלפני השקיעה, הרי ביום הל"א בבוקר מלאו כבר כ"ט י"ב ותשצ"ג, ואפי' אם השקיעה תהיה מאוחרת ביותר, כמו שמצוי בארצות הצפוניות בימות הקיץ (שהשקיעה שם מתאחרת עד לשעה 11 ויותר), מ"מ בחצות היום כבר ודאי שעברו י"ב שעות ותשצ"ג חלקים מיום הל', ושפיר אפשר לפדותו אף לדעות אלו.

⁴⁰ כן הוכיחו רוב האחרונים מהגמ' ב"ה (לב): דוריזין מקדימין למצוות דוחה ענין דברוב עם, ה"ה: החי"א (ככל סח הל' זהירות במצוות ס"ו), הברכ"י (או"ח סי' א סק"ז), השד"ח (כללים מע' ז' כלל ג ומע' פ' כלל לט), והערוה"ש (סי' רסב ס"ח), וכ"כ החיד"א (במחזיק ברכה או"ח סי' רכט סק"ז) לענין ברכת החמה. אמנם בשו"ת מקור חיים (סי' ג) ובשו"ת בנין שלמה (ח"ב סי' יג) כתבו שמעלת ברוב עם הדרת מלך עדיפה על מעלת זריזין מקדימין למצוות.

⁴¹ בשו"ת באר משה להגר"ר משה שטרן (ח"ב סי' קטו אות ה, וסי' קטו אות ט) כתב שלא קפדינן כולי האי לפדות קודם חצות, ובפרט שקשה לאסוף מנין למצווה ולעת ערב אפשר לקיים המצוה ברוב עם, ועי' גם בשו"ת דברי יציב (יו"ד ח"ב סי' קצו) שכתב לעשות הפדיון דוקא לאחר מנחה מב' טעמים, א. מטעם ברוב עם הדרת מלך, ב. משום חשש ברכה לבטלה דחמיר טובא, ממתנין שיבא אליהו מבעו"י ויהיה לנו כהן ברור, ורק בערוב היום ההכרח כבר לסמוך על החזקה, ע"ש. והנה על טעמו הראשון יש לדחות מהמבואר בהע' הקודמת שזריזין מקדימין עדיף על ברוב עם.

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק

מדידת חום בכניסה לבית חולים בשבת במצלמות התרמיות

שאלה: הנכנס בשערי בית חולים וכדומה בשבת בתקופה זו: [א] האם מותר להניח לשומר הממונה שם שימדוד לו חום על ידי מכשיר דיגיטלי? [ב] האם מותר לעבור דרך 'מצלמות תרמיות' המותקנות שם שמודדות חום לכל העוברים?

תשובה: במדידת חום במכשיר דיגיטלי יש חששות של איסורים, ולכן פשוט שאסור להניח ליהודי למדוד לו חום בשבת, מצד "לפני עור לא תתן מכשול". אך מותר לכתחילה להניח לגוי למדוד לו חום, ואין בזה מצד "מסייע". ואדרבה כך ראוי ונכון לתקן להעמיד גוי בשערי בית החולים בכדי למנוע כמה שיותר את הסכנה המצויה עתה ר"ל.

אולם אסור לעבור דרך מצלמות תרמיות – כי כל הפעולות הנעשות בזה מתייחסות אל האדם העובר שם, והדבר כרוך בכמה וכמה חששות ואיסורים.

*

ה ר ח ב – ד ב ר :

האם מותר להניח לאחר למדוד חום

[א] במאמר הקודם עסקנו אודות מה שנוגע בזמנינו עתה בעקבות מצב הקורונה, שמודדים חום למי שנכנס לבית חולים וכדומה, שהנכנס למקומות כאלו בשבת אין לו להניח שימדדו לו חום ע"י מכשיר דיגיטלי – מאחר שיש בזה כמה חששות של איסור דאורייתא ודרבנן. וממילא להניח לישראל שיבדוק אותך הרי זה אסור מצד "לפני עור לא תתן מכשול".

אך כתבנו שמ"מ מאחר שיש בזה צורך השעה למנוע סכנה, ודאי שנכון הדבר להשתמש בגוי שימדוד. וזה מותר שהרי הגוי הוא זה שעושה את הפעולה, והיהודי עצמו לא עושה שום פעולה ולא צריך שום שיתוף פעולה (חיובית) מצד הנבדק, ואין בזה משום "מסייע". ושגם "אמירה לנכרי" אין כאן מצד היהודי – ואילו להנהלת הבית חולים ודאי מותר להעמיד גוי – כפי שהותר ל"חולה שאין בו סכנה", וזהו תפקידם ואחריותם לדאוג לחולים שבבית חולים מחובת הזמן. (ובעז"ה במאמר הבא נרחיב בעדיפות של גוי על ישראל מומר).

מדידת חום בכניסה לבית חולים בשבת במצלמות התרמיות

ובמצב שלא נותנים ליכנס אם לא ימדוד חום על ידי ישראל – אין היתר להיכנס לשם גם אם זה לשם "ביקור חולים" וכדומה, אא"כ יש בזה גדר של "פיקוח נפש".

מצלמות תרמיות

ב] במאמר זה נעסוק, על המציאות בהרבה מבתי חולים (כגון בשערי צדק והדסה), שמדידת החום שם לא נעשית על ידי מדידה ידנית, אלא נעשה על ידי מצלמות תרמיות (והרבה מהנכנסים כלל אינם מודעים שעוברים דרך מצלמה). המכשיר הנ"ל קולט את הדברים שמסביבו באופן שקולט את מידת החום שלהם. במסך מוסרט דמותו של האדם העובר (כמין צללית של האדם – מצ"ב הדגמה^ט), ומעל הדמות נרשם במסך (במספרים) מדת החום שלו. מושיבים שם שומר ממונה, שרואה שם כל אחד שעובר מה מידת החום שלו, ואם מדת החום שלו מעל 38 אז נדלק נורה אדומה (בד"כ לר) וצפצוף.

ונתבקשתי ע"י אחד מהרבנים החשובים של אחד מבתי החולים, להביע את דעתי לגבי "מדידת חום" על ידי מצלמות תרמיות.

החששות שיש בזה

ג] והנה החששות שיש בזה הוא הסרטת התמונות והכיתובים מצד "כותב" ו"בונה" [לאור דברי החזו"א זיע"א], וכן שינוי פעולת החשמל מצד "הבערה".

והנה הורגלנו בנידונים הללו כפי שכבר הורה בזה זקן – וזה היה בזמן חיותו של מרן הגריש"א זצ"ל שישב על מדוכה דומה אודות המצלמות בעיר העתיקה (שהתקינו המשטרה לצורך שמירת אבטחה מהערבים), ולא הסכים להתיר עד שעשו תוכנה מיוחדת שמוחקת את התמונה לבד – ובצירוף עוד כמה צירופים שהיה שם להתיר. וגם אחרי כל זה אמר לי שלדעתו עדיף שלא ללכת.

ולא שייך לדון בכלל זה מצד "אינו מתכוין" מאחר שזה פסיק רישאי. ולא שייך לומר שזה "פסיק רישא דלא ניחא ליה"^{כא}, כב, שהרי ודאי כל אדם בר דעת ניחא ליה בזה – שימדדו

^ט ניתן לקבל במייל המערכת: dvarhalacha613@gmail.com

^כ ראה במשנ"ב (שיד, יא; שיו, יח) שפסיק רישא אסור גם במילתא דרבנן נוהתיר שם רק בצירוף שזה מלאכה שא"צ לגופה].

^{כא} כמו שניתן לדון על מצלמות פרטיות שאנשים מרכיבים בבתיים שלהם, שאין לאדם העובר שום ניחותא בזה. ויעו"י בביה"ל (שכ, יח) שאם אין לו שום נפק"מ זה מוגדר כ"לא ניחא ליה".

וראה בהערות עמ"ס פסחים (כה, ב) מש"כ לצרף בזה את דברי הפנ"י שם בדעת הר"ן, שזה לא נחשב מעשה כמו בגורר ספסל רק כלשון הגמ' "הנאה הבאה לאדם בעל כרחו" שזה בדרכו פוגע ממילא בהנאה ולא נעשה שום מעשה ע"י האדם, וז"ל: "דלשון 'הנאה הבאה לאדם בעל כרחו' היינו משום שלא בא לכאן מתחילה לשום כך ובכה"ג אפילו הוא מכוון לה אפ"ה בע"כ קרינן לה כיון שריח מאיליו בא לו וכו' ע"ש, משמע שנתכוון לטעם שכתבתי דעיקר ההיתר משום דלא קעביד מעשה" ע"ש. רק צריך לזהר במצלמות שגורמות הדלקת נורה (כיום רוב הנורות הם לר שזה רק דרבנן).

וראה גם בשבט הלוי (ט, טח-סט) שהעלה מעין הסברא הנ"ל, ונעתיק את דבריו האחרונים (י, ס): "הנה למש"כ בעניי בכמה מקומות דאם אין אדם עושה שום פעולה של מלאכה דרך מעשה רק עומד והולך כדרכו ועי"ז גם בלי דעתו וכוונתו נעשית יצירת מעשה מאליה כהדלקת נר או פתיחת דלת או כעין שהציע כ"ת אין בזה עכ"פ מלאכה

מדידת חום בכניסה לבית חולים בשבת במצלמות התרמיות

לו את החום, כדי שלא לסכן אחרים ר"ל – ובפרט בבתי חולים שיש שם חולים צריך זהירות ושמירה יתירה בכל זה. וכן במצלמות הנ"ל בעיר העתיקה ודאי "ניחא ליה" – כי כל בר דעת ניחא ליה במצלמות שהם שמירה במקומות הללו ששוהים שם ישמעאלים רוצחי אדם וזה מרתיע אותם.

ויש שטענו שעכ"ז האדם "לא ניחא ליה" מאחר שיודע בעצמו אם יש לו חום או לא – והראיה לכך שלא ניחא ליה שהרי אם יאפשרו לו דרך בלי שום מדידת חום הרי גם בחול יבחר ללכת דרך שם. אך אי"ז נכון, כי סו"ס מאחר שהבית חולים לא נותן ליכנס בלי בדיקה (וכפי שאכן ראוי לעשות), ממילא יש לדמות זאת למקום שהשומר לא יפתח לו את הדלת עד אשר יִרְאֶה את עצמו במסך (וראה בהערה^{כי} מש"כ נפק"מ מעניינת בזה).

ובמצלמות של מדידת חום גרע טפי – שזה מסריט כל אדם ואדם בנפרד, וטפי הוה פסיק רישא שהרי ברור שזה כעת יסריט אותו^{כד}.

ומ"מ נקט מרן הגרי"ש א זצ"ל שאין בכל זה לתא של "כותב" דאורייתא כי אם דרבנן, מאחר שאי"ז כדרך כתיבה (עי' ארח"ש פט"ו הע' נה).^{כו}

דאורייתא כי התורה אסרה מלאכת מחשבת דהיינו פעולת מעשה ומחשבת, ולא מצינו כזה בלי"ט מלאכות ותולדותיהם דמשכן, ואינו דומה כמובן למלאכה גרועה ע"ד שכ' תוס' ריש שבת, אעפ"י שבודאי אסור מדרבנן, א"כ יש לצדד להשיטות דפס"ר בדרבנן מותר כאינו מתכוין סתם עיין או"ח סי' ש"ד במג"א (סק"ה) ובפוסקים והארכתי בכ"ד. וגם כ"ז אם הכניסה וכיו"ב רק לצורך חולה או בקור חולים כהלכה (וכל זה כולי האי ואולי במקום דא"א דרך אחרת). ואם מי שמבקר חולה ואינו מכוין כלל להפעיל עי"ז איזה הקרנה, והוא גם פס"ר דלא ניחא לי עכ"פ לא איכפת לי בדרבנן, אבל שיעשה תנועה במתכוין יראה לאסור בפשיטות, דגם אם נימא דאינו בגדר כתיבה הוא בגדר תיקון גמור, כעין יצירת שלהבת לדעת הט"ז בהל' יום טוב סי' תק"ב ס"ק א"י.

^{כב} בעיקר הענין של "פסיק רישא דלא ניחא ליה" – יעוי' ברא"ש (שבת יד, ט) ובק"נ שם אות מ, וע"ע בתוס' בשבת (קג, א) שדנו לחלק בזה בין איסורים דאו' לאיסור דרבנן כמו מיעוט ענבים. וע"ע במשנ"ב (שכ, ג) שחילק בין שבת לשאר איסורים. והנה למעשה גם באיסור דרבנן אסרינן פסיק רישא גם אם לא ניחא ליה (עי' משנ"ב שיד, יא; שיו, יח), ומ"מ מבואר במשנ"ב (שטז, ה) שבמקום צער מתירים, וא"כ אולי ביקור חולים יחשב כמקום צער, אבל באמת כלל לא ברור שאין בנידו"ד גם לתא דאורייתא. ובכל אופן בסתם מצלמות שברחוב כתבנו בהערה לעיל שיש לודן שזה כלל לא מתייחס אל האדם.

^{כג} ונשאלתי אודות כניסה בבית חולים שמוכרחים לעבור דרך המצלמות (ואין שם דרך עוקפת), אם יועיל מה שהגוי ימדוד קודם לכן בבדיקה ידנית את הנכנס דאז נימא דתו "לא ניחא ליה" בבדיקה זו. ולכאורה זה תלוי בב' הטעמים אשר נתבארו בפנים, שאם ה"ניחא ליה" זה מצד שרוצה לדעת מה מדת החום שלו, או בכה"ג אכן תו לא ניחא ליה. אבל אם זה מוגדר "ניחא ליה" מצד שמוכרח לעבור דרך שם כדי ליכנס לבית החולים, אז גם כאן הרי הוא מוכרח. אבל באמת אי נימא שהחיסרון הוא מצד שהוא מוכרח להראות את עצמו במסך, הרי כאן לא זה המטרה, ואחרי שהגוי בדק אותו ידני הוא בכלל לא אמור להתייחס למה שמופיע על המסך (ואדרבה הבדיקה הידנית מדוייקת טפי), וממילא נמצא שזה במקרה בדרך הילוכו שיש שם מצלמה, ואכן יש לודן שזה יחשב "לא ניחא ליה". [ובפרט במקום שיש כניסה בקומה אחרת בה ניתן ליכנס במסלול עוקף שנמצא שגם הוא לא מוכרח]. ולמעשה אם אין פיתרון אחר ודאי שעדיף לעשות כן, אבל לסמוך על זה לכתחילה אי"ז פשוט מאחר שגם "פסיק רישא דלא ניחא ליה" אינו היתר ברור וכמש"כ בהערה בסמוך, ועדיין קשה לומר בהחלט שבכה"ג ההסרטה לא מיוחסת אליו כלל. ולכן אם אין הכרח לזה לא כדאי לסמוך על זה (ולמשל בשערי צדק בכניסה בקומה 6 שאין דרך עוקפת ודאי נכון להתאמץ וליכנס בדרך עוקפת בכניסות שבקומה 2 או 4).

^{כד} ומשא"כ מצלמות המורכבות בעיר העתיקה וכדומה, שלא ברור איזה פגיעה מוסרטת ואיזה לא. (א.ה. ואולי דומה לספק פסיק רישא).

^{כה} וגם גרע טפי המצלמות הללו שההסרטה מופיעה על גבי מסך – מאשר מצלמות שמסדרות את החומר לתוך מחשב ומאגר וכדומה ורק בעת הצורך פותחים לראות את ההסרטה.

מדידת חום בכניסה לבית חולים בשבת במצלמות התרמיות

נמצא שעלה בידינו ג' נידונים לחלק בין סתם מצלמות שמותקנות בבנינים וכדומה לבין נידו"ד (חלקם הובאו בהערות): [א] בהרבה מהמצלמות אין מסכים וזה נכנס ישר למאגר. [ב] במצלמות הללו בד"כ זה לא פסיק רישא מאחר שלא כל פסיעה בהכרח מוסרטת מאחר שהמצלמה לא מסריטה את כל השטח. [ג] חילוק נוסף שבמצלמות הללו בד"כ ניתן להגדיר את זה כ"לא ניחא ליה" ויתכן גם לדון שזה כלל לא מתייחס להיות נחשב כעשיה שלו, ומשא"כ בנידו"ד שיש מסך וזה פסיק רישא וניחא ליה.

הבערה

ד] וע"ע באג"מ (ד, פד) שכותב לגבי שימוש ברמקול: "שלפי מדת הקול נגדל הוצאת כח החשמלי ונמצא שבדבורו הוא מגדיל ומקטין את העלעקטרי, ורואין זה בחוש כשמחברין עוד מכונה בחשמל המודדת הדבור בהמייקראפאן למי שרוצה להשוות את קולו, שלכן אף כשלא מחברין מכונה כזו יודעין אנחנו שמשתמש בדבורו בהעלעקטרי יותר ממה שהמייקראפאן בחבורו משתמש בעצמו בלא דבורו, וכשמדבר בקול רם משתמש בעוד יותר, והשתמשות בכחות העלעקטרי יש חשש איסור דאורייתא אף בלא הבערה ויש לעיין בזה טובא למעשה".

וממילא גם בנידו"ד יתכן בהחלט שיש שינוי ולו מזערי של צריכת החשמל באם האדם עובר שם ונרשם דמות אדם במסך ובדיסק, ויש בזה חשש מלאכה. (ובעבר בגליון 18 פר' חיי שרה תשע"ח כתבנו מטעם זה שאין לעשות שינויים במוצרי חשמל, וכפי ששמענו כמה פעמים ממרן הגריש"א זצ"ל).

מתעסק

ה] והנה אם האדם לא מודע לכך בכלל זה קל טפי – כי זה מוגדר "מתעסק". וידועים דברי הרע"א (שו"ת סי' ח) שכותב: "ונ"ל דבר חדש, דמה דממעטינן (בכל איסורי התורה) מ"אשר חטא בה" פרט למתעסק, לא דמתעסק לא נעשית העבירה כלל אלא דמקרי עבירה בשוגג, ואך בשוגג כהאי ממעטינן מאשר חטא בה דפטור מקרבן אבל מ"מ מקרי שגגת איסור, אבל מה דממעטינן (לגבי שבת) מטעם ד"מלאכת מחשבת אסרה תורה" היכא דליכא מלאכת מחשבת אינו בכלל מלאכה ולא נעשה העבירה כלל כו'. ולפי הנ"ל דמתעסק הוי ככל מילי עבירה אלא דמקרי שגגת עבירה, ובכה"ג גזירת הכתוב לפטרו מחטאת אבל עבירה יש כאן, אלא דמ"מ בשבת כיון דלא ידע מהמחט לא מקרי מלאכת שבת".

¹⁰ במצלמות התרמיות וכיוצ"ב מסתבר שאין לדון בזה מצד "דבר שאינו מתקיים", כי המציאות היא שהתמונה לא נמחקת מאליה כי אם אחרי שהאדם עוזב ועובר את שטח המצלמה, וע"ד מרן הגריש"א זצ"ל זה נחשב "מתקיים" שהרי רק ע"י פעולה של הזזה זה נמחק ולא ממילא, ולכן סבר שיש בזה נידון של "כותב" מדרבנן.

מדידת חום בכניסה לבית חולים בשבת במצלמות התרמיות

אך הא מיהת מדרבנן זה אסור, ויש לעיין האם יש חיוב על האדם להודיע לחבירו על מתעסק שכזה (וע"ע בלח"מ פ"א מהל' שבת ה"ח בסופו).

ובכל אופן כיום אחרי שהתברר המציאות כמעט כולם יודעים על המצלמות הללו, ואז כל הפעולות הנעשות שם מתייחסות אל האדם ונחשב שהוא עושה אותם.

למעשה

ו] ואמנם נודע לי על רבנים חשובים שהורו שעדיף טפי לעבור דרך המצלמות הללו מאשר לבקש מגוי שימדוד מדידה ידנית, אולם הדברים הנ"ל נכתבו לפי מיעוט הבנתי במשנתו של מרן הגריש"א זצ"ל ודעימיה, ולפי דבריהם נותן הדין בפשיטות לאסור לעבור דרך המצלמות הללו, ועל כן אין היתר לעבור דרך שם – רק באופן שמתירים מלאכות שבת עבור חולה.

ואדם שנכנס לבית חולים בשבת – יבקש מהאחרים שם לא לעבור דרך המצלמות הללו, כי נודע לי שיש בתי חולים (כגון בשערי צדק בכניסות שבקומה 2 וקומה 4) שב"ה נתנו הוראה שאם יבוא יהודי 'שומר בשבת' ויגיד שהוא לא עובר דרך המצלמות אז יש מסלול עוקף ושם יבדוק אותו גוי במדידה ידנית.

לתגובות: dvarhalacha613@gmail.com

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע

טז, ב: נשיאי עדה קראי מועד.

בפירוש ר"ח פלטיאל כתב, כאן קרואי כתיב וקרינן קריאי [לפנינו חסר, ועיין מנחת שי], ובפרשת במדבר [א, טז] כתיב קריאי וקרינן קרואי, לפי שהללו בפרשת דגלים צדיקים גמורים וראויין לגדלם ויש לגדלם מיו"ד לוי"ו, ובכאן היו רשעים ויש למעטם מוי"ו לוי"ד [וכן הוא לקמן כו, ט הוא דתן ואבירם קרואי העדה, וקרינן קריאי]. ובעל הטורים כתב כאן - קראי. חסר יו"ד שעברו על יו"ד הדברות. ובפרשת במדבר כתב - קריאי העדה. וי"ו קטיעא וקרי קרואי. בשביל שלומיאל בן צורישידי שהוא זימרי בן סלוא (סנהדרין פב, ב). וכן בעדת קרח (להלן טז, ב) קראי כתיב חסר וי"ו, ולשם חסר הוי"ו לגמרי לפי שהיו כולם רשעים, אבל בכאן היו האחרים צדיקים (עיין בפס"ז).

*

טז, ז: רב לכם בני לוי.

עיין רש"י שכתב דבר גדול אמרתי לכם ולא טיפשים היו שכך התרו וקיבלו עליהם לקרב, אלא הם חטאו על נפשותם שנאמר את מחתות החטאים האלה בנפשותם עכ"ד. וצריך ביאור מהו התירוץ.

שוב ראיתי במפרשים דהכוונה דעל ידי שנגררו אחר דברי ההסתה של קרח אכן באו לידי מעשה טיפשות עד שהם חטאו על נפשותם והפקירו עצמם למיתה שנאמר "את מחתות החטאים האלה בנפשותם", הרי שהאשים אותם הכתוב במיתתם.

אולם בנחלת יעקב כתב בשם מדרש רבה שלא האמינו בדברי משה שאחד חי וכולם אובדין, אלא היו סבורין שהקטורת של אחד מהן יקובל על ידי אש מן השמים או בהיכר אחר כיוצא בזה ולא של האחרים, ומ"מ לא יאבדו [ועל זה ממשיך רש"י וקרח שפיקח היה ושפיר ידע שדברי משה מפי הגבורה הם מה ראה לשטות זו]. ולפי"ז הטיפשות של מקריבי הקטורת היה במה שלא האמינו לדברי משה שכולן אובדין.

*

טז, י: ויקרב אותך וגו', וביקשתם גם כהונה.

בפירוש ר"ח פלטיאל כתב "דקורח היה ראש לשיר כמבואר בדברי הימים". ולפי"ז מבוארת סמיכות הפסוקים דקודם מיניה כתב "ולעמוד לפני העדה לשרתם" ופירש"י לשיר על הדוכן, ובתור הכי כתיב ויקרב אותך והיינו במילי דשירה שהוא היה ראש לשיר היינו ממונה על כולן ולכן מוזכר בפני עצמו והדר ואת כל בני לוי אתך.

והנה המדרש רבה כאן כתב דקורח היה חכם גדול ומנושאי הארון היה. ולכאורה נשיאת הארון המקודש מכולן עדיפא משיר והיה צריך להזכיר זאת בקרא וצ"ע. ונראה דזה מה שכתוב ברישא דקרא "לעבוד את עבודת משכן ה'" היינו נשיאת דברי המוקדשים הארון השולחן המנורה והמזבחות. ועוד כתיב "ולעמוד לפני העדה לשרתם" שירות זו עבודה קלה יותר לשיר על הדוכן.

*

טז, יב: וישלח משה לקרוא לדתן ולאבירם בני אליאב, ויאמרו לא נעלה.

כתב בפירוש רבי חיים פלטיאל, לפי שאמרו הרי התנה לנו הקב"ה שנהיה ממלכת כהנים ובתנאי הזה קיבלנו את התורה, ומאחר שאינו מקיים תנאו אף אנו לא נקיים תנאינו. אמר להם משה בואו לדין לפני הקב"ה לידע אם אמר כהונה ממש, או לשון גדולה כדכתיב ובני דוד כהנים היו.

ויאמרו לא נעלה למשפט, לפיכך לא התפלל משה עליהם כי רצו לכפור בתורה, לכך אמר אם בריאה יברא וכו' כי מאחר שאומרים שהתנאים שבורים [היינו שהתבטלה קבלת התורה ח"ו], דין הוא שיהיו באותו עניין שהיו קודם שעשו התנאים והם יהיו בתחתיו ההר שכפה עליהם ההר כגיגית ואם לא היו מקבלים את התורה היו נבלעים.

ונראה ביאור דבריו דכיון שאם לא היו מקבלין את התורה העולם היה חוזר לתוהו ובוהו כמו שהיה קודם הבריאה, ולכך כאן דינם להיבלע כיון שחוזרים מקבלת מתן תורה א"כ אין להם קיום כלל.

*

טז, לג: וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה ותכס עליהם הארץ וגו'.

יעויין באור"ח שדייק את הפסוק וירדו וגו' "חיים שאולה" שלא שלטה בהם הארץ להרגם אלא נשארו חיים ונתנן הארץ בפקדון לגיהנום עכ"ל.

וצ"ב בשביל מה היה צורך לנס גדול כזה שלא תשלוט בהם להורגם, דע"פ הטבע היה ראוי שימותו שם.

ונראה לומר דזה היה בשביל לאמת את נבואת משה שכל מה שעשה הוא שליח ולא בדה מליבו, ואם היו מתים שם היה אפשר לטעות שלא נאבדו בשביל שחלקו על משה רבינו ע"ה אלא מתו בעטיו של נחש [ע' ב"ב טז, א] כמו שאר בני אדם שמתים רק עתה נזדמן להם סוג מיתה שלא מת בה אדם מעולם, וזה יכול לקרות בזמנים שונים, לכן הוצרכו לרדת לגיהנום ועודם חיים כפקדון [עד שיעלו משם לתחיית המתים, עיין רבינו בחיי], ובזה מוכח בלי מקום לצל וטעות כי נענשו בגלל שחלקו על משה רבינו.

*

טז, לג: וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה.

איתא ב"ב [עד, א] דכל ל' יום בלועי דקורח אומרם משה אמת ותורתו אמת, ופירש"י כל ראש חודש. ובעיון יעקב בעין יעקב הביא מבנו הרב מהר"ש דרשן דק"ק פראג דלכך אמרו כן כל ר"ח לפי שקורח חלק לומר שיהיו הרבה כהנים גדולים כל ר"נ איש כדאיתא במדרשים, אך אי אמרינן אי אפשר לב' מלכים שיהיו משתמשינן בכתר אחד א"כ שלא כדין חלק קורח, וכל ר"ח מביא הקב"ה קרבן על שמיעט את הירח לפי שאמרה הלבנה דבר הגון דאי אפשר לב' מלכים שישתמשו בכתר אחד, א"כ משה אמת ותורתו אמת, ועיין עוד במהרש"א שם.

אמנם שמעתי מדודי הגר"ח כהן שליט"א בשם אאמו"ר שליט"א [שדרש בשבת האופרוף שלון] שאמר דעיקר המחלוקת היה שלא האמינו במשה רבינו היינו זילזול באמונת חכמים, וכיון דעיקר כוחן של חכמים ניכר בר"ח דבידן לקבוע חודשים וקיי"ל "אתם" אפילו שוגגין וכו' מקודש החודש, ולכן הוא גם הזמן הראוי ביותר להכריז כי משה אמת ותורתו אמת עכ"ד.

ועוד יש לומר דבר"ח שהלבנה מתחדשת בקוטנה יש זכרון למחלוקת הראשונה שהיה בעולם בין השמש לירח, ומזה נתפשט ונשפע המחלוקת גם בין בני אדם, לכן אז הוא גם זמן התיקון לכך.

*

טז, לה: ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמישים ומאתים איש.

איתא במדרש רבה [יח, ד] בוא וראה כמה קשה מחלוקת שכל העוזר במחלוקת הקב"ה מאבד את זיכרו, שכך כתיב ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמישים ומאתים איש. וכתב מהרז"ו הם הר"נ איש שלא נחלקו מעצמם רק עזרו לקורח שהוא עוררם, ואעפ"כ נשרפו. ובעץ יוסף כתב ולכך איבד את זיכרם שגם קבורה לא היתה להם שעל ידי זה יזכרו לפעמים כשנראה קבריהם בעולם.

*

טז, לב-לה: ותפתח הארץ את פיה וגו': ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמישים ומאתים איש מקריבי הקטורת.

קשה כיון דהקטרת הקטורת קדמה לגידוף של דתן ואבירם, א"כ היה צריך להיות שקודם ישרפו באש מאתים וחמישים איש מקריבי הקטורת, ורק אח"כ יבלעו דתן ואבירם וכל אשר להם חיים שאולה.

ונ"ל עפמש"כ [שמות ז, כט] ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים, ופירש"י הוא התחיל בעצה תחילה שנא' ויאמר אל עמו, וממנו התחילה הפורענות, וכן פירש"י עוד בכמה דוכתי. לפ"ז י"ל ה"נ דכיון [דקורח] דתן ואבירם התחילו בעצה תחילה ואח"כ נמשכו אחריהם המאתים וחמישים איש מקריבי הקטורת, כדמשמע לעיל [טז, א-ב],

מהם התחילה הפורענות. לפיכך נבלעו תחילה דתן ואבירים חיים באדמה, ומיד לאחר מכן בסמוך מתו המאתים וחמישים איש.

*

טז, לה: ותאכל את החמישים ומאתים איש מקריבי הקטורת.

צ"ב מש"כ איש לשון יחיד. לכא' הול"ל אנשים לשון רבים כמש"ל [טז, ב] ואנשים מבני ישראל חמישים ומאתים וצ"ע.

ונ"ל עפמש"כ רש"י לעיל [טז, ז] ותנו בהן אש ושימו עליהן קטורת לפני ה' מחר, והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש רב לכם בני לוי. ופירש"י וז"ל: כבר הוא בקדושתו. וכי אין אנו יודעין שמי שיבחר הוא הקדוש, אלא א"ל משה הריני אומר לכם שלא תתחייבו, מי שיבחר יצא חי וכולם אובדים. רב לכם בני לוי, דבר גדול אמרתי לכם. ולא טפשים היו שכן התרה בהם וקיבלו עליהם לקרב, אלא הם חטאו על נפשותם שנא' את מחתות החטאים האלה בנפשותם.

ולפי"ז ודאי כשנקהלו על משה ואהרן קראן הכתוב אנשים לשון רבים דכל אחד היתה כוונתו לעצמו ולא לחבירו, אבל כאשר הקריבו את המחתות ומשה אמר להם אחד יצא חי וכולם אובדים, הרי היתה להם כוונה אחת לכולם לקרב במס"נ עבור זאת! לפיכך קראם הכתוב מאתים וחמישים איש לשון יחיד כי היו כאיש אחד בלב אחד כי כולם היו עבור כוונה אחת בלבד.

*

יז, א-ב: וידבר ה' אל משה לאמור: אמור אל אלעזר בן אהרן הכהן וירם את המחתות וגו'.

כתב המאירי [ברכות כח, א ד"ה כל] כל שאפשר לאדם להרחיק מן המחלוקת ראוי לו להרחיק, וכל שכן הגדולים ורבי המעלה וכל שכן הציבור, ואף כשהכרח מביאם לחלוק ולהעביר הנכבד משררתו אין ראוי ליתנה לאותו שבשבילו אירע לו דבר זה אע"פ שהוא ראוי לכך, מפני שבזו יש למועבר חלישות הדעת יתירה. והוא שאמרו כאן [ברכות שם] מאן נוקים נוקמיה לר' יהושע [במקום רבן גמליאל], הוי ליה בעל דבר [ומשום כך מינו את רבי אלעזר בן עזריה לנשיא], וכן מצינו במחלוקת של קרח אמור אל אלעזר בן אהרן וירם את המחתות, ולא רצה הקב"ה לומר כן לאהרן עצמו כדי ללמד דרך ארץ בכך.

*

יז, ה: ולא יהיה כקורח ועדתו כאשר דיבר ביד משה לו.

פירש"י ומהו ביד משה ולא כתב אל משה, רמז על החולקים על הכהונה שלוקים בצרעת כמו שלקה משה בידו שנאמר ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג עכ"ל.

לכאורה קשה דמה שלקה משה בצרעת פירש"י [שמות ד, ו] על שסיפר לשון הרע באומרו לא יאמינו לי לפיכך הלקהו בצרעת כמו שלקתה מרים על לשון הרע עכ"ל. ומה ענין זה לצרעת שלוקין החולקים על הכהונה, וכבר עמד בזה בעמח"ס רנן לבוקר עמ"ס תמיד [עמ' 12 ד"ה ואולי] ע"ש וצ"ע.

התורה ומצוותיה / הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון, מח"ס סימני המצוות וש"ס, דומ"צ באשדוד

זרים בעבודת הלוים

וּנְלוּ עֲלֵיךְ וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכָל עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר לֹא יִקְרַב אֲלֵיכֶם (יח, ד)
יש דיון גדול באחרונים האם האיטורים הללו נאמרו רק לגבי עבודת הכהונה, או גם
לגבי עבודת הלוים.

והנה בפרשת במדבר מצינו כמה אזהרות שלפי פשוטו של מקרא האזהרה לבני ישראל
שלא יתקרבו לעבודת הלוים.

(א, נא) וּבְנִסְעַי הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וּבַחֲנַת הַמִּשְׁכָּן יִקְיִמוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וְהָזָר הִקְרַב
יוֹמָת.

(ג, לח) וְהַחֲנִימִים לְפָנַי הַמִּשְׁכָּן קִדְמָה לְפָנַי אֹהֶל מוֹעֵד מִזְרָחָה מִשָּׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו שֹׁמְרִים
מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָזָר הִקְרַב יוֹמָת.

וכן דרשו חז"ל (במדבר רבה פרשת במדבר פרשה א), יכול המצוה על הלוים אבל אם
עשו ישראל רשות, ת"ל והזר הקרב יומת.

במפרשי המקרא הראשונים ביארו את הפסוקים גם לגבי עבודת הלוים.

וכן מבאר הרשב"ם את הפסוק 'פֶּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל מִשְׁכַּן ה' יָמוֹת' (יז כח), כל הקרב
הקרב - כל איש ואיש אשר יקרב אל המשכן לשומרו או אל כלי המשכן עם הלוים ימות,
שעדיין לא התרה במ הק' שעדיין לא נכתב והזר הקרב יומת. ולכך הוא מזהירם בפרשה
זו וזר לא יקרב אליכם, והזר הקרב יומת, שמכאן ואילך לא יקרבו כלל ולא ימותו.

וכן דורש רבינו בחיי (א נא) ובנסוע המשכן יורידו אותו הלוים ויבחנו את המשכן יקומו
אותו הלוים ויהזר הקרב יומת. כבר הודעתך כי בכל מקום שתמצא השם רשום
למפרע בהפך אותיותיו מורה על מדת הדין כי כן הזכירו המן הרשע בהפוך אותיותיו
ואמר: (אסתר ה) "וכל זה איננו שוה לי בכל עת" ונתהפכה מדה"ד עליו. והנה בכאן
בענין עבודת הלוים הזכיר תחלה בכתוב הזה השם הנעלם ואחרי כן הזכיר השם
המפורש שני פעמים למפרע להורות על מדת הדין שהיא מתוחה על הזר הקרב לעבודת
הלוים, וכענין שאירע בעוזה שכתוב בו: (שמואל - ב ו, ז) "ויחר אף ה' בעוזה".

והסתכל איך התחיל הרמז בכל פעם ממלת הלוים ממה שידעת כי מדתו של לוי מדת
הדין היא והיא ה"א אחרונה שבשם, ולכך התחיל רמז ה"א בכל פעם ממלת "הלוים",
וזה מבואר. ובאור הכתוב "יורידו אותו" יסירו הבריחים והעמודים, ובחנותו היו הם
מקימין אותו. "והזר הקרב", לעבודה, "יומת", בידי שמים. עכ"ל.

גם רבינו משה אלשיך (א נא) עה"פ ובנסוע המשכן יורידו אתו הלויים ובחנות המשכן יקימו אותו הלויים והזר הקרב יומת. כותב בתוך הביאור, ואחר אומרו שני הטעמים האלה, ראה והנה היה אפשר לומר, כי אין זה ראייה על היות יתרון באיכותם של לויים על שאר ישראל. כי הלא דרך המלך שיחלק משרתיו לעבודותיו, מהם למלאכה רחוקה מארמונו, ומהם במלאכת היכלו. ולא יעשה כן על היות לדעתו איכות יתר לאלו על אלו, רק לפי הכנת כל חלק מהם מתייחס אל חלק השירות ומציאותו. ולפעמים יחזור ויעביר מלאכת אלו לאלו. כן יעלה על לב איש יהיה גם כן בענין זה. כי לא מיתרון איכות אשר ללויים על שאר השבטים ייחד להם משא מלאכת המשכן. לזה אמר ראו עתה כי לא כן הוא, כי אם כן היה, לא יאשם איש הישראלי כי יקרב לעזור ללוי במשאו. ולא כן הוא, כי אם ובנסוע המשכן יקימו אותו הלויים ובחנות וכו' והזר הקרב יומת. ולמה יחייב את ראשו, כי ישלח ידו אל מלאכת הלוי, אם לא שאיכות הקדושה לא תצדק רק בקדושים בני לוי, מה שאין כן לשאר ישראל. והנה זה הוא על הענין האחד ממשאם וכו'.

וכן מבואר בביאור הרש"ר הירש (ג, ז) ושמרו את - משמרתו. שמירת הלויים היא משמרת, המוטלת עליהם מטעם הכהנים; אך יחד עם זה הרי זו גם משמרת כל - העדה. שהרי הכהנים עצמם אינם אלא נציגי העדה במקדש. כי התורה לא ניתנה לכהנים וללויים, אלא היא הופקדה בידי כלל העדה; ולא כהנים ולויים יבנו לה מקדש, אלא "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כה, ח): כלל העדה נצטוו לבנות מקדש לתורה, למען ישכון ה' בתוכם. נמצא, שהכהנים והלויים עומדים שם בשם האומה; ובייחוד שמירת הלויים מסביב למקדש חייבת להיעשות מטעם האומה. כי התורה ומקדשה הם משמרת קדושה, שהופקדה בידי האומה; וה"שמירה" על התורה - לבל יפגעו בה אחרים והם עצמם - היא החובה הראשונה המוטלת על שומריה. ולפיכך לטובת עצמה ולצורך מילוי חובתה שולחת האומה את הלויים אל משמרתם; עליהם לשמור על משכן עדות התורה - בפני האומה בכללה ובפני כל יחיד שבה. ואין זו שמירה בפני העם, אלא זו שמירה גם בפני הכהנים; שכן מצות "והזר הקרב יומת" (לעיל א, נא) מרחיקה כל זר מעבודת הלויים; אין היא מגבילה רק את העם; אלא היא מרחיקה גם את הלויים זה מעבודת זה; והיא מזהירה גם את הכהנים לבל יסיגו את גבול הלויים. הכל חייבים בשמירת הסייגים שהתורה גדרה לשומריה.

גם הג"ר מאיר שמחה הכהן במשך חכמה (ג) כותב במפורש 'ואם כן זר גמור - הוא ישראל - ששימש בעבודת הלוייה הוא במיתה'.

*

האזהרות נאמרו לשעה או לדורות

לכאורה הפסוקים שנאמרו בפרשת במדבר לגבי הקמת המשכן ופירוקו, והזהירו 'והזר הקרב יומת', מדברים בזמן שהיו ישראל במדבר, וכל השאלה אם זה הייתה הוראת שעה, או ציווי לדורות.

זרים בעבודת הלוים

והנה בגמ' ערכין (יא, ב) איתא, אמר אביי נקיטינן משורר ששיער בשל חבירו במיתה שנאמר והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד וגו' והזר הקרב יומת, מאי זר אילימא זר ממש [כגון ישראל, רש"י], הכתיב חדא זימנא, אלא לאו זר דאותה עבודה.

רואים שהבינו חז"ל בפשטות שישראל שעשה מלאכת לוי חייב מיתה.

גם התוספות שם (עמוד א ד"ה אל תיקרי) כתבו, מפיק מקראי שהיא [השירה] עבודה וזר חייב עליה מיתה.

והנה האחרונים התקשו בדברי הגמרא, כיצד יתכן שזר שעבד עבודה לוי חייב מיתה, הרי אף זר שעבד עבודת כהן, אינו חייב מיתה בכל עבודה, אלא בד' עבודות כדאיתא ביומא (כד, א), וכיצד יתכן לומר 'יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא'.

והג"ר מאיר דן פלאצקי ז"ל בספרו חמדת ישראל (קונטרס נר מצוה - מצות ל"ת ע"ב, שיצא לאור מחדש ברוב פאר והדר ע"י ידידי הגרד"א מנדלבוים שליט"א בשם 'כלי חמדה - על ספר המצוות') מביא מכתב מידידו הג"ר יואב יהושע מקינצק (ה'חלקת יואב') שהקשה לו כן, כיצד יתכן לומר שישראל שעבד עבודה לוייה יהיה חמור יותר מישראל שעבד עבודה כהונה.

והג"ר מאיר דן כותב ליישב זאת, שיתכן לומר שישראל שעבד עבודה לוי, כגון ששיער או שורר ושומר לא נפסלה עבודתו בדיעבד. אולם כאשר עבד עבודת הכהונה עבודתו פסולה אף בדיעבד, על כן אינו חייב מיתה רק בעבודה תמה, וש"י.

דעת הגאון בעל מנחת חינוך

רבינו המנחת חינוך חקר בנושא זה בב' מקומות, במצוה שפ"ט [שלא יתעסקו הכהנים בעבודת הלוים, ולא הלוים בעבודת הכהנים באות ג] כתב, ודע דאזהרה זו אינה רק בשתי המשפחות כהנים ולוים, כמבואר כאן בפסוק, וכמו שכתב הרב המחבר ג"כ, אבל ישראלים אינם בכלל אזהרה זו, וישראל ששורר או שיער לא מצינו איסור כלל, דכאן לא מצינו אזהרה רק לכהנים וללוים אבל לא לישראל, וכך גזירת הכתוב, וישראלים אינם עוברים כלל אם עובדים עבודת הלוים, רק בעבודת כהנים הוא לאו אחר כמו שיתבאר במצוה שאחרי זה בס"ד, אבל לא מלאו הזה.

ואילו במצוה שצ"ד [מצות עבודת הלוי במקדש, באות א' כתב: והנה זה מבואר ודאי דמצות עשה על הלוים, אבל אם הישראלים עוברים בלאו או עשה אם הם עובדים עבודת הלוים לא מצאתי בביאור. והר"מ מונה לאו דזר בעבודת כהונה, וכן הרב המחבר וכל מוני המצוות, עיין בר"מ פ"ט מביאת מקדש, אבל אם עבד זר בעבודת לוי לא ראיתי בר"מ אם עובר בלאו או בעשה. ואפשר לומר דעוברים בלאו הבא מכלל עשה, דהתורה ציוותה ללוים משמע דישראל לא, וכו'. ואין ללמוד מהא דאפילו כהן ולוי מוזהרים זה על זה, עיין במצוה שפ"ט, דילמא גזירת הכתוב הוא, וללמוד בקל וחומר אין מזהירין מן הדין. ועכ"פ היה להר"מ לכתוב כמו שכתב בפ"ט מביאת מקדש הל' א' - ב' גבי זר בעבודת כהן דעובר בלאו ומיתה בידי שמים בעבודה תמה, ובאינה תמה מלקות, הוה

ליה לכתוב גם דין הזר [בעבודת הלוים] מה עובר, וצ"ע. וראיתי בתוס' בערכין י"א ע"א ד"ה אל תקרי, שכתבו דנפקא מקראי שהשירה היא עבודה וזר חייב מיתה עי"ש, מפורש בדבריהם דזר בעבודת לויים חייב מיתה, ולא דוקא שירה, הוא הדין שוערים דמפורש בתורה דהוי עבודה. והנה חמור זר בעבודת לוייה מזר בעבודת כהנים, דשם צריך עבודה תמה וכאן אין מבואר שום חילוק, וצ"ע ג על הר"מ שסתם הדבר ולא ביאר כלל דין זה, וגם הוה ליה למנות למצוה בפני עצמה, אבל לומר דהוא נכלל בלאו דמצוה שפ"ט איני יודע מנלן, וצ"ע. [ובמשמר הלוי העיר ע"ד, מדוע הוצרך להביא ראיה מהתוס', ולא מדברי הגמרא המפורשים שם בע"ב].

עכ"פ נראה שהיה מסופק בדבר, ועיקר הטעם מה שנסתפקו רבותינו האחרונים בזה, ממה שסתם הרמב"ם הן במנין המצוות והן בהלכות, ולא הזכיר מאומה מאיסור זה, שישראל נאסר בעבודת הלוים.

*

הדיעות שהאיסור במשכן בלבד

מטעם זה מסיים הג"ר מאיר דן [הכלי חמדה], אמנם לענ"ד מסתימת דברי הר"מ ז"ל והחינוך הן בספר המצות והן מדברי הר"מ ז"ל בפ"ג מכהמ"ק נראה ברור דאסורים אלו לדורות היו רק על שני המשפחות. ונראה דס"ל דהפירוש בגמ' ערכין דזר ג"כ מוזהר היינו אז במשכן דהיה מוזהר זר על הכל, וכמו דהי' מוזהר על פריקה וטעינה כן היה מוזהר על כל מלאכת עבודת הלוים, ולכן דייק אביי דקרא זה קאי על לוי בעבודת חבירו, אמנם לדורות אין חייבים אלו כי אם בכהן ולוי כמבואר בר"מ ז"ל.

ויש קצת ראיה לזה מהא דאמרינן דלמ"ד עיקר שירה בפה וכלי לבסומי קלא הי' כשר ע"י שסייע בכלי. וקשה אמאי יהי' גרע ממסייע בעבודת הלוי, והרי לוי שסייע לחבירו ג"כ חייב מיתה, וא"כ זה דהכלי היא לבסומי קלא בפה אמאי לא יחשב בכלל מסייע. אלא ודאי די'ש ראיה דעבודת הלוי ליכא איסורא, ועי' בר"מ ז"ל פ"ג מכהמ"ק ה"ג שכתב ואחרים היו עומדים שם מנגנים בכלי שיר מהן לויים ומהן ישראלים, ולא כתב כהנים. ולפי הנ"ל, כהנים באמת יהיו אסורין דהוי מסייע בעבודת לוי, וכן הלוים הי' רק שהיו משוררין, אבל השוערים יהיו אסורין בשירה על הכלי, וצ"ע בכ"ז, כי יש פנים לכאן ולכאן, ולא זכיתי לעמוד על ברורן של דברים, וצריך אני לרב בזה. עכ"ל.

וכיון לדבריו אלו הגרי"ז מבריסק בחידושיו לערכין שם, והביא מדברי הספרי זוטא (פרק יח פסוק ג) שמסיים שם, ר' שמעון אומר גרשון ומררי בעבודת קהת במיתה, במה דברים אמורים בעבודת המשכן אבל בעבודת בית האלהים הלוים על הכהנים במיתה ואין הכהנים על הלוים ואף לא בלא תעשה. וביאר שזה המקור למה שפסק הרמב"ם שלוי שעבד עבודת כהן במיתה, ואילו כהן בעבודת לוי אינו אלא באזהרה. ואם כן, לפי זה ניתן לומר כל האיסור לישראל לעבודת עבודת לויים הוא רק בעבודת המשכן.

הטעם לחילוק בין המשכן למקדש

והגרי"ז יוסקוביץ בביאורו אמבּוהא דספרי על הספרי זוטא, מבאר הטעם לחלק בין העבודה במשכן לעבודה במקדש, שהרי כתב הרמב"ם בספר המצוות מצוה ל"ד שנצטוו הכהנים לשאת את הארון על כתפיהם, כשנרצה לשאתו ממקום למקום וכו', ואף על פי שזה הציווי בא ללויים בעת ההיא, אמנם היה זה למעוט מספר הכהנים בזמן ההוא, כי אהרן הוא הראש, אמנם לדורות הכהנים חייבים במצוה והם ישאוהו, כמו שהתבאר בספר יהושע ובספר שמואל, וכשצוה דוד לשאת הארון בפעם השנית אמר בדברי הימים וישאו בני הלויים את ארון האלהים כאשר צוה משה בדבר ה' בכתפם במטות עליהם, וכן כשזכר בדברי הימים חלוקת הכהנים לעשרים וארבעה משמרות ואמר אחר זה אלה פקודתם לעבודתם לבא לבית ה' כמשפטם ביד אהרן אביהם כאשר צוהו ה' אלהי ישראל, בארו החכמים שהוא רומז להיות עבודת הכהנים לשאת את הארון על הכתף, וזהו כאשר צוהו ה' אלהי ישראל, ולשון ספרי כמשפטם וגו' כאשר צוהו ה' אלהי ישראל היכן צוהו ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו.

וגם הרמב"ן בשורש הג' שמשיג ואומר שהמצוה לא נשתנתה, וחלילה לנו שנאמר שתשתנה שום מצוה בתורה שיהיו הלויים נפסלים ממשא הארון לעולם... אבל נאמר כי הכהנים והלויים כולם כשרים במשא מן התורה שכולם נקראים לויים, ועוד שלא נאמר בפרשה אלא בני קהת, וכתוב בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה' לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו... והענין כמו שאמרתי שכל השבט כשר למשא הארון, והמשפחה ההיא של בני קהת נפקדו עליה במדבר.

רואים שאף שבמשכן הייתה המצוה לשאת את הארון דווקא בלויים, וכהן שיה נושא היה מתחייב מיתה. עכ"ז בבית המקדש המצוה גם לכהנים, לכן ס"ל להספרי זוטא שגם בשאר עבודות הלויים לא נאסרו על הכהנים בבית המקדש. ובפרט שחז"ל למדו את הכתוב 'ולבני קהת וכו' בכתף ישאו', אין ישאו אלא לשון שירה, ולדעת הרמב"ן גם הכהנים נכללים בציווי 'ולבני קהת', כי גם הם מבני קהת, אם כן מותרים הם בזמן המקדש בעבודת הלויים. עכת"ד.

כמה ציינו לדברי המהרש"א בקדושין סט, שכתב שבימי עזרא הוערכו להעמיד משוררים מן העם כיון שלא היו שם לויים כשרים. נראה שגם הוא ס"ל שאין זה ציווי לדורות.

ויש שכתבו לדחות שבזמן שאין לויים לשורר, אין איסור להביא ישראלים.

הדיעות שהאיסור נוהג לדורות

הגר"ד פרדו בביאורו לספרי 'ספרי דבי רב' (פ' קרח פסיקא קט"ז יח, ג עמ' קג ד"ה לא יקרבו), חלקת יואב ח"ב בקונטרס הערות הערה י"ח, הג"ר מאיר אריק בספרו טל תורה לתענית כז, א ובערכין יא, ב. הגאון האדר"ת בהג' זהב שבא על תוס' הרשב"א לפסחים דף ס"ד (עמ' ש' מדפי הספר), ובספרו 'חשבונות של מצוה' מצוה שפ"ט, מרן החפץ חיים

בליקוטי הלכות לערכין י"א בזבח תודה ד"ה אתם בשלהם, החזון איש באו"ח סי' קכ"ה סק"י.

*

חידה הקשורה למצוה זו:

מדברי המנחת חינוך מצוה ש"צ יצא לי חידה:

יש שאינם כשרים לעבודה, ואף בדיעבד עבודתם מחוללת, ועכ"ז אינם חייבים מיתה בידי שמים על עבודתם.

ויש שאינם כשרים לעבודה, אבל בדיעבד עבודתם כשירה, ועכ"ז חייבים מיתה בידי שמים על עבודתם.

התשובה: חלל שעבד עבודתו כשירה, וחייב מיתה. כהנת שעבדה, עבודתה פסולה, אבל עוברת רק בעשה (בני אהרן ולא בנות אהרן, שאינה זרה).

(אולם אין זה לכו"ע, יש שכתבו שכהנת נחשבת לזרה, לפי דעת הרמב"ם, והגאון המל"מ בספרו פרשת דרכים הסתפק בזה, וגם באתון דאורייתא סי' י"ט האריך בזה. ויש שכתבו (הרמב"ן) שחלל לא נחשב לזר, ואינו חייב מיתה).

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס

**דיבור בסלולרי ושמיעת מוזיקה בנגן במקומות האסורים
בדיבור?**

וְשִׁמְרֶתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ (יח, ה)

א) האם מותר לשוחח בשירותים בטלפון סלולרי, כשהאיש איתו משוחח אינו יודע מהיכן משוחחים עימו? ב) האם מותר לאדם לדבר עם עצמו במקום זה? ג) האם מותר לשמוע שם מוזיקה דרך נגן? ד) האם מותר לשמוע מוזיקה של שירי פסוקים במקומות האסורים בדיבור? (ביה"כ)

א] כתב הרמ"א (או"ח סי' ג', ב'): "ולא ילכו שני אנשים ביחד, גם לא ידבר שם ויסגור הדלת בעדו משום צניעות". ובאחרוני זמנינו דנו בשאלות בהם פתחנו את מאמרנו וכתבו שאין לדבר הכרע מדברי הש"ס והטושו"ע. והנה שאלה זו נעוצה בספק האם האיסור לדבר בביה"כ עניינו חסרון בעצם הדיבור במקום זה, או שיש חוסר צניעות לדבר עם אחרים במקום זה, וממילא כשמדבר עם עצמו לית לן בה. וכן יש להסתפק באופן שמשוחח עם אחר שאינו יודע מהיכן משוחחים עימו, דאפשר שאין לדבר שם משום ששיחה עם אחר שיודע מהיכן משוחחים איתו זהו חסרון בצניעות, אך כשאינו יודע שרי. ונראה לפשוט כן מדברי הש"ס וכדלקמן:

ב] בברכות (ס"ב, א') איתא: כל הצנוע בביה"כ ניצול משלושה דברים, מן הנחשים ומן העקרבים, ומן המזיקים וכו'. ופירש רש"י: דמתוך צניעותו מתנהג בנחת ובשתיקה ואין הנחשים מרגישים להתקנאות בו, ואף המזיקין חסין עליו, עכ"ל. ובהמשך הגמרא מסופר על ביה"כ בטבריה ד"כי הווי עיילי ביה תרי אפילו ביממא מתזקי. רב אמר ורב אסי הווי עיילי ביה חד וחד לחודיה ולא מתזקי. אמרי להו רבנן לא מסתפיתו, אמרי להו אנן קבלה גמרינן, קבלה דביה"כ צניעותא ושתיקותא".

ובפשטות חזינן שצריך לשתוק ועצם השתיקה היא המעליותא, וממילא ייאסר לדבר שם בכל גוונא, גם לאדם בעצמו וגם לאחרים שאינם יודעים מקומו. ועי' מהרש"א דמה"ט צריך שכל אחד ילך בעצמו, מכיון שאם ילכו שנים יחד אתו לידי סיפור דברים ולא הוי שתיקותא.

והנה במעשה דבהכ"ס בטבריה נאמר דכי הווי עיילי בי תרי אפילו ביומא מתזקי, ובפשטות הכונה שבד"כ מזיקים אינם מזיקים ב' אנשים יחדיו (כבברכות ג', ב') ותיפוק ליה משום מזיקין, בתרי), ובמקום זה הזיקו גם כשנכנסו שנים יחד. אולם י"ל דמהא דר' אמר ור' אסי, דנכנסו כל אחד לחוד, אנו למדים שסיבת ההיזק היתה דוקא מפני שנכנסו

לשם שתיים יחדיו, ואז היה ביניהם סיפור דברים וחסרון בשתיקותא, וממילא ניזוקו. ומשא"כ ר' אמי ור' אסי שנכנסו לשם כ"א לחוד, ושתקו, וע"כ לא ניזוקו.

והנה בסנהדרין (י"ט, א') נאמר שהתקין ר' יוסי בציפורי שיהיו נשים מספרות בביה"כ משום יחוד. ופירש רש"י: "מספרות זו עם זו". וקצת נראה שהנשים דאגו להיכנס זו עם זו ולשוחח, דוגמת דברי הש"ס בברכות שם שאשת רבא עמדה באזור כדי להרחיק המזיקים.

ולכאורה יש להרהר בדבר זה. שאם נאמר שעיקר האיסור בדיבור הוא משום חוסר צניעות לשוחח, באופן ששניהם יודעים שהמדבר נמצא שם, ורק בנשים התירו משום יחוד. א"כ לכאורה ישנו פתרון טוב יותר, והוא שהאשה תדבר עם עצמה אך לא עם חברותיה. והרווח בזה יהיה במקרה שרק היא תהיה שם ותדבר לעצמה. וא"נ שכה"ג שלא שומעים את המדבר אין בזה שום חסרון, א"כ כל עוד לא באו אחרים ושמעוה מדברת, לא נחסרה ולא מידי. אלא שבאמת אין כל הבדל בחומר האיסור בין דיבור לעצמה או דיבור לחברותיה.

ואכן המאירי כתב כך: התקין שכאשר הנשים נכנסות לבית שבשדות שא"א להן לנעול מבפנים והיו מספרות זו עם זו ומשמיעות קולן על איזה צד, עכ"ל. וחזינן מדבריו שהעיקר שישמיעו קולן בכל אופן שהוא, או בשיחה עם חברותיה או השמעת קול בעלמא, שתבהיר לאנשים שאשה מצויה שם.

ג] והתבוננתי בספרים לראות דבר ה' זו הלכה. וראיתי בלבוש (ס"ק ב') שכתב: "וכן לא ידבר עם שום אדם העומד מבחוץ, אע"פ שיסגור הדלת בעדו, שכל זה הוא מדרכי הצניעות". ומשמע מיניה שרק לדבר עם אדם מבחוץ נאסר, אך עצם הדיבור אינו אסור. אמנם בבן יהוידע (בברכות שם) כתב דשרי להשמיע קול בביהכ"ס, ואדרבה, השמעת הקול דוחה המזיקין כמבואר בגמ' שם. והאיסור הוא לדבר, מפני שרוחות רעות יתחזקו ויתאחזו בדיבור אותיות היוצאות מפי האדם. והיינו שעצם דיבור האדם נאסר.

ובכף החיים (או"ח סי' ג') כתב: גם לא ידבר שם, כי יש מין שד המחטיא את האדם אם ידבר שם (אור ישראל בשם האריז"ל). והרב סולת בלולה כתב שאסור לדבר שם כדי שלא לתת להחיצונים מקום להיאחו בענין הקול והדיבור של האדם, כי קדוש הוא, עכ"ל. וגם מדבריו אנו למדים שעצם הדיבור במקום שכזה גורם לחסרון ולאחיות החיצונים, ויהיה אסור לדבר עם עצמו או בטלפון.

ד] וכל זה הביאנו לדון האם מותר להאזין שם למוזיקה וכדו', והאם יש בזה חוסר צניעות. והנה מדברי הבן יהוידע והכה"ח משמע שהמזיקים נתפסים דוקא בקול האדם ודיבורו, וזה לית לן במכשיר חשמלי שאין בו אדם המדבר בפועל. ואולם אולי יש בזה משום חוסר צניעות. ואולי כשהרמקול עובד שם תדיר, גם כשהאדם אינו נמצא שם, שרי. כיון שלא מוכח שהאדם מגלה ומודיע שנמצא שם, וצ"ע. ומ"מ כששומע מוזיקה עם נגן באוזניות מסתמא אין בדבר כל איסור.

הן ובכל זה יש להסתפק האם כל דינים אלו שייכים גם בבהכ"ס שלנו, שכבר דנו האחרונים טובא האם יש לו דין ביהכ"ס, כיון שנקי הוא ולא נשאר בו סימן לליכלוך, לענין ברכה ונטילת ידים (עיין חזו"א או"ח סי' י"ז, שו"ת בית שלמה סי' י"ח, שו"ת לבוש מרדכי סי' קפ"ב, שו"ת ארץ צבי סי' ק"י ועוד ועוד). וביחוד שאם איסור זה הוא משום מזיקים, הלא כבר איתא בפסחים (ק"ב, א') שאביי גירש המזיקים, וכן אמר מרן החזו"א שכיום אין מזיקים, עי' ספר שמירת הגוף והנפש (ח"א עמוד 58 ובפרק ק"ט הערה ב'). ומ"מ אפשר והכא משום רוח רעה איכא, וצ"ע בכל זה.

ו] והנה רוב השירים המקובלים להאזנה במקומותינו, מורכבים פסוקים ומימרות חז"ל, וכששומע אותם בבית הכסא לכאן יש לדון בזה בשני נושאים. א) הרהור בד"ת אסור בבית הכסא, כמבואר בשו"ע ונו"כ סי' פ"ד. וא"כ הלא מהרהר במילים הקדושות ואסור. אולם יש מקום לדון שרוב רובם של מאזיני המוזיקה אינם שמים את ליבם למילים, והמילים הם ממש בגדר היכי תימצי לשבלונת ומבנה הלחן. ולכאן השומע מוזיקה עם פסוקים ואינו שם את דעתו עליהם, אינו מקיים מ"ע דת"ת. דהא מי שאומר בפיו דברי תורה, ובפרט תורה שבכתב, מקיים מ"ע דת"ת בעצם הדיבור גם אם אינו מבין או מכווין (כדכ' הפוסקים, והארכתי בזה במק"א). אך כאן שרק שומע, ומילות השיר אינן נכנסות ללבבו אלא רק כמעטפת למוזיקה, מסתבר שלא קיים מ"ע דת"ת. א"כ אולי גם לא נחשב כמהרהר בד"ת. ב) יש לדון בעצם הימצאות דברי תורה בבית הכסא, ואף במקרה שאדם משמיע שיעור של דברי תורה בבית הכסא ויצא החוצה מבלי להאזין להם שם, דאית ביה זילותא וחסרון, וצ"ע לע"ע.

וכעת חיה שאלתי את מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א באמצעות נכדו ידידי רבי יעקב ישראל קניבסקי, כך: א) האם השומע מוזיקה של שיר של פסוקים, ומתכוין לשמיעת המנגינה ולא מתכוין בכלל לשמיעת המילים, מקיים מצוות תלמוד תורה? ב) האם יש איסור לשים טייפ של דברי תורה בביהכ"ס, בלי להאזין לדברי תורה עצמו? כלומר: יהודי השאיר טייפ עם רמקול בביהכ"ס ויצא החוצה. האם יש בעיה של עצם השמעת דברי תורה בביהכ"ס, גם שאף אחד לא נמצא שם להקשיב לשיעור?

והשיב מרן שר התורה שליט"א: א) מקיים. ב) אין בעיה.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

חשבונות נפלאים לבאר את מספר המתים המגיפה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. הֲרַמּוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאֶכְלָה אֹתָם כְּרָגַע... וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֱהֲרֹן קַח אֶת הַמִּחְתָּה וְתֵן עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים קִטְרֹת וְהוֹלֵךְ מְהֵרָה אֶל הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם... וַיִּקַּח אֱהֲרֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיִּרְץ אֶל תּוֹךְ הַקָּהָל וְהִנֵּה הַחַל הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת הַקִּטְרֹת וַיִּכַּפֵּר עַל הָעָם. וַיַּעֲמֵד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתַּעֲצֵר הַמִּגֵּפָה. וַיְהִיו הַמֵּתִים בְּמִגֵּפָה אַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף וְשִׁבְעַת מֵאוֹת מְלֻבָּד הַמֵּתִים עַל דִּבְרֵי קִרְח (יז, ט-יד)

בחתם סופר על התורה כאן ביאר את מספר המתים על פי חשבון נפלא, וזה לשונו:

"הרמו מיתוך העדה הזאת, ע"ד רמז היה נגזר למות התרומה מן העדה ר"ל כי העדה ס' רבוא והתרומה מזה א' מארבעים עולה לסך ט"ו אלף, וזהו הרומ"ו לשון תרומה. והנה ר"ן איש וקרח דתן ואבירם וי"ד אלף ושבע מאות המתים במגפה הרי ט"ו אלף חסר מ"ז, ועליהם הגין אהרן מבלי המיתם, והנה ב' נגד ב' בניו הכהנים והוא עמד נגד מ"ה וזהו ואהרן מ"ה הוא, וק"ל".

ביאור דבריו: כשאמר הקב"ה "הרמו מיתוך העדה הזאת ואכלה אתם כרגע" נגזרה גזירה שימותו מבני ישראל כשיעור הפרשת תרומה, שבעין יפה הוא אחד מארבעים, ולכן אמר "הרמו" כתרומה שנאמר בה "תרימו את כל תרומת ה'", ואחד מארבעים משש מאות אלף עולה ט"ו אלף ($600,000 \div 40 = 15,000$), נמצא שנגזר שימותו חמש עשרה אלף, ומוסיף החת"ס שגזירה זו כללה גם את אלו שמתו על דבר קורח, דהיינו שהגזירה היתה שמלבד אלו שמתו על דבר קורח צריכים למות עוד, עד שכל המתים ביחד יהיו חמש עשרה אלף, ובמחלוקת קורח ועדתו מתו 253 אנשים, שהם החמישים ומאתים מקריבי הקטורת, וקורח ודתן ואבירם, נמצא שכעת היו צריכים למות עוד 14,747, אך בפועל מתו רק 14,700, משום שהארבעים ושבע הנותרים ניצלו מהמגפה בזכות הקטורת שהקטיר אהרן, וביאר החת"ס 45 איש ניצלו בזכות אהרן, שהיה שקול כמ"ה איש כמו שכתוב ואהרן מה הוא, "מה" בגימטריא 45, ועוד שנים ניצלו בזכות שני בניו של אהרן אלעזר ואיתמר.

עד כאן ביאור דברי החת"ס.

ויש קצת סמך לדבריו בלקח טוב כאן, שכתב: "לכך אמר להם הרמו כתרומה מן החולין", (ואמנם שם הכוונה היא אחרת, עכ"פ חזינן שדרש לשון זו על תרומה).

ולכאורה יש להעיר על דברי החת"ס, דהרי במחלוקת קורח ועדתו לא מתו רק קורח ודתן ואבירם אלא גם ונשיהם וטפם, ואיך כתב החת"ס שמתו אז רק 253, אכן לא קשה מידי, כי חשבון התרומה היה מתוך שישים רבוא בני ישראל, והשישים רבוא הם רק

הגברים מלבד הטף והנשים, וא"כ הגזירה היתה שימותו תרומה מתוך אותם שישים רבוא, אך הנשים והטף שמתו אינם בכלל זה.

אמנם עדיין צ"ע, דהרי גם בניהם של דתן ואבירם מתו, דכתיב (לעיל טז כז) "וַדָּתָן וְאַבִּירָם יָצְאוּ נְצֻבִים פָּתַח אֱהִלֵּיהֶם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטָפָם", ופירש האבן עזרא "ובניהם. הגדולים. וטפם. קטנים וקטנות", ואח"כ כתוב (שם פסוק ל"ב) "וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם", הרי שגם בניהם הגדולים מתו, ואפשר שבניהם הגדולים היו מעל גיל שלש עשרה אך עדיין לא היו בני עשרים, ולכן לא היו בכלל מנין השש מאות אלף.

ועוד יש להעיר על ד' החת"ס, דכל חשבונו מיוסד על ההנחה שמספר בני ישראל היה שישים רבוא, ולכאורה הוא תמוה, שהרי המנין האחרון שנמנו בני ישראל לפני פרשת קורח היה בפ' במדבר, ושם כתוב (א, מו) "וַיִּהְיוּ כָּל הַפְּקָדִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשָׁת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים", הרי שהיו 3550 יותר משישים רבוא, ואולי הוא ע"פ הידוע בספרים שעיקר הנשמות של עם ישראל הם תמיד רק שישים רבוא, רק חלקם מתחלקים לכמה ענפים.

ועוד צ"ב בדבריו דלכאורה הגזירה היתה עכשיו, ומהיכא תיתי שיכללו בגזירה זו גם אלו שמתו ביום אתמול, אך הענין יתבאר להלן בדברי המהרי"ל דיסקין.

ובחידושי המהרי"ל דיסקין על התורה (שנכתב ע"י תלמידיו) מובא שהמהרי"ל דיסקין ג"כ ביאר בזה חשבון נפלא מעין דרכו של החת"ס, אך באופן אחר, והוסיף בזה ביאור רחב מאיר עינים ומתוק מדבש, (וחלק מדבריו משלימים את דברי החת"ס הנ"ל), וכדלהלן:

תחילה הקשה המהרי"ל דיסקין ג' קושיות בפסוקים הללו:

א. מהו הלשון "הרומו" מתוך העדה, הלא לעיל (טז, כא) אמר הבדלו מתוך העדה.
ב. כאן כתוב הרומו מתוך "העדה", וכן להלן פסוק י"א כתוב והולך מהרה אל "העדה", אך בפסוק י"ב כתוב וירץ אל תוך "הקהל", וצ"ב למה פעמיים כתוב "העדה" ובפעם השלישית כתוב "הקהל".

ג. בפסוק י"ד נאמר וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמִּגְפָּה אַרְבַּעַת עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת מִלְבָּד הַמֵּתִים עַל דְּבַר קִרְחַן, וצריך ביאור לשם מה נאמר כאן "מלבד המתים על דבר קורח", הא מעשה קורח היה יום קודם (שהרי בפסוק ו' נאמר "וַיִּלְנוּ כָּל עַדַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּחֲרַת עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן לֵאמֹר אַתֶּם הֵמָּתֶם אֶת עַם ה'", ואחר זה היתה המגיפה) והמתים על דבר קורח לא מתו במגיפה כלל אלא בבליעה או בשריפה, ומה ענינם לכאן.

וביאר המהרי"ל דיסקין שבאמת גזירת המגיפה לא היתה גזירה חדשה, אלא היא אותה גזירה שהיתה מאתמול במעשה קורח, שנאמר שם (טז, כ-כא): "הַבְּדִלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאַכְלָה אֹתָם פָּרְגַע. וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחַת לְכָל בֶּשֶׂר הָאִישׁ אֲחָד יִחַטָּא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצַף", שאז באמת נגזרה כליה על כל העדה ח"ו, ומשה ואהרן בתפילתם ביטלו את הגזירה ההיא, אך למחרת כשחזרו בני ישראל ונתלוננו על משה

ואהרן נתחדש שוב חלק מהגזירה ההיא, שאז נגזר כליה על כולם ח"ו, וכעת נגזר רק שימותו מהם כשיעור תרומה, ולכן כאן כתוב "הֲרַמּוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאֶכְלָה אֹתָם כְּרָגַע", דהיינו שילקחו מישראל אנשים כשיעור תרומה ואכלה את אותם האנשים כרגע, וידוע שיש שלשה מיני תרומות, עין יפה אחד מארבעים, עין בינונית אחד מחמישים, ועין רעה אחד משישים, וכאן משום שהיה עידנא דריתחא נידונו בתרומה של אחד מארבעים.

והנה מספר בני ישראל היה שש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמשים, כמ"ש בפ' במדבר (א, מו), ואחד מארבעים ממספר זה הוא חמש עשרה אלף ושמונים ושמונה ושלוש רבעים ($603,550 \div 40 = 15,088.75$), ואותו איש שנגזר מיתה על שלש רבעים ממנו דינו לחיות, כמ"ש בשבת ל"ב ע"א: "ואפילו תשע מאות ותשעים ותשעה מלמדים עליו חובה ואחד מלמד עליו זכות ניצול שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו ויחננו ויאמר פדעהו מרדת שחת וגו'", נמצא שהיו צריכים למות רק 15,088 איש, והמתים במגפה היו 14,700, ונאמר "מלבד המתים על דבר קורח" דהיינו שגם אותם צריך לחשוב בחשבון התרומה, נמצא שבסך הכל מתו מתוך התרומה 14,953 איש, ומלבדם היו צריכים למות עוד 135 איש, להשלים לחשבון 15,088, והאנשים הללו ניצלו ע"י הקטורת שהקטיר אהרן, וזהו שכתוב "וַיִּרְץ אֶל תּוֹךְ הַקָּהָל", קהל בגימטריא 135, שאהרן רץ לתוך אותם 135 איש עם הקטורת ופדה אותם ממות לחיים.

עד כאן דברי המהרי"ל דיסקין, והדברים נוראים ונפלאים.

אמנם לכאורה יש להעיר על דברי קדשו, דמה שאמר שאותו אדם שנגזר מיתה על שלש רבעים ממנו דינו לחיות משום אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף, לכאורה אינו דומה, דשם מיירי שיש עליו הרבה מלאכים מקטרגים ואחד מלמד זכות, אך כאן אם נגזר על שלשה רבעים של אותו אדם מיתה איזה לימוד זכות יש עליו? הלא הגזירה מוסכמת ללא חולק? ואם כן לכאורה צריך להיות ששלשה רבעים מגופו ימותו ורק רבע ישאר בחיים, ואם כן גם אם לא ימות עכ"פ יהיה חולה מסוכן וטריפה (בר מינן).

ועוד יש להעיר על דבריו הק', דהרי החשבון של שש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמישים לא כלל את שבט לוי, כמ"ש (במדבר א, מז) "וְהַלְוִיִּם לְמִטָּה אֶבְתָּם לֹא הִתְפַּקְדוּ בְּתוֹכָם", ומנין הלויים היה שמונת אלפים וחמש מאות ושמונים, ואם כן קשה ממה נפשך, אם הגזירה של התרומה לא נגזרה על שבט לוי, אם כן איך אפשר לחשוב את קורח בכלל התרומה, ואם הגזירה נגזרה גם על שבט לוי אם כן צריך לחשב את שיעור התרומה לפי המספר הכולל של בני ישראל יחד עם שבט לוי, שהוא 612,130, וצ"ע.

ולולי דברי קדשו של רבינו המהרי"ל דיסקין לכאורה היה נראה לעשות את החשבון על פי דרכו עם שלשה שינויים, ולפי זה יבוא החשבון מכוון היטב כמין חומר בס"ד:

א. באמת אותו אדם שנגזר מיתה על שלש רבעים שלו - גם הוא היה צריך להיות חולה מסוכן וטריפה, משום שיחלה מאוד ברוב חלקי גופו, וא"כ נמצא שהגזירה נגזרה על 15,089 אנשים, על 15,088 נגזרה מיתה גמורה, ועל עוד אחד נגזר להיות חולה מסוכן.

ב. יש לומר שבניהם של דתן ואבירם היו כבר מעל גיל עשרים שנה, והיו להם שני בנים כי מיעוט רבים שנים, וממילא גם הם היו בכלל החשבון של התרומה.

ג. הגזירה לא היתה על שבט לוי וממילא קורח אינו בחשבון התרומה.

ולפי זה נמצא שסך המתים בעדת קורח היה 255 (ר"נ מקריבי הקטורת, קורח, ודתן ואבירם ושני בניהם), וכשנוריד את קורח מהחשבון נשאר רק 254, ולפי זה סך כל המתים יחד עם המתים במגיפה היה 14,954, נמצא שנותרו עוד 135 אנשים שהיו צריכים להפגע מהמגיפה, 134 מהם היו צריכים למות ממש ואחד היה צריך להיות חולה מסוכן, ואהרן רץ עם הקטורת אל תוך הקה"ל, שהם המאה שלשים וחמשה הללו והציל אותם מהמגיפה.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

מדוע במחלוקת נענשים יונקי השדים, אם הם לא עשו דבר?

וּתְפַתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וּתְבַלַּע אֹתָם וְאֶת בְּתִיחֵם וְאֶת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקִרְחָ וְאֶת כָּל הָרְכוּשׁ (טז, לב)

וכתב רש"י: ונשיהם ובניהם וטפם - בא וראה כמה קשה המחלוקת, שהרי בית דין של מטה אין עונשין אלא עד שיביא שתי שערות, וב"ד של מעלה עד עשרים שנה, וכאן אבדו אף יונקי שדים" ע"כ. ומקורו מדברי המדרש (רבה, י"ח, ד').

ודברים אלו טעונים ביאור, שהרי הטעם שאין בי"ד של מטה עונשין עד שיהיו לו ב' שערות, הוא משום שרק משלב זה הוא מוגדר כ"יש לו דעת" ונחשב בר עונשין, ויש ו הבנה למעשה העבירה שעושה, ולא מלפני כן. והטעם שאין בי"ד של מעלה עונשין עד גיל עשרים הוא ג"כ על דרך זה.

אבל אכתי קשה, מה כל זה שייך למחלוקת הגובה את חיייהם של יונקי שדיים, וכי אותם יונקי שדיים ניהלו איזה שהוא משא ומתן ודיבור של מחלקת כנגד משה רבינו, וא"כ מדוע עליהם למות מחמת שבני משפחתם אחזו במחלוקת.

ועוד יש להבין, מדוע רש"י הקדוש הביא את דברי המדרש הללו של "בא וראה כמה קשה המחלוקת" וכו', שמתו בה אפי' יונקי שדים, דוקא על הפסוק של "ונשיהם ובניהם וטפם", הלא תיבות אלה מסמלות רק את החלק של תחילת המחלוקת, כאשר יצאו מן האוהל הנשים והטף יחד עם אבותיהם דתן ואבירם להיות "ניצבים" פתח אהליהם, ולא מפורש כאן העונש של הטף, והיה לכאורה ראוי יותר שרש"י יביא מדרש זה המבאר את גודל חומרת העונש של המחזיק במחלוקת ומותם של אותם יונקי שדים על הפסוק של: "ואת כל האדם אשר לקורח" (פס' ל"ב), או על התיבות "הם וכל אשר להם" (פס' ל"ג), ששם אכן נרמז שמתו אפילו יונקי השדים, ומדוע כתבו דוקא על הפסוק שניצבו פתח האהל.

ונראה לענות וליישב את ב' השאלות, כי חדא מיתרצתא בחברתיה, וההסבר למיקום דברי רש"י והמדרש על עונש יונקי השדיים בפסוקים, הוא עצמו מבאר לנו גם את טעם עונשם של יונקי השדים במחלוקת זו.

שכן לאחר שציוה משה את כל ישראל בדבר ה' ואמר: "וידבר אל העדה לאמר, סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר להם וגו' (פסוק כ"ו), ברצותו לבדל את ישראל מעל אנשי המחלוקת, יצאו דתן ואבירם ל"מפגן גאוה" יחד עם כל בני משפחתם, כאשר הם עומדים בקומה זקופה ובזים לדברי משה, וכמו שנאמר: "ודתן ואבירם יצאו ניצבים פתח אהלהם ונשיהם ובניהם וטפם". ובעצם עמידתם הם הראו שאין הם פוחדים כלל ממשה ומדבריו, ועי"ש ברש"י שלשון "ניצבים" אינה רק עמידה

בלבד אלא: "בקומה זקופה לחרף ולגדף". נמצא כי באותה יציאה שמטרתה היתה לחרף ולגדף את דבר ה' ושליחיו, השתתפו: "נשיהם ובניהם וטפם", וכולם היו שותפים למעשה נפשע זה.

לפיכך, פנה משה רבינו לקבוצה זו בפניה ישירה לפני כל העם ואמר: "אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל האדם יפקד עליהם וגו' (פס' כ"ט), ובלעה אותם ואת כל אשר להם וירדו חיים שאלה וידעתם כי נאצו האנשים האלה את ה'" (פס' ל'). בדברים אלו פנה משה והצביע על כל הקבוצה שעמדה ניצבת פתח האהל, שכללה יחד עם דתן ואבירם ג"כ את כל משפחתם המורחבת כולל ילדיהם הקטנים ויונקי השדים.

ונמצא שכל הטעם שמתו אותם ילדים רכים, הוא כיון שהם בפועל התייצבו יחד עם הוריהם פתח האהל למפגן המרידה בה', ועל כן דברי משה באזהרת העונש היתה מכוונת גם אליהם, אף שאין בהם לא דעת ולא בינה, ומשו"ה נענשו באותה מיתה משונה, שלא לבטל ח"ו אפילו דבר אחד מדברי משה.

שהרי כל מטרת קורח ועדתו היתה למלוך ולשלוט כנגד משה רבינו על ישראל ולבטל את דבריו, ומשו"ה כאן הקפיד ה' ביותר שלא יתבטל אפילו דבר אחד מדברי משה, וכל דבריו יתקיימו במדוייק. וכיון שמשם הצביע על כל משפחת קורח ודתן ואבירם שעמדה פתח האוהל, היתה מוכרחת הגזירה להתקיים בכל העומדים שם, אף אם היו כלולים בהם יונקי השדים, כדי שע"י כך גופא יתקדשו דבריו של משה ויגדל כבוד ה'.

מה גם שליונקי השדיים היתה גם חלק (שלא באשמתם כמובן) בעצם ההחזקה במחלוקת, שהרי כל המטרה של דתן ואבירם כשהביאו יחד עמם לפתח האהל את נשיהם ובניהם וטפם הרכים, היתה כדי להעצים את כוחם ולהראות לכולם שעמודים מאחוריהם קהל הממלא את דבריהם, שזוהי משפחתם, וכולה יחד באים וניצבים נגד משה, ואין הם סתם שני אנשים יחידים, ונמצא שכל אותם יונקי שדים שהציבום פתח האוהל, היו בעצם שותפים לנתינת כח ועוצמה לעמוד מאחורי הניצבים והמחזיקים במחלוקת, ומהאי טעמא הם נכללו בעונש כל הקבוצה שהחזיקה במחלוקת.

כעת יובן מדוע רש"י ציין את דברי המדרש בחומרת המחלוקת ועונש יונקי השדים, דווקא על הפסוק המבאר את מעשה העמידה בפתח האהל של: "ונשיהם ובניהם וטפם", ולא ציין זאת בפסוקי העונש שמתו, כיון שבא לרמוז בזה את טעם חומרת העונש שנכללים בה אף יונקי שדיים, שזהו לא לחינם, אלא טעמא רבה איכא בהו, דמאותו פסוק של "יצאו ניצבים" וגו', משם מבינים אנו מדוע מתו אותם יונקי שדים, כיון שאף הם נחשבים נכללים במחלוקת במה שהיו שם ניצבים עם הוריהם כמשנ"ת, דב' טעמים איכא בהא לעונשם, גם לבאר שעצם מעשה הצבתם גרם שהיו שותפים למפגן המרידה בה', וגם עצם הצבתם שם גרם שיהיו נכללים בדברי משה להיענש בעונש החמור שפירט, בבליעת האדמה.

ויש להוסיף כי אותם יונקי שדיים היו ממשפחות דתן ואבירם בלבד, ולא ממשפחת קורח, וכמ"ש הרמב"ן: "ולא היו לו בנים ובנות קטנים, כי לא הזכיר הכתוב בקרח טף"

ע"כ, ואף בניו מעיד עליהם הכתוב כי: "ובני קורח לא מתו" (כ"ו, י"א), וכמש"כ הר"י בכור שור: "ואעפ"י שאמר "ואת כל האדם אשר לקרח", היינו עבדיו ושפחותיו, אבל בניו כבר היו מוחלקין ממנו ולא נצטרפו עמו במחלוקת ולא מתו" ע"כ, ולפי הנתבאר מובן, כי אין המחלוקת הורגת אף את יונקי השדיים ללא סיבה, אלא רק כאשר הם שותפים למחלוקת.

ובמדרש (אגדה פינחס פכ"ו) איתא: "ובני קרח לא מתו. לכך נאמר פרשה זו, להודיע כח התשובה שבני קרח בתחלה היו עם אביהם, ולבסוף הרהרו כולם לעשות תשובה, והצילם הקדוש ברוך הוא" ע"כ.

ואפשר שטעם שזכו הם להרהר בתשובה ולהינצל ברגע האחרון, הוא משום שלא עמדו ניצבים באהליהם יחד עם משפחות דתן ואבירם, ולא היו שותפים ל"מפגן המרידה" בה' לחרף ולגדף, וכמו שמעיד הפס' שרק: "ודתן ואבירם יצאו ניצבים וכו' ובניהם וטפם", ולא בני קורח וטפם, וכיון שלא היו שותפים למרידה בה', הרי שלא אחזו בפועל במחלוקת ובמרידה וגם לא חלו עליהם דברי משה במעמד כל ישראל, ולכן זכו להרהר תשובה ולהינצל. ולכאורה אם כנים דברינו, י"ל דאפילו אם היו לקורח יונקי שדיים (או נכדים) היו הם ניצלים כיון שלא ניצבו פתח האוהל, וכיון שאין בהם דעת אין להענישם על חטא אביהם ואין להחשיבם במחזיקים במחלוקת בחינם. וא"כ מצינו בזה טעם נוסף מלבד דברי הרמב"ן, מדוע לא הזכיר הכתוב את הטף במשפחת קורח.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

הקשר האדוק בין "מטה אהרן" לבין "ארון העדות"

השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת (יז, כה)

מקל זה של אהרן מקומו היה בקודש הקדשים ליד הארון. לימים נגנז וכך נאמר בגמרא (יומא נב ע"ב): משנגנז ארון נגנזה עמו צנצנת המן, וצלוחית שמן המשחה, ומקלו של אהרן ושקדיה ופרחיה, וארגז ששגרו פלשתים דורון לאלהי ישראל, שנאמר וכלי הזהב אשר השבתם לו אשם תשימו בארגז מצדו ושלחתם אתו והלך. ומי גנזו - יאשיהו גנזו. מה ראה שגנזו - ראה שכתוב יולך ה' אתך ואת מלכך אשר תקים עליך עמד וגנזו, שנאמר ויאמר ללוים המבינים לכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דויד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה' אלהיכם ואת עמו ישראל.

אמנם צריך להבין מדוע גנזו יאשיהו כלים אלו, והרי מקומם צריך להיות בבית קדשי הקדשים.

ברש"י יומא שם כתב: יולך ה' אותך - ודאג שמא יגלה לבבל. ועדין צ"ב אף שדאג, הרי מקומו של הארון בקדשי הקדשים ומי התיר לו לגנוזו.

ביותר קשה הרי דאג יאשיהו על הארון, ומדוע גנזו גם את מטהו של אהרן. ומבואר שהם כרוכים ביחד עם הארון וצריך ביאור בכל זה.

ונראה ביאור הדבר שהנה הרמב"ם (בית הבחירה פ"ד ה"א) כתב וז"ל: **אבן היתה בקדש הקדשים במערבו שעליה היה הארון מונח, ולפניו צנצנת המן ומטה אהרן.** ומדקדוק לשון הרמב"ם עולה שמטהו של אהרן וכן צנצנת המן לא היו בתוך הארון אלא "לפניו", לפני הארון.

ובכתבים המיוחסים להגר"ח סטנסיל יומא נב ע"ב ביאר שהואיל ונאמר בכתוב בפרשתינו שמקום המטה הוא "לפני העדות", שבפסוק כה נאמר **השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות לבני מרי.** הרי שמבואר שמקומו של מטה האהרון מקומו הוא לפני הארון.

א"כ כל שהארון קיים שוב יש להניח לפניו את המטה, מעתה כל שהיה סיבה שהיה צריך הארון ליגנז שוב ממילא היכן שנמצא הארון שם עמו מטה האהרן, ומשום כן כשנגנז הארון ממילא נגנזו עמו מטהו של אהרן.

ושם כתב עוד לבאר, שבבית שני הרי לא היה שם ארון, וא"כ איך נתקיימו שם ההזאות ביום הכפורים וע"ז כתב הגר"ח וז"ל: **לכאורה צ"ל כיון דנגנזו במקומו לחד מ"ד ע"כ**

מיקרי שיש ארון. אמנם הרי מחילות של קדשי הקדשים לא נתקדשו, אולם עיין במנחות (דף כ"ז ע"ב) מקום המקודש לקודש והיינו דנתקדש המקום בקדושת ארון.

וכונתו שמראש נתקדש המקום של הארון בקדושת הארון אף שלא יהיה בו הארון ומשום כן היה לו למקום דין קדושת הארון ולכך יכלו לעשות שם הזאות.

והנה ברמב"ם שם כתב ובעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות ויאשיהו המלך צוה וגנוז במקום שבנה שלמה.

ובספר מלכים (א ח כא): שם מסופר על מה שדבר שלמה המלך לפני ה' בשעה שחנך את בית המקדש, וכך אמר: "ואשם שם מקום לארון אשר שם ברית ה', ובמשך חכמה.

ובמשך חכמה ביאר שרמו בכך שלמה המלך לדברי הרמב"ם שמראש ידע שלמה המלך שעתיד הבית להחרב ומראש הכין מקום לגנוז שם את הארון באותו מקום. וביאר שהיה בכך רמז "ואשם שם מקום", למה שעשה שלמה שבנה את הבית והכין מקום מראש לארון להטמינו שם

ובמלבי"ם דברי הימים ב לה ג כתב על גניזת יאשיהו, וז"ל ושלמה עשה מקום גנוז במחילת בית קה"ק שיהיה בית לארון לגנוז שם בעת הצורך, וי"ל שהיה מכוון נגד מקומו למעלה בקה"ק וצוה שיתנו אותו שם:

ונראה מדבריו שכך נבנה מראש בית המקדש וכך היתה צורתו. שבזמן שלא יוכלו כך יהא מקומו של ארון למטה והיה מכוון כלפי המקום שלמעלה והיה לזה המקום מקום של הארון.

ומעתה מה שאמר שלמה המלך בעת חנוכת בית המקדש "ואשם מקום", בא לומר שלא רק ידע שיחרב ולכך הכין מקום, אלא כך היא צורתו שנקבע מראש שיתקדש המקום הטמון למטה ועד למעלה הוא מקומו של הארון.

ויש לומר עוד בזה אחר דבר המלבי"ם, שדבר פשוט הוא שלא עשה כן שלמה על דעת עצמו, שהרי כל צורת בית המקדש נקבעה על ידי שמואל הנביא שלימד לדוד מה ששמע מפי ה', וכפי שאמרו בדברי הימים א כח יט וברש"י שם: הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכות התבנית: מעתה מה שעשה שלמה שידע שיחרב ביאורו שלא רק שהכין מקום, אלא כך הוא צורת מקום הארון וכך נעשה.

והנה הגר"ח שלעיל ביאר שקידש את המקום הארון גם ללא הארון, אמנם אחר דברי המלבי"ם הביאור הוא, שמקום שלמטה שם הוא מקומו של ארון. ומדוקדק לשון הרמב"ם בסופו " וגנוז במקום שבנה שלמה. והיינו שכך היתה צורת בנין בית המקדש שמקומו הוא למטה.

ויש עוד לדקדק בדברי הרמב"ם שם אחר שהביא שציוה יאשיהו לגנוז, האריך להביא הפסוק בדברי הימים שאמר ללויים "תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דויד

מלך ישראל. ולמתבאר "אשר בנה" שלמה בן דוד, הוא שכך נבנה הבית מראש להכין מקום לארון למטה שהוא מקומו של הארון.

ומעתה נראה אחר שידע יאשיה שילכו לגלות שוב גנזו לארון, ולא יקשה והרי מקומו של הארון בבית קדשי הקדשים ומי התיר לו ליאשיה, שלמתבאר יבואר, שאף אחר שנגנז, שם היה מקומו, מכח הארון שיהיה טמון למטה הימנו.

ולפי"ז יבואר היטב שגנז יאשיה עמו את מטה הארון ואת הצנצנת ששם דינם להיות לפני הארון וכל מקום שבו נמצא הארון שם הוא מקומם של אלו והואיל ונגנז הארון שוב נגנזו אלו עמו.

ומדוקדק היטב לשון הרמב"ם "ונגנז עמו" והיינו שלא היה בו דין גניזה מצד עצמו אלא שכיון שנגנז הארון שוב היה חובה לגנזו עמו את מטה הארון.

ולפי זה יואר דבר אחד גדול, שהנה מקום המקדש הוא מקום השכינה וקדושה יש בו עד היום הזה. וביאר הבמלבי"ם ביאר כאן שמתחילה היה בו תנאי שיהיה מקומו של הארון אף שהוא טמון. ובמלבי"ם כתב עוד שם בדברי הימים, על מה שנאמר לדוד המלך בספר שמואל, (ב ז י): **ושמתי מקום לעמי לישראל ונטעתי ושכן תחתיו**.

וביאר שם המלבי"ם שעד בנין בית המקדש היה מקום שכינה מטלטל ממקום למקום ממשכן במדבר לשילה לנוב, ומעתה מזמן בית המקדש יהיה מקום השכינה מקום קבוע. וכתב שבכלל הכונה שיהיה מקום לעמ ישראל מקום שכינה קבוע.

וא"כ נמצא הואיל ונגנז הארון במקומו לעולמי עד, שוב הארון שהוא מקום שכינה בבית קדשי הקדשים, שוב הוא קיים במקומו לעולם, ושם הוא מקום שכינה. והמשמעו קבוע היינו לעולמי עולמים ללא הפסק כלל הוא מקום שכינה שהוא מקומו של הארון.

ודבר זה מסביר את ענין הכותל המערבי שלא זזה ממנו שכינה, שהוא המקום שקרוב כפשוטו למקום הארון ששם הוא מקום השכינה לעולמי עד שמעולם לא זז מש הארון. והנה מכל זה מורם שטעם ששם מקומו של מטהו של הארון הוא "למשמרת לבני מרי" לדורי דורות.

אמנם הדבר צריך ביאור מדוע היה צורך להניח את המטה לפני הארון, ומדוע לדורות עולמים היה צריך שמטה אהרון יהיה דווקא לפני הארון

והנראה בזאת שעיקר הדבר בזה הוא, שהערעור שהיה לקרח ולעדתו, היה ערעור על עצם מעשיו של משה רבינו, והיה בכך ערעור על כל צורת ההנהגה של משה רבינו ועל כל פעולותיו וממילא על כל צורת בנין עם ישראל לדורות, שהכהונה מסורה בידיו של אהרן ובניו לעולמי עד.

מעתה היה צורך בכך לדורות לדעת שצורת ההנהגה כפי שנקבעה על ידי משה רבינו וכל מה שעשה משה הכל היה מאת ה' "משה אמת ותורתו אמת". אמנם יש להוסיף בזה

שכוחה של מחלוקת שהיא הורסת כל חלקה טובה בבית ישראל והורסת את העם כולו, וההסטוריה תוכיח זאת.

ונמצא ששלימות עם ישראל וצורת ההנהגה שנקבעה מימי משה רבינו, היתה זקוקה לאות לעדות לעלמי עד להוכחה שכך צורת הנהגת עם ישראל שלא יערערו, ומשום כן היה צורך לשים את המטה לפני העדות, להודיע לדורות שהכל הוא על פי ה'.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

יקרה מפנינים / הרב מנשה פייגנבוים, מח"ס יקרה מפנינים

האם זמנה של אכילת תרומה היא דוקא בלילה

פַּל חֶלֶב יִצְהָר וְכָל חֶלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר יִתְּנוּ לָהּ לְךָ נְתַתִּים (יח, יב)

כתב בבעל הטורים (ריש פרשת תרומה) פרשת משפטים מסתיימת בתיבת לילה. סמך לילה ל - ויקחו לי תרומה - רמז "זמן אכילת תרומה בלילה", כדתנן במסכת ברכות (דף ב ע"א) משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן - שהיא צאת הכוכבים.

בעטרת אדר ¹⁰ להג"ר אדר"ת (אליהו דוד רבינוביץ תאומים) ז"ל כתב צריך בירור קצת, דהרי מה שאוכלים הכהנים התרומה בלילה לאו משום שאז זמן האכילה דוקא, אלא שהכהנים טובלים לעת ערב וממילא אי אפשר להם לאכול קודם צאת הכוכבים דהא צריכים הערב שמש, ואף אם יטבול בבוקר אסור בתרומה עד צאת הכוכבים, שאז ומשם ואילך שוב מותר להם לאכול בתרומה בין ביום ובין בלילה.

קצת ראייה מהש"ס שזמן אכילת תרומה היא בלילה דוקא

וכתב, ויש להביא קצת ראייה שהזמן הוא בלילה דוקא, מהא דתניא במסכת פסחים (דף עב ע"ב) מעשה ברבי טרפון שלא בא אמש (בערב - רש"י) לבית המדרש, לשחרית מצאו רבן גמליאל אמר לו מפני מה לא באת אמש לבית המדרש, אמר לו עבודה עבדתי, אמר לו כל דברך אינן אלא דברי תימה, וכי עבודה בזמן הזה מניין, אמר לו הרי הוא אומר עבודת מתנה (מתנות כהונה שנתתי לכם הרי הן כעבודה, רש"י). אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת (במדבר יח, ז) - עשו אכילת תרומה בגבולין כעבודת בית המקדש. אם כן משמע דהמצוה לאכול בלילה, דאם לא כן מאי טעמא ביטל זמן בית המדרש ¹¹, ועיין במסכת גיטין (דף לח ע"ב) דהעונש גדול מאוד למי שמבטל זמן בית המדרש מפני סעודתו. ולא מצינו לומר שהיה צריך הערב שמש ולא היה יכול לאכול ביום, דאם כן אפשר רבן גמליאל לא היה שואלו על זה, עכ"ד.

לא זכיתי להבין דאם כנים אנחנו למה דוקא אמש לא בא לבית המדרש, והיה לו בכל יום לא לבא בערב, ומה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. ועוד במה שכתב לא היה רבן גמליאל שואלו על זה, למה לא היה שואלו וכי מניין לו לרבן גמליאל לדעת על פי הפשט

¹⁰ מיוסד לבאר כל חמירא בדברי רבינו בעל הטורים.

¹¹ בילקוט ביאורים שבמתיבתא, הביאו את דברי הנצי"ב בהעמק שאלה (שאלתה אות ד) שכתב להקשות דהלא קיימא לן תלמוד קודם למעשה דוקא במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים כדאיתא במסכת מועד קטן (דף ט ע"ב), ומצוה שאינה עוברת הרי היא כמצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, ואף על פי כן לא תקשה מהא דרבי טרפון נמנע מבית המדרש בשביל מצות אכילת תרומה על אף שהיה מצוה שאינה עוברת, דלא קשה מידי דרבי טרפון לטעמיה במסכת קדושין (דף מ ע"ב) דסבירא ליה מעשה קודם לתלמוד.

(דהיינו אם לא ברוח הקודש), שהטעם שלא בא אמש לבית המדרש הוא מפני שהיה צריך הערב שמש.

וכן מצאתי להג"ר יעקב שור ז"ל בברכת יעקב (ריש ברכות) שכתב, יש לתמוה הא דהשיב רבי טרפון לרבן גמליאל עבודה עבדתי - דהיינו דאכל תרומה. וזה תמוה וכי עבודה זו יש אחת בשנה, הלא תרומה לכהנים היתה מצויה כל השנה, ורבי טרפון עצמו קידש ג' מאות נשים בשני בצורת כדי להאכילן תרומה (כדאיתא בתוספתא כתובות ה, א) והובא בירושלמי יבמות דף כט ע"ב). ומכאן שהיה לו הרבה תרומה. ואם כן מה היום מיומיים שעל ידי שאכל בערב תרומה לא היה יכול לבוא לבית המדרש.

ולפיכך נראה דרק כהנים טמאים ביום שטבלו היו זריזים לאכול בתרומה תיכף משהגיע עתם, כדי לקיים מצות אכילת תרומה שנאסרו בה עד היום, וכשטבלו והגיע עתם נכנסו למצוה מיד, ואותו היום היה לרבי טרפון יום טבילה והוצרך להמתין עד צאת הכוכבים, ותיכף בשעת צאת הכוכבים קיים מצות אכילת תרומה, ולזה לא היה יכול אז בערב לבוא לבית המדרש, עכ"ד.

ולדבריו אין לנו הוכחה מרבי טרפון שזמן אכילת תרומה היא בלילה דוקא, ושוב צריכים אנו להבין דברי הבעל הטורים וכדהקשה האדר"ת. וביותר לפי מה שכתב בספרי **דבי רב** כ"ט (פרשתן פסקא קטז) דהמעשה דרבי טרפון היה 'ביום' ולא בלילה, שעל מה שכתב רש"י אמש - בערב, כתב נראה כוונתו לאפוקי דלא נפרש בלילה, דאם כן אמאי קא אמר ליה רבי גמליאל עבודה בזמן הזה מנין, ולא קא אמר ליה נמי וכי יש עבודה בלילה, אלא ודאי דאין פירוש 'אמש' אלא בערב, ולעולם היה ביום ל', עכ"ד.

ואני בעניי אומר דאי משום הא לא איריא, דכיון דאמר לו דבריו דברי תימה מה שאמרת שעבדת עבודה, דהרי עבודה בזמן הזה, מנין, תו לא היה לשאול וכי יש עבודה בלילה, דהרי אין עבודה כלל בזמן הזה, ובלאו הכי יש לומר כדאמרינן בכל דוכתא בלאו הכי פריך שפיר. שוב ראיתי **בבן יהוידע** (פסחים שם) שהקשה מאי מרבה רבן גמליאל במה שאמר לו 'כל' דבריו, ותירץ דריבה עוד תימה אחריתי שלא הזכירה בפירוש, והוא כי שאל אותו על הלילה, והשיב עבדתי עבודה, ועל זה יש תימה דאפילו אם יהיו דבריו אלו בזמן שבית המקדש קיים, וכי יש עבודה בלילה.

^{כט} למוהר"ר דוד פארדו ז"ל בעל המשכיל לדוד על פירש"י עה"ת.
^ל עיין גם בעטרות אדר (הנ"ל) שהקשה על מה שכתב רש"י 'בערב', ואילו במסכת ביצה (דף כא ע"א) פירש הוא עצמו אמש - 'בין הערבים', עיי"ש מה שהאריך בזה.

הוכחה מהזהר שזמן אכילת תרומה היא בלילה דוקא

והנה הרב יעקב קאפל רייניץ כתב בשהם יקר^{לא} להקשות על מה שכתב "זמן אכילת תרומה בלילה". דלכאורה זה דוקא בכהנים טמאים כמבואר בסוגיא דברכות, ומדברי רבינו משמע דבכל הכהנים מיירי.

וכתב לפרש דהנה איתא בזהר (משפטים דף קא ע"ב) ומגו דאיהו מעלמא דנוקבא לא אכיל ליה [לתרומה] 'אלא בלילה' דכתיב ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים (ויקרא כב, ז, וקאי על תרומה כדפירש רש"י שם). וכתב על דבריהם בשפת אמת לקוטנים (שם) ולזה רמזו חכמים במשנה מאימתי קריאת שמע בערבית, משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן. ואפשר לומר דכן הוא כוונת רבינו בעל הטורים כדברי הזהר דעיקר זמן אכילת תרומה הוא בלילה דוקא ודו"ק, עכ"ד.

שוב ראיתי בנצוצי זהר להג"ר ראובן מרגליות ז"ל (שם) שביאר כוונת הזהר, לא שבא לומר שזמנה בלילה, אלא בא לומר שתחילת היתר אכילת תרומה היא בלילה, כשהעריב שמשו אוכל בתרומה, ומה שאין כן קדשים תחילת היתר אכילתן היא ביום לאחר שהביא כפרתו^{לב}, עכ"ד.

אמנם כד דייקנין בדברי הזהר נראה שאין כן כוונתם דכתב לא אכיל ליה "אלא" בלילה.

נראה דאין שום הוכחה מדברי בעל הטורים

אמנם לאחר העיון אפשר לומר בפשיטות כי כוונת בעל הטורים היא לרמז שזמן אכילת תרומה "לכהנים שנטמאו" מתחיל כבר מהלילה, ואינם צריכים להמתין עד אחר הבאת כפרתו, והא קא משמע לן דכפרה לא מעכבא וכדאיתא בגמרא ברכות שם. וכן תנן במסכת נגעים (יד, ג) העריב שמשו אוכל בתרומה, הביא כפרה אוכל בקדשים. ובמסכת יבמות (דף עד ע"ב) שקיל וטרי מנא להו שתרומה הוא כבר מהלילה ואילו קדשים רק לאחר שהביא כפרתו, ואימא איפכא עיי"ש.

וזה מה שרמזה התורה כאן למה שהסיקו חז"ל כי בתרומה שרי כבר מהלילה, וכן דרכו של בעל הטורים בכל מקום לרמז מהפסוקים לדבר שאינו מפורש להדיא בתורה והוא מוצא להם רמזים בתורה המסייעים לדרשותם. ולכשתדייק בדבריו שכתב כדתנן משעה "שהכהנים" נכנסין לאכול בתרומתן, והרי גם התנא במשנה לא אמר "כהנים טמאים". וזה באה התורה לרמז מה שאמרו במתניתין, ופשוט.

^{לא} ביאורים על בעל הטורים, נדפס בבעל הטורים הוצאת פלדהיים.
^{לב} וכן כתב גם בשערי זהר שלו ריש ברכות.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

קורח 'פיקח' היה??

וַיִּקַּח קִרְחַן בֶּן יִצְחָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי וְדָתָן וְאַבְיָרָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן. וַיִּקְמוּ
לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאַנְשֵׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמְאַתָּים נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרָאִי מוֹעֵד אַנְשֵׁי שֵׁם (טז, א-
(ב)

חז"ל (מדרש רבה יח, ח) שואלים קורח שפקח^ל היה מה ראה לשטות זו? ויש להתבונן
היכן ראו חז"ל שקורח היה 'פיקח'. אדרבא הוא עשה את הדבר הכי 'טיפשי' שאפשר
לעשות, להילחם בהקב"ה! וכמו שמשה רבינו ע"ה אמר לו: "לכן אתה וכל עדתך
הנועדים על ה' ואהרן מה הוא כי תלינו עליו". ואם כן זה מלחמה אבודה מראש, ומה
שייך לקרוא 'פיקח' לאיש כזה?

עוד יש להבין שהקב"ה אומר למשה "היבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם כרגע".
ומשה טען להקב"ה "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף". ואיתא בחז"ל 'אמר
הקב"ה יפה אמרת, אני יודע ומודיע מי חטא ומי לא חטא'. וצריך להבין מלכתחילה
מדוע הקב"ה רצה לכלות את 'כל העדה'. הרי רק קרח חטא?

במשנה אבות (ה, יז) 'איזה היא מחלוקת לשם שמים, זו מחלוקת הלל ושמאי, ואיזה
היא מחלוקת שאינה לשם שמים, זו מחלוקת קרח ועדתו'. והקשו המפרשים שלכאורה
היה צריך לומר מחלוקת קרח ועדתו עם משה, כמו שאמר בהלל ושמאי. ובאר בספר
'נעם אלימלך' שכוונת התנא לתת סימן כיצד נדע שהמחלוקת לש"ש? שאם יש קבוצה
שכולם בדעה אחת ואינם מקנאים אחד בשני, והם חולקים עם קבוצה אחרת שגם הם
בתוכם מכבדים ואוהבים אחד לשני, זה מחלוקת לש"ש. אבל אם יש קבוצה של אנשים
שבניהם עצמם יש מחלוקת וקינאה, וכל מה שמאגד אותם זה רק 'המחלוקת' על הצד
שכנגד, זה מחלוקת שאינה לשם שמים. וזה מה שהיה במחלוקת 'קרח - ועדתו' שבניהם
היה מחלוקת, וכל אחד מהם רצה את הגדולה לעצמו, ולא היה אכפת לו שחברו ימות,
וכל מה שאיגד אותם ביחד היה 'לחלוק' על משה רבינו. ולזה שינה התנא לומר מחלוקת
'קרח ועדתו', ולא 'קרח ומשה' בכדי לומר שהמחלוקת הייתה בתוך עדת קורח, וזה
הסימן שהמחלוקת הייתה לא לשם שמים.

^ל בספר פאר ישראל (ח"א עמ' ת"י) מביא מכ"ק אדמו"ר בעל הבית ישראל מגור זצ"ל: "קורח שפיקח היה - מה ראה
לשטות זו". לאיזו שטות? לשטות הגדולה שלו "שפיקח היה". שכן רק מכח פיקחותו בא לכל הקלקולים שעשה. וזה
שמצינו בתפילת חנה (שמואל א' א, יא): "ונתת לאמתך זרע אנשים". ופירשו חז"ל כאן: "לא חכם ולא טיפש".
לכאורה, איזו אמא מבקשת על בנה שלא יהיה חכם? אלא בהיותה ממשפחת קורח, זכרה חנה היטב, שפיקחותו
היתה בעוכריו, והבינה "אז צי קלוג טויג אויך נישט" עכד"ק.

קורח 'פיקח' היה??

ואכן זה הייתה 'פיקחותו' של קורח, כי הבסיס למחלוקת התחיל מהקנאה שאחזה בו, אבל הוא הצליח להפוך את המחלוקת האישית שלו למחלוקת של 'כלל הציבור'. ועל ידי זה איגד קבוצות שונות של אנשים שלכל אחד מהם היה אינטרס נגד השני, וכל מה שחיבר בניהם היה 'לחלוק על משה'. וכמו שביארו הראשונים (אבן עזרא ורמב"ן ועוד) שהיו עוד שלושה קבוצות שהצטרפו לקרח. א: 'דתן ואבירם' שהם טענו שהכהונה מגיע להם היות והם משבט ראובן בכור השבטים ולא לשבט לוי. ב: 'שבט לוי'. והם טענו היות וכולנו בני לוי, מדוע אינם כוהנים כמו אהרון ובניו. ג: 'מאתים וחמישים מקריבי הקטורת'. וביארו הראשונים שהיו כולם 'בכורות', והיות ולפני חטא הגעל הם היו מקריבים קרבנות כמש"כ "וישלח את נערי בני ישראל ויעשו עולות". (שמות כד, ה). ומפני שחטאו בעגל ניתנה עבודת הכהונה ללוים. טענו למשה שעשה כן על דעת עצמו ולא מהקב"ה, ורצו הם להיות כוהנים.

ובזה ביאר הרמב"ן מדוע היה הקב"ה רצה לכלות את כלל ישראל, כיון שבשעה שקורח ועדתו לקחו את הקטורת, חשבו שאולי תשוב העבודה לבכורות, ולכן כל הקהל התקהלו לפתח אהל מועד. וכיון שכן הרהרו אחרי משה רבינו והתחייבו מיתה. ומשה ואהרן למדו עליהם זכות, שרק קרח חטא במעשה, והוא הגורם והוא המפתה אותם, וראוי הוא שימות לבדו לפרסם ולהודיע ענשו לרבים.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מנצ'סטר)

האם יש בחירה שלא לכעוס בעש"ק?

וְלֹא יִהְיֶה כְּקֶרַח וְכַעֲדָתוֹ (יז, ה)

יש זמר מיוחד מסניגורן של ישראל הבעל קדושת לוי זי"ע שמשורר ומספר גודל מעלת כלל ישראל "לאמער דערציילען, די שבח פון אידישע קינדער..". נבוא ונספר השבח של בני ישראל", ואז ממשיך בדברי ההושענא המתחיל במילים "אום אני חומה..". ומתאר איך שאע"פ שסבלנו צרות בימי הגלות, הרי בכל זאת "חבוקה ודבוקה ברך" ועושים רצונו בנאמנות. והנה בימים אלו כאשר עברו עלינו ימים לא פשוטים, ימים שרח"ל נסתלקו מכלל ישראל הגדולים והטובים, אדמורי"ם רבנים אנשים חשובים.. ימים שנחלו רבבות מכלל ישראל, ימים שמשפחות רבות מכלל ישראל נשארים בלי פרנסה ועוד ועוד – ובכל זאת בידינו להאריך בפרטי פרטות אודות דברים נפלאים ביותר שכלל ישראל התחדשו והתחזקו בחדשים אלו.

ואחד מהם הוא האסיפות שונות שהתקיימו במקומות שונות (במערכת הטלפונים) בענין "הבאת שלום בין אדם לחבירו". בארה"ב התקיימה אסיפה כזו שהצטרפו לה עשרות אלפי איש, וכמו כן בבלגיה באנטווערפן ביום ב' סיון, שהיו מחוברים בשידור חי מעל 1100 טלפונים, וליד הרבה טלפונים ישבו יותר מאיש אחד. הבעלי דרשנים החשובים הלהיבו הציבור אודות גנות המחלוקת ובגודל השלום ושלא להתעצל, רק למהר לבקש מחילה ולפייס את מי שנגע ממנו. ובימים שאחרי המעמד השתוממו העסקים לשמוע עשרות סיפורים של ריב ומדון אשר חלקם נמשכו כבר שנים רבות, בין קרובים ושכנים וכדומה, אשר באו לקיצם בעקבות המעמד, אשרינו! ולכן הרי הזמן גרמא, לכבוד שבת קודש פ' קרח לציין איזה נקודות וחידושים בהאי ענינא שאולי יהיו לתועלת לאחי הקוראים החשובים שליט"א.

לחיות כילדים!

יש לפעמים מימרא מצדיק ששופך אור לדורי דורות ובידה לעשות מהיפכה ושינוי של משש בחיי אלפי אנשים.. וכוונתי בזה למילים ספורים שאמר הצמח צדק זי"ע ששמעתי אותה מהמגיד המפורסם פה מפיק מרגליות הרה"ג ר' י"י זעקעבסון שליט"א "החילוק בין מבוגרים וילדים הוא, כי ילדים בוחרים להיות שמחים במקום להיות צודקים, ואילו מבוגרים בוחרים להיות צודקים במקום להיות שמחים!", זאת אומרת, כי כאשר יש מחלוקת או סכסוך, ורוצים להמשיך בחיים, הרי יש כאן בחירה, או לעמוד על שלו, וכמה פעמים כי באמת הצדק אתו, או לוותר ולמחול. וזהו החילוק, ילדים, מוכנים למחול ורוצים להיות שמח במקום להיות מוצדקים – ואילו מבוגרים, אף שיודעים שבסוף יהיו יותר שמחים כאשר עושים שלום ומוחלים, בכל זאת, יותר חושב אצלם להיות מוצדקים

במקום להיות שמחים, ומוכנים להמשיך בחיים בעצבות ויגון מכח הרצון להיות מוצדקים! ואמר אז הרב ר' יוסף יצחק שליט"א, הרי מוטל עלינו להיות "ילדים"! לבחור להיות שמחים במקום להיות נכונים וצודקים! הרי מימרא כזה, לאחר ההתבוננות בגודל האמת שבה, בכוחה להיות מהפיכה גדולה בבקשת השלום, מתוך ההבנה, שהאיש המוחל עושה טובה לעצמו..

סיפור שגרם נתינת צדקה

סיפור נפלא עם הרה"ק ר' שמלה'קע זויעלע זי"ע אשר כידוע ביתו היה פתוח לרווחה, ואחרי פרחי היו רגילים אצלו, כל צרוע וכל זב. ופעם אחד מהם נכנס אצלו והתחיל לקללו ולצעוק עליו אשר כל השומע יכאבו אזניו מלשמוע כזה כינויים על צדיקא קדישא הדין. כמוכן, האדמו"ר זי"ע לא ענה כלום לה"מי שבירך" שקיבל, ורק לאחר שהתכשיט הזה עזב והלך לדרכו, ביקש לברר הכתובת של ארחו.. ושלח לו סכום נכבד של כסף. הצדיק ביאר הנהגתו, כי תדע נאמנה, שחשבתי לעצמי למה כעס פלוני בצורה כזו עלי, והבנתי אשר מסתבר רובץ על צווארו עול הפרנסה, ודוחק העניות גרמה שיתנהג ככה בקלות כאלו.. וממילא ביררתי איפה הוא גר ושלחתי לו משהו לפתור הבעיא..

סיפור נורא נוראות, ודבר שידוע לי מכלי ראשון תוצאה טובה מאברך בימינו ששמע פעם זאת הסיפור, וכאשר דודתו דיברה בצורה לא נכונה.. חשב לעצמו כי בידו להשתדל לשרש אחר שורש הצעקות.. ובטובת הנאה מכסף מעשר שהיה לו, בחר לשלוח לבית דודו ודודתו סכום הגון מאד ע"י שליח.. ולאחר איזה ימים הגבאי צדקה אמר לו עד כמה דודו התפעל מהרוח הקודש שלו שבדיוק עכשיו היה בלחץ גדול והממון היה לו לישועה גדולה ולמשיב נפש..

מישהו שמבין דבר מתוך דבר, ואינו מתרגש רק מחיצוניות העולם, הרי כאשר "זוכה" להיות הקרבן ושומע חרפתו, הרי בידו להתבונן ולדעת כי פעמים רבות, אין הכוונה בעצם לו רק שהוא נובע מכח לחץ ודוחק שיש לפלוני המחרף בביתו ובמשפחתו. ואדרבא, לפעמים אם ישתדל לעזור או להיות "גדול המעשה מן העושה" יתיישב הענין משורשה.

האם יש בחירה לאשה שלא לכעוס בעש"ק?

יש זמנים "מסגולים למחלוקת וכעס", וביניהם הוא ערב שבת קודש. ויש לזה שרשים בדברי חז"ל, וכמפורש בגמ' (גיטין נב.) שהיה שני זוג (בעל ואשתו) שהיה מתגרה בהם השטן כל ערב שבת, והיו מתוקטטים אחד עם השני, והתעכב התנא ר' מאיר לשם, והתעכב אצלם שלש ערבי שבתות עד שעשה ביניהם שלום. והנה ידיעה נכבדה ראיתי בספר "שלום באהלך" (מאמרים שנכתבו ע"פ מה ששמע המחבר מהגה"צ ר' דן סגל שליט"א, בעמוד ל"ח - מ') שמביא דברי הבן איש חי (שנה שניה בהקדמה לפרשת וירא) והעולה מדבריו הוא גבר נפלא שבכוחה להציל כמה מריבות, והוא, כי בערב שבת כמעט נטולה היא הבחירה מהאשה מלטעות באיזה דבר מעניני הנהגת הבית, ואם יצא איזה מתחת ידי איזה מכשול וטעות, לא שייך כלל להאשימה (!) כי אין הדבר תלוי בידה כלל,

ואין זה מעשה ידיה כלל. ע"ש. וכמובן, כאשר מבינים זאת בבירור, הרי ממילא מוכנים מראש שיהיה מצב של לחץ, ויהי איזה שהוא טעות, ובקל להיות שולט על רוחו שלא להגיב. ובכל זאת כדאי לנחם מכח הדיוק בדברי הגמ' שאמנם ר' מאיר הצליח אחרי שלש שבועות להביאם לידי שלום. ולכן יש מציאות שיהיה נשאר בשלום ושלוה..

הסיבא שאשה חושבת שבאמת לא טעתה

והנה כאשר עוסקים בהאי סוגיא של כעס ומחלוקת, ובמיוחד בהפרק של שלום בית, יש לציין עוד יסוד גדול המובא בספר הנ"ל "שלום באהלך" (עמוד כ"ח - כ"ט), והוא, כי כידוע אשר רצונה של האשה למצוא חן בעיני בעלה, ושלא תזדלדל בעיניו ח"ו, כפי טבעה שהטביעה בה השי"ת ביצירתה, ולכן באופן שקרה איזה טעות לה בהנהגת הבית או ביחודה לבעלה, פעמים רבות אין בידה להודות על אשמתה, והוא כי בעמקי לבה היא יראה ופוחדת שאם תודה בטעותה אז ירד חנה וערכה בעיני בעלה, ומחמת פחד עמוד ונסתר זה היא באמת חושבת שלא טעתה, ולכן היא גם מתאמצת להוכיח לו שלא טעתה אלא הוא הטועה והאשם בדבר, עכ"ד. ידיעה נכבדה להציל האדם ממחלוקת וכעס.

כמים פנים אל פנים

שלמה המלך החכם מכל אדם מגלה לנו עומק לבבות האדם "כַּמִּים הַפְּנִים לַפְּנִים כִּן לֵב הָאָדָם לְאָדָם: (משלי כ"ז, י"ט) ופרש"י כמים - הללו הפנים שאתה מראה לתוכן הן מראות לך. כן לב האדם לאדם - חברו לפי מה שאדם יודע שחבירו אוהבו כן הוא מראה לו פנים. זאת אומרת, אשר תמיד יש ביד האדם כח נפלא, לעורר בעצמו אהבה בלבו לזולתו, ואז מובטח לנו שיתעורר אהבה בלב חבירינו אלינו. ויש בזה סיפור ארוך ונפלא הנדפס בקובץ "קול התורה" קובץ ע"ג עמוד ל"א שאירע עם רבו של הגה"צ ר' נחום משאדיקא, ובתכלית הקיצור, נקודת הסיפור היתה אודות מסור אחד שרצה להרוג הרב לנקום ממה שביישו ברבים מחמת שסירב לשמוע לו, וניצל ממנו ע"י שהתעורר בלבו באהבה אליו, ודן אותו לכף זכות בלבו שמחמת חוסר החינוך שהיה לו בנעוריו המסור התנהג ככה, והצליח להכניס בלבו אהבה ממשי אליו, באופן שבעל כרחו של המסור נתעורר באהבה שוב אליו, ולא היה ביכולתו להרוג אותו, אלא אדרבא בא אליו בהכנעה לבקש ממנו מחילה.

וכמו כן אף כאשר האדם נמצא באמצע מחלוקת ודין ודברים, בידו להסיר כעס של זה שכנגדו כאשר מצליח להשתדל לדון לכף זכות ולעורר אהבה אמיתי בלבי, והרי מי שיודע סוד הענין שאהבה מעורר אהבה, הרי ממילא יצליח בס"ד לצאת מהמחלוקת.

והנה מכיון שידוע מהרב דסלר אשר המילה "אהבה" מלשון "הב" וע"י שהאדם נותן להזולת, עצם הנתינה מעורר אצל הנותן לאהוב המקבל. ולכן לפעמים כאשר האדם באמת "זוכה" לקבל בושט וחרפות משכנו או ממישהו אחר, ושולח לו מתנה או משהו, הרי בזה גופא יכול לזכות לאהוב זה שכנגדו, ולשים קץ וסוף להמחלוקת.

עצת החפץ חיים למנוע ממחלוקת ועוד איסורים - לקבוע המחיר מראש!

והנה כאשר מלקטים יחד סיפורים וידיעות בכדי למנוע ממחלוקת, ראוי ונכון לצרף עצה נפלאה מהחפץ חיים מספרו שפת תמים פרק ה' ומביאו גם בספרו אהבת חסד ח"א - הערות פרק י"ד ואלו דבריו "ואגב אעתיק בכאן מקונטרס שפת תמים שלי דבר עצה אחת הנוגע לענין איסור גזל ועושיק שכר שכיר. והוא, שכל אדם שמבקש לאדם אחר שיעשה לו איזה פעולה בשכר יקצוב עמו המקח בתחלה, דאל"ה עלול מאוד להיות גזלן ועושיק שכר שכיר, אם לא ירצה להיות ותן גדול בממונו כדי לצאת מן הספק, דהלא ע"פ רוב יצטרך האדם למאות פעולות בכל שנה, ומצוי מאוד שאחר הפעולה יש ויכוח בין האומן והבעה"ב בענין שילום השכר, ולכשיפרדו כל אחד חושב בנפשו שהוא נגזל מן השני, אך שאינו רוצה לריב עמו, אבל אינו מוחל לו בלב שלם, ולפעמים יש ג"כ מריבה ביניהם, ומדינא הוא כמנהג המדינה לפי המקום והזמן, ואם יפחות לו אפילו פרוטה אחת מזה יקרא עבור זה מן התורה בשם גזלן ועושיק שכר שכיר, ומי יוכל לידע את מנהג המדינה בכל פעולה ופעולה לפי ענינה, ובע"כ אם ירצה לצאת ידי חובתו בלי פקפוק יהיה מוכרח תמיד ליתן להבעל מלאכה כפי מה שהוא רוצה, וזה ג"כ קשה מאוד, ע"כ הרוצה לצאת ידי שמים יקצוב עמו בתחלה, ויצא מידי כל ספק, וגם הבעל מלאכה, יזיל לו עי"ז כי אז הברירה בידו ליתן לאחר ובפרט מי שהוא ת"ח בודאי יעשה כן דאל"ה מלבד חשש גזל ועושיק שכר שכיר מצוי מאוד חילול השם עי"ז שאינו נותן לאומן כפי רצונו שהאומן יאמר שהת"ח גזל אותו. - עכ"ד.

מדריגות נפלאות!

בכל מדה ומדה כדאי לדעת עד היכן האדם מסוגל לעלות במדריגות שונות, ולהיות משתוקק לעלות בדרכי הצדיקים, ולכן אצרף מעשה נפלאה שמביא הח"ח בספרו שמירת הלשון (ח"א שער התבונה פרק ח' בהג"ה) וז"ל וכתוב בספר "תולדות אדם", שפעם אחת נסע הצדיק ר' זלמן, תלמידו של הגר"א ז"ל, עם אחיו הגאון ר' חיים מוולאזין זללה"ה בדרך, ויהי בבואם למלון, דבר אתם בעל המלון קשות ולא נתן להם מקום ללון, וכאשר נסעו משם, וירא ר' חיים את אחיו ר' זלמן, והנה הוא בוכה, ויאמר לו, למה אתה בוכה? השמת לבך אל דברי האיש, ואני לא נתתי לבי לכל הדברים. ענה ר' זלמן, אין אני בוכה חלילה על גנות, שדבר אלינו האיש, אך הרגשתי מעט כאב לב מדברי האיש, ובוכה אני על שלא הגעתי עדין למעלת (שבת דף פ"ח ע"ב) "הנעלבים ואינן עולבין וכו' שמחין וכו'". וכשמגיע למדרגה השלישית, זוכה לכל הכבוד הזה, כי מדה זו באה לאדם מצד קדשת הנפש ומאמונתה הטהורה בה, שהוא משגיח על כל דרכיו, כמו שכתוב (איוב ל"ד כ"א), "כי עיניו על דרכי איש וגו', ועושה הכל לטובתו, כדאיתא במדרש תנחומא וזה

^{יד} באתי להכיר בטובת הרבנים מבית המדרש דאספקלריא ששלחו המראה מקום לדברי הח"ח אלו, שלא זכרתי איפה הם כתובים, ואלו הם (בתקווה שלא נשמט אחד השמות): הרה"ג ר' מנחם צבי גולדבאום שליט"א, הרה"ג ר' יחיאל מיכל מונדרוביץ שליט"א, הרה"ג ר' משה רוזנר שליט"א, הרה"ג ר' אברהם מרדכי יוסף מרקסון שליט"א.

לְשׁוֹנוֹ, צָרִיךְ הָאָדָם לְהִיּוֹת שְׂמֵחַ בְּיִסּוּרֵי יוֹתֵר מִן הַטּוֹבָה, שְׂאֵפְלוּ הָאָדָם בְּטוֹבָה כָּל יְמָיו -
לֹא נִמְחָלוּ לוֹ הָעוֹנוֹת שְׂבִידוֹ, וּבְמָה נִמְחָל לוֹ? בְּיִסּוּרֵי. אָמַר ר' אֶלְעָזָר, צָרִיךְ אָדָם לְהַחֲזִיק
טוֹבָה לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּזִמְן שְׂיִסּוּרֵי בָּאֵין עָלָיו, לְמָה? שְׂהִיִּסּוּרֵי מוֹשְׁכִין אֶת הָאָדָם
לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׂנֶאֱמַר (מְשָׁלִי ג' י"ב), "כִּי אֶת אֲשֶׁר יֵאָהֵב ה' יוֹכִיחַ", אִם יִסּוּרֵי בָּאֵין
עַל הָאָדָם, יַעֲמֵד בָּהֶם וַיִּקְבְּלֵם, לְמָה? שְׂאֵין סוֹף לְמִתֵּן שְׂכָרָן. (תְּהִלִּים ל"ז ז') "דוֹם לְה'
וְהִתְחוּלֵל לוֹ", צִפָּה לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. אִם הֵבִיא עָלֶיךָ יִסּוּרִים, אֵל תְּהִי מִבְּעֵט בָּהֶם, אֶלֶּא
הָיִי מְקַבֵּל בְּחִלְיָיִן (פְּרוּשׁ, כְּלִי זְמָר). עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ. וְסִבִּילַת הָעֵלְבוֹן הוּא בְּכֻלּוֹ יִסּוּרֵי
כְּנָ"ל "עוֹשִׂין מֵאֲהָבָה וְשִׂמְחִין בְּיִסּוּרֵי" - וע"ש עוד מה שמדריך שם ה"ח זי"ע איך להגיע
למדריגות אלו.

ואודה להרה"ג ר' מנחם גולדבאום שליט"א שציין לדברי הספר חסידים (סי' י"א) "אין
חסיד אלא מי שעובר על מדותיו. כשבאין בני אדם בפניו אשר חטאו ועשו לו שלא כהוגן,
ועתה מתחרטים ומבקשים מחילתו ממנו, ומה שיש בידם לתקן מהמעוות אשר עשו הם
מתקנים, ועל אשר לא יוכלו לתקן מתחרטים ומבקשים מחילתו, ואומרים לקבל דין
עליהם ככל אשר יגזור עליהם. וכשרואה זה אשר בידו לעשות להם רעה ולהשיב להם
גמולם, מוחל להם בלב שלם ואינו עושה עמהם רעה, מפני זה נקרא חסיד, שנאמר (ירמ'י'
ג יב) שובה משובה ישראל וגו' ולא אפיל פני בכם כי חסיד אני. וכן בני יעקב כשחטאו
ליוסף מחל להם ולא שלם להם גמולם. וזה שורש החסידות שצריך לעשות לפנים משורת
הדין בכל דבר, שנאמר (תהלים קמה יז) וחסיד בכל מעשיו - עכ"ד.

ליבנו בתורתו / הרב אברהם דהאן, מח"ס 'ברכת אברהם' על הל' שבת, מג"ש בבימ"ד 'אוהל צעירים', ירושלים

האם מומר מצטרף למנין עשרה?

הַבְּדִלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת (טז, כא)

ובגמ' ברכות (כא ע"ב) אמרו וכן אמר רב אדא בר אהבה: מנין שאין היחיד אומר קדושה - שנאמר: ונקדשתי בתוך בני ישראל - כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה. מאי משמע? דתני רבנאי אחוה דרבי חייא בר אבא: אתיא תוך תוך. כתיב הכא: ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתוב התם: הבדלו מתוך העדה הזאת, מה להלן עשרה, אף כאן עשרה. מבואר שדין עשרה לכל דבר שבקדושה נלמד 'מתוך העדה' שנאמר במרגלים.

ולפי"ז לכאן צ"ב הא דהביא המ"ב (סי' נה ס"ק מו) מהפרמ"ג שמומר להכעיס או מומר לע"ז או לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם ואינו מצטרף למנין. והביא עוד (ס"ק מז ובשעה"צ ס"ק מד) מתשו' הרמב"ם שכתב גבי כת הקראים דמכיון שאינם מודים בתורה שבע"פ אינם מצטרפין למנין. והרי בגמ' ערכין (טו ע"א) מבואר שהמרגלים כפרו בעיקר, ובכ"ז מהם נלמד דעשרה מקרי עדה, וא"כ אמאי מומר לא יצטרף למנין עשרה.

בפשוטו נראה דהביאור בזה הוא דאין אנו למדים מ'תוך העדה' דמרגלים אלא דעדה עשרה, אך מי נכלל בעשרה לא ילפינן לה מהתם.

אלא שבשו"ת אגר"מ (ח"א חאו"ח סי' כג, או"ח ח"ב סי' יט) כתב להוכיח מהגמ' בסנהדרין (עד ע"ב) שאף את איכות העדה אנו לומדים מ'תוך העדה' דמרגלים. ומהא דנתבאר בגמ' ערכין שהמרגלים כפרו בעיקר הוכיח שאף מומר מצטרף למנין עשרה לומר דבר שבקדושה (בשעה"ד). דלא כהפרמ"ג והמ"ב.

אולם בשו"ת אול"צ (ח"ב פ"ה ה"ה) כתב מחלל שבת בפרהסיא אינו מצטרף למנין, ואין לענות אמין על קדיש שאומר. ובהמשך דבריו (פ"כ ה"ה בהע") כתב לבאר דמחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם לכל דבר, ואינו מצטרף לכל דבר שבקדושה, (כמש"כ הפרמ"ג והמ"ב). ואף שבשו"ת אגר"מ (ח"א סי' כ"ג) כתב דמחלל שבת מצטרף למנין לענין קדיש וקדושה, והוכיח כן מהמרגלים שהיו גרועים ממחללי שבת, שהיו כופרים, עפי"ד הגמ' בערכין (ט"ו ע"א). אין ראיתו ראיה, דלא הוזכר שם להדיא דהו כופרים, ויש ראיה לאסור מלשון הרמב"ם (בהל' עירובין פ"ב הט"ז) שכתב וז"ל 'ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא או שהוא עובד עכו"ם, הרי הוא כעכו"ם לכל דבריו'. משמע לכל דבריו ממש.

אלא שסיים דמ"מ נראה שאם אותו מחלל שבת מתבייש לחלל את השבת ליד אדם גדול, אינו נידון כמחלל שבת בפרהסיא. ויש להקל בזה.

(לענין מש"כ 'אין ראיתו ראייה, דלא הוזכר שם להדיא דהו ככופרים'. לא זכיתי להבין, שהרי אמרו כן להדיא "דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה, דכתיב: כי חזק הוא ממנו, אל תיקרי כי חזק הוא ממנו אלא ממנו, כביכול בעל הבית אין יכול להוציא כליו משם!". וצ"ע. אלא דאפשר לדחות ראייתו בדרך אחרת דאפשר שעשו תשובה. שו"ר שכבר דן בזה האגר"מ במקום אחר (או"ח ח"ג סי' יד) והעלה שאי"ז דוחה ראייתו, עיי"ש).

אולם בשו"ת יבי"א (ח"ט סי' קח אות לד) **ובילקו"י** (ח"א הל' קדיש וקדושה ה"ז) **מבואר** דלכתחילה אין לצרף למנין מי שמחלל שבת בפרהסיא, אך בשעת הדחק בזמנינו אפשר לסמוך על הפוסקים המקילים לצרף מומר למנין עשרה, בצירוף דברי המלמד להועיל (חאו"ח סי' בט) והחזו"א (יו"ד סי' ב' אות כח) דיש לדונם כאנוסים וכתינוק שנשבה בין העכו"ם. ע"ש.

ובשו"ת תשוה"נ (ח"א סי' תסט) ראיתי סברא נוספת להקל בזה בשעת הדחק (כגון שיצטרכו להתפלל ביחידות), דמחלל שבת דינו כעכו"ם בשביל להחמיר עליו ועלינו, וכאן לבטל תפילה בציבור אי"ז חומרא (כשאין ביהכ"נ אחר), אלא קולא שלא נצטרך להתאסף לציבור, ולזה אולי לא אמרו מחלל שבת דינו כעכו"ם, שהוא בעצם כישראל למצוות ולגיטין וקידושין ובכל מצוות התורה, הרי שבכל דבר שהוא להקל לא עשאו כעכו"ם וה"נ בנידון שלפנינו שבביטול מנין כלל במקום, הוא קולא גדולה שהוא רפיון גדול לחיזוק התורה והמצוות. ואולי יש לצדד שיש כאן משום עת לעשות לד' הפרו תורתך, וכיון שצירופם חיזוק לקיום התורה והמצוות וחז"ל לא עשאו כעכו"ם להקל, יש כאן מקום להקל.

אולם כל דברי האחרונים הם דוקא במחלל שבת בפרהסיא (בין להכעיס בין לתיאבון כמבואר בב"י יו"ד סוף סי' רס"ח) שדינו כגוי, או חוטא בשאר עבירות להכעיס, אבל בשאר עבירות לתיאבון אע"פ שחטא ישראל הוא ומצטרף למנין כמש"כ מרן השו"ע (סי' נה הי"א) "עברייך שעבר על גזירת הציבור, או שעבר עבירה, נמנה למנין עשרה, שאף על פי שחטא ישראל הוא". ומקורו בס' המנהיג (סי' ע"ט) שכתב וז"ל ואדם שהוא עברייך ולא נדוהו הקהל מאצלם נמנה למנין עשרה וחייב בכל המצות דכתיב בעכ"ל (יהושע ז, יא) חטא ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא (סנהדרין מד ע"א) דבקדושתיה קאי ולא יצא מכלל ישראל. עכ"ל. וכ"כ עוד ראשונים הו"ד בב"י (סי' נה).

נמצא א"כ:

דעת הפרמ"ג והמ"ב דמחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם ואינו מצטרף למנין עשרה. **וכ"כ האול"צ**, והוסיף דיש להקל במתבייש לחלל שבת בפני אדם גדול, דלא חשיב כמחלל שבת בפרהסיא.

וכן לענין מומר לע"ז, או חוטא בשאר עבירות להכעיס ס"ל שדינו כעכו"ם ואינו מצטרף למנין.

דעת האגר"מ שאף מומר מצטרף למנין עשרה לאמירת דברים שבקדושה.

ודעת היבוי"א דלכתחילה אין לצרף למנין מי שמחלל שבת בפרהסיא, אך בשעת הדחק אפשר לצרפם בצירוף השיטות המקילות לצרף מומר למנין, והשיטות הסוברים שמחללי שבת דזמנינו אין להם דין מומר אלא תינוק שנשבה.

אולם לענין חוטא בשאר עבירות לתיאבון, אע"פ שחטא ישראל הוא, ולכו"ע מצטרף למנין עשרה, כדפסק מרן השו"ע.

*

עניני פדיון הבן

עניני פדיון הבן: חזקת הכהנים בזה"ז, לפדות בשטרות כסף של זמנינו, סעודת פדיון הבן עולה במקום פ"ד תעניות.

אך פדה תפדה את בכור האדם (יח, טו)

חזקת הכהנים בזה"ז

באוצר הגאונים (סוף סוכה, הו"ד בשו"ת תשוה"נ ח"א סי' תרנ"ח) **כתב** שבימי רב האי גאון היו בחול המועד סוכות כמה מאות כהנים בהר הזיתים, ואליהו הנביא גילה שרק זקן אחד מהם היה כהן מיוחד. (וכ"ה בספר חסידים רק בהוצאת מקיצי נרדמים סי' תרל', ועי' בגליון בית נאמן מס' 52 מש"כ בזה ואכמ"ל).

ולפי"ז נמצא דמכיון שמעטים הם הכהנים המיוחדים כדאי לפדות אצל כמה כהנים, וכן על הכהן להחזיר את הה"ס שמא אינו כהן. ובאמת כ"כ בשו"ת שאילת יעבץ (ח"א סי' קנ"ה) דבזה"ז שאין לנו כהנים מיוחדים אלא כהני חזקה ראוי ונכון לכל כהן לחוש ולפרוש מספק גזל ולהחזיר את המעות דשמא אינו כהן, וכן על האב לפדות בנו בכורו מכל כהנים שיוכל למצוא שמא יזדמן לו כהן מיוחד ודאי, (הו"ד בפת"ש סי' ש"ה ס"ק י"ב).

אולם בגליון מהרש"א (סי' ש"ה ה"ח ד"ה להחזיר) הביא דבריו, וכתב דהפריז על המדה שהרי אבי הבן מדעתו נותן מכיון שרוצה לצאת ידי הספק אולי פוגע בכהן, וא"כ איזה חשש גזל יש.

והערוך השולחן (יו"ד סי' ש"ה סעי' נה) **כתב** בזה"ל: ראיתי מי שכתב דבזמנה"ז כיון שאין לנו יחוסי כהונה ראוי לכל כהן לחוש שמא אינו כהן ויחזיר המעות וכן הוא חייב בפדיון ויפריש לעצמו ולדעתי אסור לשמוע דברים כאלו להקטין עתה מעלת הכהונה ואתי לזלזולי וח"ו לומר כן והרי אפילו כשעלה עזרא מבבל שלכל הכהנים היה כתב יחוס ולמקצתם לא נמצא דריע חזקת כהונה שלהם ועכ"ז אמר להם נחמיה הרי אתם בחזקתכם כמו שאכלתם בגולה בתרומה כן תאכלו גם עתה כדאיתא בכתובות (כ"ד ע"ב) ועל זה שנינו שם גדולה חזקה ע"ש כ"ש עתה שאין לכהנים כלל כתב יחוס וכיון שלכולם אין כתב יחוס אין כאן ריעותא כלל כמבואר שם מדברי התוס' לא כ"ש שהם בחזקת

קדושתם וחלילה חלילה לעשות בזה איזה ספק או ספק ספיקא או לצרף זה אפילו לצירוף כל שהוא.

ובשו"ת דברי חיים (יו"ד ח"ב סי' ק"ו בד"ה והנה החת"ס) כתב דמה בכך שהכהנים בזה"ז אינם מוחזקים כיון שעכ"פ מצווים אנו גם באופן כזה הוי ממונו ודאי ולא רק מספק.

ובספר ברית ותורה ראיתי שהוסיף דאטו לברכה לבטלה לא חששו ולזה יחששו.

(וע"ע בשו"ת רב פעלים (ח"ב חאו"ח סי' ל"ט) ובשו"ת יבי"א (ח"ו או"ח סי' כ"ב אות ה', וח"ט אהע"ז סי' ה') ובשו"ת יחו"ד (ח"ה סי' ס"א). ובשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' ק"ס, וח"י סי' רכ"ד רכ"ה) ובספר אוצר פה"ב (ח"א פ"ז) שהאריכו לבאר חוקת הכהנים בזה"ז, וכן בשו"ת בנין אב (למורנו הראש"ל הגר"א בקשי דורון זצ"ל, ח"ד סי' ח'), ועיי"ש שהאריך לדון אף בחוקת כהונה אצל יוצאי פרס, והעלה דאין לחשוש לשמועות שכהנים מערי פרס אינם כהנים, וכל כהן שהוא ואבותיו עולים לדוכן, ומחזיקים עצמם ככהנים, דינם ככל הכהנים המוחזקים, ורק מי שנקרא כהן ואינו יודע מאבותיו שעלו לדוכן, אין לו להחזיק עצמו ככהן, עד שיברר היטב אם הוחזקה משפחתו ככהנים או ששמו שם מושאל הוא כפי שהיו שמות כהן בפרס, אף לאלה שלא הוחזקו ככהנים. ועי' בספר פה"ב (פ"ה ה"א) שהביא מהאחרונים דכל כהן שמוחזק לכהונה, מותר לפדות אצלו את הבן, ומותר לברך על הפדיון).

לפדות בשטרות כסף של זמנינו

במתני' בכורות (נא' ע"א) איתא אין פודין לא בעבדים ולא בשטרות ולא בקרקעות ולא בהקדשות. וכ"פ מרן השו"ע (יו"ד סי' ש"ה ה"ג) אלו החמשה סלעים נותנין לכהן בכסף או בשוה כסף מכל דבר שירצה, חוץ מקרקעות ועבדים ושטרות ואם פדהו בהם, אינו פדוי.

רבותינו האחרונים יצאו לדון בשטרות כסף של זמנינו דהנה בזמן הגמרא היו מטבעות המדינה נמדדים כפי משקל הזהב או הכסף אשר מהן הוטבעה המטבע. וכל מטבע היתה בעל ערך עצמי לפי משקל החומר שבה. אמנם במשך הזמן השתנה הענין, והתרבו מיני מטבעות שונים אשר ערכם לא נמדד כפי שיעור הכסף והזהב שבהם, אלא המלכות מוציאה מיני מטבעות שהיו אמורים להחליף את המטבעות היקרות, והוטבעו המטבעות לצורך המסחר לפי ערך אשר קבעו הממשלה או המלוכה, ללא שום קשר לערך של החומר המרכיב את המטבע. נמצא, שלפי חוקי המדינה אף שלא היה למטבעות החדשות ערך כל שהוא מחמת עצמן, ביחס למטבעות הישנות החשובות, עם כל זה לצורך המסחר ומשא ומתן העמידו אלו במקום אלו.

ומעתה יש לדון, מכיון שאינם שוים כלום, אם יש לאלו המטבעות דין כסף, שיהא נחשב כגופו ממון, מכיון שיצא בהוצאה, ואפשר לקנות בתמורתן דברי צרכים, או דילמא כיון שאין ערכן מחמת עצמן, אלא מחמת הערך שהמדינה נותנת להם, אין גופן ממון,

עניני פדיון הבן

ואין פודין בהם. כמו כן יש לדון בכל מיני שטרות של הכסף שנתחדשו בימינו, שמטעם חוקי המדינה הרי הם ככסף גמור, שאפשר לשלם בהם בשוק, ואין מי שלא יתחייב כנגדם מחמת פחיתת ערכם כנייר בעלמא, ואם כן יש לדון אם אפשר לפדות בשטרות כסף אלה או לא.

ונחלקו האחרונים בדין זה גבי פדיון, דהנה בשו"ת חתם סופר (חלק יורה דעה סימן קלד) כתב, שהבנקינוט אף על פי שלשאר הדברים נקראים גופן ממון, אך לענין פדיון צ"ע, שהרי אין גופם שוה כלום, ורק משום דינא דמלכותא יוצאים בהוצאה. ואמנם יש לו גדר מטבע, אחר שהמלך גזר עליו שתצא, ומי שממאן למכור וליקח באותו מטבע, יתחייב ראשו למלכות, ודינא דמלכותא דין אמת ומשפט צדק הוא. ואין חילוק בין אם יהיה זהב או כסף או נייר. ועיי"ש שהאריך להוכיח דלענין הקדשות ומעשר שני ודאי נחשבים ככסף, אלא דלענין פה"ב כתב דצ"ע, משום דאפשר לחלק דדוקא בדבר שבין אדם לחבירו, אפילו פדיון הקדש שאינו אלא קונה מגזבר וממלא חסרונו, י"ל כל טיבעא דסגי בעלמא על פי גזירת המלכות על הקונים והמוכרים, פודין בו, ונקרא מטבע לענין שבועה ושומרים, מה שאין כן פדיון בכור שפודין מהקב"ה וקצב פדיונו חמשה סלעים שיש בו ה' סלעים וכו'. עכת"ד. ותורף דבריו בקיצור הובאו בפתחי תשובה (סימן שה סק"ו).

וכן בשו"ת עונג יו"ט (סי' ק"ב) הסכים לדברי החת"ס (אלא שכתב להעיר על ראייתו, עיי"ש) וכ"פ בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ג סי' ת"ד). וכן דעת הגרש"ז אורבך זצ"ל בשו"ת מנח"ש (סי' ע"א ס"ק כ"ג) דהני שטרות אין גופן ממון והרי הם כשטרות לכל דבר.

אולם בשו"ת חסד לאברהם (תאומים, ח"א סי' צה) **ובשו"ת עין יצחק** (חיו"ד סי' ל') ועוד אחרונים כתבו דמהני לפדות בהני שטרות כיון דאפשר לקנות בהם כמו בכסף גמור. (וע"ע בחזו"ע פורים עמ' קג', ילקו"י ש"ש ח"ב הל' פה"ב הע' מה, אוצר פה"ב פי"ד, ואכמ"ל).

סעודת פדיון הבן עולה במקום פ"ד תעניות

הנה השדה חמד (מערכת הכללים מערכת ס' כלל ד"ך) **כתב** וז"ל: וסעודת פדיון הבן בהיותי בעיה"ק ירושלים תובב"א בשנת תרט"ו הזמינו אותי לפדיון הבן ולא הלכתי, ואמרו לי שיש בספרים דסעודת פדיון הבן היא העולה במקום פ"ד תעניות, ואני לא הייתי יודע דבר זה, שוב ראיתי בספר שו"ת הד"ר סי' ט"ל דף ס"ה סוף ע"א שכתב שהעולם אומרים שסעודת פדיון הבן עומדת במקום פ"ד תעניות כמנין אחה"ע כמו שמתענים בימי השובבי"ם עיי"ש. ונראה שאין מקור לדבר זה רק שיחה נאה בפי הבריות. עיי"ש

אולם מרן היבי"א זיע"א (בח"א חאו"ח סי' כ"ז) מצא מקור לשיחה נאה זו והוא משו"ת רשב"ן סי' קל"ו.

שו"ר בשו"ת עמק יהושע (לסבא דמשפטים רבי יהושע ממאן זיע"א, ח"ג סי' י"ח) שהביא דברי השד"ח הנ"ל וכתב בזה"ל: אך אמנה אני הימ"ן ראה ראיתי בסה"ב דברי

עניני פדיון הבן

שמואל הנדפ"מ שם דף ב' ע"ב כתב וזל"ה העיד לי החכם כמה"ר דוד אדרעי שד"ר מעיר צפת תובב"א ששמע מהרב המקובל כמוהר"ר שמואל העליר זצ"ל שקבל מרבו ה"ר המקובל כמוהר"ר אברהם ביר זלה"ה שקבל מרבו ורבו מרבו עד הרב הגדול הקדוש האר"י החי' זיע"א, שהנמצא בבית הפדיון בשעת הפדיון כאלו התענה פ' יום (ברור שצ"ל פ"ד וכמש"ל, וכדמוכח להדיא מסוף דברי קדשו) תעניות, ובפרט בימי השובבי"ם יש תיקון גדול לכל הנמצא בבית ע"כ שמעתי, (וסיים על זה הרב מר אבי זצ"ל בכת"י אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר, ממ"ש הכתוב ויקח משה את כסף הפד"יום, נוטריקון פ"ד יום, ע"ה שלום עמאר ס"ט) עד כאן דברי קדשו עיי"ש, ובכן על פי האמור צדקו יחדו דברי העולם הנ"ל, שהרי הם מיוסדים על אדני פ"ז הנ"ה ארי במסתרים האר"י החי ע"ה וזיע"א כמש"ל, ופשוט וברור שהרב שדי חמד הנז' אלו שמע שמועה טובה כזו היה מברך הטוב והמטיב. וכבר אמרו חז"ל אם הלכה רופפת בידך פוק חזי מאי עמא דבר, (פחד יצחק אות ה' - ל', וזל"ה בירושלמי, תשובת הרא"ש זצ"ל כלל נ"ה תשובה י'. הליכות עולם שער ה' עיי"ש).

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', מגיד מישרים ויו"ר מכון 'למעשה',

אשדוד

למה ראשי הסנהדראות לא ידעו תשובה לקושייתו של קורח – כוחה של ליצנות

וַיִּקַּח קִרְחַן בֶּן יִצְחָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם... וַיִּקְמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאַנְשֵׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
חֲמִשִּׁים וּמֵאֵתַיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרָאִי מוֹעֵד אַנְשֵׁי שֵׁם. וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם רַב לָכֶם פִּי כָל הָעֵדָה כָּל־מִן הָעֵדָה בְּלִמְדָה וּבְתוֹכָם ה' וּמִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קָהָל ה'. (פרק טז,
א-ג.)

קורח שהיה מנושאי הארון והיה בעל רוח הקדש (שידע שעתיד לצאת ממנו שמואל
הנביא, עיין תנחומא קרח סימן ה), גייס מאתים חמישים ראשי סנהדראות, ויצאו
במחלוקת קשה נגד משה רבנו ואהרן הכהן, והאשימו אותם שהם מתנשאים על קהל ה'
'מובא בירושלמי (סנהדרין פ"י, ה"א): "באותו שעה אמר קרח, אין תורה מן השמים, ולא
משה נביא ולא אהרן כהן גדול."

וראיתי להעתיק מש"כ הרב יעקב חיים סופר שליט"א בספרו מגיד דבריו ליעקב (קורח
תשע"ט) איך אותם מאתיים וחמישים איש שלא היו אנשים קטנים, 'קטלי קני באגמא',
הפסוק צווח ומעיד ומפליג בשבחם ובמעלתם: 'נשיאי העדה, קריאי מועד, אנשי שם',
ואף על פי כן הם נגררו אחר קורח ונאבדו, וזה צריך ביאור, היאך קורח הצליח להטעות
ולפתות אותם? לימדו אותנו רבותינו במדרש, מה היה הכח של קורח שהצליח לפתות
ולהסית כנגד משה רבינו, הרי הם ידעו שהצדק עם משה רבינו ע"ה, ואף על פי כן הלכו
עם קורח, איך זה?

ליצנותו של קורח

אלא יבואר עפ"י המדרש שהובא בילקוט שמעוני בפרשה שלנו (רמז תשנ), 'אשרי
האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, ובדר חטאים לא עמד' (תהלים א א), מי זה 'אשרי
האיש' שכל כך משבחים אותו? אלו בניו של קורח, שאמנם בהתחלה היו ביחד עם קורח
אביהם, אבל ברגע האחרון, ב'שניה האחרונה' חזרו בהם, חזרו בתשובה וניצלו, עליהם
הפסוק אומר 'אשרי האיש', אשריהם שמהם יצא שמואל הנביא, מהם יצאו כ"ד
משמרות לוייה. "זהו שאמר הכתוב 'אשרי האיש', אלו בניו של קרח, 'אשר לא הלך בעצת
רשעים', שלא הלכו בעצת אביהם, שנאמר סורו נא מעל אהלי האנשים (במדבר טז כו),
'ובדרך חטאים לא עמד' שנאמר את מחתות החטאים האלה בנפשותם (במדבר יז יג),
'ובמושב לצים לא ישב', זה קרח, שהיה מתלוצץ על משה ואהרן", כאן התגלה סוד
ה'קלקול' הנורא של 'קורח'. זה ה'ליצנות'. זה 'סוד ההצלחה' של קורח.

על ידי ה'ליצנות' הצליח קורח לפתות ולהדיח את המאתיים חמישים איש, ולארגן לעצמו את הכת הזו של 'עדתו' שנלחמו במשה. 'ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות', ורבותינו במדרש (שם) מתארים בדיוק איך קורח עשה את זה, "מה עשה? כינס עליהם כל הקהל", קיבץ את כל הקהל, תלה 'מודעות' בכל ה'אהלים' שיש 'כנס' ו'עצרת' של קורח, הוא רוצה לדרוש שם, ופרסם שהוא גם מחלק 'כיבוד קל'.. כך אמרו רבותינו בגמרא (סנהדרין נב.), שקורח האכיל אותם והשקה אותם.. כאשר אדם רואה שיש 'אכילה ושתייה' חינם הוא בא.. גם אם הוא שבע.. 'שלא יהיה בל תשחית'.. הודיע לכולם שהוא רוצה לדבר בענין נחוץ על 'תקנת הדור' ו'תקנת הזמן'. "שנאמר ויקהל עליהם קרח את כל העדה. התחיל לומר לפניו דברי ליצנות", קורח עומד ודורש לפני הציבור דברי ליצנות נגד משה ואהרן, "אמר להן אלמנה אחת הייתה בשכנותי", הייתה לי שכנה אלמנה אחת, "ועמה שתי נערות יתומות", פותח תחילה ב'אלמנה', כדי לנגן על ה'מיתר' של ה'רחמים', כל אחד שומע 'אלמנה' לבו נשבר בקרבו, צריכים לעזור לחוס ולרחם עליה, כל זה כדי להראות את ה'אכזריות' ח"ו של משה ואהרן, ואחר כך הוא ממשיך ומוסיף 'יתומות', כי 'יתומים' עוד איכשהו יכולים להסתדר, אבל 'יתומות' אין להם דרך, כל זה כדי לעורר להם את ה'רחמנות', וכך הוא מספר להם קורח, "והיה לה שדה אחת", זה כל ה'רכוש' שהיה להם, "באת לחרוש", התחילה לחרוש כדי שיהיה לה רווחים ופרנסה, "אמר לה משה, לא תחרוש בשור ובחמור יחדו!" (דברים כב י), קיבלה את הפקודה של משה רבינו ע"ה, "באת לזרוע", ומי בא? משה רבינו ע"ה, "אמר לה שדך לא תזרע כלאים" (ויקרא יט יט), תזהרי ותשגיחי שלא לזרוע 'כלאים'. קיבלה את דבריו של משה. "באת לקצור ולעשות ערימה", אחרי שסוף סוף גדל מה שגדל, באה לקצור, ושוב פעם בא משה רבינו ע"ה, "אמר הניחו לקט שכחה ופאה!", את לא יכולה לאסוף את כל מה שגדל בשדה, קיבלה גם את הפקודה הזו. "באת לעשות גורן", אחרי שקצרה כל התבואה, והשאירה לקט שכחה ופאה כמו שציווה עליה משה, שוב פעם מגיע צווי חדש של משה רבינו ע"ה, "אמר לה, תני תרומה", יש 'מיסים'.. ולא סתם, אלא תרומה בהתחלה, ואחר כך "ומעשר ראשון ומעשר שני", וקורח צועק ובוכה, 'ממי לוקחים? מאלמנה ויתומות!', "הצדיקה עליה את הדין, ונתנה לו", אבל כיון שראתה שזה לא עסק רווחי לגדל תבואה בשדה, כי יש לזה הרבה 'מיסים', של לקט שכחה ופאה ותרומה ומעשר ראשון ומעשר שני, "מה עשתה? עמדה ומכרה את השדה, ולקחה שתי כבשות", קנתה שתי כבשים "כדי ללבוש גיזותיהן, וליהנות מפירותיהן", יש 'צמר' ויש 'חלב' ויש 'יולדות', כך יהיה לי פרנסה, "כיון שילדו" הכבשים הללו בשעה טובה ומוצלחת הולידו, "בא אהרן", כאן קורח מכניס את אהרן לתמונה, "ואמר לה, תני לי את הבכורות, שכך אמר לי הקב"ה כל הבכור אשר יולד וגו'" בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש לה' אלהיך (דברים טו יט), "הצדיקה עליה את הדין ונתנה לו את הולדות", אמרה שיהיה 'כפרת' עוונות.. "הגיע זמן גיזתה" של הכבשים, "וגוזה אותן, אמר לה" אהרן, "תני לי ראשית הגז, שכן אמר הקב"ה וראשית גז צאנך תיתן לו" (דברים יח ד), נתנה לו, ושוב רואה שהיא לא מרוויחה, את הכל הם לוקחים לה, "אמרה אין בי כח לעמוד באיש הזה, הריני

שוחטתן ואוכלתן", לפחות תהיה לי ההנאה הזו להינות ממנו, "כיון ששחטה, אמר לה" אהרן, שוב בא אליה, אמר לה "תני לי הזרוע והלחיים והקיבה", שזה חלק שמגיע לי, "אמרה אפילו אחר ששחטתי אותן לא נצלתי מידו?!", כל צעד ושעל שאני עושה הוא בא ומבקש ולוקח ממני, "ואמרה הרי הן עלי חרם!", אני מקדישה את זה, "אמר לה כולו שלי הוא", עד עכשיו היה לי רק חלקים ממנו, 'מתנות כהונה', אבל אחרי שהקדשת אותו כולו שלי, "שכך אמר הקב"ה כל חרם בישראל לך יהיה (במדבר יח יד), נטל והלך לו, והניחה בוכה היא עם שתי בנותיה!". וכאן קורח הוציא את ה'מטפחת' שלו והתחיל לבכות על אותה אלמנה.. (ויש עוד המשך של תיאור הדברים במדרש בהמשך, כדאי לראות בפנים).

ורבותינו במדרש (ילקוט שמעוני רמז תשנ) הביאו עוד מהדברים שקורח עשה ליצנות, והציג את עצמו כנגד משה ואהרן, אמר להם 'תראו את אחיו של משה, אהרן כהן גדול, איך הוא מכבד אותנו, איך מלביש אותנו במלבושים נאים, בגדי כסף ובגדי זהב ותכלת, ואני שאני 'נביא' מה עשה לי? סיפר את כל שערותי, 'קרחת' הוא עשה לי, אפילו את ה'גבות' שלי הוא קירח. עשה אותי כמו 'ראש של ביצה'.. כשבאתי לבית כולם נבהלו ממני..'. וכך הוא הכניס את השנאה כנגד משה ואהרן. עכ"ד הרב יעקב חיים סופר שליט"א.

מה התשובה לליצנותו של קורח

וצ"ב ביאור מה היא התשובה לליצנותו של קורח?

כל הברכה היתה מגיעה לאותה אלמנה

אלא אומר ר' שלמה ברעוודה זצ"ל בספרו ליל שימורים (עמ' צא) ואף שדבריו היו ליצנות גמורה הם מ"מ אנו צריכים לדעת בלבנו מה תשובה יש להשיב על טענות כאלו, והדומים להם. ראשית דברים, טענה גדולה יש לנו על קרח, והיא למה לא סיים על נכון את סיפורו הנחמד, למה פסק באמצע. הלא הרמב"ם כתב בהל' מתנות עניים (פ"י ה"ב) לעולם אין אדם מעני מן הצדקה, ואין דבר רע ולא היוזק נגלל בשביל הצדקה, שנא' והיה מעשה הצדקה שלום, כו', ע"ש. ואמרו ז"ל בשמות רבא (פל"ו) הרבה פעמים שאדם מחשב בלבו לעשות מצוה, ויצה"ר שבתוכו אומר מה לך לעשות מצוה ומחסר את נכסיך כו', ויצר טוב אומר לו תן למצוה, ראה מה כתיב (משלי ו) כי נר מצוה, מה הנר הזה כשהוא דולק אפי' אלף אלפים קרוינין וסבקינ נרות שעוה וחלב מדליקין הימנו אור במקומו, כך כל מי שיתן למצוה אינו מחסר את נכסיו. ע"כ. ואיתא בכתובות (סו:) מלח ממון חסר פי' רש"י הרוצה למלוח ממנו כלומר לגרום לו שיתקיים יחסרנו לצדקה תמיד וחסרונו זהו קיומו ע"כ ובתענית ט' עשר תעשר דברים י"ד עשר בשביל שתתעשר כו' ומי שרי לנסוויי להקב"ה והכתיב שם ו' לא תנסו את ד' כו' הכי אמר רבי הושעיא חוץ מזו שנא' מלאכי ג' הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ד' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די מאי בלי די אמר רמי בר חמא אמר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די ע"כ.

והנה אילו היתה מציאות שבה נתחייבה האלמנה הנ"ל, כביכול ליחן מתנות עניים ומתנות כהונה הנ"ל, והיתה נותנת בודאי היתה מתברכת מן השמים עד שיבלו שפתותיהם מלומר די. עכ"ד הרב שלמה ברעוודה זצ"ל.

ונוסיף מעשה שהובא בספר מרביצי תורה ומוסר (ח"א עמ' קכה) בשם הג"ר ברוך בער בעל הברכת שמואל, שפעם ערכו משכילים בעירו של רבי חיים מבריסק הצגה על הנושא 'צבא עברי' כדי ללעוג ולהראות איך אמורה להיראות מלחמה על פי התורה.

על הבמה עמדו קבוצת חיילים גדולה, כשלפני יציאת החיילים לקרב ניגש המפקד והכריז 'מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישוב לביתו'.

מיד קמה קבוצה גדולה של חיילים ועזבו את המערכה.

המפקד קם שנית והודיע 'מי האיש אשר נטע כרם ולא חיללו ילך וישוב לביתו'.

מיד קמה קבוצת חיילים יותר גדולה ועזבה את המערכה.

המפקד הכריז שוב מי האיש אשר קדש אשה ולא לקחה ילך וישוב לביתו'.

קמה עוד קבוצה והלכו.

לבסוף הכריז 'מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו ולא ימס את לבב אחיו כלבבו', וכפירוש רש"י מי שירא מעבידות שבידו, וקמו כל הנוכחים ושבו אל ביתם.

ורק שניים נשארו על הבמה הלא המה הגאון מוילנא ובעל שאגת אריה אשר בידם האחת גמרא גדולה ובידם השניה מקל הליכה והתחילו מיד לפלפל מי יתחיל קודם במצוה זו של מלחמה באויב.

וכשסיפרו הדברים לדבי חיים מבריסק נענה ואמר אכן צדקו השחקנים אבל שכחו להוסיף את העיקר כי דווקא שני הזקנים הללו ניצחו במערכה.

עמ"י מחפשים להוציא כסף על המצוות

ועוד הוסיף הרב שלמה ברעוודה זצ"ל אמנם התשובה היסודית והמנצחת לדברי ליצנותו של קרח עם תלונותיו ותרעומותיו כביכול, היא שדברים כאלה, תלונות על מצוות הדורשות מן האדם שיתן ויחסר מממונו, אין אנו גורסין אותן כלל וכלל, בהיותנו בני ישראל זרע אברהם. כי זו היא תפארתן של ישראל, להיותנו ששים ושמחים ליחן ולהקריב את כל מאדנו לקיים מצוות בוראנו, ובזה אנו מצטיינים ומובדלים משאר אומות העולם וכמ"ש ז"ל בילקוט סוף פרשת קדושים, אמר ר' לוי כל מעשיהם של ישראל מובדלים מאומות העולם. בחרישתם ובזריעתם, ובקצירתם, ובעמורם, ובדישתם, בגרניהם, ביקביהם כו'. בחרישתם (דברים כ"ב) לא תחרוש בשור ובחמור בזריעתם שם לא תזרע כרמך כלאים בקצירתם ויקרא י"ס ט' ולקט קצירך לא תלקט בעמורם דברים כ"ד ושכחת עומר בשדה בדישתם שם כ"ה לא תחסום שור בדישו בגרניהם ביקביהם שם ט"ו הענק תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך כו' ע"כ ועיין ש"ע או"ח סימן קס"ז ס"ק ד' יתן שתי ידיו על הפת בשעת ברכה שיש בהן י' אצבעות כנגד י' מצוות התלויות בפת כו'.

והוא מהטור שם בשם הירושלמי ספ"ק דחלה עשר מצוות אדם עושה עד שלא יאכל פרוסה משום לא תחרוש ופל תזרע ובל תחסום לקט שכחה ופאה תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני וחלה ובביאור הגר"א בש"ע שם גרס לקט שכחה ופאה תרומה ומעשר ראשון ותרומת מעשר ומעשר שני וחלה וביכורים וצדקה ואמרו שם בירושלמי שר' יצחק הי' פושט עשר אצבעותיו ואומר הרי קיימתי עשר מצוות ע"כ והיינו שאנו שמחים ומתפארים בזה שלפני שאנו לוקחים פת לחם מהקב"ה להכניסו בבטננו אנו נותנים ומפרישין נתינה אחר נתינה עשר פעמים כי תפקיד האדם בעולם הזה הוא לתת ולא לקבל ולזלול כטבעם ומנהגם של אומות העכו"ם. [ולכן גוי הבא להתגייר, מהדברים הראשונים שמודיעין לו הוא עזן לקט שכחה ופאה. ודו"ק].

וזאת אנו משיבין לקרח, כלומר, ישראל קדושים ששים ושמחים על המצוות שהזכיר בסיפורו כביכול. ואם מבקש הוא און קשבת לתלונותיו על מצוות כאלה שיש בהן הקרבה וחסרון כיס. ילך לו לאומות העולם, וישתתפו עמו בצערו הגדול והעמוק, המה ובת בילגה המרשעת. לא כן צאצאי אברהם שהלך לשחוט את בנו יחידו אשר אהבו אהבה רבה ועזה מאין כמוה, כדי לקיים מצות בוראו ית"ש. ויצחק שפשט צוארו על גבי המזבח. ויעקב שנתן לעשו את כל רכושו שרכש בבית לבן עשרים שנה, כדי לקנות ממנו זכות הקבורה במערת המכפלה. ואבותינו הקדושים שתרמו זהב כסף ונחושת ותכלת וארגמן וכו' אבני שוהם ואבני מלואים וכו' למשכן, בנדיבות לבם בזריזות נפלאה.

ומה יגיד קרח לרבקה אמנו אשר בהיותה בת ג' שנים ותמהר תורד כדה על ידה ותשקהו, לאליעזר ותכל להשקותו ותאמר גם לגמלך אשאב עד אם כלו לשתות, ותמהר כו' ותרץ כו' ותשאב לכל עשרת גמליו. עכ"ד הרב שלמה ברוועדה זצ"ל.

ועוד שאם באמת הוא דואג לה הרי לה היה חסר לו כסף וזהב לפרנסה מנהיג אמיתי זה מי שדואג ובפועל עושה גם כשלא ביקשו ממנו וכמו שמספרים (והובא בחזון עובדיה על הגדה של פסח) שבפרוס חג הפסח נכנס אדם אחד אצל הגאון ר' יוסף בר מבריסק ושאלה בפיו רבי מהו לצאת ידי חובת ד' כוסות בחלב היות והיין ביוקר ואינו לפי כיסי קרא הגאון את אשתו הרבנית ולחש לה לתת לאיש וחמשה רובל כסף כדי שיוכל לקנות יין לד' כוסות משנגשה לתת לו סירב האיש ולא קיבל באמת לשאול שאלה באתי ולא חס ושלום לפשוט יד אולם ר' יוסף בר שידלו בדברים שהמעות נתונות לו בהלואה עד שירחיב ה' את גבולו כשיצא האיש עם המעות שאלה הרבנית לר' יוסף בר מה ראית לתת לו עשרים וחמשה רובל הרי יין לד' כוסות אינו עולה על שנים שלושה רובל ויען הרב דברים כפשוטם הרי שמעת את שאלתו מהו לצאת ידי ד' כוסות בחלב ואילו היה לו סדר ליל פסח כהלכתו בשר ודגים הרי אסור היה לשתות חלב אחר הסעודה והיאך יקיים מצות ד' כוסות בחלב הא למדת שאין לו לצורכי פסח לכן נתתי לו די מחסורו.

כלל לא התחייבו בתרומות ומעשרות ועוד שהיה מן

ויש להוסיף מש"כ בזה הרב דב יפה זצ"ל בספרו לעבדך באמת (פרשת קורח) שאותם ששמעו את סיפורו של קורח היו יכולים לעמוד מעצמם על כך שאין לסיפורו שחר

ודבריו הם שקר וכזב, שהרי כשהיו ישראל במדבר לא היה מקום לא לחרישה ולא לזריעה, כמו שאומר הכתוב (במדבר כ) "לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון", ואם כן מהיכן היתה לאותה אלמנה שדה שחרשה אותה זרעה אותה ואהרון תבע ממנה את מתנותיה. ועוד שעדיין לא נצטוו על מצוה זו של מתנות. ועוד, הלא בהיותם במדבר היה יורד להם מן השמים, אם כן כיצד מתה אלמנה זו מרעב.

מן השמים נתנו לה את הכל ועל מה יש להתלונן

ויש להוסיף מש"כ בזה בספר משולחן ר' אליהו ברוך פינקל (עמ' קפא) מבואר בדברי חז"ל אלו שכל זה היה מדברי ליצנות של קורח, ולכאורה צריך ביאור הרי קורח בא לנצל את רגשת הלב לאלמנה ויתומות, ומה ענין ליצנות לכאן. [ובעיקר הדבר מה שקורה סיפר על האלמנה עם המצוות התלויות בארץ צ"ע, שהרי עדיין היו במדבר ולא היו המצוות התלויות בארץ נוהגות שם כלל, ומלשון המדרש משמע שקורח דיבר על מעשה שהיה ולא על מעשה שעתיד להיות].

ונראה כפי שנתבאר [בתחלת הפרשה] שכל טעותו של קרח היתה מחמת הסתכלות לא נכונה, וקורח נתעוור מחמת המידות הרעות ואיבד את הראיה האמתית, אבל האמת שאין אלו אלא דברי ליצנות. דהנה קורה בא כביכול לרחם על האלמנה ושתי היתומות במה שסבלו, אכן למתבונן ולמאמין אין כאן שום סבל. ויבואר הדבר ע"י משל, דהנה אם יבא אדם ויתן לחבירו עשר אלף זוז במתנה, אך יתנה עמו מראש שאלף זוז מתוכם יתן לעניים ולכהנים, הרי ודאי שיעשה זאת בשמחה ולא יתלונן כלל. וכן הוא אצל האלמנה אם יש לה אמונה שלמה שכל מה שיש לה הוא מהקב"ה והוא ציוה ליתן מעשרות ומתנות כהונה, הרי ודאי שתתן בשמחה, ואין בזה שום צער עבודה, וכביכול כל נתינתו היא בתנאי מתחלה ע"ד כן ליתן חלק לעניים ולכהנים, ואם היא מתלוננת הרי שחסר לה באמונה. אולם קורח שהציג את המעשה כאילו היא מסכנה, הרי זה משום שמחמת קנאתו נתעוור ולא ראה יפה, ולכן ראה כביכול שהשדה והבהמות הם שלה מעיקרא, והנתינה לכהנים ולעניים זהו מממון שלה ואם כן הרי שצריך לרחם עליה, אבל האמת היא שאי"ז אלא דברי ליצנות, כי המתבונן והמאמין לא רואה כאן שום סבל, אלא אדרבה שמח במה שקיבלה האלמנה מתנה ממרומים. עכ"ד הרב אליהו ברוך פינקל זצ"ל.

וצ"ב למה ראשי סנהדראות לא הבינו את כל התשובות הנ"ל.

הוא לקח את מי שמאוכזב ממשו רבינו

אלא יש לבאר עפ"י מש"כ הרב דב יפה זצ"ל בספרו לעבדך באמת (פרשת קורח) ואיך הוא פיתה את מאתיים וחמישים ראשי הסנהדראות ואת שאר השבטים להצטרף אליו, וכי הוא אמר להם את האמת - שהקנאה באליצפן בן עוזיאל והרצון להיות נשיא היא שהביאה אותו לחלוק על משה ואהרן ?

אלא אומר הרמב"ן (במדבר טז, א, ה): "והקרוב, כי היו אלה הנקהלים כולם בכורות, כי על כן חרה להם על הכהונה שניטלה מהבכורים וניתנה ללוויים... כי קרח כדי לאסוף עליו העם, היה מפתה לכל השבטים כי לכבודם רוצה להחזיר העבודה לבכוריהם, כאשר אמר "כי כל העדה כולם קדושים". ומשה בחכמתו גלה מצפון לבו לכל העם, כי הוא על כהונתו צועק. [א.ה. פ. ז. וזה בדוק שאם תלך למי שיש לו תרעומת על מישהו, מה שתגיד לו הוא יקבל ממך כי הוא מחפש לשמוע עליו רק רע ולא טוב, וזה מה שקורח עשה, הוא הלך למאוכזבים ממשה רבינו והם ציפו לשמוע דברים רעים על משה רבנו ואפילו הם לא בדקו אם זה אמת או שהוא לא מדבר אמת].

כשאנו רואים בעל מחלוקת שצועק על צדק ועל טובת הציבור וכדו', לא כדאי למהר להאמין בטהרת לבו, אלא צריך לחפש את התועלת שיש לו מהמחלוקת.

הקנאה התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם

"הקנאה התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם" - יש מפרשים שהם מוציאים את האדם גם מן העולם הזה וגם מן העולם הבא. ויש מפרשים: "מוציאים את האדם מן העולם" - מוציאים את האדם שבו מן העולם, וכפי שרואים בחוש, שישנם שמאבדים את כל מעלתם ונכבדותם בשעה שאש הקנאה בוערת בהם.

המסילת ישרים (בפרק יא העוסק בפרטי מידת הנקיות) מפליא לתאר את סוגי הקנאה השונים שלוקים בהם בני אדם ואת ההפסד שהקנאה גורמת להם עצמם: ישנם שסכלותם כה רבה עד שאם רואים לחברם איזה טובה, זה גורם להם צער עד שאפילו אינם יכולים ליהנות מהטובות שיש בידם, ועליהם נאמר (משלי יד) "ורקב עצמות קנאה" - כל טובה שיש לחברו מכאיבה לו. עכ"ד הרב דב יפה זצ"ל.

גדר הליצנות - זלזול בדברי אלהים חיים

ועוד ביאור איך הצליח קורח כי זה הוא כוחה של הליצנות כמש"כ במגיד דבריו ליעקב (קורח תשע"ט) זה היה ה'ליצנות' של קורח. כבר הזכרנו כי גדר 'ליצנות' הוא לזלזל בדברי אלהים חיים. בדברי התורה. [א"ה: ראה בדברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב חלק יא (פרשת וארא תשע"ט, עמוד יב הערה ה), ועוד שם חלק לג (פרשת בהעלותך תשע"ט, עמוד כא הערה ח). ע"ש]. עומד קורח ודורש כנגד משה ואהרן, כך הם עושים לנו, לוקחים תרומות מעשרות, גיזות וולדות, זרוע לחיים קיבה, עשרים וארבע מתנות כהונה, הכל בשביל משה בעצמו ובשביל אחיו אהרן! וב'ליצנות' הזו, הזלזול בתורה ובחכמיה, הוא הסית והדיח והרגיז את כל הקהל וכל העדה כנגד משה ואהרן.

סכנת ופעולת הליצנות

וזה כח ה'ליצנות', כשאדם שומע 'ליצנות' - יהיה באיזה מדרגה שיהיה - זה חודר ללב וזה נכנס. (אם לא שהוא עומד במלוא התוקף לדחות את הליצנות). אם הוא 'מטה אוזן' ושומע דברי ליצנות, הדברים פועלים ונכנסים. וכך התפתו והלכו אחריו מאתיים חמישים ראשי העדה. שהתורה כל כך הפליגה בשבחם. על ידי דברי ה'ליצנות', דברי

ה'יצחוק', וה'דמגוגיה' הזולה של קורח. כשיש 'ליצנות', אדם מאבד את דעתו, (וכמו שנראה בהמשך מדברי המסילת ישרים). כי אם הוא מזלזל בדברים אמיתיים, ממילא הלב שלו כבר נאבד ממנו, ואין לו מי ש'יבקר' ו'יפקח' על מעשיו.

הליצנות 'מאבד לב האדם'

רבינו הרמח"ל ע"ה בספר מסילת ישרים (פרק ה) מזהיר מאד על חומרת ה'ליצנות', 'שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה' (אבות פ"ג משנה יג), "כי הנה השחוק, הוא מאבד את לב האדם, שכבר אין הטעם והדעה מושלת בו, והרי הוא כשיכור או שוטה אשר אי אפשר לתת להם ערמה או להנהיגם, כי אינם מקבלים הנהגה", כמו שאדם שאיבד את שכלו 'שוטה', אתה לא יכול להנהיג ולהדריך אותו, כך ה'ליצן'. הוא מאבד את ה'לב' שלו. "והוא מה שאמר שלמה המלך ע"ה, לשחוק אמרתי מהולל, ולשמחה מה זו עושה" (קהלת ב ב). כשאדם נופל ב'ליצנות' לא יבואו הרהורי יראה בלבו כלל, וכמו שאומר המסילת ישרים (שם בהמשך) "שלא יבואו הרהורי היראה בלבו כלל", הלב שלו נעול וסגור.

השפעת הליצנות

מוסיף המסילת ישרים (שם בהמשך), "ותראה קושי הלצון והשחתתו הרבה", של אדם שנפל ב'ליצנות', "כי כמו ה'מגן' המשוח בשמן אשר ישמיט ויפיל מעליו החצים ומשליכם לארץ, ולא יניח אותם שיגיעו אל גוף האדם", כך היה בזמנם, כשיוצאים למלחמה היו לוקחים על זרועם את ה'מגן' שהיה עשוי מ'עור', והיו מורחים אותו בהרבה שמן, עד שהיה 'ספוג' בשמן, וחלק מאד, וכשהיו יורים 'חץ' עליהם היו מרימים את ה'מגן', וה'חץ' היה פוגע ב'מגן' ניתז ומחליק ארצה, אותו דבר בדיוק "כן הלצון", אותה הפעולה של ההגנה מה'חץ' עושה ה'ליצנות', "מפני התוכחה והמרדות, כי בליצנות אחד ובשחוק קטן יפיל האדם מעליו ריבוי גדול מן ההתעוררות וההתפעלות מה שהלב מתעורר ומתפעל בעצמו מידי ראותו או שומעו עניינים שיעירוהו אל החשבון והפשפוש במעשים. ובכח הליצנות יפיל הכל לארץ, ולא יעשה בו רושם כלל. ולא מפני חולשת העניינים ולא מפני חסרון הבנת הלב, אלא מפני כח הלצון ההורס כל ענייני המוסר והיראה". יכול לשמוע הרבה 'תוכחות מוסר' ו'דברי יראה' ו'התעוררות', אבל זה לא יפעל אצלו מאומה, כי ה'לב' שלו 'מרוח' ב'שמן' ב'ליצנות'.

התרופה היחידה כנגד ליצנות - 'מכות'

ומה הרפואה של ה'ליצן'? רפואה אחת יש לו. מכות. כמו שמסביר הרמח"ל (שם), כי מי שהוא 'ליצן' אין 'היכי תימצוי', אין דרך, אין אפשרות, לדבר איתו ולעורר את ליבו. כל דיבור ודיבור שמדברים איתו, הליצנות שלו דוחה את זה. יש רק דרך אחת, מכות וייסורים. זה השפה שמדברים איתו. 'נכוננו ללצים שפטים' (משלי יט כט). עכ"ד הרב יעקב חיים סופר שליט"א.

וראיתי להעתיק כאן מאמר יפה שכתב הרב פנחס ברייער שליט"א (הו"ד בבמה גיליון 48)

פרשת קורח יפה נדרשת.

מה לא נכתב על פרשה זו, על גנות המחלוקת ועונשה, עניין המהרהר אחר רבו כמהרהר אחר השכינה, ועוד ועוד.

מה שמעניין הוא, איך כל זה קרה? איך הצליח קורח לערער על מנהיגותו של משה? מדובר הרי בדור שחוה את יציאת מצרים, ראו את עשרת המכות, דור שראו איך משה רבנו קורע את הים, הם עמדו במעמד הר סיני וראו את משה ניגש אל הערפל אשר שם האלוקים, איך יתכן שאחרי שרואים וחיים בסביבת משה איש האלוקים יכול לבא מישהו להסית אנשי שם ראשי סנהדריות נגד משה? איך?!

מה גם שהטענה המרכזית הייתה 'מדוע תתנשאו על קהל ד', בדיוק את זה הציבור קונה? משה רבנו, סמל הענווה 'עניו מכל אדם אשר על פני האדמה', איך מצליחים לשכנע ציבור גדול כל כך שדווקא משה רבנו הוא המתנשא?

*

התשובה מופיעה בדברי רש"י, על הפסוק 'ויקהל עליהם קרח' (טז, טז), אומר רש"י שכל אותה הלילה עמד קרח ושכנעם 'בדברי ליצנות כל הלילה ההוא'.

יש לנו כאן את הנוסחה של כל שיטת השיווק של עדת קורח, והיא – ליצנות. בכח של ליצנות אפשר לקחת איש אלוקים ולהפוך אותו לאחד שדואג רק למקורבים, אפשר לקחת אחד שהוא סמל הענווה ולהפוך אותו למתנשא. יש משהו עצום והרסני בליצנות. כשאדם בא עם טענה שכלית יש מקום לדיון בדבריו, יש אפשרות לקבל את הדברים או להתווכח איתם, אפשר להסכים, אפשר לחלוק. כך שהכח שלהם מוגבל.

לעומת זאת בליצנות יש כביש עוקף, ליצן אינו מתווכח עם עובדות, הוא גם לא מחכה לתשובות, הוא שם לב לאיזה ניואנס צדדי שאינו אומר כלום, הוא קלט איזו תנועה לא רציונאלית של דרשן או רב, ובכח של ליצנות על-ידי התמקדות באותה תנועה צדדית לבטל דברי אותו גדול ללא שום התייחסות לגוף הדברים.

וזה מאד מסוכן!

כי כאן אין שום טענה נגדית, קצת צחוק וקצת קלות ראש וכל הערכים בטלים ומבוטלים, כך שאפשר להלביש אנשים עם טלית שכולה תכלת ולעשות צחוק ממעמד הר סיני וקריעת ים סוף למרות שאין שום ממש בטענה זו.

לא בחינם טבע בעל ה'מסילת ישרים' שליצנות אחת דוחה ריבוי גדול של תוכחה!... הוא מדמה זאת למגן המשוח בשומן המחליק מעליו את כל החיצים, אדם הספוג בליצנות גורם ששום דבר רציני לא ייתפס בו.

*

לליצנות כוח הרסני. הבעש"ט על הפסוק 'ובמושב לצים לא ישב' – אומר, שבמקום בו ישבו לצים נשאר רושם במקום גם לאחר שהליצנים עזבו ושם אסור לשבת - 'לא ישב', הכח הוא הרסני ומדבק. המקום פשוט סופג את הקרירות והשלילי.

בכל הדורות כל אלו שהרסו את כרם ד', לא באו אף פעם עם טענות והוכחות, לא היו עליהם תשובות, הם בדרך כלל השתמשו בליצנות והרבה ליצנות ובוזה קיררו אנשים נשים וטף מאמונה ויראה. במציאות חיים שלנו העולם מלא וספוג בלצים וליצנות, מספיק רגע היסח הדעת, רגע של היחשפות למכשירים אסורים, רגע של ישיבה בקרבת אנשים ריקים, כדי לספוג מנת קור היכולה להרוס ולחסל כל חלקה טובה.

אנחנו מוצפים דרך כל מיני אמצעי תקשורת בכל כך הרבה ליצנות וקרירות בכל הנוגע לאמונת חכמים, יש הנאה מסוימת לשמוע ניתוח ציני, או איזו בדיחה על חשבון קהילה, או ח"ו אישיות תורנית, זה לפעמים מצחיק, אבל עלינו לזכור שכל שיחה כזאת מכניסה זרעי ליצנות הרסניים המחוללים בהמשך נזק בלתי הפיך לנפש.

ובעניין זה אין הבדלי גיל ומעמד, 'אל תאמין בעצמך עד יום מותך'. אולם ללא ספק שכלל שההיחשפות לליצנות היא בגיל צעיר יותר, כשעוד אין מסננים, הסכנה עצומה הרבה יותר. עלינו להיות זהירים מאד בכל מה שמגיע לאוזניהן הרכות של ילדינו, לפעמים מחוסר מודעות אנחנו מרשים לעצמינו לדבר בצורה משוחררת יותר ואנו שוכחים שילדינו קולטים את הדברים כמות שהם והם מפרשים כל דבר כפשוטו ממש, וזה כבר ממש מסוכן!

לפעמים ההורים לא התכוונו, הם לא חשבו שבאמת הרב הזה הוא... הם רק רצו לומר ש... אבל הילד אינו מבין קודים, הוא קולט את מה שהוא שומע ללא פירושים.

*

אנחנו כל כך מקפידים על כל מה שילדינו מכניסים לפה, הכשר מפוקפק לא יכנס הביתה, אנחנו גם לא נטיל במקומות בהם ח"ו יראו ילדינו דברים שאינם לפי רוח התורה, בנוסף לכלל זה אנחנו חייבים להיות עירניים למה הם נחשפים בתוככי המחנה, מה הם שומעים אחרי מעריב, את מי הם מצטטים, הסכנה היא עצומה, משום שכאשר אנו בסביבה הטבעית אנחנו משוחררים, אנחנו לא חבושים במסכות ובמסננות וכך יכולה כל הזוהמה לחדור ח"ו פנימה.

עמלק כבר קירר עם ליצנות. חז"ל המשילו אותו לאמבטיה רותחת שכולם חוששים להיכנס ורק אחד העז ונכנס והתוצאה שהוא נכווה! הוא שוכב בתל השומר, חבוש מכף רגל ועד ראש, כל גופו מכוסה בכוויות דרגה שלוש, ובכל זאת ציננה לאחריים...

כואב לראות, הלץ עצמו נכווה, הוא רואה את ילדיו מתקררים מליצנות, הוא רואה אותם מזלזלים בקדוש וביקר, אבל ממשיכים להתלוצץ.

אנו רוצים ילדים עם אמונה זכה ותמה, נקפיד על עצמנו, נתרחק מליצנים, אפילו אלו הלבושים באצטלה דרבנן המדברים רק נגד מי ש'מצווה' לדבר עליו ונשתדל לא להיות מעדת קרח עכ"ד הרב פנחס בריער שליט"א.

ולפי"ז יובן המעשה שמסופר על הרעק"א זצ"ל, שבשמחת אחד מיוצ"ח של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל ניגש אליו מחותנו אחר החופה, שאל אותו רע"א: אם הוא מרוצה מהשידוך. המחותן שהיתה דעתו זחוחה מאד מרוב שמחה, השיב בבדיחותא כי הכל טוב ויפה אלא שאינו שבע רצון כל כך מהמחותן...

כששמע כך הרע"א שב לחדרו, והכל תמהו מדוע רע"א לא משתתף עמם בסעודה. כשנכנסו מקרוביו לחדרו ראו שעצב נסוך על פניו. נבהלו ושאלוהו: "מדוע עצוב רבינו ביום שמחתו?"

השיב להם רעק"א: "וכיצד לא אהיה עצוב, הלא מחותני אינו מרוצה ממני, בוודאי עוול מצא בי".

כששמעו דבריו נחרדו מאוד ומיד התנצלו ואמרו: "הן לא עולה על הדעת שיהיה מישהו שלא יתכבד להשתדך עם גאון כמותו, ורק בדרך בדיחותא אמר המחותן מה שאמר..."

כששמע דבריהם הגיב רע"א: אם כן, בודאי חושש אני להכנס ולהסב בסעודת החתונה, פן דינו כמושב ליצים ח"ו.. ניסה המחותן לפייסו, אך רע"א לא קיבל את פיוסו ושוב לא חזר לסעודת החתונה. (מאורן של ישראל) ולפי"ז יובן למה רעק"א כה פחד להיות במקום ליצנות.

הלימוד מזה למעשה. עד כמה צריך להיזהר ולא לקבל את הטענות הגם שהם נשמעות כרחמנות וכאילו ת"ח אכזרים וכו' או שיש להם אינטרסים

ומשל יפה שמעתי על זה שהיה מי שאמר בזמנו שהרבנים ביקשו שכל אחד יעברו רק לטלפונים כשרים, היו שטענו שלרבנים יש אחוזים ומניות בחברון הפלאפון, ולכן הם מבקשים שיעברו לפלאפונים כשרים (עפ"ל).

והמשיל אחד למעשה שהיה עם הבבא מאיר שחרדה נוראה אחזה את בני משפחת ק. זה עתה הגיע אליהם ההודעה כי בנם נחטף, ולא ידעו היכן לחפשו. כולם התגיסו לחפש את הבן האובד, אך גם אנשי המשטרה הרימו ידיים ונואשו מלחפש.

יום אחד הגיעו בני המשפחה לצדיק המלובן ה'בבא סאלי', רבי ישראל אבוהצירא זיע"א וביקשו כי יעזור להם למצוא את בנם.

שמע הרב ואמר: 'אני לא אוכל לעזור לכם, לכו לבני הבבא מאיר', ובעזרת ה', יעזרכם'.

נסע האב לאשדוד לביתו של הבבא מאיר רבי מאיר אבוהצירא זיע"א, וסח לו את צרתו. נטל הרב נייר וידו החלה לשרטט. ביקש מהאב להתקרב אליו, ובתוך כדי שירטוט, אמר לו: 'ראה, זוהי לונדון, זה רחוב פלוני וזה רחוב אלמוני... הוא מתח קו בין שני הרחובות ואמר: 'בבנין השלישי ברחוב זה יש חמש קומות. בנך נמצא בקומה השנייה'...

מיד גייסו בני המשפחה אנשים, נתנו בידיהם את הדף שעליו שירטט הרב את המפה והורו להם להיכנס בדיוק למקום שעליו הצביע רבי מאיר.

לאחר שעות אחדות כבר היה הבן בידי יהודים, בדרכו לביתו.

הסיפור התפרסם. והכל תהו: מנין ידע הרב היכן הבן, והרי מעולם לא היה בלונדון. השיב הרב ואמר: 'אסביר לך, בתנאי שלא תפרסם את הדבר עד יום מותי אחר כך תוכל לספר כדי שילמדו אנשים מוסר מכך

ואז הסביר הקב"ה ברא אור גדול והיה אדם הראשון צופה בו מסוף העולם ועד סופו אבל הקב"ה גנו אור זה לצדיקים הצדיקים הם אלו השומרים על העינים בזכות יראת השמים שבהם, ואם הם רואים דבר כיעור, מיד הם עוצמים את עיניהם, ועינים כאלה רואות ללא הגבלה...'.

ואם יבוא אחד רשע ויאמר שמנין ידע הבבא מאיר. אין זה אלא כי יש לו קשר עם החוטפים ולכן הוא ידע שהרי גם חרבונא זכור לטוב כי מנין הוא ידע כמה גובה היה לעץ אלא שמעיקרא הוא היה עם המן באותה עצה ואח"כ הוא חזר בו. כך גם להבדיל 'הבבא מאיר', ברור לכולם שאותה אחד הוא מלבד היותו אפיקורס הוא גם שוטה שבעולם שלא די שיודה לרב על שטרח ופעל ישועה עבורו הוא עוד מחציף ומעליל על הרב שיש לו קשר לאותם רשעים.

ואותו החושב כך על הרבנים שאמרו לעבור לפלאפון כשר משום אחוזים ומניות, נמשל לאותו אחד (ואז הרחיבו לבאר שלחברות הפלאפונים יש הפסד שהם עושים חבילות כשרות בעשרים שקל בעוד שחבילה לא כשרה מחירה עומד על שמונים שקל כידוע, והיה קשה לשכנעם לעשות חבילות כשרות כי הם מפסידים מזה ורק לאחר מאמצים גדולים הם הסכימו אבל לבוא ולחשוב שהרבנים עושים כן בשביל אחוזים זה ממש קורח).

וכן שמעתי כיו"ב ממשגיח באחד ההכשרים שעלות הכשר היא עלות מזערית ביחס לריווח שהחברה מרוויחה, והרבה פחות ממה שהחברה משקיעה על הוצאות פירסום המוצר, והנה כל החברות משקיעות אלפי שקלים על הפירסום ומעולם לא טענו שהפירסום מייקר את המוצר אבל רק הכשרות טוענים שהרבנים מיקירים את המחיר, מה שאינו נכון אלא החברות מנצלות את הביקוש שיש להכשרים מסוימים והם מעלות

את המחיר, הרבנים מצידם משתדלים שיהיה את ההכשר לשני חברות כדי שלא יהיה בלעדיות לחברה אחת ואז היא תעלה מחירים אבל האנשים אומרים שהרבנים עושים כסף. בדיוק הפוך מהאמת.

אולי כדאי להוסיף שבזמנו כשאר יצאו הטלפונים הכשרים שאלתי אחד העסקנים למה אין לו טלפון כשר והוא ענה לי שהרבה שאלו אותו והוא הראה להם את הטלפון שלו שהיה שחור לבן ואפילו בלי אפשרות לעשות הודעות, והוא ענה שהם התביישו שלעסקן כזה חשוב אפילו טלפון נורמלי אין לו. וממילא פשוט שאינו צריך לקחת כשר.

אבל מה שהאמת שמי שאין לו גדר וסייג בהמשך הטלפון השחור לבן ובלי הודעות התחלף לצבעוני וטרף עם אינטרנט, (כיום אני לא יודע איזה טלפון יש לו עכ"פ זה מה שהיה לו פעם זמן קצר לאחר מכן) כי מי שלא התרגל לשמוע לגדול"י, גם כשזה לא שייך אליו, גם כשזה יהיה שייך אליו הוא לא ישמע.

ובדדי הוא עובדה שלאחרונה הוצרכתי לעשות מייל עקב העבודה של ב"ב, והסוכן (יהודי חרדי עם זקן ארוך) אמר לי שהיות ואני צריך רק מייל אפשר לקנות סיים לא כשר, וזה יוצא יותר זול, אבל אין בזה שום בעיה כי יש בזה רק מייל. וכמובן שסרבתי למרות ההפרש במחיר מהטעם הנ"ל כי כשאין גדר, המייל מתחלף למייל ואינטרנט טרף, מה גם שהאדם מתבייש להגיד ולהכיר בחולשתו וחולשת כולנו, שהוא צריך גדר ואינטרנט רק כשר, בתת מודע היצר אומר לו וכי צדיק שכמוך תיפול, (עד שהוא נופל ואז היצר מייאשו שאין לו תקנה).

והתשובה היא שכן

ובאמת לאחר מכן היה צריך גישה לאתרים מסוימים שבזה לכו"ע צריך הכשר, ואם הייתי עושה מייל לא כשר היה נוסף עוד נסיון להחליף סיים וחברה וכיו"ב.

ואנו מתפללים בכל בוקר אל תביאני לידי נסיון (למרות שהיתי עומד בו מ"מ אל תביאני לידי נסיון).

וכן יש שאומרים לי שכדי לחסוך תעשה מייל לא כשר ותבקש מנטפרי רק תוכנת חסימה דבר שהם נותנים בדיעבד למי שאינו יכול לעבוד עם ספק שלהם.

סרבתי מטעם הנ"ל שלא משנה כמה יעלה, לא משנה כמה פעמים החסימה תאט את המחשב מגדולי ישראל לא זזים.

ואדם שהולך בכל אחרי גדו"י הוא מוגן לעוה"ב שאם ישאלהו ה' למה עשה כך וכך, ויענה ששמע לגדו"י. כגון בכשרות וכיו"ב, וישאלהו האיק סמכתה הרי על כל הכשר יש רינונים וכיו"ב. אז אם הוא שומע בהכל לגדו"י הוא נקי אבל אם לפעמים הוא לא שומע כי חושב שמבין יותר מגדו"י אז איך הוא סומך על ההכשר שלהם בבשר וכיו"ב.

לתגובות: P0583271323@gmail.com

מאור שעשועי - הגדולה והענוה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

"תתנשאו" - לשבח ולגנאי

וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב לָכֶם פִּי כָּל הָעֵדָה כָּל־מִן קְדוֹשִׁים וּבְתוֹכְכֶם ה' וַיִּמְדוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה' (טז, ג)

ז"ל הספר "דרכי שמואל" (הרב משה שמואל שפירא, מנהל ישיבת רבינו חיים ברלין בנו-יורק בשנים תרפ"ז-תש"י לערך): "הענוה היא אחת מהמדות היותר משובחות, אבל מנהיג האומה צריך להשתמש לפעמים גם במדת הגאווה כדי שיהיו דבריו נשמעים. רבנו הקדוש צוה את בנו לפני מותו: 'זרק מרה בתלמידים והנהג נשיאותך ברמים' (כתובות קג ע"ב). כי אם יתנהג בענוה לא ישמע העם לדבריו, ולא יוכל להוציא לפועל את הדבר היותר קטן.

וחכמינו אמרו (סנהדרין כא ע"ב) שהמלך היה צריך לכתב שני ספרי-תורה, אחת שיוצאה ונכנסת עמו, ואחת שמונחת בבית גזיו, וכוונתם בזה, שמנהיג האומה צריך להתנהג בשתי הנהגות: כשהוא בביתו צריכה להיות ההנהגה שלו אחרת מזו כשהוא מתראה אל העם. בביתו צריך להיות עניו וצנוע, אבל כשהוא יוצא אל העם צריך להשתמש ברצון תקיף וברוח עז, ולהטיל אימה על העם.

קרח טען למשה: אמת היא כי מנהיג האומה צריך להשתמש ברוח-תקיפה, אבל כל זה כשהעם נבער מדעת, אבל עם ישראל 'כָּל־מִן קְדוֹשִׁים', וַיִּמְדוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה'?"

אבל באמת שם קרח רק מסוה על פניו בדבריו אלה. קרח נתקנא בכבוד משה, אלא שהתלבש באדרת הקדושה ותבע את עלבון העם. אלמלי היה העם באמת 'כלם קדושים' כדברי קרח, היה בודאי משה רבנו בוחר בהנהגה אחרת, אבל העם היה עוד רחוק מהתואר שתארו קרח, ולכן היה מוכרח משה להתנהג בהנהגה זו, "עכ"ל.

דומני שניתן להוסיף: ידועים דברי מרן ה"אור ישראל" (רבי ישראל סלנטר) באגרת המוסר וז"ל: "...וזה כל עמל האדם לעבודתו יתברך, לחשוב ולהתבונן ביראת ה' בפחד ענשו על ידי ספרי המוסר ואגדות חז"ל, עד אשר באזניו ישמע כמעט בעיניו יראה, העונש הגדול בכמות ואיכות נצב לנגד עיניו, כמאמר רז"ל (סנהדרין ז ע"א) 'לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו, וגיהנם פתוחה לו מתחתיו, ואם כה יעשה האדם ולבבו יבין, ושב ורפא לו'. והוסיף מרן ה"אור ישראל" שמה שאמרו 'לעולם יראה דיין עצמו' וכו', זהו 'להיותו עלול להכשל, והוא הדין כל אדם, להשמר מפגע רע מעבירות החמורות', "עכ"ל.

כך גם בעניננו, כמו "שמנהיג האומה צריך להתנהג בשתי הנהגות: כשהוא בביתו צריכה להיות ההנהגה שלו אחרת מזו כשהוא מתראה אל העם. בביתו צריך להיות עניו וצנוע, אבל כשהוא יוצא אל העם צריך להשתמש ברצון תקיף וברוח עז, ולהטיל אימה

על העם", כך כל אדם, במדה ובמשקל, כשהוא "בביתו", כלומר בינו לבין עצמו, צריך להיות עניו וצנוע, אבל כשהוא יוצא להלחם ביצרו-הרע, צריך להשתמש ברצון תקיף וברוח עז, ויגבה לבו בדרכי ה'.

[וכעין זה כבר מצאנו בדברי הרמב"ן (דברים יז, כ): "לבלתי רום לבבו מאחיו. נרמז בכאן בתורה איסור הגאות, כי הכתוב ימנע את המלך מגאות ורוממות הלב, וכל שכן האחרים שאינן ראויים לכך..."], הרי שכל אדם צריך ללמוד ממצוות המלך מה שנוגע אליו].

*

את יסוד הדברים הנ"ל בענין מלך מצאתי גם בספר "להורות נתן" (מועדים, רבי נתן געשטעטנר) וז"ל: "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא אָם קָטָן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ רֵאשׁ שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה וַיִּמְשַׁח ה' לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל (שמואל א טו יז). יש לפרש ד'עמל"ק' בגימטריא 'ר"ם', ששורשו גאווה ורם לבבך, ועל ידי רוממות הלב מביא שכחת הקב"ה, וכנאמר (דברים ח, יד) 'ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך', והיינו 'ואתה עייף ויגע ולא ירא אלקים'. וכדי להתגבר על גאות עמלק צריך להשתמש בגאווה דקדושה, זו לעומת זו, וכרמ"א (או"ח סימן א הל"א) 'ולא יתבייש מפני המלעיגים בעבודת השם יתברך'.

ברם, שאול היה עניו ביותר ושפל-רוח, ועל כן לא נשאו לבו להרוג את עמלק, והיינו 'וַיִּחַמַּל שְׁאוּל וְהָעָם עַל אַגָּג' (שם ט), כי רחמנות היא ממדת ענוה, אולם זוהי ענוה שלא במקומה, כי נגד רשעים אסור להתנהג בענוה.

וזה שאמר לו שמואל (שם יז): 'הֲלוֹא אָם קָטָן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ - שהנך עניו, אבל - רֵאשׁ שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה', ועליך להתנהג בעזות דקדושה, וכמו שציוה רבי: 'נהוג נשיאתך ברמים' (כתובות קג ע"ב).

ואמר (שם): 'וַיִּמְשַׁח ה' לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל'. המלך כותב לו שני תורות, אחת שיוצאת ונכנסת עמו, ואחת שמונחת לו בבית גנזיו (סנהדרין כא ע"ב). ורוצה לומר, שבבית גנזיו הוא בענוה, וכלפי חוץ מטיל אימתו בגאווה, וכענין 'שום תשים עליך מלך' - שתהא אימתו עליך' (קידושין לב ע"ב). ואם כן היה לו לשאול ללמוד מדין מלכות שצריך שתהיינה לו שתי הנהגות, וכלפי רשעים צריך להיות בגאווה... "עיי"ש.

כאמור, לא רק המלך צריך "למלוך". כל אחד צריך למלוך על ה'מלך' זקן וכסיל' - יצר-הרע - אשר בקרבו!

על זה נאמר (בראשית ד, ז): "...וַיֵּלֶךְ תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ". או שאתה תמלוך עליו, או שהוא חלילה ימלוך עליך.

ואם קטן אתה בעיניך... עם כל זה עליך להתנהג בעזות דקדושה ולמלוך!

למלוך... על יצרך הרע!

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' 'שערי בית המדרש' ושא"ס

איסור המחלוקת

ולא יהיה כקרח וכעדתו וגו' (יז, ה)

במאמר שלפנינו נדבר מעט בענין חומר עון נורא זה, ומחמת גודל היריעה לא הארכנו. אמרו חז"ל במסכת סנהדרין (קי' ע"א) עה"פ: ויקם משה וילך אל דתן ואבירם, אמר ריש לקיש: מכאן שאין מחזיקין במחלוקת, דאמר רב: כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר: ולא יהיה כקרח וכעדתו, (עי' בספר המצוות להרמב"ם שורש ח'. וברמב"ן שם ובשערי תשובה לרבינו יונה ש"ג נח' ובסמ"ג).

לכאורה חושב האדם כי הכוונה של הלאו 'ולא יהיה כקרח וכעדתו' הוא שאסור לו לאדם לפתוח בריב ולהתחיל במחלוקת כקרח בשעתו שחלק על משה רבינו ומרד בהקב"ה, אולם כל ריב אחר אינו בגדר של הלאו הזה, כלומר: כל ריב שאינו כמחלוקת קרח ועדתו אינו נכלל באזהרת התורה.

אך המעיין היטב בפרשה אומר המשגיח רבי מאיר חדש זצ"ל, יווכח לדעת כי הדברים הינם רק לכאורה, ואין הם תואמים את האמת. משה רבינו מבקש להיפגש עם דתן ואבירם ומטרתו כותב רש"י, מחזר אחריהם להשלימם בדרכי שלום. ותשובתם הייתה חצופה, לא רק שהם לא באו להיפגש עם משה, אלא שהוסיפו להחציף בדברים קשים מנשוא. התורה מספרת לנו 'ויקם משה וילך אל דתן ואבירם וילכו אחריו זקני ישראל'. אומרת הגמ' (הבאינו לעיל): אמר ריש לקיש: מכאן שאין מחזיקין במחלוקת, דאמר רב: כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר: ולא יהיה כקרח וכעדתו. דהיינו אם משה רבינו היה נשאר במקומו ולא מגיב לדברי דתן ואבירם היה נקרא 'מחזיק במחלוקת' והיה עובר על דברי התורה 'ולא יהיה כקרח וכעדתו'. חידוש גדול חידשו לנו חז"ל, הלאו של ולא יהיה כקרח וכעדתו אינו מופנה רק לאלו הפותחים בריב ומתחילים במחלוקת כקרח וכעדתו וכן האיסור של לא להחזיק במחלוקת אינו אמור רק לגבי אלו שהחלו בריב ובמחלוקת. חידושם של חז"ל, כי חובת האדם שבאו אליו בריב ובמדות העלילו עליו עלילות ודיברו אליו בחוצפה יתירה ובעזות מצח, ללכת אל בעלי הריב ולהגיע עמם לשלום (לשון המאירי במס' סנהדרין: המחלקת בכללו דבר שנוא ומשוקץ).

נוסף על כך אומרים חז"ל: ולפי שהלך משה לפתחו של דתן ואבירם, זכה להציל ארבעה צדיקים מדינה של גיהנם, שלשה בני קרח ואון בן פלתי (ילקוט שמעוני), הליכתו של משב רבינו לדתן ואבירם זיכו אותו לא רק שלא עבר על לאו ולא החזיק במחלוקת,

אלא אף זכה להציל צדיקים שמהם נולד שמואל הנביא אשר היה שקול כמשה ואהרן
(נר חיים).

המלבי"ם בפרשתינו מבאר, אמרו חז"ל באבות כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה
להתקיים וכל מחלוקת שאינה לש"ש אין סופה להתקיים איזו היא מחלוקת שהיא לש"ש
זו מחלוקת הלל ושמאי ואיזו היא מחלוקת שהיא שלא לש"ש זו מחלוקת קרח ועדתו,
והיה ראוי לאמר זו מחלוקת קרח ומשה? כמ"ש זו מחלוקת הלל ושמאי, אולם חז"ל
למדונו שמחלוקת שהיא לש"ש, כל כת משני צדדי החולקים מתאחדת בעצמה כי כלם
מתכוונים לתכלית אחת לש"ש, אולם מחלוקת שאינה לש"ש רק מפני אהבת הכבוד
ואהבת עצמו, אז יש מחלוקת וניגוד גם בין האנשים שהתאחדו לעמוד בצד אחד, כי כל
אחד מן היחידים מכוין תועלת עצמו ומתנגד לכונת חברו שהוא ג"כ מכוין תועלת עצמו,
כענין שהי' מחלוקת גם בין קרח ועדתו, כי כל אחד מהעדה הרעה הזאת התכוין כוונה
אחרת מתנגדת לזולתו, שהנה קרח רצה בכהונה גדולה וכו' אמנם מחלוקת דתן ואבירם
ואון בן פלת, היה ענין אחר שהם התלוננו על שנטלה הבכורה מראובן וכו', ע"ש.

דבר מבהיל אנו מוצאים על עונשם דור ההפלגה בדברי רש"י עה"פ: **עַל פֶּן קָרָא שְׁמָה
בְּבֶל כִּי שָׁם בָּלַל ה' שְׁפַת כָּל הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפְיָצָם ה'** **עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ:** (בראשית יא' ט').
ופי' רש"י בד"ה ומשם הפיצם, לימד שאין להם חלק לעוה"ב וכי איזו קשה של דור
המבול או של דור הפלגה אלו לא פשטו יד בעיקר ואלו פשטו יד בעיקר להלחם בו ואלו
נשטפו ואלו לא נאבדו מן העולם? אלא שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם
לכך נאבדו ואלו היו נוהגים אהבה וריעות ביניהם שנאמר שפה אחת ודברים אחדים.
למדת ששנאו המחלוקת וגדול השלום.

בנו של החפץ חיים מספר בספר 'שיחות החפץ חיים', שפעם התלקחה מחלוקת
בישיבה בראדין בקשר למשגיח הישיבה. מחצית הישיבה עמדו לצידו והמחצית השניה
התנגדו לו. וכדי להכריע בין הצדדים, הושיבו בית דין שהיה מורכב מטובי הלמדנים.

בתחילה העלימו את הענין מהחפץ חיים, אך מאוחר יותר, כשנודע לו הדבר, היתה לו
עגמת נפש גדולה, הוא נכנס להיכל הישיבה ודיבר כשעתיים במרירות נפש על עון
המחלוקת. בין יתר דבריו אמר: הרמב"ם בהלכות דעות פוסק שכת מספרי לשון הרע אין
להם חלק לעולם הבא. בספרי על הלכות לשון הרע, אמר בעל ה'חפץ חיים', השמטתי
הלכה זו בכוונה תחילה, כי לא רציתי להביא דברים כה חריפים בספרי, אבל גם לא
העתקתי דין זה סוף סוף הלכה היא.

מובא בגמ' סנהדרין בפרק חלק שהתנאים התאספו פעם, והחליטו למנות את שלמה
המלך בין אלה שאין להם חלק לעולם הבא, מפני שבפסוק כתוב עליו כי עשה את הרע
בעיני ה'. עודם מדברים בענין זה ואש יצאה ושרפה את הספסלים שעליהם ישבו. למרות
שהיה בכך אות, שאין מסכימים עמם בשמים, לא השגיחו והתקבצו שנית להוציא את
החלטתם לפועל. גם בפעם הזאת עכבו אותם משמים על ידי בת קול.

ויש לתמוה, מה אכפת בשמים מהחלטות בני אדם, עד שראו לנכון להפריע להם בדיוניהם? אלא, האמת היא שמיום שניתנה התורה לבני אדם נמסרה הרשות לבית דין של מטה, וכפי שמחליטים כאן למטה, מקיימים בבית דין של מעלה. ואם היו פוסקים שאין לשלמה חלק לעולם הבא, באמת לא היו יכולים להכניסו לשם.

כמו כן, אמר ה'חפץ חיים' בנידון שלנו. כל אחד מבעלי המחלוקת חושב: 'אני פועל למען האמת, ומכיון שאני בן תורה ומתיגע בלימודי בודאי לא ידחוני מהעולם הבא', אמנם דעו לכם! אם הרמב"ם פוסק דין להלכה, לא יועילו בעולם הבא שום עצה וזכות!

עם סיום דבריו הסתלק החפץ חיים מהמקום, ולא היה מוכן להשתתף בדיונים. בכל זאת, לאחר זמן, כאשר המחלוקת לא שקטה, לחש החפץ חיים באוזנו של המשגיח, כי למען קיום הישיבה יעתיק מקומו לישיבה אחרת (מורשת אבות).

המברך את עמו ישראל בשלום. אמן

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

מחלוקת האסורה – מהי?

וַיִּקַּח קֶרַח בֶּן יִצְחָר בֶּן קֵהֶת בֶּן לֵוִי וַדָּתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֶלְיָאָב וְאוֹן בֶּן פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן. וַיִּקְמוּ
לְפָנֵי מֹשֶׁה וְאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמֻשִׁים וּמֵאֲתָיִם נְשִׂאֵי עֵדָה קָרְאִי מוֹעֵד אֲנָשֵׁי שָׁם.
וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב לָכֶם בִּי כָל הָעֵדָה כָּלֶם קֹדְשִׁים וּבְתוֹכָם ה'
וּמִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קֵהֶל ה' (טז, א-ג)

מבואר באבות (פ"ה מכ"א): "כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה
לשם שמים אין סופה להתקיים, איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל
ושמאי, ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח וכל עדתו".

שאלות בדברי התנא:

- א) וכבר הקשו המפרשים בדברי התנא הקדוש, שלכאורה איפכא מסתברא ויותר ראוי
שכאשר המחלוקת לשם שמים שלא תתקיים ורק כאשר אינה לשם שמים תתקיים?
ב) ועוד, מדוע כתב מחלוקת הלל ושמאי ולא בית הלל ובית שמאי?
ג) ועוד, מדוע כתב קרח וכל עדתו ולא קרח עם משה, בהיות וקרח נחלק עם משה ולא
עם עדתו?

מחלוקת זו הנובעת מאינטרס המידות:

ונראה, כי התנא הקדוש בא ללמדנו מה נקרא מחלוקת ומה אינה מחלוקת, בהיות
ומחלוקת זה דבר חמור, שאפילו טף ונשים נענשו במחלוקת קורח. והנה, במושגי בני
אדם נתפס, כי כל שיש מחלוקת בין שני בני אדם זה מחלוקת ושני הצדדים נכשלים
במחלוקת. וזה טעות. בהיות שאם כך הן הדברים, יש לשאול, הרי חז"ל לימדונו במדרש
כשם שפרצופיהם של בני אדם שונות זה מזה כך דעותיהן, ואם כן בהכרח מצד
המציאות שהקב"ה ברא את בני האדם שיהיו כל העולם בדעות שונות אדם מחברו
וממילא כל העולם נמצא תמיד במחלוקת. היתכן?

לזה בא התנא ומלמדנו מה נקרא מחלוקת. דבר ראשון: לא כל מחלוקת אסורה, אלא
כל שהיא לשם שמים, כמו הלל ושמאי, אינה חשובה מחלוקת, הגם שמתנצחים בהלכה.
וכמבואר בחז"ל (קידושין ל:): על הפסוק (תהלים קכ"ז, ה'): "אֲשֶׁרֵי הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת
אֲשַׁפְתּוֹ מֵהֶם לֹא יִבְשׁוּ בִּי יַדְבְּרוּ אֶת אוֹיְבֵי בְּשַׁעַר": "מאי 'את אויבים בשער'? אמר רבי
חייא בר אבא, אפילו האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד, נעשים
אויבים זה את זה. ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר: 'את והב

בסופה'. אל תקרי בסופה, אלא בסופה". ללמדנו, כיון שכל מטרתה של אותה מחלוקת היא להבין את חקר האמת של רצון התורה ואינו קשור כלל למידות בין אדם לחברו, אינה נכללת בגדרי מחלוקת, אלא חילוקי דעות וזה טבעי ומובן מאליו מכוח הבריאה. ולכן, מחלוקת הלל ושמאי היא מחלוקת לשם שמים שמותרת ומתקיימת.

דבר שני: מחלוקת הגדרתה כמחלוקת קרח וכל עדתו הן הם הצד שעשו מחלוקת הנובעת ממידות האדם והכל בגלל הכבוד והגאווה, כדברי חז"ל מאחרי מינוי אליצפן בן עוזיאל. זאת אומרת, כל שהסיבה למחלוקת מפני מידותיו של האדם ולא מפני בירור האמת, זו מחלוקת האסורה, כי היא נובעת מחילוקי לבבות בני אדם הפועלים מתוך אנוכיות ואינטרס אישי ויוצרת שנאת אחים, נגד המהות של עם ישראל שהוא כגוף ונשמה אחת. וכל זה נגד רצון השי"ת, שלא מצא כלי מחזיק את הברכה אלא השלום.

ושוב מצאתי, שכוונתי בזה לדברי הזוהר בפרשתנו: "מאי מחלוקת פלוגתא, פלוגתא דלעילא ותתא ומאן דבעי לאפלגא תקונא דעלמא יתאביד מכלהו עלמין, מחלוקת פלוגתא דשלום ומאן דפליג על שלום פליג על שמא (דף קעו עמוד ב) קדישא בגין דשמא קדישא שלום אקרי, ת"ח לית עלמא קאים אלא על שלום כד ברא קודשא בריך הוא עלמא לא יכיל לאתקיימא עד דאתא ושרא עלייהו שלום".

דבר שלישי: מלמדנו התנא, שלמרות שאין מחלוקת בעולם שתעשה על ידי אדם אחד, חייב שני צדדים כדי שיהיה מחלוקת, אך למרות זאת אין זה סיבה מחייבת ששני הצדדים שייכים למחלוקת ויכול להיות שרק צד אחד הוא בעל המחלוקת ואילו הצד השני אינו קשור כלל למחלוקת, כדוגמת מחלוקת קרח וכל עדתו נגד משה, שלמרות שהצד השני הוא משה, התנא מדגיש ומפרט מחלוקת שאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח ועדתו. והדבר לכאורה אינו מובן שהרי כל עדת קרח היו בדעה אחת נגד משה וכל מחלוקתן רק עם משה, לזאת התנא מלמדנו שמה אינו צד במחלוקת כלל ולא פעל או העצים את המחלוקת מתוך מידותיו ואינטרסים שלו, אלא אדרבא השיב להם, בואו נברר במי בחר השם. ורק קרח וכל עדתו הן הם הצד שעשו מחלוקת הנובעת ממידות האדם והכל בגלל הכבוד והגאווה כדברי חז"ל, ולכן במקרה זה רק צד אחד הוא בעל מחלוקת קרח ועדתו.

מבחן הדבר אם היא מחלוקת או חילוקי דעת:

והמבחן לכך, האם מלווה למחלוקת גם שנאה - הרי שהדבר נובע מתוך אינטרס אישי ולכן כועס כאשר אינו משיג את מבוקשו והופך להיות אויבו של בעל המחלוקת, אולם כאשר כל המחלוקת היא לברר את האמת ואינו קשור כלל לאינטרס אישי - אין שנאה ביניהן, אדרבא **את והב בסופה**. ולכן הגמרא מעידה על מחלוקת הלל ושמאי (יבמות יג): "אף על פי שאלו אוסרים ואלו מתירין, אלו פוסלין ואלו מכשירין, לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל, ולא בית הלל מבית שמאי".

לזה התנא הדגיש שני דברים. דבר ראשון כתב הלל ושמאי ולא בית הלל ובית שמאי, וכתב על כך מרן החיד"א, וכן ב'מאור ושמש', ללמדנו שדוקא הלל ושמאי נחלקו עצמן לשם שמים, ולא תלמידיהן, אשר פעמים רבות באים מתוך התלהטות לחזק דעת רבם מפני כבודו ואינו לשם שמים. וממילא לא כל אחד יוכל לומר כן שכל כוונתו לשם שמים. ודבר שני, קרח ועדתו - ללמדנו שהמחלוקת אינה מחייבת ששני הצדדים שייכים למחלוקת, אלא יתכן רק צד אחד הפועל מתוך אינטרסים ואנוכיות.

המחלוקות בימינו:

למדנו מכאן, שבמשך ההיסטוריה היו ונמצאים ויהיו מחלוקות בישראל, אלא שחייב האדם להבחין ולבחון מתי זה מחלוקת ומתי זה חילוקי דעות והשקפות שונות ומי שייך לבעל המחלוקת. בהיות ובזמננו ראיתי ושמעתי רבים וטובים טועים ומסווגים כל ויכוח למחלוקת ומשייכים כל הצדדים לבעלי מחלוקת, בפרט לצערנו שבדורנו התרבו המחלוקות גם בתוך מחננו, מחנה התורה, בכל שכבות הציבור ובמיוחד שהפוליטיקה היא חלק בלתי נפרד מאורח חיינו עד שכבר נטשטשו הגבולות ורבים אינם מבדילים בין הלכה או השקפה לפוליטיקה, ובפרט כאשר רואים מחלוקות של גדולי ישראל, צריך להיות זהיר ונוזהר בלשונו, כי במקום גדולים אל תעמוד.

וכבר הבהרנו שהנלמד מפרשתנו ומדברי התנא באבות, שכור המבחן במחלוקת הוא האם יש לזה השלכות למידות האדם וגורם לשנאת אחים - בהכרח שהדבר נגוע בחלוקי הלבבות. ולמרות שיתכן שגדולי ישראל חולקים לשם שמים, אך התלמידים הנגררים במעשיהם לפעול מתוך אינטרס המידות, כבר הם נכללים בכלל בעלי מחלוקת, כאשר כתבנו בשם מרן החיד"א שהתנא דייק בלשונו ודיבר רק על הלל ושמאי, אבל תלמידיהם כבר נגררו לעירוב חשבון המידות בתוך המחלוקת והסיטו אותה מחלוקת מחילוקי דעות למחלוקת הלבבות, שזה אסור ומסוכן כי אש אוכלתו.

ולכן אפשר לראות תגובות ופעולות פסולות שמרשים לעצמן תלמידי הצדדים לעשות ולפעול בדרכים הפסולות לכל הדעות, מה גם שיתכן וצד אחד במחלוקת הוא הבעל מחלוקת ואילו הצד השני אינו קשור כלל למחלוקת, למרות שזה איתו כמחלוקת קרח עם משה.

מעשה עם הגרש"ז אויערבך זצ"ל.

דוגמה לכך מסופר על הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל, שפעם אחת יצא נגד מוסד מסויים שהעמידו לראשם מנהל שלדעתו לא היה לטובת הדת של אותו מוסד - הוא לא היסס לצאת בפרהסיא לגלות דעתו דעת תורה כנגד המוסד והעומד בראשו. ערב אחד עלה אותו מנהל אל ביתו של רבי שלמה זלמן זצ"ל, כשלבו פועם בחוזקה. חושש היה, שמא יגרשוהו בבושת פנים ובחרי אף. אך קבלו הרב בסבר פנים יפות וכבדו שלא כערכו, וכשיצא ליווהו עד סוף חצירו, כשהוא מסביר לו שאינו מנהל מערכה אישית נגדו, אלא טובת המוסד לנגד עיניו, בסוברו שאין הוא האיש המתאים לנהלו. משעלה הרב אל ביתו

קרא לבני הבית ואמר להם: חפץ אני להראות לכם וללמדכם לקח, האיך מנהלים מחלוקת לשם שמים ללא פניות. הראת לדעת, ההבדל בין מחלוקת לחילוקי דעות.

כיצד לנהוג בשעת מחלוקת:

מאידך, התורה מלמדת אותנו, כיצד על האדם להתנהג בזמן המחלוקת ממעשיו של משה ואהרון, שלמרות שהכפישו אותם וחשדו בהן בעריות ועשו ליצנות מכל דברי משה - לא מצינו שמה נגרר לויכוח ולהתנצחות איתם להוכיח את טעותם, אלא נפל על פניו ואמר להם: "בוקר ויודע ד' את אשר לו". דהיינו, יתכן שאתם צודקים, נראה מה יאמר השי"ת מחר, וכמאמר חז"ל: "אין העולם מתקיים אלא על מי שבולם פיו בשעת מריבה, שנאמר: 'תולה ארץ על בלימה'", ואז מתקיים בו הפסוק ד' ילחם לכם ואתם תחרישון. ולכן משה רבנו לא השיב ולא ניסה להוכיח להם טעותם, כיון שטבע המחלוקת, ככל שכל צד מנסה להוכיח טעות, חברו מגדיל את המחלוקת ואילו השתיקה מקטינה את המחלוקת, ולכן הכלל בזה הרחק מן הכיעור והדומה לו, לברוח מכל מחלוקת ברגע שהדבר נגרר ומשתרבב למידות ולשנאת אחים, כי כל מי שנקשר בזה נענש כדוגמת קרח וכל עדתו.

דברי הרמב"ם לתלמידו נגד אלה שיצאו נגד ספריו:

וכן כתב הרמב"ם (שו"ת 'פאר הדור' סי' קמ"ב) לתלמידו ר' יוסף עקנין הדרכה בדבר המחלוקת שקמה והייתה נגד ספרי הרמב"ם כיצד עליו לנהוג ולהגיב: "ואני לא אנצח לעצמי, כי כבוד נפשי ומעלת מדותי אצלי יותר כבוד, משאנצח הכסילים בלשוני ובדבורי, והאי צורבא מרבנן קוב"ה תבע יקריה (ברכות יט.). אבל הבן השם יחייהו הדין עמו שיתקנא בזה, שאני אביו ורבו, ואינו יכול לסבול העלבון".

הגר"ח מוואלוז'ין על ידי מידת הסבלנות משיג האדם רצונו יותר:

וכבר כתב הגר"ח מוואלוז'ין בצוואתו, וכן כתב בספר 'איש ורעהו' בשם 'כתבי הצדיק הרי"ז מסלנט', שעל ידי מידת הסבלנות משיג האדם רצונו יותר ויותר מעל ידי כל תקיפות שבעולם, ודרך כלל להיות נוח לבריות ושלא להרבות שיחה עם כל האדם אף להקדים שלום ולהשיב בנחת לכל אדם. עוד כתב שם שה'חזון איש' זצ"ל ביאר את סוד השפעתו על קרובים ורחוקים ומתחשבים בדבריו, משום שאינני מדבר בחריפות ובאם ארימה קולי כשופר אפסיד כל סיכוי להשפיע אצל רחוקים ויצא הפסדי בשכרי ('פאר הדור' ח"ד עמוד ק"ס).

*

מוסר השכל:

נמצאנו למדים מהי מחלוקת, כל שהסיבה למחלוקת מפני מידותיו או אנוכיות או אינטרס של האדם ולא מפני בירור האמת זו מחלוקת האסורה, ויתכן ששני בעלי המחלוקת לוקים בדבר זה, אך יתכן כדוגמת משה שהוא אינו צד במחלוקת למרות

מחלוקת האסורה – מהי?

שהמחלוקת איתנו. אבל מחלוקת לברר חקר האמת אינה מחלוקת, אלא חילוקי דעות. אלא שרבים יכולים לטעות ולהצדיק מחלוקתן במעטה של בירור האמת כקרח ועדתו, שבא בטענת שויון זכויות, כי כל העדה קדושים או למה תתנשאו - שאתם בעלי גאווה או בטענת המינויים לאנשי שלומו וכן טענות שונות בשם הצדק והיושר, ובפרט לפי מדרשי חז"ל, כיצד הביא דוגמאות להסיט את עדתו נגד הנהגת משה רבנו כביכול עושה הדברים מדעתו ולטובתו. אולם האמת, הכל נובע מתוך אינטרס אישי להשיג עוד טיפת כבוד.

לזאת יבחן כל אדם כל מחלוקת בכור המבחן אם הדבר גורם לשנאת אחים והלבבות - ידע שזו מחלוקת האסורה ויברח כבורח מהאש, מאחר ויש במחלוקת זו עירוב המידות ואינה לשם שמים וח"ו ענוש יענש הוא ובני ביתו ככל עדת קרח שנענשו אפילו הטף, למרות שאינם פעילים במחלוקת וזה לרוב חומרת עונש בעלי מחלוקת, אלא יהיה מתלמידיו של אהרון אוהב שלום ומרבה שלום ותן לחכם ויוסף לקח להשכיל ולהבין.

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין הבוטח בעשרו הוא סיבה ליפול

וַיִּקַּח קֶרַח בֶּן יִצְחָק בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי וְדָתָן וְאַבְיָהָם בְּנֵי אֱלִיָּאָב וְאוּן בֶּן פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן (טז,
(א)

ופי' רש"י וז"ל, "ויקח קרח - לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה וכו'", עכ"ל.

עשירות של קרח גרם נפילתו

הנה לבאר עיקר סיבת נפילתו של קרח, נקדים דברי הגמ' דאיתא בפסחים (קיט, ע"א):
"אמר רבי חמא בר חנינא: שלש מטמוניות הטמין יוסף במצרים. אחת נתגלה לקרח,
ואחת נתגלה לאנטונינוס בן אסוירוס, ואחת גנוזה לצדיקים לעתיד לבא. עשר שמור
לבעליו לרעתו, אמר רבי שמעון בן לקיש: זו עשרו של קרח, (שנאמר) ואת כל היקום
אשר ברגליהם, אמר רבי אלעזר: זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו", ע"כ. ועי' בפי'
רשב"ם (בד"ה זה עשרו של קרח) וז"ל, "שעל ידי רוב ממונו נתגאה ונטרד מן העולם",
עכ"ל. וע"ע במהרש"א (בסנהדרין קי, א בד"ה עושר שמור) שכתב וז"ל, "שע"י עושרו,
נתקנא להיות ראוי למעלות משה ואהרן ובניו", עכ"ל. והדברים צ"ב, דמהו הקשר בין זה
שהיה עושר - לזה שנתגאה, ונתקנה בגדולה, לעיקר נפילתו. אמאי תלוי כל נפילתו דוקא
בזה שהיה עשיר.

עושר שמור לבעליו לרעתו

הנה החובת הלבבות כתב (שער הבטחון, פתיחה) וז"ל, ואם יבטח ברוב עשרו, יוסר
ממנו וישאר לזולתו ... ואפשר שיהיה הממון סבת רעתו ואבדן נפשו, כמש"ה יש רעה
חולה ראיתי תחת השמש עשר שמור לבעליו לרעתו", עכ"ל. ומבואר מדבריו, ד'עושר'
הוא סיבת הרעתו ואבדן נפשו כדמבואר מגמרא הנ"ל. ולבאר אמאי העשירות הוא -
"שמור לבעליו לרעתו". דהנה איתא ביומא (עו, ע"א): "שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן
יוחי: מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה? אמר להם: אמשול לכם משל:
למה הדבר דומה - למלך בשר ודם שיש לו בן אחד. פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה,
ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה. עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה
מקביל פני אביו כל יום. אף ישראל, מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר:
שמה לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן
שבשמים", ע"כ.

קללת הנחש

ולעומת זה מצינו קללת הנחש (יומא עה, ע"א): "תניא, אמר רבי יוסי: בוא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. מדת בשר ודם, מקניט את חבירו - יורד עמו לחייו. אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, קלל את הנחש - עולה לגג מזונותיו עמו, יורד למטה - מזונותיו עמו", ע"כ.

הרי חזינן, דהא דאנו צריכין לסמוך ולבטוח בהקב"ה שיזמין פרנסתנו מדי יום ויום, אינו קללה, ואדרבה הרי הוא ברכה גדולה, כמו שהמשל שאמר רשב"י לתלמידיו, דהאב רוצה שהבן יקביל פניו בכל יום, וקללת הנחש הוא שכל מזונותיו מצויים לו תמיד. וביאר הגר"ש גריינמן זצ"ל (במעשי למלך הנדפס בספר חפץ חיים על התורה פרשת בראשית) וז"ל, "והנה בזה שנתנו לו להנחש מזונותיו מוכנים בכל עת ועידן, נתקלל שאנו רשאי לקבל פני הון ומפרנס כל ימי חייו. נטלה מהנחש הזכות להתפלל על מזונותיו ולבקש מה' אכלו, כמו שאר בעלי חיים השואגים לטרף ומבקשים מה' אכלם [כדכתיב (תהלים קד, כא): "הכפירים שאגים לטרף ולבקש מאל אכלם"]. לו לנחש המסית, נתנו לו מזונותיו מוכנים לכל ימי חייו בכל אשר ימצא ואין לו רשות לבוא בחצר המלך לבקש אכל, וזו היא הקללה היותר נמרצה. והמוסר השכל היוצא מזה הוא, **כי אוהב ה' ביותר את העניים הדופקים על פתחו תמיד ותולים מבטחם בה'**, ושונא הוא ביותר את אלה השמים כסף זרועם ובוטחים בעשרם", עכ"ל.

קרח נתגאה בעשרו

ולפי זה יש לבאר דיסוד בעיקר סיבת נפילתו של קרח היה, משום עצם העשירות גרם נפילתו. דכיון שהיה עשיר ובטח בעשרו, ולא היה צריך בכל יום לבקש פרנסתו מאת הקב"ה, ע"כ לא בטח בהקב"ה, ועל כן נתגאה ונתקנא בגדולה, דמי שבוטח בהשי"ת אינו מקנא שום דבר, שהוא יודע ומאמין באמונה שלימה שכל מה שהגיע לו מאת הקב"ה, אין שום אדם נוגע במה שמוכן לו, ועל כל דבר שיש לחבירו ואין לו, זהו ג"כ בהשגחת הקב"ה. וגם אינו מתגאה על שום דבר, שהוא יודע באמונה שלימה, שאין על מה להתגאה שהכל הוא מאת השי"ת. וכיון שכן, שכל נפילתו הוא אך ורק מחסרון בטחון בהשי"ת, והגורם לזה היה מכח שהיה עושר ולא בטח בהשי"ת, וע"כ מובן הייטב דברי הגמ' הנ"ל.

רשע וטוב לו

ויש להוסיף על על זה, דזהו אחד מן הטעמים שכתב החובת הלבבות (שער הבטחון, סוף פרק ג') אמאי מצינו "רשע וטוב לו", שהרשעים יש להם פרנסה בהרחבה ומצינו רשעים שהם עשירים, וז"ל, "ואפשר שתהיה הסיבה הגדולה שבסבות מותו ורעתו כמו שכתוב (קהלת ה, יב): עשר שמור לבעליו לרעתו", עכ"ל. וכפשוטו כוונתו, דעצם העושר הוא סיבה לרעתו, ואפשר להביאו לידי מיתה, או רעה אחרת. אולם לפני הנ"ל יש לומר עוד טעם להא ד"עושר שמור לבעליו לרעתו", דזה גופא דיש עושר לרשעים וממילא אינם צריכים לבקש כולם מאת פני המלך, זהו 'רעתו' כי אין לך קללה גדולה מזו, שאין

הקב"ה רוצה שיבא לבקש ממנו צרכיו - כמו קללת הנחש. וע"כ מצד זה שאין הקב"ה רוצה שיבקש צרכיו מכין לרשעים כל צרכיהם בהרחבה. וע"כ, מה שצדיקים אין להם פרנסתם בהרחבה בשפע גדול, הוא רק משום שהקב"ה רוצה שיבקשו ממנו בכל יום ויום.

בטחון הוא דביקות בהשית

ובעצם זהו מהותו של בטחון, "הדביקות בהשית", כמו שהאריך המשך חכמה (דברים י, כ) - דמצות בטחון נלמד ממצות עשה של "ובו תדבק" וז"ל, "אמנם לדעתי היא מצוה פרטית כוללת כל אנשי האומה, כל אחד לפי ערכו, וזה מה שלא מצאנו בתורה רק רמזים עליה. וזהו ענין הבטחון, שהפליג ירמיהו וקלל (ירמיה יז, ה) "ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו". ודוד בכל תהלותיו אחז בה (תהלים כו, א) "בה' בטחתי וכו', וזה הענין נקרא "ובו תדבק", שכיון שיצייר האדם שהוא דבוק להשגחה העליונה מהשית, ומרגיש השית בעניניו יותר ממה שמרגיש האדם בעצמו, וכמו שדרשו על (שמות ג, ז) "כי ידעתי את מכאוביו", ובאגדת בראשית על "מה אקוב" וכו'. אז האדם בטוח ונח, ואינו דואג מאומה לעניניו, כי מה יועיל יכולתו נגד יכולת הבורא הדבוק עמו, ומרגיש בהעדריו כביכול. וזה נקרא דביקות, והיא מצוה כוללת בבחינות שונות לכל אנשי האומה בלא הבדל וכו', עכ"ל.

וא"כ מובן הייטב, שהקב"ה רוצה הדביקות רק מן הצדיקים, וע"כ הם צריכין לבקש לפרנסתם בכל יום ויום, כדי שיהיו דביקים בו. אבל הרשעים, שאין הקב"ה רוצה לידבק בהם, מכין להם פרסתם בהרחבה, וע"כ אינם צריכין לבקש פרנסתם מאת הקב"ה, ואינם דביקים בהשית כלל.

ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת, ושים חלקינו עמהם לעולם, ולא נבוש כי בך בטחנו, אכי"ר!

לתגובות: adebstein@gmail.com

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס יוסף החדש' ושא"ס, מו"צ בבית הוראה 'אור החכמה'

חלוקת שום וסוכר בפדיון הבן

וּפְדוּיּוֹ מִפְּנֵי חֹדֶשׁ תְּפִידָה בְּעֶרְכָּךְ פָּסַף חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא (יח, טז)

יש לעיין מה הטעם שמחלקים שום וסוכר בפדיון הבן.

א) והגאון רבי אלחנן פרינץ שליט"א, כתב בזה: בספר ליקוטי פנחס על פדיון הבן (סקצ"א השני עמוד פ) כתב: "מה שנוהגים באיזה מקומות לחלק שום על סעודת פדיון הבן... שהמשתתף עצמו במצות פדיון הבן, חשוב כאילו התענה פד תעניות, וכתב בשו"ת שם משמעון (יורה-דעה כט), כיון שפדיון הבן מועיל לתקן פגם הברית, ומבואר באריז"ל דלתיקון הברית צריכים פד תעניות... ונודע דשום חי ממעט הש"ו (עיין אליה-רבה רפ), ועל כן אוכלים שום לרמוז על זה".

ב) עוד הוסיף שם, דמצינו בגמרא בנדה (ל, ב) דמלמדים את העובר במעי אמו את כל התורה, וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסוטר על פיו ומשכחו את התורה. ושנינו בגמרא בברכות (נא, א): "מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שיהא ריחו נודף", וכן איתא גם במסכת שבת (לא, ב). ולפיכך ע"י אכילת השום הוא מבקש את חזרת התורה. וכעין טעם זה דהוי על התורה, מצינו המשנה במעשרות (ה, ח) "שום בעל בכי", ולפי הטעם דעושים שלום זכר מפני האבילות על שכחת התורה, בוכים בזה, וזה ע"י השום (אלא דלפי טעם זה היה צריך לחלק לא רק בבן הבכור אלא בכל לידת זכר).

ג) וצ"ע כיצד ע"י אכילת השום הדבר יועיל להחזרת התורה, והרי בפסיקתא זוטרא (בהעלותך) מובא שבמן לא היה טעם שום מפני שהוא משכח את הלימוד (וע"ע בספר זכר עשה עמוד רעה). אולם חשבתי לומר דע"י אכילת השום יזכה לבנים תלמידי חכמים, ובכך ירבה את התורה בעם ישראל.

דכידוע עונת תלמידי חכמים בערב שבת (כתובות סב, ב. שולחן ערוך רפ, א), ועזרא תיקן (בבא-קמא פב, א) דיאכלו שום בערב שבת משום דמרבה הזרע (רש"י). כפי שהארכנו בזה בשו"ת אבני דרך (ו, לד). והזכרנו שם את דברי הרא"ש (בבא-קמא ז, יט): "שיהו אוכלים שום בערב שבת, דזמן עונה הוא בשבת, שנאמר: ושמרו בני ישראל את השבת ר"ת ביא"ה, והבנות בכלל (דהא אשה מזרעת תחילה), והשום מרבה הזרע", והובאו הדברים במשנה ברורה (רפ, סק"א). מפני חשיבות הדבר נאמר בגמרא בנדרים (לא, א) כי "הנודר מאוכלי שום (בליל שבת), אסור בישראל", וביאר רש"י "דישראל רגילין לאכול שום, מפני עונה שמקיימין מערב שבת לערב שבת, ומרבה להם הזרע" (וכן

חלוקת שום וסוכר בפדיון הבן

משמע מדברי הגמרא בנדרים סג, ב). וע"ע בשו"ת הלכתא מאורייתא (א עמודים תתמד-ח) דהביא טעמים נוספים למנהג זה בפדיון הבן. וציין ששום וסוכר בגימטריא הוא אברהם יצחק יעקב, וזה לרמוז לתינוק שילך בדרכם.

ד) עוד הביא שם בשם ידידי הרב כפיר ברוך דדון "דבדוקא מחלקים שום וסוכר יחד, לפי ששניהם צבעם לבן, ואעפ"כ לא טועים בהבחנה מה שום ומה סוכר, והדבר בא לרמוז לגמ' בב"מ (סא, ב): 'אמר הקדוש ברוך הוא, אני הוא שהבחנתי בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור'. ולכן במעמד פדיון הבן, שהוא זכר ליציאת מצרים, מחלקים את השום והסוכר, לסימן לנס שעשה ה' בהבדילו בין בכורי ישראל לבכורי מצרים".

ה) ויש דכתבו דמחלקים שום כיוון שישנה מעלה גדולה מאוד בסעודת פדיון הבן, וע"י שיחלק למכיריו מהשום יזכם משיירי סעודת מצווה, וע"ע בזה בספר מעגלי החיים (עמוד 177) ובספר אורחות הבית (יט הערה טז) לבעל שו"ת תשובות והנהגות. וכבר שנינו (סוכה לח. מנחות סב): "שיירי מצוה מעכבין את הפורענות". וראיתי דיש שכתבו דכיוון דמצוות פדיון הבן היא נדירה, קיים חשש לקנאה בבעל השמחה, לפיכך מחלקים שום שאחד מתפקידיו הוא לבטל את הקנאה, כמבואר בגמרא במסכת בבא קמא (פב, א). וכן הובא טעם זה בקובץ אור ישראל (גיליון יט עמוד קנב) בשם הגר"א כ"ץ. וידידי בעל גם אני אודך כתב לי כי הוא זכה להוציא קונטרס בעניין פדיון הבן ודן בעניינינו שם (עמוד נט במהדורת שנת תשע"ג), עיי"ש. עכ"ל

ו) בספרי "גם אני אודך" (על פדיון הבן) כתבתי בעזרת ה' יתברך, טעם חדש על דרך הדרוש, שזה רמז לכל אחד האריך יכול "לפדות" עצמו מכל מה שיארע לו בעולם הזה, שלא יפול לעצבות, מפני הנסיונות, או לגאווה, מפני ההצלחות, וכדומה. שבמשך החיים לפעמים יש זמנים מתוקים כ"סוכר", ויש זמנים חרופים, חס ושלו, כ"שום", שזה חריף, ובשניהם צריך תמיד להתחזק הן להודות לה', ולדעת שהכל מידו יתברך, והן להתפלל אליו, ולצפות לישועתו במהרה, ולא יפול בשום זמן מעבודת השם יתברך, ויקבל הכל באהבה,

וזה רמז שמחלקים "שום וסוכר בפדיון הבן", דייקא בזמן "פדיון הבן", ולא בזמן "ברית מילה", או "בר מצווה", וכדומה, שזה להורות לנו הנהגה גם לכל אחד ואחד "לפדות", עצמו, וזהו "פדיון הבן", שכל אחד הוא "בן" מהקב"ה, כמו שכתוב בנים אתם לה', וכל אחד יוכל לפדות עצמו הן מנסיונות של הצלחות, שלא יתגאה, והן מנסיונות של אכזבות, שלא יפול לעצבות, שיזכור בשעת הצלחה להודות לה', ולהיפך חס ושלו, יתפלל לה' שיוציאו ממצוקתו, ודו"ק היטב בזה, ונכון מאד בס"ד.

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, ר"מ בישיבת 'אור אליהו', מודיעין עילית

התנדבות – לפי הכללים

מדוע תתנשאו על קהל ה' (טז, ג)

מדוע תתנשאו.

למה אתם מתנשאים. במה אתם יותר מאיתנו. למה אתם מנהיגים, ואנחנו מונהגים.
היתה זו פריקת עול. העול ה'כבד' של הנהגת משה רבנו.
ננסה להבין, לפי ערכנו, מה הוביל לאותה פריקת עול.

*

תוספת שעות עבודה

יתכן.

נתבונן בפרשה הקודמת – פרשת המרגלים.

הם נשלחים, בתואנה – כי יש 'להדר' לראות את הארץ. לקיים את מצות הכיבוש
באופן 'טוב יותר' מכפי שהתווה לנו ה' אלוקינו.

[אין איתנו יודע דרגתם של דור דעה, ובפרט לא דרגתם של 'כולם אנשים'. הדברים
הנכתבים בזה הם רק נסיון דל מאוד – לפי דרגתו הדלה מאוד של הכותב – להבין מה
ה'הוראה' שבכאן, לדרגתנו.]

המרגלים חוזרים. ה'הידור', כבר נעשה. מעתה – כל מה שייעשה, הוא כבר 'מעבר'
למה שצריך. הלא אנחנו כבר 'סופר דתיים'. עכשיו אפשר כבר להגיד מה שרוצים. אפשר
'להחליק' בקלות אל הרוגע המדומה. אל זרועותיה החובקות – עד למחנק – של
האופוריה.

הלא אני כבר בסדר. בסדר פלוס. שכרי מובטח. אפילו עם בונוסים. הלא כל מה שעשינו
כאן היה 'תוספת שעות'.

נראה, שהתנהגות מעין זו, חורטת בנפש – אפשרות של פריקת עול.

כי כשאדם יודע שצריך להתנהג לפי הכללים, ואין לחרוג מהם כמלוא נימה, זו קבלת
עול. ואם, בכל סיטואציה שהיא, אפילו במה שמעבר לחיוב, ב'הידור מצוה', נקלט בליבו
שהכללים הם בגדר המלצה בלבד, הנפש מקבלת את זה בתור כלל התנהגותי לכל דבר
וענין.

השמועה אומרת, שכשהסבא מקלם ראה מישהו שמדלג מעל גדר, הוא הזדעזע. גדר – היא גדר. ואם אפשר לעבור מעליה, הנפש מקבלת – שכל גדר, גם כזו שהתורה יצרה אותה, אינה באמת גדר.

*

פריקת עול

יתכן, שמכאן התדרדרו קורח ועדתו – לפריקת העול. הטלית שכולה תכלת, שכבר איננה צריכה פתיל תכלת. הבית המלא ספרים, שכבר איננו זקוק למזוזה.

הלא אנחנו כבר ב'הידור מצוה'. מעבר לכל מה שצריך. אז – באמת לא נורא, אם נחסיר משהו. ה'יתרה' שלנו גבוהה מאוד. פרט אחד קטן, לא ישנה את התמונה המלאה כל כך. השופעת מצוות ומעשים טובים.

והעול של משה רבנו, מעיק. כל כך מעיק. מדוע תתנשאו.

הלא 'אני' כבר כל כך טוב. כל כולי קודש. דרגתי גבוהה ונישאה. אז למה צריך מנהיג. מתווך. אין מישהו שיכול להיות יותר ממני!...

פריקת עול.

*

נדבה נכונה

התיקון של זה, הוא – קרבנות נדבה.

הציווי שנאמר – מיד לאחר חטא המרגלים.

נדבה. נדר.

יהודי מתנדב. הוא לא חייב, הוא רק רוצה להיות טוב יותר. להתעלות יותר. לעשות נחת רוח – שאינו חייב בה – להשי"ת.

כל הכבוד. יפה מאוד. אבל – הגדרים ברורים. צריך להיות בדיוק – לפי מה שכתוב. לא לזוז מילימטר. הוא צריך להביא גם מנחה. והיא חייבת להיות – סולת. ודוקא עישרון. בלול ברביעית ההין. לא פחות ולא יותר. ויין במידה מדוייקת. ואם זה איל, צריך ללמוד הכל מחדש. הכל שונה, ומדויק.

והיהודי שלנו שואל – מדוע. אני באתי עם רצון טוב, למה להכריח אותי. הלא אם אני מתנדב, כל קרבן שאביא – הוא ברכה. הוא יותר ממה שאני מחויב. אז – שיגידו לי תודה על מה שאני מביא! שלא יתחילו לחפור לי עם מנחה ושמן ויין!...

אז זהו, שידידנו הנכבד טועה. ובגדול.

עזרה חונקת

ננסה להמחיש.

אתה מבקש ממישהו טובה. הוא – ברוב טובו, נענה לבקשתך: בוא אלי מחר בעשר. נסדר אותך.

באחת עשרה, אתה קבעת חברותא. וזה חשוב לך מאוד. אתה לא מוכן לבטל אותה בעד כל הון.

ואתה חושב – הפגישה עם המיטיב הנ"ל, תארך לא יותר ממחצית השעה. וגם זה ברווח. החברותא תהיה באחת עשרה, לפי התכנון. בעזרת ה'.

בשעה עשר, בדיוק, אתה מופיע. האדון עסוק, והוא מסמן לך – עוד רגע. הרגע, הופך לרבע שעה. אתה עדין רגוע, יש לך רבע שעה להגיע לחברותא.

לאחר עשרים דקות, אתה מתחיל להילחץ. אתה נע על הכסא. מנסה לשדר את הלחץ. אבל הנמען מסרב להירמוז. הוא עסוק. עסוק מאוד אפילו.

בעשר וחצי, אתה קם ללכת. אין ברירה. ואז הוא נזכר – בוא, הרי העזרה דחופה לך. אתה מנסה לגמגם, חברותא, אין לי זמן. אני ממהר. עדיף לי להפסיד את העזרה, ולא לאחר לחברותא. היא חשובה לי הרבה יותר מהעזרה.

אבל – לא נעים לך. הוא עושה לך טובה, אחרי הכל.

ואז הוא מתחיל לשוחח איתך. על דא ועל הא. ה'דא', ואפילו ה'הא', אינם קרובים לנושא שלשמו הגעת. הם אפילו לא בני דודים שלו.

השעה כבר רבע לאחת עשרה.

ה'לא נעים' הנ"ל, מעמיק. מרחיב. אתה על קוצים, אבל קשור לכסא בעבותות ה'טובה'. אין לך אפשרות ללכת. כשאתה בחוץ, סוף סוף – בשעה אחת עשרה ועשרים, אתה נושם לרוחה.

כמה הרבה צריך לשלם על טובה. כמה יקר עולה החינם. הדוגמאות רבות. כמעט כל מי שקיבל אי פעם טובה, מכיר את זה.

כשאתה מתנדב, תחשוב טוב מה באמת יעזור לשני. שלא יצא שכרו בהפסדו. וכפי שקורה פעמים רבות.

התנדבות, כמוה כחיוב. ממש. ההבדל היחיד הוא, שבחיוב – מישהו מחייב אותך. בהתנדבות, אתה מחייב את עצמך.

אתה חושב שזה נכון? אז תעשה את זה. אבל – עד הסוף.

העוזר הנ"ל, היה עסוק מאוד – בעצמו. הוא, מיטיב. הוא, עוזר. הוא עושה טובה.

ומרוב עצמו, הוא שכח שיש כאן גם מישהו ממולו. מישהו שצריך לקבל את הטובה. מישהו, שהצרכים שלו – הם הטובה עצמה. שהרצון שלו, צריך להתממש – כדי שתהיה זו, אכן, טובה.

שהמקבל, לא הנותן, צריך להיות שמח ומרוצה. שהקריטריונים שלו הם הקובעים האם זו טובה, או חלילה להיפך.

[וזאת למודעי, אין הדבר גורע כלל מחובת הכרת הטוב של המקבל. הוא – קיבל. הדברים אמורים רק כלפי הנותן, שיעמיק את חווית הנתנה – על ידי שיבין מה באמת צורך המקבל.]

*

המטרה - השני

ומה הגורם לכל זה.

מה מונע אדם לעשות את מה שהוא התנדב, באופן המושלם והראוי.

יתכן, שזהו ההבדל בין מי שעושה לעצמו. לגן העדן שלו. לשכר העולם הבא. להיטיב – לעצמו. לבין מי שעושה למען מטרה. למען מישהו. לשמח. לרצות. להעניק.

אם האדם עסוק בלהעניק, הוא יודע – המטרה היא שהשני יהנה. שתהיה לו נחת רוח. הוא חושב – עליו. מנסה להיכנס לעולם שלו. להבין אותו, מנקודת המבט – שלו. להיכנס ל'נעלים' שלו. לחוש אותו.

הוא לא יחפש את תחושת ההנאה בלב שלו, את הרגשת הסיפוק. אלא – את ההנאה של השני. הסיפוק שלו. לא שלי.

ובסופו של דבר, יהיה לו הרבה יותר סיפוק. הרבה יותר הנאה. אם – הוא לא יהיה שקוע רק בלחפש אותה.

וכשיהודי עושה למען השי"ת, למען השכינה, הוא יחשוב – וילמד היטב – מה היא צריכה. ממה היא נהנית. מה טוב לה.

וזה יוביל אותו – לעשות הכל בדיוק לפי הכללים שלה. גם את המצוה, וגם את ההידור מצוה.

*

תחת הקרקע הבטוחה

ידוע, שמי שלא זכה לסמכות הורית כראוי, עלול להיות חסר ביטחון. ההוראה הברורה, העוצמה שמעליך, מעניקה ביטחון, שלוה, רוגע.

קרקע בטוחה.

על דרך 'צחות', אפשר – שהמרגלים והנגררים אחריהם, אשר ההוראות הברורות מ'למעלה' היו זרות להם – לא זכו ל'קרקע הבטוחה' של ארץ ישראל.

ועדת קרח, אשר פרקו עול יותר, אפילו קרקע המדבר – הפכה להם לרועץ. אין להם קרקע כלל. המקום היחיד שנותר להם, הוא תחתיה.

לא להסתנוור מה'אורות'

ומענין לענין – קרוב לאותו ענין. ושוב בפרשת המרגלים, אשר לא אבו להיכנס לארץ ישראל.

ה'מתנדב' הנ"ל, זה שאיבד את הקרקע המוצקה של הכללים הברורים, עלול להגיע לתחושה של מעין 'בעלות' על התורה.

הלא – 'אני' רוצה לעבוד את ה'. ואני גם קובע – כיצד ואימתי.

ואם אכן כך – למה להיכנס לארץ ישראל.

הלא הוי"ה – אין עוד מלבדו – נמצא בכל מקום; אמיתתו יתברך, כל המקומות והזמנים – שווים בפניו. הלא 'משפילי לראות בשמים ובארץ' – הכל זו השפלה עבורו, ובאותה מידה ממש; אם אכן כך – מדוע צריך להיכנס לארץ ישראל? מה מיוחד שם?

בארץ ישראל – אין אפשרות להגיע למה שהיה במדבר. הלא במדבר – היינו 'גבוה'. גבוה מאוד אפילו. אכלנו – מן. לחם, שהוא עצמו – זיו השכינה (רמב"ן בשלח טז, ו). היינו כמו מלאכים ממש.

התורה – היתה כל עולמנו. ממש הכל. פרנסה – לא מוזכר שהיה קופה רושמת בשערי ערמות המן; בגדים – לא היה תירוץ לקנות, הלא 'לא בלתה'; משכנתא – שום בנק לא הסכים לשעבד ענני כבוד; מה נותר לנו – לימוד התורה. וכך אכן עשו. ובהתמדה כזו – שאין לנו כל סיכוי להכיר.

היו עם ה'! בכל עת ובכל שעה! ללא כל הסחת דעת!

אז מה הבעיה.

למה צריך להיכנס לארץ ישראל. הלא שם – יש אדמה. צריך לעבוד אותה. יש מכולת, ובדרך אליה צריך להרים את העינים מהמשניות, ולהביט לצידי הכביש. מי שימשיך ללמוד – כנראה שלא יגיע למכולת, אלא למקום – איך לומר בעדינות – פחות רצוי. אולי הרבה פחות.

פעמים רבות – רבות מידי – צריך לסגור את הספר. מקסימום אפשר להאזין לקול הלשון. וגם זה לא תמיד.

ובכלל – למה צריך להיות כאן? בעולם השפל הזה?

הלא שם, למעלה, זה גם – סוג של – מדבר. נמצאים עם ה', ושום דבר לא מפריע.

אפשר – להתעלות. להגיע גבוה. הכי גבוה. חבל שצריך להתעסק בזוטות כאלו... והלקח ברור.

עבודת ה' – בכללים שה' התווה. לפי התורה הקדושה. ובדקדוק.

וגם אם בארץ ישראל לא נראה שיש 'אורות' כמו במדבר, אם זהו הציווי – זה מה שאני עושה.

וישמע חכם ויוסף לקח – לחיים שלנו. לזמן בו הת"ח, המתמיד, נדרש לעזרה בהשכבת הקטנטנים. או להעדפה של החלפת מלים עם בני הבית, בצריך לזה, על פני דף גמרא. ובדרך כלל, אפשר לקיים שניהם, בשימת לב ראויה ונכונה.

המודד היחיד שלנו האם לעשות משהו, או לא לעשות – היא התורה הקדושה. ותו לא. ה' יזכנו.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

לפרשת שלח של גלויות

וְנָהִי בְּעֵינֵינוּ פְּחָגְבִים

וְשֵׁם רֵאִינוּ אֶת הַנְּפִילִים בְּנֵי עֶנֶק מִן הַנְּפִלִים - וְנָהִי בְּעֵינֵינוּ פְּחָגְבִים - וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם
(יג, לג)

אם מתבוננים בסיפור של המרגלים בתורה, ובסיפור של המרגלים בספר יהושע, ההבדל שביניהם בתוצאה הסופית הוא קיצוני. שהרי סיפור המרגלים שבתורה בפרשת שלח נגמר בצורה טראגית מאד לכל דור המדבר, זולתי כלב בן יפונה ויהושע בין נון, ואילו סיפור המרגלים שבספר יהושע הסתיים בצורה מוצלחת ביותר. ולא זו בלבד אלא שהנה המרגלים שבתורה שבפרשת שלח, מתחילה היו כולם אנשים ראשי בני ישראל, ובכל זאת חזרו משליחותם מרגלים, והם עצמם אבדו, וגרמו מיתה לכל דור המדבר במדבר, מבלי לעלות לארץ ישראל, ואילו שני המרגלים דיהושע, והיינו פנחס וכלב, לא די שלא ירדו ממעלתם ומדרגתם, אלא שבלילה אחד, החזירו בתשובה את רחב, שהיתה מהכנענים. לא יאומן החילוק בתוצאה... והלא דבר הוא, ומה זה בא ללמדינו.

ונראה שהנה המרגלים דמשה רבינו כאשר חזרו משליחותם אמרו, וְנָהִי בְּעֵינֵינוּ פְּחָגְבִים... והרי שלא היה להם מספיק חוסן ועוז לעשות השליחות כראוי, ולכן ירדו ממעלתם ומדרגתם הרוחנית, וגם החטיאו לכל העם, אולם המרגלים דיהושע כפי הנראה נשארו במעלתם הרוחנית, ולכן גם היו כל כך ניכרים בבית רחב שביריחו, וסודם התגלה לכל, עד שמיד באותו לילה נודע הדבר למלך, ועל כרחך שהיו ניכרים ושונים בכל הליכותיהם ומעשיהם, ולכן התפרסם שבאו ליריחו אנשים מוזרים, וכולם הכירו ביהדותם עד שרחב נאלצה להחביא אותם, ובתוך כך חזרה בתשובה.

והנה היה אפשר לחשוב שבתור מרגלים היו פינחס וכלב מאד לא מוצלחים, שלא הצליחו להתמזג ולהיטמע באוכלוסייה המקומית, אולם האמת היא שהיפך הגמור, דווקא הם היו מתאימים ביותר להיות שלוחים של יהושע בין נון וכל עם ישראל, וזכו הם וזכה כל הדור, וכל זאת רק על ידי הנהגתם הקדושה, ושמירתם על קוצו של יוד של יהדותם.

ואכן זו הדרך שיבור לו האדם תמיד, לא להתפעל מהסובב אותו, ולהשאר בדרגה של בן תורה, ואז לא ירד מהדרגה שלו, וגם יוכל להעלות אחרים אליו, ויצליח באשר יפנה, אולם אם ח"ו הוא במצב של וְנָהִי בְּעֵינֵינוּ פְּחָגְבִים אזי אחריתה מי ישורנה.

ובמדרש, אנשים גדולים היו אלא שעשו עצמם קטנים. ודומה שדברינו כלולים בדברי חז"ל הללו. דו"ק.

דומה שדברים אלו צריכים לשמש לנו תמרור וסימני דרך, ללכת בדרכי התורה מתוך בטחון בצדקת הדרך, כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה, ובאהבתה נשגה תמיד, - וישמור על עצמו שלא להידבק בשום נגיף רוחני... וברצות השם דרכי איש גם אויביו ישלים אתו.

נשכימה לכרמים / הרב גרשון יהודה וינטרוב, מח"ס זכרון פנחס, ראש כולל 'יערה' במושב יערה מחלוקות בין גדולים

וַיִּקְחוּ אִישׁ מִחֶתְתּוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אִשׁ וַיִּשְׂימוּ עֲלֵיהֶם קִטְרֶת (טז, יח)

איך מגיעים 250 ראשי סנהדראות למעשה שנראה טפשי בעינינו, להקריב כולם את הקטורת, כאשר הוזהרו מראש שרק אחד ישאר, ומדוע חשב כל אחד מהם שזה הוא? רבותינו למדונו שלא להסתכל על חטאי דור המדבר במבט שטחי, דאיתא בחז"ל שהיו דור דעה, ובודאי חטאים של אנשים גדולים הם בדקות. לדוגמא, ראיתי פירוש מופלא מהחת"ס, על מה שאמרו "בשבתנו על סיר הבשר, באכלנו לחם לשבע", ומסביר, שכאשר היו במצרים, הבדילו עצמם מהמצרים, ולא אכלו מבשר פיגוליהם, למרות שהיו רעבים ועבדו קשה, ואם היו רוצים היו נותנים להם, אך התגברו ולא אכלו. אפשר להוסיף על דבריו, ולפרש את ההמשך, באכלנו לחם לשבע, שהשביעו עצמם בלחם, כדי שלא יקשה עליהם הניסיון יותר מדי. אף על פי שדברים אלו נראים לנו תמוהים, שהרי היו במ"ט שערי טומאה, והיו במצב של עירום וערי', שלא היו להם זכויות, כנראה, שאנו לא מבינים טוב את פירוש הדברים.

גם בחטא המרגלים, מסבירים המפרשים שהיו להם שיקולים רוחניים לשם שמיים, כגון, המשך הנהגת המדבר של ניסים גלויים, וכדו'. גם מה שאמרו חז"ל שהייתה להם נגיעה, שכאשר יכנסו לארץ, יפסידו את תפקידם, אין זה כמוכר לנו, אלא שהיו כאן שיקולים רוחניים, ורק חז"ל ברוח קדשם גילו לנו שהיתה כאן נגיעה.

גם במחלוקת קורח ועדתו, היו כאן שאיפות רוחניות גדולות, מבחינת "למה נגרע", מדוע אנו לא יכולים לזכות גם במעלות אלו של כהונה, כעין קנאת סופרים תרבה חכמה, שהיא קנאה חיובית ורצויה. אמנם, לאחר שגילה ה' את דעתו ורצונו, בבחירת אהרון ובניו, היה להם לפרוש. יתכן לפרש, שמכיוון שלכתחילה היו כל עם ישראל ממלכת כהנים, ורק החטא גרם לבחירת שבט לוי, ולבחירת אהרון ובניו, סברו הם, שאם ירצו בזה מאד, עד כדי מסירות נפש, יוכלו להחזיר את הגלגל לאחור. אמנם טעו גם בזה, והיה להם לבטל דעתם למשה. יתכן, שבאמת מותר לשאוף לכל שאיפה רוחנית, ובלבד שלא יבא על חשבון מישהו אחר, וכאן זה היה על חשבון אהרון ובניו, שכבר נבחרו. שאיפה לרוחניות, לא יכולה להיות על חשבון מישהו אחר, ואם זה קורה, כנראה שהתערבה כאן איזו נגיעה, כגון שנתקנא בנשיאותו של אלצפן, וזו כבר לא היתה קנאת סופרים, ובמקום שיש נגיעה, כבר יש פתח ליצר הרע להכנס, וכשהוא נכנס, מתחילה התדרדרות. השלב הבא, שזה נהיה אישי, ואז מתחילה הפוליטיקה. כאשר זה נהיה אישי, האדם נהיה עיוור, ולא יודע לפרש את המציאות, וזו הכוונה שעינו הטעתו. בשלב הבא, כל האמצעים כשרים להשגת המטרה, אפילו הליצנות המאוסה.

לאנשים הפשוטים היה קשה לדעת הצדק עם מי, שהרי, כפי שראינו, גם הם היו אנשים גדולים וצדיקים, ששאפו שאיפות רוחניות. ההבדל הוא בעומק הלב, ומי ידענו. כיצד באמת ידעו האנשים הצדק עם מי? באמת, פעמים, אינם יכולים לדעת. אבל מדוע הם צריכים לתפוס צד, מדוע לא ימתינו עד שיתבררו הדברים מאליהם?! נכונים הדברים שאמרה אשתו של און בן פלט, הרי לך זה לא נוגע מי יהיה בראש, ומדוע אתה צריך לתפוס צד. כך גם למעשה, יש מחלוקות בין הגדולים, אבל מדוע אנו צריכים לתפוס צד, הרי לא יצא לנו מזה כלום, ואנו עלולים להפסיד הרבה מאד. אמנם, יש מקרים שזה נוגע לנו הלכה למעשה, [כמו במחלוקת הגדולים האם להצביע בבחירות], כיצד נדע מה לעשות? נראה שכדאי להצטרף לגדולי ומנהיגי הדור הידועים והמפורסמים, אותם אלו ששואלים אותם בכל ענייני הדור, אותם אלו שנושאים על כתפיהם את האחריות על הדור, אותם שתל ה' להנהיג את הדור, והם מקבלים את הס"ד. בדור המדבר היו אלה משה ואהרון, ובכל דור ודור הם ידועים למי שמחפש את האמת, ולא את מה שהוא רוצה שיהיה. אמנם מסתבר, שמי שיש לו רב קבוע שהוא רבו לכל דבר ועניין, והוא גדול בתורה ובמעשים טובים ללא פקפוק, רשאי ללכת אחריו, בכל אשר יפנה.

יש מבעלי המוסר שאמרו, שבמחלוקת של קרח, היה אפשר לדעת, לפי איפה שהיו דתן ואבירם. אם אתה רואה, ששונאי תלמידי חכמים נמצאים בצד אחד, כנראה שהצדק עם הצד השני, וגם זו הבחנה נכונה.

פנימיות הפרשה / הרב ישראל מאיר גלינסקי, ר"מ בישיבת מאירת עיניים, ירושלים

ה'קרחה' של קורח

ויקח קרח (טז, א)

על פרשת קורח כתב רש"י 'פרשה זו יפה נדרשת', הן בדרך הפשט והן בדרך הפנימיות, ותמצית הפרשה מבואר במצות 'ולא יהיה כקורח וכעדתו' (שלדעת הרבה ראשונים הוא לאו דאורייתא) דהיינו שלא ללכת בדרכו של קורח, ובשביל זה יש להבין מה היה דרכו וממה צריך להיזהר ובאיזה אופן.

השאלות

- א. 'ויקח קורח' - מהו הלשון ויקח.
- ב. מה הייתה טענתו של קורח, ומה הייתה טענתם של דתן ואבירם, ומה הייתה טענתם של מאתיים וחמישים נשיאי עדה.
- ג. מדוע בחר משה בעבודת הקטורת בדווקא כדי לברר על ידה את האמת. ומדוע לא מיד אלא רק למחרת בבוקר.
- ד. מה היה הויכוח בין משה רבינו לדתן ואבירם, ומדוע ביקש 'אל תפן אל מנחתם'.
- ה. מה הייתה הטענה 'אתם המיתם את עם ה'", ומדוע הוצרך בירור נוסף על ידי המטות.

ביאור הפשט

א. 'ויקח': רש"י פירש שלקח את עצמו, כלומר שפירש עצמו מכל העדה. והרמב"ן פירש שלקח עצה, והאור החיים הקדוש פירש שלקח גדולה לעצמו. וביאור דברי הרמב"ן, שבאמת היה לקורח אינטרס אישי נלקבל כהונה או נשיאות וכדלהלן] אלא שהבין שאינו יכול לבוא להדיא בטענה זו משום שאין זה מכובד. ולכן 'לקח עצה', כלומר הכין תכנית ו'אסטרטגיה' באיזה אופן לבוא כדי שיתקבלו דבריו, ובעקיפין יוכל להגיע למטרתו האמתית.

[ובזה מובן גם כן, כל הליצנות שעשה (כמבואר ברש"י שטען טלית שכולה תכלת מפני מה צריכה ציצית. ובדברי חז"ל מבואר עוד כמה ענייני ליצנות שעשה). ולכאורה מה עניין הליצנות לגבי טענותיו והדברים שרצה להשיג. אלא שכל זה חלק מה'תכנית' שהכין, והיה מורכב משתי חלקים; הראשון - לעשות את עצמו 'מאן דאמר', והשני לעשות מהצד השני שאינו בכלל 'מאן דאמר'. ודו"ק].

ב. הטענות: קורח היה היחיד שרצה 'להרוויח', ונתקנא בכהונתו של אהרן ובנשיאותו של אליצפן. אלא שלשם כך בא בטענה שנוגע גם לבני ראובן [דתן ואבירם, ואון בן

פלת], וכן בטענה שנוגע לשאר עם ישראל. הטענה הראשונה הייתה על שהחליף את הבכורות בבני לוי, ולכן באו שבט ראובן שהם הבכורות, ומתוך כך כבר ערער על חלוקת הכהונה והנשיאות כאילו נעשה על דעת משה, ובזה עורר גם את שאר נשיאי העדה (ע"פ רש"י, רמב"ן, ואור החיים הק').

ובאמת היה כאן שלשה חלקים: א. קורח - הוא זה שעורר את העניין, ובא כדי 'להרוויח'. ועליו אמרו חז"ל 'קורח שפיקח היה מה ראה לשטות זו', ולא שאלו זאת על האחרים, כי האחרים נגררו אחריו. ב. דתן ואבירם - באו רק מתוך שנאה, וכפי שיתבאר בהמשך. ג. שאר הנשיאים והעם, לא באו מתוך שנאה ולא כדי להרוויח, אלא שנגררו אחר קורח ודתן ואבירם, וכמו דרך העולם שכשמעוררים על איזה עניין, בפרט אם נעשה על ידי אדם גדול כקורח, נראה כאילו אכן יש כאן נושא אמתי.

ובזה מובן מה שמובא בהמשך, שאמר השם יתברך 'הרומו מתוך העדה ואכלה אותם כרגע' ומשה השיב 'האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף'. ולכאורה ממה נפשך, אם באמת לא חטאו מפני מה היה הוה אמינא 'ואכלה אותם' ח"ו, ואם כן חטאו, מה הטענה 'האיש אחד יחטא' והרי כולם חטאו. אמנם על פי האמור מובן, שהם חטאו אבל לא מעצמם. ובאופן כזה אין עליהם תביעה בעצמם, אבל יכולים להיות נענשים 'יחד' עם אחרים, ועל זה התפלל משה שלא ייענשו.

ג. **קטורת:** בדברי רש"י מבואר שנתן להם עבודה חביבה מן הכל שהיא הקטורת. והרמב"ן מבאר שהקטורת מברר מי הוא הראוי ומי לא, כמו שהיה אצל נדב ואביהו.

והטעם שהמתין עד למחר הוא בשביל שיחזרו בהם (כמבואר בדברי רש"י ואור החיים הקדוש), והרמב"ן פירש שכבר הקטירו קטורת של בין הערביים והמתין לקטורת של הבוקר, וכן פירש באור החיים הק', והוסיף עוד שלא יהיה להם טענה שבחר להם זמן שאינו עת רצון, ולכן המתין לבוקר שהוא עת רצון.

ד. **דתן ואבירם:** מבואר בדברי האור החיים, שאצלם היה רק שנאה ולכן טענו טענות של הבל ושטות, ולא רצו לדבר עמו בשום אופן. והנה יכול להיות כמה סיבות לשנאה; מחמת שררה יתירה, או מחמת נזק שעשה להם, או שפסק להם שלא לטובתם. ואת כל אלו שלל משה כשאמר 'לא חמור אחד מהם נשאתי וגו'. ואם כן, אין זה אלא שנאת הרע אל הטוב. ומשכך, התברר שהם 'כולו רע', ולכן התפלל 'אל תפן אל מנחתם' כי אין בזה שום טוב, וראה בפנים כי קיצרתי.

ה. **המטות:** הטענה הייתה שהיה לו לתת להם עבודה אחרת חוץ מקטורת, כי קטורת ממית ח"ו. וגם טענו שאמנם הוברר שאהרן הוא הכהן ולא אחר, אבל לא הוברר ששבט לוי הם הנבחרים. ולכן הראה להם תחילה שהקטורת אינו ממית אלא אדרבה מציל מהמגפה, ועשה עוד בירור של המטות כדי לברר בחירת שבט לוי (ע"פ הרמב"ן ואור החיים הק').

ביאור הפנימיות

בזוהר הקדוש מבואר שקורח רצה להפוך ימין ושמאל, כי כהן הוא ימין ולוי הוא שמאל, והוא רצה להחליף ביניהם. ובדברי חז"ל מבואר שנקרא 'קרח' על שם שעשה קרח בישראל. ובפסיקתא איתא "אמר קורח, לא די שהוציאו אותי מכלל כהונה ומתנות אלא שגילח ראשי ועשה אותי סכל, מיד נתקנא למשה לערער, והוא לא ידע חוק פרה אדומה תהא כפרה על ישראל". והוא מדרש פליאה.

ועוד איתא בדברי חז"ל (ב"ר יט,ב) "ארבעה פתחו באף, הנחש שאמר 'אף כי אמר אלוקים', שר האופים שאמר 'אף אני בחלומי', עדת קורח שאמרו 'אף לא אל ארץ', והמן שאמר 'אף לא הביאה אסתר' ע"כ. וגם זה צ"ב. ולהלן בעז"ה יתבאר העניין.

ימין ושמאל

כל דבר שיש בעולם, מורכב משני חלקים; 'גבול' ו'תוכן'. העולם כולו הוא 'צמצום' כדי להיות כלי אל התוכן שהוא אור השם יתברך. הגוף הוא 'כלי' של אור הנשמה שהיא התוכן. כמו כן כל בית הוא צמצום וגבול בשביל להכיל את התוכן שיש בו. וכך כל ארון, כל כוס, בקבוק וצלחת.

מי מהם קודם - בוודאי שהכלי צריך להיות קודם השפע, כי בלי הכלי אי אפשר לקבל שפע. אבל מי התכלית והמטרה - בוודאי שהשפע והתוכן הוא המטרה. וזה ימין ושמאל, ולילה ויום, וחיצוניות ופנימיות, ועוד. שבכל אלו בוודאי צריכים את שניהם, וגם החלק שמשמש כ'כלי' מופיע קודם - הלילה קודם היום, החיצוניות קודם הפנימיות, ותלמיד חכם קודם צדיק. אבל התכלית והמטרה הוא החלק של 'התוכן' - היום, הפנימיות, והימין.

כך הוא גם לגבי תלמיד חכם וצדיק. ההתחלה היא מלימוד א-ב, וכל חלקי התורה, וקיום המצוות ושולחן ערוך. שכל זה הוא 'שמאל', כי כל זה הוא גבול וצמצום - מה מותר ומה אסור, מה חייב ומה פטור, מה כשר ומה פסול. והכללים האלו הם שוים בכל ישראל, וכל אחד חייב בהם בלי חילוק בין אחד לחברו, כי אלו הם הכללים וההגדרות והגבולות של היהדות.

אמנם, התכלית היא להיות צדיק, דהיינו להתקרב להשם יתברך ולהיות דבוק בו. שזהו דבר שאינו שייך ל'גבול' ול'כללים', ואינו שוה בין אחד לחברו, אלא זהו דבר פנימי שאין לו גבול, ומשתנה מאחד לחברו ומשעה לחברתה. ואי אפשר לתת בזה כללים והלכות, לעשות כך או כך, אלא רק לספר שלשם צריך להגיע, ואיך, על ידי התורה והמצוות, ההלכות והגבולות, שהם כלי אל האור.

כהן ולוי

והנה קורח היה לוי, שהוא מצד השמאל. והוא מבטא את החלק של הגבולות והכללים. ובאמת, קורח היה לו שלימות בחלק זה, והיה נקרא 'שר התורה' (כמבואר בספרים). כי מצד הכללים לא היה חסר לו כלום, והיה לו כלים שלמים וגמורים.

אמנם יש את הכהן שהוא ימין, והוא מבטא את ההתקרבות להשם יתברך, על ידי עבודת הקרבנות, והדלקת המנורה, ועל ידי זה הוא ממשיך את השפע ואת החסד. ושניהם צריכים זה לזה, כי הכהן צריך את השמירה של הלוי, שהוא הכלי, והלוי צריך לשמש את הכהן - בעבודת הקרבנות ובנשיאת כפים, כדי להכניס את התוכן אל הכלי.

והנה קורח לא רצה להכיר בכך, ולא רצה לקבל שיש גם ימין, אלא סבר שהשמאל הוא כל העניין ואין צריך עוד לשום דבר. וכתוצאה מכך, לא היה יכול לקבל שיש דבר שהוא 'למעלה' ממנו, שהרי מה שייך יותר שלימות מלקיים כל מצוה וכל הלכה בדקדוק. וגם לא היה יכול לקבל שיש תועלת ממי ש'למטה' ממנו, שהרי לפי הכללים הוא 'חסר'.

ואהרן הכהן היה ההיפך ממנו בשתי הדברים: מצד אחד - היה 'למעלה' מקורח, וקורח היה צריך לשמשו. ומצד שני, דווקא אהרן הכהן הוא זה שהיה מאיר פניו לכל אחד, אפילו לחלשים ולרחוקים, והיה מקרב כל אדם בסבר פנים יפות. ושני דברים אלו אינם עולים בקנה אחד עם ה'שמאל', רק עם ה'ימין' שעוסק ב'תוכן' ולא בגבולות, והתוכן הוא מצד אחד גבוה יותר, ומצד שני יש תוכן אצל כל אחד, לפי מה שהוא, אפילו אם הוא חלש ורחוק.

הויכוח והליצנות

וזה היה הטענה של קורח, שכל העדה כולם קדושים - כי מצד הכללים וההלכות, אין חילוק בין אחד לחברו, אלא כולם שווים. ואזי, צריך למדוד מי הוא יותר שלם ומתאים לכללים. ומהבחינה הזאת, הוא זה שמתאים יותר להיות 'הגדול', כי לא היה לו שום פגם [ואילו אהרן היה לו איזה פגם מחמת העגל].

וגם הלך ועשה ליצנות, כשטען 'בית מלא ספרים' ו'טלית שכולה תכלת', כי לפי דרכו שהכל הולך לפי החיצוניות והכללים, אם כן אדרבה כשיש בית מלא ספרים, הוא חשוב הרבה יותר מבית ריק מספרים שיש בו מזוזה, וכן טלית שכולה תכלת.

אמנם לפי האמת אינו כן, כי אין שום צורך בבית מלא ספרים ובטלית שכולה תכלת, כי התכלית אינו החיצוניות אלא הפנימיות, והפנימיות מושגת על ידי מזוזה ועל ידי חוט של תכלת, ואזי גם אם הבית ריק מספרים והטלית לבנה, יש בו את התוכן הזה.

וזה מה שאמר לו משה 'בוקר ויודע ה'', כלומר, כשם שיש גבולות בעולם של ערב ובוקר, ואי אפשר להחליף ביניהם, כך יש גם כללים פנימיים של ימין ושמאל, ואי אפשר לאחד בלי השני. ולכן נתן לו את עבודת הקטורת, שהוא הכח המקשר בין החיצוניות לבין הפנימיות [כמו שהתבאר בפרשת שמיני], ועל ידי זה נתברר טעותו של קורח.

העונש

והעונש שלו היה שנבלע באדמה, שהוא תכלית החיצוניות. כי כל אדם אמנם עומד על האדמה, אבל זקוף כלפי השמים, כי הוא כלי אל הפנימיות, אבל אם הוא מפריד את החיצוניות מהפנימיות, אם כן כולו צריך להיות בתוך האדמה.

וכמו שעושים למת, שאז נפרדת הנשמה מהגוף - הנשמה שהיא הפנימיות עולה למעלה, והגוף שהוא החיצוניות נטמן למטה בתוך האדמה. וקורח לא ידע סוד פרה אדומה, שמגלה את הקשר בין החיצוניות לפנימיות אפילו לאחר שנפרד הגוף מהנשמה ומגלה שעדיין יש איזה קיסטא דחיותא גם במת, ולכן אינו מטמא ויש לו תחיה, אבל קורח שלא האמין בפנימיות נאבד לגמרי בתוך האדמה.

ויחד עם קורח היו דתן ואבירם שהיו רע גמור, ובזה התגלה שמי שמפריד את החיצוניות מהפנימיות, גם אם בחיצוניות הוא שלם בתכלית השלימות, הוא גם כן רע גמור ושוה לגמרי למי שאין לו גם את החיצוניות. ולכן קורח ודתן ואבירם נענשו באותו עונש ובבת אחת.

ולכן נאמר 'ויקח' קורח, שלא רצה לשמש ככלי אל התוכן, אלא רצה לעשות מציאות מהחיצוניות, שזה מתבטא בלשון לקיחה. כי 'הליכה' הוא תנועה של 'מכאן לשם', שמחבר עצמו אל דבר אחר, ואילו 'לקיחה' הוא תנועה של 'משם לכאן', שמפריד עצמו מדבר אחר שאמור להיות מחובר אליו.

וההיפך מזה היה המטה של אהרן, שאף שהיה חיצוניות גמור, פרח פרח והציץ ציץ ויגמור שקדים, שהתגלה התוכן שיש בו, כי זה היה כחו של אהרן - לגלות הפנימיות אפילו מתכלית החיצוניות.

'אף' ו'אלף'

ובזה מתבאר דברי המדרש: ארבעה פתחו באף. אלו הארבעה כולם הפרידו את הכלי מהתוכן. הנחש פיתה את אדם וחוה שלא להיות תלוי בהשם יתברך אלא להיות בעצמם כאלוקים. ולשם כך השתמש בטענות שכליות וקל וחומר, שהם כלי השכל החיצוניים. וכן שר האופים לא הבין מה החילוק בינו ובין שר המשקים, ואמר 'אף אני בחלומי', כטוען 'אין שום חילוק בינינו', ובפנימיות היו שונים לגמרי ששר המשקים היה טוב ושר האופים היה רע, וכן המן סבר שאם אסתר הביאה אותו הוא שהוא עולה למעלה, ולא ידע שזה בעצמו מפלתו, וכך גם אצל קורח.

וכל זה מחמת שלא הכניסו את ה'למד' בתוך ה'אף'. שהלמד ראשו פורח באויר, ומבין שצריך ללמוד את הפנימיות. ובשביל זה גילחו לקורח את שערות ראשו, שהם מותרות המוחין, כדי שיחפש לקבל פנימיות המוחין, והוא לא קיבל את הדברים, ולכן נשאר 'אף' שהוא שליטת הדינים ששורשם משמאל. אמנם לאחר שנבלע הוא אומר 'משה אמת ותורתו אמת'. (קיצרתי מאד בחלק האחרון).

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

שמירת הדיבור – עיקר העבודה!

ויקח קרח (טז, א)

המדרש (תנחומא, קרח ב) מספר: קפץ קרח ואמר למשה, אתה אומר "ונתנו על ציצת" וגו', טלית שפלה תכלת, מה היא שיהא פטורה מן הציצית. אמר לו משה, חיבת בציצית. אמר לו קרח, טלית שפלה תכלת אינה פוטרת עצמה, וארבעה חוטין פוטר אותה. בית מלא ספרים, מהו שתהא פטורה מן המזוזה. אמר לו: חיבת במזוזה. אמר לו, כל התורה כלה מאתים שבעים וחמש פרשיות שיש בה, כלן אין פוטרות את הבית, ושתי פרשיות שבמזוזה פוטרות את הבית. אמר לו: דברים אלו לא נצטוו עליהם, ומלבן אתה בודאם.

אמר על כך החתם סופר שמונח בדברים אלו יסוד גדול. יכול להיות אדם שהוא כספר תורה – בית מלא ספרים, למדן עמקן ופולפולן, ולשון החתם סופר היא 'תוך תוכו כמלאך!' אבל אם אף על פי כן חסרה לו השמירה על הפתח, אינו מקדש את פתחי פיו, אינו זהיר בדיבורו ואין פיו סגור וחתום בשעה שצריך לסגורו, אם מדבר ככל העולה על רוחו, כל דרגתו אינה נחשבת לכולם!

לעומת זה יכול להיות אדם שאינו בית מלא ספרים, אינו למדן ואף אינו עמקן, יהודי פשוט פחות או יותר, שומע פה ושם שיעור בדף היומי או שיחה בקול הלשון, מעלעל בעלוני פרשת השבוע המחולקים בשבת בבית הכנסת, אבל יש לו שמירה על הפתח, שומר על פתחי פיו וזהיר בדיבורו, קדוש יאמר לו!

קרח לא רצה להבין ענין זה, ולא השכיל לדעת ששמירת הדיבור היא העיקר, ולכן פער פיו נגד משה רבנו.

בספר עבודת יששכר אומר שכשם שיש מושג של "זולל וסובא" בבן סורר ומורה המרבה באכילה, כך יש "זולל וסובא" במרבה בדיבורים יתרים...

כשהגיע הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל לגיל תשעים, התחיל להניח תפילין של רבנו תם. משנשאל לפרש הדבר השיב, שכאשר היה אברך צעיר, נשאל על ידי יהודי חסידי זקן כבן תשעים, מפני מה אינו מניח תפילין של רבנו תם. וענה לו על כך, כשאהיה בגילך אניחם.

לכן כדי לשמור על מוצא פיו, כשהגיע לגיל תשעים התחיל להניחם...

הרב מפוניבז' [רבי יוסף שלום כהנמן] זצ"ל נהג מידי ראש השנה לסעוד בחדר לבדו. משנשאל לפרש הדבר השיב, שכאשר היה פעם בחו"ל לשחר על פתחי נדיבים כדי לקבץ מעות עבור הישיבה, התגלגל הדבר שהיה צריך להשאר בראש השנה בגולה. גביר

מסויים הזמינו להתארח אצלו לסעוד על שולחנו. הרב חשש לכשרות המאכלים בבית זה אך לא רצה לפגוע בגביר, לכן אמר לו שהוא נוהג לאכול לבדו בהתבודדות בראש השנה. לכן כדי לשמור על מוצא פיו, המשיך במנהגו זה עד סוף ימיו.

פעם נכנס יהודי לאדמו"ר רבי יואל מסאטמר זצ"ל להוועץ בו אם לעשות ניתוח מסויים. האדמו"ר הורה לו לעשות את הניתוח. רבי מיכאל דב וייסמנדל זצ"ל שנכח במקום, שאלו, האם יש לרבי רוח הקודש? ענה האדמו"ר, לא ולא! שאלו שוב, אם כן איך יכול להורות אם לעשות ניתוח?

השיב האדמו"ר, יהודי ששומר על כל דיבור היוצא מפיו, שומר הקדוש ברוך הוא על דיבוריו שיהיו רק דיבורים נכונים ואמיתיים...

הבה נשמור על מוצא פינו ויתקיים בנו הכתוב "ככל היוצא מפיו יעשה".

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

צוף התורה / הרב נעם לטר, נו"נ בישיבת מיר, ירושלים

הערות במקראי הקודש

וּאִתָּהּ וּבְנִיךָ אֶתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת פְּהִנְתְּכֶם לְכָל דְּבַר הַמְּצַוְּךָ וּלְמִבֵּית לְפָרֶכֶת וְעַבְדְּתֶם עַבְדְּתָא
מִתְּנָה אֶתְּנָה אֶת פְּהִנְתְּכֶם וְהָזֵר הַקָּרֵב יוֹמֵת (יח, ז)

ביאור מחלוקת התנאים אם זר ששימש בידי שמים או בידי אדם

נחלקו תנאים בסנהדרין פד. האם זר ששימש יומת בידי שמים או בידי אדם. לר' ישמעאל מיתתו בידי שמים, נאמר כאן יומת, ונאמר בפרשת מאתים וחמשים מקטירי הקטורת יז, כח "כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות" מה שם מיתתם בידי שמים, אף כאן בידי שמים.

ור"ע סבר שאין ללמוד משום שכאן נאמר יומת ובמקטירי הקטורת נאמר ימות. ובמקום זה דורש ר' עקיבא גזרה שוה מנביא המסית לעבוד עבודה זרה (דברים יג, ז) "והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת". מה שם בסקילה אף כאן בסקילה. ור' ישמעאל סבר שאין ללמוד מנביא שקר שאין ללמוד הדיוט מנביא, וכאן מדובר על הדיוט. וצ"ב איזה טעם הוא שלא ללמוד מנביא.

ועוד קשה בדעת ר' עקיבא, מדוע מיאן ללמוד ממקטירי הקטורת, הרי בשניהם מדובר בזר ששימש. וכי משום חילוק הלשון של ימות או יומת, ישתנה כל הענין. הרי פעמים רבות דורשים גזרה שווה שאיננה המילה המדוייקת.

עוד יש להעיר, במה שמצינו בלויים שנאמר בהם והזר הקרב יומת, ולא מצינו שנחלקו מה יהיה הדין בזר שעבד את עבודת הלויים. [ולדורות אין נפק'מ שלדעת הרמב"ם רק במשכן נאמר דין זה]

ונראה לומר שימות מתפרש בפשטות ימות מיתת עצמו, ויומת הוא על ידי פעולה, כפי שנבאר בהמשך הדברים. אמנם אין זה מוכרח עד כדי שלא ניתן לומר אחרת.

ונראה לבאר את סברת מחלוקתם, שדבר שיש בו מיתה בידי שמים, פירושו חטא בינו לבין המקום, ודבר שמיתתו בידי אדם גדרו הוא, פגיעה בכלל שהכלל תובע את מותו.

ולדעת ר' עקיבא זר ששימש נחשב כחטא כלפי הכלל, שמחלל את עבודת המקדש, שהרי כלל ישראל מינו אנשים שיהיו שלוחם, והחצוף הזה שנטל את העבודה לעצמו פוגע בחשיבות העבודה, ובוזה דומה הוא לנביא שקר שפוגע בכלל בהסתתו לעבוד עבודה זרה.

ואילו מקטירי הקטורת חטאו כלפי ה', אך מצד הכלל לא היה זה חטא, כיון שכך נתבקשו לעשות, להקטיר קטורת ולראות במי יבחר ה'. וסברת ר' ישמעאל היא, שזר שמשמש אינו פוגע בכלל אלא כלפי שמיא, ולכך מיתתו בידי שמים.

ור' ישמעאל משיב לו, שאין ללמוד הדיוט מנביא, משום שנביא פוגע בכלל הרבה יותר מהדיוט שעובד עבודה. נמצא שנחלקו תנאים האם זר ששימש מהווה פגיעה אישית בקדשי ה', או פגיעה כללית.

*

**זֶה יְהִיָּה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקְּדָשִׁים מִן הָאֵשׁ כָּל קִרְבָּנֶם לְכֹל מִנְחָתָם וּלְכֹל חֲטָאתָם וּלְכֹל אֲשָׁמָם
אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי קֹדֶשׁ קְדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבַנִּיךָ (יח, ט)
ולכל אשם אשר ישיבו לי**

דרשו חז"ל אשר ישיבו לי זה גזל הגר. ולכאורה בשלמא ישיבו לי זה גזל הגר, אך כל האשמות מדוע מכונים "אשר ישיבו לי". ומבואר שהאשם אף הוא מכונה "אשר ישיבו לי". ונראה לומר שמהות ההבדל בין חטאת ואשם היא שהחטאת בא לחטות ולכפר, והאשם בא כביכול לשלם את מה שהוא אשם בו. הינו שלא נהג כשורה, ואילו חטאות הוא על עצם הלכלוך שנתלכלך בחטא, ואף שנהג כשורה, מכל מקום אונס אינו נחשב. וכן מצינו בכמה מקומות שהקין של הגנבה והגזלה מכונים אשם. ואם כן למדנו מזה שהאשמות נחשבים כביכול כביטוי לכך שהאדם אשם ועקב כך מחוייב להוציא את אשמו ממנו. וכך נאמר לגבי אשם תלוי בסוף פרשת ויקרא "אשם הוא אשם אשם לה' " והתורה מדגישה שאף שמדובר במי שאכל ספק חלב, שאין זה כמו אדם שטעה שאכל חלב, אלא לא התייחס לחלב שהיה באותו מקום, וכעת נסתפק לו שמא אכל את החלב, וכעת נתברר שהנהגתו איננה ישרה.

והנה יש לדייק בהבדל שבין אשם לחטאת. שהאשם נאמר בו תמיד יביא את אשמו, ואת אשמו יביא לה'. ואילו לגבי חטאת נאמר יביא לחטאת ולא נאמר יביא את חטאתו. וההבדל הוא שלגבי אשם צריך להביא את אשמו, אך לגבי חטאת מביא קרבן בכדי להתכפר.

קדש קדשים לך הוא ולבניך

צריך ביאור לשם מה אמר שוב קדש קדשים לך הוא ולבניך, הרי כבר נאמר בתחילת הפסוק קדש קדשים לך. ונראה לומר שהנה נשים אינן אוכלות בקדשי קדשים, אך בני הכהנים העובדים יכולים לאכול. והיה מקום לומר שרק העובדים יכולים לאכול, משום שעבדו בו, ואכילתם נאמר עליה, ואכלו אותם אשר כופר בהם. ולכך הוצרך לומר שהוא ולבניך.

לכאורה צריך עיון, לשם מה נאמרה פרשה זו, הרי בפרשת חטאת ובפרשת אשם נאמר להדיא שהכהנים אוכלים את החטאת והאשם. שנאמר הכהן המחטא אותה יאכלנה. וכן באשם נאמר כל זכר בכהנים יאכלנו. אם כן מדוע הוצרך הכתוב להזכיר כאן את אכילתו. ונראה לומר ששם הוא מדין ההקרבה, שמי שמקריבו אוכלו, וכאן הוא אומר שלא משום ההקרבה מקבלו הכהן אלא אדרבה, הכהן אמור לקבל את מה שנותר מן

האש משום קדושתו ולא משום הקרבתו. שאין זה כמו שכר פעולה שמקבל על שירות ההקרבה.

*

וּבִשְׂרָם יִהְיֶה לָךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׂוֹק הַיְמִין לָךְ יִהְיֶה (יח, יח)

יש לעיין מדוע נכפל יהיה לך כחזה התנופה לך יהיה כשוק הימין. וכל הפסוק הזה בעצם מיותר בפשוטו, שהרי נאמר לעיל שהכהנים מקבלים אותו. עוד יש לעיין שבכמה מקומות נאמר השוק בתורה, והוא נאמר בלשון "שוק התרומה" וכאן נאמר בלשון שוק הימין.

ביאור החילוק בין יהיה לך ל- לך יהיה נראה לבאר כך. "יהיה" פירושו שיש בו הווייה והגבלות, וכמות שהוא ניתן לך. ולך יהיה הוא שניתן לך באופן מורחב אלא שיש בו הגבלות של "יהיה".

ונראה לומר שהנה הכהנים מקבלים את בשר הקדשים משתי סיבות. משום שעבדו בו, ומשום עצם כהונתם כמתנות כהונה. ומחמת זה יש קולא וחומרא. שכיון שהוא מתנה מאת בעלי הקרבן יכולים לאכלו לשני ימים ולילה, וכן לנשים ועבדים. ומאידך יש בו חומרא, שכיון שאוכלים אותו משום עבודתם, אינם אוכלים קודם שסיימו את עבודתם הינו הקטרת האמורים. וכן נאמר לגבי חזה התנופה, והקטיר הכהן את החלב המזבחה ורק אחר כך "והיה החזה לאהרן ולבניו".

והבכור יש בו חומרא וקולא על השלמים. מצד אחד יש בו קולא שהכהן איננו מקבל את הבכור עקב עבודתו לבעלים, ואם כן היה מקום לומר שיקבל את הבשר גם לפני הקטרת האמורים. שכל מה שצריך להמתין מאכילת בשר עד לאחר אמורים, הוא משום שעוד לא גמר את עבודתו. ומאידך הבכור יותר חמור, שקדושתו מצד עצמו, ואין קדושתו מגיעה מכח הבעלים שבא לזבוח. ויש מקום לומר שיוכל להיאכל כקדשי קדשים לזכרים וליום ולילה.

ומעתה הפסוק מלמד להשוות את הבכור לשלמים לשני הדינים. א] ובשרם יהיה לך כחזה התנופה הינו שהכהן מקבל את הבשר רק לאחר הקטרת האמורים. ולכך נאמר בלשון יהיה לך הינו שיש בו הווייה מצד עצמו אלא שהוא ניתן לך. ב] ומאידך אין לומר שקדושתו מצד עצמו, אלא הוא כמו שוק הימין, שנאכל לשני ימים ולילה וכן לנשי כהנים. ולכך לא אמר הפסוק שהוא שוק התרומה, שהבכור אינו תרומה מאת הבעלים, אלא מאת ה'. ולכך נאמר כשוק הימין. ומובן הלשון לך יהיה, שהוא לך אלא יש בו הגבלות.

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמאן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל' ו'הליכות עולם', מנצ'סטר

לפרשת שלח של גלויות

סגולת כנף הציצית לבטל כעס

כתב השל"ה הקדוש "מצאתי בקונטרסים האר"י ז"ל, להסיר הכעס טוב הוא לכוון בשעת הכעס לשם אהיה דההי"ן, 'אלף' 'הה' 'יוד' 'הה', שעולה כמנין כעס עם המילה. ואני אומר גם כן טוב שיעשה פעולה המבטלו מהכעס, דהיינו שיאחו בכנף בגדו עם הציצית שתלויים בכנף, כי כנף כמנין 'כעס', והכועס נכנס אל זר בלבו, וציצית גורם להשראת שכינה, כדכתיב והיה לכם לציצית וראיתם אותו".

וכן הובא דבר זה באליה רבה וז"ל "הסתכלות בכנף של ציצית טוב להסיר כעס, כנף גימטריא כעס", וכן כתב בעל המלא הרועים בספרו קהילת יעקב (ערך כעס אות ב) "מועיל לבטל כעס לראות הכנף עם הציצית שבו כי כנף בגימטריא כעס".

ודבר זה צריך ביאור, הלא מצות התורה היא לראות הציצית ולא הכנף, ומדבריהם נראה שיש ענין שצריך דוקא "שיאחו בכנף בגדו" "ולהסתכל ולראות הכנף", וצ"ב.

והנה בגמרא שבת (לב:) איתא "אמר ריש לקיש כל הזהיר בציצית זוכה ומשמשין לו שני אלפים ושמונה מאות עבדים שנאמר (זכריה ח, כג) 'כה אמר ה' צבאות בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי לאמר נלכה עמכם". וברש"י כתב "בכנף איש יהודי בשכר הכנף יחזיקו עשרה אנשים מכל לשון".

וגם כאן צ"ב שהפסוק לא הזכיר הציצית גופא אלא הכנף ורש"י מבאר שיש "שכר כנף". והטור (סוף ס' כד) הביא דברי הספרי אודות המבטל מצות ציצית, "וכל המבטל מצות ציצית עליו נאמר (איוב לח, יג) 'לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה". וביאר רש"י (איוב שם) "לאחוז בכנפי הארץ כאדם שאוחז בכנפי הטלית ומנערה כן אני עתיד לאחוז בכנפותיה ולנער את הרשעים". הרי שעוד הפעם הפסוק והגמרא הדגישו ענין הכנף.

ויש לציין למנהג האר"י ז"ל המובא בספר אור צדיקים וז"ל "האר"י ז"ל כשמגיע לתיבת 'והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ' היה משים כאן הציצית בידו השמאלית נגד החזה עד 'לעד קיימת', ואף כי הטעם נפלא ואין שוה לכל נפש להבין, עם כל זה יעשה כל אדם כן", וכן הובא בבאר היטב (ס' נט סק"ג). ואולי הכוונה כנ"ל שעל ידי זהירות במצות ציצית לא יהא בכלל אותם שמנערים אותם בכנפות הארץ, אלא להיפך שיבוא עליו ברכה ושלום מארבע כנפות הארץ".

ואכן קרח ועדתו שזלזלו במצות ציצית סופם היה שניערם מהארץ וכדאמרו במדרש (ילק"ש איוב שם) "לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה, וכן עשה לעדת קרח בעוה"ז, ובני קרח לא מתו מקום נתבצר להם". ומובא שינוי לשון בילק"ש (במדבר רמז תשנ"ב) "אמר רבי יוחנן מדוגמא שעתיד הקב"ה לעשות לצדיקים לעתיד לבוא **שהוא עתיד לאחוז בכנפות הארץ** והצדיקים תלויים ברומו של עולם כך עשה הקב"ה לבני קרח מאותה דוגמא בעולם הזה". והדבר מבואר, שכיון שקרח ועדתו זלזלו במצות ציצית ושחקו ממנה, וטענו שטלית שכולה תכלת פטורה מציצית, לכן נענשו בעונש זה מדה כנגד מדה.

ובספר ברית שלום מהגאון ר' פנחס אב"ד וואלדווי (נלב"ע שנת תכ"ג) כתב דבר נפלא, שלפי גמרא שבת (לב:) ה"ל אתי שפיר למה נתקלה חם להיות עבד לשם, דמשום דשם זכה לטלית של ציצית, אם כן השכר לו הוא שימוש עבדים, ועל ידי כן על כרחך נענש חם להיות כנען עבד למו, ושפיר השכר והעונש מענין אחד, דבר והפוכו.

אבל בקדושת לוי (ליקוטים לאבות פר' ב משנה ה) הביין שאין הגמרא כפשוטו וז"ל "ענין מאמר רז"ל שיהיה לכל אחד מישראל שני אלפים ושמונה מאות עבדים מאומות העולם, והוא על ידי קיום מצות ציצית כתקנה **יעלו עם הצדיק המקיימה שני אלפים ושמונה מאות ניצוצות הקדושה מעמקי הקליפות**". ומדבריו אנו רואים שיש כח בכנף להעלות האדם ולהצילו מעמקי הקליפות, והיינו מכעס ושאר מדות רעות וכדומה.

אמנם עדיין צ"ב מה הכוונה שדוקא הכנף מסוגל לבטל הכעס, ושצריכים לאחוז ולהסתכל בכנף. ונראה לומר בהקדם דברי רש"י (בראשית ט' כ"ג) עה"פ "ויקח שם ויפת את השמלה" וז"ל רש"י "אין כתיב כאן ויקחו אלא ויקח, לימד על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת לכך זכו בניו **לטלית של ציצית**".

והקשה הריב"א בפירושו עה"ת "וקשה לרבינו תם מאורלינש דאמרינן במסכת סוטה (יז.) 'בזכות שאמר אברהם אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לציצית'. ותירץ הר"ר אליקים דמה שפירש"י לטלית ציצית אינו רוצה לומר למצות ציצית אלא ר"ל **לבגד נאה** מציצית כלומר מפתיל נאה. ותדע מדקאמר רש"י לטלית ציצית ולא אמר לציצית כדקאמר התם וראיה מב"ר דקאמר התם 'אמר הקב"ה לשם אתה כסית ערות אביך, חייך אני פורע לך שנאמר בדין גובריא אלין כפיתו בסרבליהון וגו' עכ"ל. ולא הזכיר ציצית כלל. עכ"ל הריב"א.

ובדבריו מתורץ שאלת הדבר אברהם (חלק ב - סימן כה) שהקשה על דברי רש"י בבבא קמא (ט:) שמצות זה אלי ואנוהו אינו מוגבל רק להציצית אלא גם להבגד של ציצית וז"ל רש"י "תניא זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות עשה לך ספר תורה נאה לולב נאה **טלית נאה ציצית נאה**", וכן הוא ברי"ף וברא"ש בסוכה (לג.) שכתבו התנאה לפניו בטלית נאה, וכן כתב רבינו יונה (ריש פר"ב דאבות) וכן ברבינו בחיי (שמות טו, ב), וכך פסק המגן אברהם (או"ח ריש ס' כד) להלכה "יזהר לעשות טלית נאה משום זה אלי ואנוהו" והובא דבריו בשו"ע הרב ובמשנה ברורה.

והקשה הדבר אברהם "ותמיה לי ברש"י (ב"ק ט:): שכתב וז"ל התנאה לפניו במצות טלית נאה ציצית נאה עכ"ל, דמאי שייך הידור בטלית, אטו הטלית היא המצוה והרי רק הציצית הם המצוה, ובאמת בברייתא דשבת לא תנינן טלית נאה אלא ציצית נאה". (וכן הקשה בשו"ת ארץ צבי ח"א ס' א עיי"ש). אמנם מדברי רש"י הנ"ל בפרשת נח ודברי הריב"א שם, מבואר שיש למצות ציצית שתי חלקים, שיש מצוה בטלית נאה ויש מצות חוטי הציצית. ובמעשי שם שלקח השמלה.

והנה בפר' כי תצא כתיב "גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה", שמצות ציצית היא דוקא על בגד "אשר תכסה בה" והיינו טלית שמכסה אותו לפניו ומלאחריו מכל ד' צדדיו. ולשון זה "אשר תכסה בה" דומה למה דכתיב בפרשת נח "ויקח שם ויפת את השמלה וכו' ויכסו את ערות אביהם". וכך הוא דברי רבינו המזרחי (נח שם) "לכך זכו בניו לטלית של ציצית מדה כנגד מדה, הוא כסה את ערות אביו וה' כסהו בטלית של ציצית".

ובזה מבואר פסקו של הרמ"א שרק בגד של ארבע כנפות שמכסה גוף האדם מחוייב בציצית, והיינו כשתי כנפות לפניו ושתי כנפות מלאחריו וכדנפסק בדרכי משה (ס' י ס' ו) "מצות ציצית הוא שתי ציצית לפניו ושתיים לאחוריו כמו שנתבאר לעיל סימן ח' בשם המדרש שהביא הרוקח, לכן סבירא להו לאינשי דלא חייבה תורה אלא בכהאי גוונא שתי כנפות מלפניו ושתיים לאחוריו שאז שתי ציצית לפניו ושתיים לאחוריו ומעוטף בציצית, אבל במלבושין שלנו שכל הארבעה כנפות לפניו ואי אפשר ללבשן בענין אחר אין בזה חיוב ציצית".

ויש להעמיק בזה עוד דבפרשת נח כתיב "ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם וילכו אחרנית ויכסו את ערות איהם ופניהם אחרנית", והנה לא נתבארו הרבה במפרשים למה הם שמו השמלה על שכם שניהם, ולא לקחו השמלה בידם עד שכיסו את ערות אביהם, וברבינו בחיי כתב "ושם ויפת אשר כסו ערות אביהם וישימו את השמלה על שכם שניהם דרך כבוד", וכן כתב בהעמק דבר "כל אחד השתדל שתהיה השמלה על שכם ועל שכם אחיו משום שבאופן אחר לא היה נעשה הענין יפה".

ובפרי עץ חיים (שער ק"ש פר' ג) כתב מוהרח"ו זצ"ל בשם האר"י ז"ל "בהגיעך אל מהר והבא עלינו ברכה ושלוש וכו' מארבע כנפות הארץ, תשים ב' צדדי הטלית על כתפך בסוד ויקחו להם שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם והוא סוד מה שהודעתין בענין כוונת הציצית, כי תחלה אינו לוקחת המלכות רק ב' ציצית לכן ג"כ אנו לוקחין בברוך שאמר ב' ציצית ביד הימין, אמנם עתה אנו צריכין להאיר אליה כל הד' ציצית".

ואולי שביאור הדברים מבואר מדברי הבאר מים חיים (פר' נח שם) וז"ל "ידוע אשר מצות הטלית של מצוה הוא האור המקיף מאחוריו, ושם בגודל צדקתו ראה מעשה ונוצר הלכה, וראה מצוה זו שתלויה בה עוד מצוה אחרת ואיזו היא זו ציצית שעדיין לא זכה אליה, ועל כן שם את השמלה על שכם מאחוריו כנודע שמצות ציצית דוקא להשליך

שתי כנפות לאחוריו וכאשר אמרו חז"ל (עיין ילקוט רמז רל"ד בסופו) שאמר הקב"ה לים הזהר בבניי שעתידים להשליך כנף של ציצית לאחוריהם.

והנה ידוע אשר הציצית נקראו תשמישי מצוה כי עיקרם הוא לצורך המלכות הנקראת מצוה, ועל כן אמרה התורה ויקח שם וגו', ולכאורה לא היה צריך להזכיר שמותם כיון שאמר למעלה ויגד לשני אחיו בחוץ היה צריך לומר ויקחו אחיו את השמלה,

ואולם דבר זה רמזה התורה כי בזה הקיחה שלקח שם לקח עצמו לצד אחר לתקן הש' מ' שהיא המלכות על ידי מצות הטלית, ואולם דבר זה רמזה התורה אשר ויקח ש"ם כי יפת לא נתכוון כי אם לפשוט לקחת את השמלה המגושמה בכדי לכסות בשר ערות אביו שלא יתבזה. אבל שם קיחה אחרת היה לו, שלקח בדעתו לתקן המצוה בשרשה, ועל כן אמר הכתוב וישימו על שכם שניהם, ולכאורה היה להכתוב לומר וישימו על שכמם אכן לצד שהיה מחולק מאוד השימה על שכמם זה מזה, שם כיוון להשימו על שכמו בכדי להיות הטלית מאחוריו להיות שם אור מקיף, ויפת עשה בפשטות שלא יראה בבושת אביו. וישימו על שכם שניהם, כלומר השימה על שכם היה בו בחינת שניהם כי שם לפי בחינתו הגדולה ודרכו והילוכו בקדושה כיוון לתקן על ידי זה בשמי מרום, ויפת למטה למטה ועל כן כל אחד נטל את שלו ממש, כי כשם שנתכוון שם לטלית של מצוה ולזרוק אותו דוקא לאחוריו לתקן את שורשו במקום עליון בשיעור קומה זכו בניו גם כן לטלית של מצוה לזכותם בזה להשליך כנף של ציצית לאחוריהם."

ומה שכתב הבאר מים חיים ששם רצה לתקן "המלכות על ידי מצות הטלית", ראה כדבריו בפירוש הגר"א ז"ל (מגילת אסתר ח, טו) עה"פ "ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור" וכו' וז"ל הגר"א "ומרדכי יצא בלבוש מלכות וכו' לבוש מלכות פי' טלית של מצוה כמ"ש בזוהר עטיפא דמלכותא, תכלת הוא תכלת שבציצית, וחור הוא הלבן שבציצית כתרגומו ועטרת זהב גדולה הוא תפילין" וכו'. הרי שהטלית נגדרת כ"לבוש של מלכות".

הרי ששם עשה שתי פעולות טובות במעשה הנ"ל, אחד כפשטות דברי הקרא שכיסה את ערות אביו, ופעולה שניה, "וירא חם וכו' ערות אביו ויגד לשני אחיו בחוץ, ויקח שם ויפת את השמלה" כאשר שמע שם ממעשה נבלה שעשה אחיו, הבין שהוא צריך לשמור את עצמו ואת יפת אחיו מרשעת אחיו, "וישימו על שכם שניהם" שכיסו ונתעטפו בטלית של מצוה, וכלשון רש"י על מדרש רבה ששם זכה לטלית "להתעטף בטלית".

הרי שדיני ארבע כנפות הוא מדה כנגד מדה, כמו ששם התעטף בהשמלה כנ"ל, כן הבגד של ציצית צריך לכסות האדם מכל ד' צדדיו, וכשגוף האדם מעוטף בטלית אז הוא נשמר כראוי בלבוש של מלכות. והיוצא מזה שהבגד היא הלבוש של המצוה והציצית הם עצם המצוה, וא"א לקיים מצות ציצית ולזכור כל מצות ה' רק כשיש לו לבוש הנכון והוא מתעטף בו, וצריכים שכל הכנפים יהיו במקומם הראוי, שניהם לפניו ושניהם מלאחוריו, ואז יכול להטיל עליהם ציצית, וכן הוא באדם כשהמדות הם כתיקונם והוא שולט על עצמו אז יכול להתעלות בתורה ובמצות.

ובזה מבואר למה הכנף הבגד דייקא היא סגולה לבטל הכעס, דהמדות הם לבוש להאדם, והבגד הוא הלבוש של המצוה, ולכן דייקא הכנף של הבגד מבטל מדות רעות שכך היא מידת מלכות לבטל שאר דברים העומדים לנגדו, וחוטי הציצית שהם עצם המצוה הם להזכיר להאדם המצות ולשמרו מגופי העבירות.

ולכן כתב השל"ה הק' "שיאחז בכנף בגדו עם הציצית שתלויים בכנף", שהציצית בלי הלבוש הנכון אינם יכולים לפעול על האדם, ורק כשיש לו המדות הנכונות ויש לו התקשרות עם מדות טובות אז הציצית יכולים לפעול פעולתם.

ועל דרך זה יש לפרש דברי חז"ל עה"פ (במדבר טו, לח) "ונתנו על ציצית הכנף" ודרשו חז"ל (שבת כז:): "כתוב הכנף מין כנף" שחוטי הציצית צריכים להיות ממין כנף הבגד, ובחידושי הגר"א (שבת לב:): כתב דבר נפלא מאוד להסביר דברי האר"י ז"ל (פע"ח סוף הל' ציצית) שבפסוקי פרשת ציצית מרומזים דברי הגמרא שהזהיר במצות ציצית יזכה לעתיד לבוא לאלפיים ושמונה מאות עבדים שימשו אותו, והיינו שג' פעמים ציצית בפרשה גימטריא אלף ת"ת, שעבדים אלו ישמשו לכל אחד מישראל.

ושאלו הספרים שדברי האר"י ז"ל קשים להבין, דהלא בגמרא מבואר שכל אחד יזכה לאלפיים ושמונה מאות ולא רק לאלף ושמונה מאות עבדים.

ובחידושי הגר"א כתב דבכתבים שם חסר, וצ"ל עוד הכנף דרשינן מין כנף, ותכלת דרשינן מיניה חוט ותכלת, שני תיבות אלו "כנף" "תכלת" עולים אלף, ובסך הכל הוא מנין ב' אלפים ת"ת, ומכוון כחשבון הגמרא. הרי שהשכר הגדול היא דוקא כאשר הציצית היא מן הכנף, כנ"ל ואז כאשר יש לו הכנף שהיא לבוש של מלכות עם הציצית יזכה להתגבר על כל דבר רע ויזכה לכל טוב סלה אמן כן יהי רצון.

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל על הש"ס, אלעד

איך נפלו גיבורים וגדולי הדורות

וַיִּקַּח קֶרַח בֶּן יִצְחָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי (טז, א)

הרש"י פתח בתחילת הפרשה שפרשה זו יפה נדרשת במדרש תנחומא, אולם עד כמה שנדרשת יפה התמיהה בפרשה זו עצומה שהרי קרח היה מנושאי הארון, בעל רוח הקודש והיה מצדיקי וגדולי תורה מהשורה הראשונה שבאותו הדור, ולקח עימו עוד מאתיים ראשי סנהדראות והגיע לכפירה במשה ובהקב"ה.

וכן עוד ראייה שהיו קדושים וצדיקים, שהרי אשתו של און בן פלת הצילה את בעלה שאמרה לו הרי אצל משה לא ימנו אותך לראש ואצל קרח לא ימנו אותך לראש, וא"כ מה לך להכניס את ראשך לסלע המחלוקת וכו', ומובא בחז"ל שישבה בפתח ביתה וסירקה שערותיה, וכאשר הגיע קרח וכל עדתו לשכנע את און בן פלט מיד ברחו כדי לא לראות את שערות ראשה וכו', וא"כ היו בעלי שיעור קומה ענק, וכיצד נופלים כאלה ענקים בניסיון של הכבוד, עד כדי כך שמאבדים את כל חייהם הגשמיים והרוחניים לנצח, וכן חיי משפחותם לדראון עולם.

וכן תיקשי בפרשת המרגלים בתחילת פרשת שלח, שנא' בפסוק "כלם אנשים ראשי בני ישראל המה", ופרש"י שכל אנשים שבמקרא לשון חשיבות הוא, ואותה שעה כשרים היו, וע"ע ברמב"ן (שם) שהפסוק דירג אותם לפי מדרגתם הגדולה במעלה הרוחנית, וקשה כיצד אנשים המרוממים מעם, בדרגה כזו עצומה וגדולה נופלים ברדיפת כבוד.

וביאר הגאון רבינו ירוחם, ע"פ הפסוק "אחור וקדם צרתני ותשם עליך כפיך", שכל אדם יש לו את ה"קדם" שהוא השאיפה הרוחנית לתורה, עוד מצוות, עוד יראה, והוא מוגדר כ"קדם" וכמו לובי של מלון, שהכל מואר ומאובזר בריהוט הכי יקר, נברשות, שטיחים וכו'.

ומאידך יש באדם את החלק של ה"אחור" וכמו מאחרי הבית, ששם יש את כל הפסולת והדברים שאינם צריכים וכן חרקים עכברים וכו', והוא כנגד המידות הרעות שיש באדם. ויסוד עצום הוא בענין המידות שפעמים מסתתרים בעומק ובתוככי האדם אותם המידות הרעות, ובימים של רגיעה ושלווה הם כמעט ולא באים לידי ביטוי כלל וכלל, ולא מפריעים לאדם כלל וכלל, ולכן האדם יכול להגיע לפסגות ולדרגות רמות ונישאות, וכאותם נשיאי ישראל בפרשת המרגלים, וכן קרח, שהגיעו לדרגת רוח הקודש, וכבנין גורד שחקים כן עלו ונתעלו ברוחניות.

אמנם פעמים שאדם מקבל זעזוע או חבטה קשה, ומתעוררים להם כל אותם הכוחות השליליים שהיו כגלים שקטים ורדומים אצלו, ויוצאים הם לאוויר העולם ומורידים את האדם לבאר שחת.

וכך גילו לנו חז"ל אצל קרח "שעינו הטעתו", שכל עיקר המחלוקת על משה ועל הקב"ה הוא שורש "מידת הכבוד" שנמשך מפני שראה את אליצפן בן עוזיאל נשיא, והיה קרח רוצה להיות הוא נשיא במקומו שהרי קודם לו במשפחה, וכמשנ"ל שכאשר לא מרססים את המידות הרעות שהם בגדר "מאחור" א"כ כל ה"קדם" שהוא החלק הרוחני יורד לתהום ובאר שחת.

וכך היה אצל המרגלים שהוציאו דיבה על הארץ וגרמו מיתה להם ולכל דורם, וחז"ל דרשו שהסיבה לכך היא ה"כבוד" שהיו נשיאי העדה והנה כל עם ישראל מחכה למוצא פיהם, ועל פיהם ישק כל דבר, וחששו שמא ירדו מנשיאותם ומדרגתם הרמה שמא ימנו נשיאים אחרים במקומם, וזעזוע זה גרם למידת הכבוד המסתתרת בעמקים להתחיל לפעול, והיינו לא רק "הכבוד" שלא יהיו נשיאים, אלא הכאב היה כפול שגם חשש שמא ימנו נשיאים אחרים במקומם [ומדוקדק בדברי חז"ל וע"ע במסילת ישרים סוף פרק י"א].

ועוד יסוד גדול בענייני המידות רואים בדברי חז"ל בפרשה, שהרי הכח שהאדם נבדל מהבהמה הוא ע"י "השכל האנושי" שכוחו עצום עד כדי החרבת העולם וקיומו, ומאידך עוצם השכל היא "הסיכון העוצמתי", והיינו שהכל תלוי בניקיון של המידות, שאדם לא נקי במידותיו וכגון שהוא קמצן א"כ יתן מאה הסברים מה הסיבה שאין לתת צדקה לפלוני אלא "שאסור" לתת לו, וכן אדם גאוותן וכו' יסבור באלף טעמים שהאחרים הם פחות ממנו, וכך כסדר עד שנשמתו יורדת לתהום.

וכל ההסברים של השכל הרי הם מכח המידות "שאינם מתוקנות" הכבוד התאוה הגאוה, וכמו שמצינו בקרח שהתחיל לשאול את משה, על חדר מלא ספרים אם צריך מזוזה, וכן טלית שכולה תכלת וכו'. וכשמעמיקים בתוכן השאלות הרי השאלות לא מתחילות, אולם כיון שהיה לו את המטרה של "הכבוד", א"כ יש את כל ההסברים "לטהר את השרץ", אולם הנקודה העמוקה שהשכל מתעקם ומתפרש הוא מכח מידת הכבוד.

וכמו שהביא המסילת ישרים [בסוף פרק י"א] וז"ל, "יתרה עליה חמדת הכבוד, כי כבר היה אפשר שיכבוש האדם את יצרו על הממון ועל שאר ההנאות, אך הכבוד הוא הדוחק, כי אי אפשר לו לסבול ולראות את עצמו פחות מחבריו, ועל זה נכשלו רבים ונאבדו", ועיי"ש שהביא דוגמא לכך מי גרם לקרח שיאבד הוא בכל עדתו, מפני הכבוד "ובקשתם גם כהונה" וחכמינו ז"ל הגידו לנו כי כל זה נמשך במקומו, וכן ביאר (שם) על המרגלים שהוציאו דיבה על הארץ וכו'.

ועוד הביא המסילת ישרים (שם) משמואל [א, י"ח ז'-ט'] ותענינה הנשים המשחקות ותאמרנה הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו וכו', ויהי שאול עוין את דוד מהיום ההוא והלאה וכו', ואע"פ ששאל היה צדיק גדול שחז"ל העידו עליו שכל ימיו היה כתינוק

שלא חטא וכו', אולם הנקודה והשורש לסיבה שהיה עוין את דוד כל חייו, התחיל כאשר שמע את הנשים משבחות את דוד יותר ממנו.

וכן במידת הכעס וכו', שאדם מפעיל את כל כוחות השכל להסביר לעצמו מדוע מותר, ולא רק מותר אלא "מצווה" וכן "חובה" לכעוס וכו', סוף דבר הכל נשמע שכל כוחות שכל נמשכים מטוהר המידות או ח"ו טומאת המידות, שמעקמים את כל כוחות השכל כדי למלא את המידות הרעות.

ושורש התקנה לזה הוא בשעה שאותם כוחות ופינות שחורות ואפילות קמים מרבעם, א"כ כבר מאוחר להתחיל לטפל בהם, כי מסביב הכל כבר הומה וסוער, "ואשרי אדם מפחד תמיד" להיות בודק ובורר מעשיו ומידותיו בימי הרגיעה, שהכל על תיקונו לפני פרוץ הסערה על מנת להיות מוכן, ובפרט על מידת הכבוד וכמו שביאר המס"י (שם) שא"א לצרף ולנקות ולטהר את המידה הזאת רק ע"י ויגיעה לשרש מקרבו, ע"י מוסר, התבוננות כדי שיהיה חסון ואיתן כצור החלמיש, כאשר יגיעו אותם רוחות סוערות שיעוררו את המידות הרעות.

והאופן להטהר מהמידות הרעות המושרשות באדם, הוא לא רק לנסות להתבונן ב"סור מרע" אלא גם ב"עשה טוב", וכגון אדם שיצרו מתגבר עליו בשמירת העיניים, ילך בדרכים שאין בהם ניסיון, וכן אדם שיצרו מתגבר עליו בלשה"ר ימנע מלשבת ליד בנ"א המדברים לשה"ר, וכך כסדר. שכאשר פועל פעולות שהם בגדר של "עשה טוב", הרי הוא משריש אצלו את ההנהגות והמידות הטובות.

ובזה יש לפרש את דקדוק דברי רש"י בתחילת פרשת שלח וז"ל, למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דיבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר, עכ"ל. ומונח בדברי רוח קדשו של רש"י הקדוש את כל הנאמר לעיל, ששורש כל החטאים גם כאשר מדובר על המרגלים שהיו אנשים "חשובים" ורמים במעלה ובגדולה ובצדקות, אולם הם מוגדרים "רשעים" והסיבה וכמשנ"ל שלא "לקחו" מוסר.

ומדוקדק נפלא בלשון קדשו של רש"י שכתב שלא "קנו" מוסר והיינו שלא עשו קנין כמקח וממכר במוסר, לראות ולהתבונן בימים השקטים וכן בימים הרגועים, לרסס את מידת הכבוד וכו', וכאשר מגיע החרטה והזעזוע שהוא רגע הניסיון שלא ימנו אחרים "במקומם" הכל מתעורר אצלם ומוציאם מדעתם, ומגיעים לשאול תחתית ומעקמים את השכל לאותם המידות הרעות.

ומאידך אצל משה חזינן כמה היה בודק את עצמו, וכמו שנא' בפסוק "לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעותי את אחד מהם" [במדבר ט"ז, ט"ו]. והיינו כששמע שאומרים עליו שהוא בא לקחת שררה וכו', מיד שיחזר את כל העבר לבדוק ולראות אולי מונח בכל פעולתו איזה לקיחת שררה וכבוד, וזה שאמר לא חמור אחד מהם נשאתי, וכדפרש"י (שם) שגם שהלכתי ממדין למצרים והרכבתי את אשתי ואת בני על החמור, והיה לי ליטול אותו חמור משלהם, לא נטלתי אלא משלי, וכדפי' אונקלוס שחרית, והיינו

מס המלך, והיינו גם שעשיתי שליחותי לעם ישראל לא היה מהממון שלהם אלא שלי, וכמו שהרב לוקח מונית על חשבוןנו ולא על חשבון הציבור.

ויסוד הדברים מבואר בספר אמונה ובטחון למרן החזו"א בלשונו הזהב וז"ל, כי באמת זה שמידותיו כברייתן ולא הותקנו ע"פ המוסר והדעה והוא מסור ביד יצרו ואין יצרו מסור בידו, לא יתכן שיהא שלם במצוות שבין אדם למקום, ואם מקיימים במידה הידועה הוא רק מפני שאינו פוגש בהם התנגדות מטעם אחת המידות המגונות.

אבל בהיפגשו בהתנגדות שלהן לא תעמוד יראתו בפניהן, ומעשים בכל יום שהחרד הזה לא עלה לתורה כאשר קראוהו לעלות באשר חשב כי לא לפי כבודו היא, זו המנה שחלק לו הגבאי כפי סימני הכבוד המוחזקים בציבור ההוא, וכרגע לא חת ממה שאמרו "ועוזבי ה' יכלו" וכו', זה שקורין לו לעלות לתורה ואינו עולה.

זאת אומרת שאדם זה מקולקל בשרשו שיצר הרע שופטו, וכל עשיית מצוותיו הן פרי ההרגל המתאימות לכבודו ולתאוותו למהלך חייו בשטפו הטבעי, אבל נסה נא לפגוע בו כי זה יהפוך הקערה על פיה, ואמנם להיות היפגשו במלחמת המידות בדברים שבין אדם לחברו מצויה, והפגישה עם התנגדותן לתפילה וק"ש וכיוצא בהן אינה מצויה, נדמה לבני אדם כי הוא חרד לחצאין, ויש בו מחיצה מפסקת בין מצוות למצוות, אבל האמת שזה וזה אין בו.

ומעשה בחרד אחד מסוג זה, שבא אורח נכבד לעירו ויבקשו החרד לבקרו בביתו, והאורח הבטיחו לבקרו בליל שבת קודש, החרד שמח על הבטחתו כי היה לו לכבוד ולעונג, מה עשה השטן, השכיחו להוסיף נפט בנרו והדליק את הנר במעט הנפט שנשאר מליל ה', והנה ליל שבת קודש בימות החורף, והאורח עדנה לא בא והנר חשב להיכבות, החרד הזה לא שלט בנפשו לנחול הקלון הזה, שיבוא האורח וימצאוהו בחושך ויוסף נפט בנרו בשבת, מעשה זה איננו מן המקרים הבודדים שהאדם נכשל בהם, אלא זו תופעה קבועה וזה הגבר אשר לא נבחן בכוח המידות וכל הנהגתו מצוות אנשים מלומדה.

ומוכח מכל המקורות הנ"ל את אשר אמרו חז"ל "אשרי אדם מפחד תמיד", גם בימים שהם בגדר של שקט ושלווה, ללא התמודדות מול הכבוד, הכעס, התאוה, האמונה וכו', באותם רגעים צריך אדם ללבן ולברר אם אכן הוא זך וטהור באותם המידות הרעות והשליליות הרדומות אשר טמונים בו, פן תגיע רגע החבטה והוא זמן ההתמודדות בפועל, שהוא זמן אמת לעמוד בפני אותם ניסיונות. וכמשנ"ל שהדרך בתיקון המידות של ה"סור מרע", הוא ע"י ה"עשה טוב" שמשריש לעצמו התנהגויות ופעולות ההפוכות מהמידות הרעות, וכמו שאדם כעסן שהיצה"ר מתגבר עליו בכעס, ישתדל להתנהג יותר ברוגע, יותר בקור רוח גם בימים שהם בגדר של שקט ושלווה, ועי"ז יהיה מחוסן מאותם הזמנים הסוערים שבהם יגיע הרגע של ההתמודדות בפועל.

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה

קיום מצות מזוזה במדבר

וַיִּקַּח קֶרֶחַ בֶּן יֶזְעָרָה בֶּן קֶהֶת בֶּן לֵוִי וְדָתָן וְאַבְיָרָם בְּנֵי אֶלְיָאָב וְאוֹן בֶּן פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן (טז,
(א)

איתא בירושלמי (סנהדרין (פ"י ה"א): רב אמר קרח אפיקרסי היה מה עשה עמד ועשה טלית שכולן תכלת אתא גבי משה א"ל משה רבינו טלית שכלה תכלת מה שתהא חייבת בציצית אמר לו חייבת דכתיב גדילים תעשה לך וגו' בית שהוא מלא ספרים מהו שיהא חייב במזוזה אמר לו חייב במזוזה דכתיב וכתבתם על מזוזות ביתך וגו'.

האם קיימו ישראל מצוות מזוזה קודם שנאמרה

הנה כבר עמדו על המדוכה האם בני ישראל בהיותם במדבר נתחייבו במצוות שנצטוו בהם רק במשנה תורה, שלכאורה טרם נגלה להם מצוות אלו. והנה המבי"ט בבית אלקים (שער היסודות פל"ז) האריך בדבר, שכל המצוות שנאמרה במשנה תורה כבר נאמר להם באהל מועד, ונצטוו במצוות אלו מיד בעת מתן תורה, אף שלא נאמרו בתורה רק במשנה תורה. שונים הם המצוות שנאמרו בערבות מואב כפרשת נחלות וגיעולי מדין, שמצוות אלו לא נצטוו רק עד שעת אמירתן בערבות מואב.

מאידך בפנים יפות (פרשת כי תבוא בפסוק את ה' האמרת) כתב וז"ל: ואולי לא היו יכולין לקיים מצות תפלין במדבר עד שנאמר להם בערבות מואב פרשת שמע והיה אם שמוע. מבואר דאף מצוות תפלין שכבר נצטוו בפרשת בא, מכל מקום הפרשיות הכתובות בתורה רק במשנה תורה עוד לא היה בידם, ולא יכלו לקיים מצוות תפלין טרם קבלו הפרשיות הכתובות בהם. לפי דבריו נמצא במצוות מזוזה, אף אי נימא שנצטוו בה מסיני, מכל מקום הפרשיות לא נאמרו להם עדיין.

כל דירתם היתה ארעי, ולא נתחייבו במזוזה

אך בבית אלוקים כתב שלא קיימו ישראל מצוות מזוזה בהיותם במדבר מטעם אחר, כיון שהיה דירתם רק דירת עראי, ודירת עראי פטורה ממזוזה.

ולכאורה י"ל דתליא בפלוגתת הירושלמי לענין בנין לשעה, דאיתא בירושלמי (שבת פ"ז ה"א): מה בניין היה במשכן, שהיו נותנין קרשים על גבי אדנים. ולא לשעה היתה, א"ר יוסי מכיון שהיו חונים ונוסעים על פי הדיבור כמי שהיא לעולם. א"ר יוסי בי רבי בון מכיון שהבטיחן הקב"ה שהוא מכניסן לארץ כמי שהוא לשעה, הדא אמרה בנין לשעה בנין. הרי שנחלקו בזה אי נחשב דירתם במדבר כדירת עראי או כדירת קבע, ולכאורה למה דקיי"ל דבנין לשעה אינו אסור מן התורה, הרי נקטינן שנחשב חנייתן במדבר כדירת קבע, ואם כן נתחייבו גם במזוזה.

מטענת קרח משמע שכבר נתחייבו אז במזוזה

ולכאורה מהירושלמי שעסקו קרח ומשה בדיני מזוזה, שמע מינה שכבר היה שייך ביניהם מצווה זו. ולכאורה טענת רבינו הפנים יפות אלימתא היא, שהרי עוד לא נאמר להם פרשת שמע ופרשת והיה, והאיך נכתב במזוזה קודם שנאמר להם הפרשה.

אכן נראה לומר, דהנה ידועים דברי הרמב"ם בספר המצוות (עשה יח) במצוות כתיבת ספר תורה, שאמנם עיקר המצווה היא כתיבת שירת האזינו, אולם היות שאסור לכתוב את התורה פרשיות פרשיות (גיטין ס.), לכן חייבה התורה לכתוב את כל התורה, וממילא שירת האזינו בכלל.

ובפשטות הוא פלא, דאם כן, הכי נמי נימא בתפילין ומזוזה שאסור לכתוב התורה פרשיות פרשיות, ויתחייב לכתוב כל התורה כדי שבכללם יכתוב גם פרשיות שבתפילין ושבמזוזה, ולמה נאמר הך כללא בשירת האזינו דווקא.

פרשיות תפילין ומזוזה ניתנו לחוד מלבד היותם פרשה בתורה

אלא נראה דפרשיות שבתפילין מלבד היותם פרשה בתורה, נאמרו גם בפני עצמן כפרשיות שבתפילין ושבמזוזה, וכשכתבן לתפילין ולמזוזה, לא חלה עלה איסור כתיבת התורה פרשיות פרשיות, כי אינו כותבן כפרשה בתורה אלא כנתינתן לחוד כפרשיות שבתפילין ושבמזוזה, ובוזה שאני משירת האזינו, שכל נתינתן היתה כפרשה תורה דווקא, ולכן אסור לכתבה רק בתוך ספר התורה. [ראה אספקלריא פרשת נשא תשעט, הארכנו בכעין זה לענין ברכת כהנים].

מעתה אפשר לומר דאף שפרשיות אלו לא נאמרו רק במשנה תורה, אולם נתינתן כפרשיות שבתפילין ושבמזוזה, יתכן שנתנו כבר בסיני, ולפי הבית אלוקים שכל המצוות נצטוו בסיני, מסתברא דאף פרשיותיה ניתנו כדין, מלבד מה שנאמרו במשנה תורה כפרשה בתורה.

תובנות / הרב נחמן דרקסלר

הכל בידי שמים

וַיַּעֲמֵד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתַּעֲצֵר הַמַּגְפָּה (יז, יג)

וברש"י: "דבר אחר למה בקטרת, לפי שהיו ישראל מליזין ומרננים אחר הקטרת לומר סם המות הוא, על ידו מתו נדב ואביהוא, על ידו נשרפו חמשים ומאתים איש, אמר הקדוש ברוך הוא תראו שעוצר מגפה הוא, והחטא הוא הממית".

ובגמ' (ברכות לג.) "תנו רבנן: מעשה במקום אחד שהיה ערוד והיה מזיק את הבריות, באו והודיעו לו לרבי חנינא בן דוסא. אמר להם: הראו לי את חורו! הראוהו את חורו, נתן עקבו על פי החור, יצא ונשכו ומת אותו ערוד. נטלו על כתפו והביאו לבית המדרש. אמר להם: ראו בני, אין ערוד ממית אלא החטא ממית. באותה שעה אמרו: אוי לו לאדם שפגע בו ערוד ואוי לו לערוד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא".

חיים אנו בעולם שכל כולו 'נעלם', ולכן קרוי שמו עולם מלשון 'העלם', א-ל מסתתר בשפירי חביון, רואים אנו את כל הקורה ומביטים בכל המאורעות שישנם, ועומדים משתוממים לנוכח האירועים ובפרט בחדשים האחרונים מאז שהגיחה לעולם מחלה מזערית בשם 'קורונה'.

עמדתי על יד קבוצה של אברכים והיטיתי אוזניי לפרשנותם מתי תגמר הקורונה, האסיפה התקיימה לאחר חג הפסח, וכל אחד מהם אמר את מה שבדה מליבו, אחד אמר שעד שבועות הכל מאחורינו ורעהו אמר שגם בר"ה נצטרך רחמי שמים שנוכל לנסוע לרבי. "הרי רואים אתם את המצב הלא צפוי, הקורונה הוכיחה שאין אפשרות לצפות שום דבר, וכיצד אתם מנסים לצפות עתידות" - אמרתי ושתקתי.

כל אחד עם ההסבר שלו מדוע המחלה תדעך ומדוע היא תגבר, מה יגרום לה הקיץ, ומה תגרום לה תקופת החורף, האם פלוני נפטר בגלל שלא נזהר, והאם ההוא לא נדבק כי עטה על פרצופו מסיכה עשרים וארבע שעות ביממה. ההסגר עזר, האלכוהול סייע, הוא עמד צפוף, והשני התיו מפיו, וכו' וכו', הכל ידוע וגלוי לפני כל אחד ואחד, והייתם כא-לוקים יודעי טוב ורע...

"אמרו ליה: מי חשיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא?" (ברכות ה:) מה הורג את האדם, המחלה? אי חבישת המסכה? מיעוט האלכוג'ל? הסגר בבית?

רוח הכפירה משתוללת בעולם, הנסתר שבבריאה מתעתע את כולם, ואין איש שם על לב. זכורני שבהלוויה המזעזעת של הרב לייביש טייטלבוים הי"ד שנהרג בפיגוע הנורא במומביי שבהודו, נשא מרן הגר"ש וואזנר זי"ע דברי הספד. בתוך הדברים הזכיר מרן זי"ע את דברי הגמ' הנ"ל מי חשיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא, והוסיף את הנאמר בעגלה ערופה "וַעֲנֵנו וְאֶמְרוּ יְדִינֵנו לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ: כִּפָּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ ה' וְאֵל תַּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכְפָּר לָהֶם הַדָּם".

אפילו שעפ"י הנראה בעינינו לא משתתפי ההלוויה אשמים בעלותו של הרב טייטלבוים
למקומם של הרוגי מלכות אלא המחבלים בהודו, אבל הרב וואזנר בחר לתת מוסר דווקא
לעומדים שם, במאה שערים ולא לרוצח מהודו. כי לא הנחש ממית ולא הקורונה
ממיתה, ולא המסכה מחייה – אלא החטא!

פינת ההלכה מאת מרן הראש"ל"צ בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף. נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי

בדיקת חום אוטומטית בשבת

האם מותר לבקר בשבת בבית-חולים שבפתחו מערכת אוטומטית לבדיקת חום האדם? | האם מותר להיכנס לבנין שהותקנו בו מצלמות אבטחה, וכמצוי גם ברובע היהודי בדרך לכותל המערבי? | וכן לחלוף סמוך לבית ונדלק אור? | האם מותר לפתוח ברז מים בשבת בבנין רב-קומות אשר בו משאבת מים? | וגם: מי היה הרב האשכנזי היחידי שהוכתר לתפקיד 'הראשון לציון'?

*

שאלה: כידוע עקב המצב כיום התקינו בפתח כמה בתי-חולים מערכת אוטומטית הבודקת חום גופו של אדם הנכנס, במד-חום דיגיטלי, ואם מתגלה לו חום, עוצרים בעדו מלהכנס לבית-החולים, ונמצא שהמגיע לבית-החולים לבקר חולה, הרי הוא גורם לכך שהמערכת האוטומטית פועלת בשבת לבדיקת החום, ועל הצג נראה מידת החום שיש לאדם. האם מותר כיום לבקר חולים בבית-חולים בשבת?

אמצעי המדידה השונים

תשובה: כאשר מערכת בדיקת החום פועלת באופן אוטומטי, כפי שמצוי בכמה בתי-חולים, אין כל חשש איסור בכך, ומותר לכתחילה להכנס בשערי בית-חולים כזה בשבת כדי לבקר חולים. וכל שכן מי שאינו חש בטוב, אפילו אין בו סכנה, שמותר לו ללכת לבית-החולים. אך אם השומר הניצב בפתח הינו יהודי ומודד כל אחד במד-חום דיגיטלי, נמצא שהמגיע לבקר חולה בשבת, גורם לכך שיהודי יחלל שבת בעבורו, ובאופן כזה כדאי להמנע מלהגיע לבית-החולים, אלא אם הדבר נעשה לצורך חולה, אפילו אין בו סכנה, שאז מותר להכנס לבית החולים, וכל שכן אם השומר הבודק מידת החום אינו יהודי.

שאלה דומה לזו נשאלה בעבר, בבנין שהותקנו בו מצלמות אבטחה באופן קבוע, ואף בשבת אין מנתקים אותם, האם יש היתר להכנס לבנין כזה בשבת. וכמו כן ברובע היהודי, בדרך לכותל המערבי, אשר מזה שנים שהתקינו שם מצלמות אבטחה, וההולכים לתפילה בכותל המערבי, מתועדים במצלמות, האם יש חשש איסור בכך. וכן בבנין רב-קומות שהותקנה משאבת מים, והמשאבה פועלת בשעה שהחיישן מגלה שכמות המים במאגר נמוכה, האם יש חשש בפתחת ברז המים בשבת.

תוצאת איסור דרבנן בלי הנאה

אופנים אלו הינם בגדר 'פסיק רישיה', כלומר שעושה פעולה מותרת, כגון שהולך ברגלו, וכתוצאה בלתי נמנעת מכך נעשית בהכרח גם פעולת איסור, ואמנם מבואר בגמרא (שבת כט ע"ב) שהוא אסור בשבת, מכל מקום דוקא באופן שיש לו תועלת והנאה מהמלאכה הנעשית, אך כשלא איכפת לו במלאכה הנעשית מחמת פעולתו המותרת, הוא בגדר 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה', ולדעת הערוך (ערך 'סבר' וערך 'פסק', הובא בתוס' שבת קג ע"א) מותר לכתחילה, וכן דעת מהר"ם מרוטנבורג (תוס' יומא לד ע"ב) והרשב"א (רש"ש כתובות ו ע"א).

ואם כי באיסור דאורייתא כתבו רוב הראשונים לאיסור, וכך הוכרעה ההלכה בשו"ע (סי' שכ ס"ח), מכל מקום באיסור דרבנן דעת התרומת הדשן (סי' סד) שכל 'פסיק רישיה' במלאכה האסורה מדרבנן, בין אם ניחא ליה ובין אם לא, מותר. ואולם המגן אברהם (סי' שיד סק"ה) חלק עליו ואסר ב'פסיק רישיה' אף באיסור דרבנן. אך אף האוסרים לא אסרו אלא כשניחא ליה בכך, אבל כשאין לו שום הנאה, הוא בגדר 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' באיסור דרבנן ומותר.

וכן פסק הראשון לציון הגאון רבי יצחק הכהן רפפורט - [כמדומה שהוא היה הרב האשכנזי היחידי שהוכתר לתפקיד 'הראשון לציון'. הוא הגיע עם אביו מפולין לירושלים, והיה תלמידו של ה'פרי חדש' ומחובר הרבה לחכמי הספרדים. כיהן אב"ד באיזמיר במשך 40 שנה, ובשנת תק"ט - לפני 270 שנה - נתמנה לראשון לציון בירושלים. מרן החיד"א בספרו שם הגדולים (מערכת גדולים י שכא, מערכת ספרים ב קל, ועוד), וכן הגאון רבי דוד פארדו בשו"ת מכתם לדוד (יו"ד סי' מ) משבחים אותו מאד] - בשו"ת בתי כהונה (סי' יח) כתב שכל ששורש האיסור הוא מדרבנן, בפסיק רישיה דלא ניחא ליה נראה שלכל הדעות מותר לכתחילה. וכ"כ בתורת שבת - לפני כמאתים שנה, נין ונכד למהרי"ו - (סי' שיד סק"ג, וסי' שכו ס"ק יד), הגאון רבי יוסף שאול נתנון בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א סי' רי, תליתאה ח"ג סי' ג), הגאון מלובלין בשו"ת תורת חסד (אהע"ז סי' לח), שו"ת דברי מלכיאל - אב"ד לומז'ה, לפני 150 שנה - (ח"ב יו"ד סי' מב אות לא), שו"ת מהרש"ם (ח"ה ס"ס מח), שו"ת מהר"ם בריסק (ח"א סי' נט), הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור בשו"ת באר יצחק (סי' טו ובמילואים שבסוף הספר) ועוד, ש'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' באיסור דרבנן מותר.

ודעת החזון איש אינה ברורה בזה, שבמקום אחד (סי' נו סק"ה) משמע שפסיק רישיה דלא איכפת ליה בדרבנן מותר, אך במק"א (סי' נ סק"ה וסק"ז) משמע שרק באיסור קל, כמו תלישת ענבי הדס מותר, אבל לא בכל איסור דרבנן (ובסי' נח סק"ח התיר רק משום כבוד הבריות, ועי' סי' נב ס"ק טו, סי' סא סק"א).

סגירת תיבה שיש בה זבובים

ואמנם בבית יוסף (סוף סי' רנג וכן בסי' שטז) העתיק דברי בעל התרומה האוסר לסגור בשבת תיבה שיש זבובים בתוכה, כי בודאי הוא צד את הזבובים. והרי צידת זבובים היא איסור דרבנן, לפי שאין במינו ניצוד, וגם לא איכפת לו מכך שהזבובים ניצודים, והוא בגדר 'פסיק רישיה' – שכוונתו רק לסגירת התיבה, ולא איכפת ליה והוא איסור דרבנן, ועל כרחק שמרן הבית יוסף שהעתיק דבריו לכאורה מחמיר בזה. אלא שלמעשה רבים מן האחרונים למדו שמרן חזר בו ודעתו להתיר 'פסיק רישיה' דלא איכפת ליה באיסור דרבנן, וכמו שפסק בשו"ע (סי' שיד ס"א), ולכן לא הביא בשולחן ערוך (סי' שטז) דברי בעל התרומה. כך ביאר בעולת שבת (שם סק"ה), וכן כתב הגאון רבי יצחק הררי בשו"ת זכור ליצחק (סי' פו) שמטעם זה השמיט בשו"ע דין איסור סגירת התיבה. וכתב שהרוצה להחמיר כפי שכתב בבית יוסף בשם בעל התרומה לגבי תיבה שיש בה זבובים, יש לו על מה לסמוך ותבוא עליו ברכה, ונראה דדוקא בזה החמיר, הואיל ונפיק מפומיה דמר, כיון שאפשר בנקל לגרש הזבובים במחי יד, אך במקום שיש צורך בדבר אכן דעת מרן השו"ע להתיר.

'לא איכפת' ו'לא נח' – היינו הך

ו'פסיק רישיה דלא איכפת ליה' ו'דלא ניחא ליה' היינו הך, שכל שאינו נהנה כלל בפעולה הנעשית על ידו, הוי בכלל 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' (רש"ש כתובות ו ע"א, ובביאור הלכה סוף סי' שכ, ובשו"ת יביע אומר ח"ד או"ח סי' לג אות ד), ומה שיש לדון האם די שיהיה בגדר 'פסיק רישיה' – 'דלא איכפת ליה', או דוקא 'דלא ניחא ליה'. ולהלכה נקטינן שבין 'פסיק רישיה דלא איכפת ליה' ובין 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' באיסור דרבנן מותר, שכל שאינו נהנה כלל בפעולה הנעשית על ידו, הוי בכלל 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' והיינו הך, וכדמוכח בדברי התוס' (שבת עה ע"א, קג ע"א), וכן ביאר הרש"ש (כתובות ו ע"א) ובביאור הלכה (ס"ס שכ סי"ח ד"ה דלא ניחא ליה) ובשו"ת יביע אומר (ח"ד או"ח סי' לג אות ד). ובטל אורות (מלאכת הצד דף ס ע"ב) כתב שמצא להמאירי בכת"י (שבת כט ע"ב) שבאיסור דרבנן דלא איכפת ליה שאינו צריך לאותו תיקון, ואינו מתכוין, אף דהוי בגדר 'פסיק רישיה', מותר לכתחילה. [א.ה. ולכן אף אם מעונינים לדעת מידת החום של הנכנס בשערי בית-החולים, בכדי שלא להדביק ולא להידבק, מכל מקום מבחינת הנכנס תהיה המדידה באיזו דרך שהיא, ומה שלא ניחא ליה הוא באיסור שיש בעת המדידה].

'הולך בתום - ילך בטח'

סניף נוסף יש בנידון שלנו, לפי דברי הרשב"א (שבת קז ע"א) על פי הירושלמי (שבת פי"ג ה"ו) שמותר לנעול לכתחילה את ביתו לשומרו, ואף אם יש צבי בתוכו, כיון שהוא עושה לצורך ביתו לשומרו, אף על פי שעל ידי כך ניצוד הצבי ממילא, מותר, ובלבד שלא יתכוין לשמור את הצבי בלבד. והר"ן (סוף פרק האורג) תמה מאד על זה. אך בישועות

בדיקת חום אוטומטית בשבת

יעקב (סי' שטז סק"ה) ביאר שהנועל ביתו לשמירת הבית, שגוף העשייה תמיד היא פעולת היתר, אלא שנודמן שצבי היה בתוך הבית והוא ניצוד ממילא על ידי נעילת הבית, ואין האיסור בגוף העשייה, זה לא מקרי פסיק רישיה, כיון שיש כאן שני ענינים נפרדים. וכע"ז ביאר בשו"ת שואל ומשיב (תליתאה ח"ב סי' קסט).

וכן בשו"ת רב פעלים (ח"א או"ח סי' כג) ביאר דברי הרשב"א, שאף שמתכוין גם לצידת הצבי, כיון שעיקר הפתח נעשה לשמירת הבית, ואין צידת הצבי ניכרת מגוף המעשה של נעילת הדלת, מותר. ולא שייך דין פס"ר רק כשהאיסור ניכר להדיא במעשיו, וכאן נראה יותר שנועל לשמור הבית.

וכן הגר"ח פלאג"י – אב"ד באיזמיר לפני כ-160 שנה - בשו"ת לב חיים (ח"ב סי' סא) כתב במי שהיה הולך לתומו ועבר בלי שום כוונה תחת עששית דולקת וכבתה, וכתב שאפילו אם היה ברור לו שהוא זה אשר כיבה אותה, אינו צריך שום כפרה, כיון שאין כאן שום צד של מלאכת מחשבת, ואין בכך איסור.

וכמו כן לגבי נידון המד-חום בכניסה לבתי-חולים, ומצלמות בכניסה לבתים, מצלמות אבטחה ברובע היהודי וכיו"ב, בכל אלו אין בהליכה עצמה שום איסור ואין ניכר בה שום מעשה איסור, ובודאי היא נקראת פעולת היתר. אלא שנודמן שיש שם מערכת אוטומטית הבודקת באופן דיגיטלי את מידת חום האדם העובר שם, וכן נודמן מצלמה המתעדת כל עובר ושם. ואלו הם שני ענינים נפרדים - ההליכה והמצלמה, ולפי דעת הרשב"א אין שייך כאן גדר 'פסיק רישיה', וכיון דלא ניחא ליה, לכו"ע יש להתיר.

אור הנדלק לפני הבתים

בשו"ת חשב האפוד (ח"ג סי' פג) דן לגבי מקומות שהשלטונות התקינו שבכל בית ברחובות העיר, כאשר מתקרב אליו משהו בלילה, נדלק אור חזק, בכדי להפריע לגנבים לשלול שלל ולבוז בז, וכשהוא ממשיך בדרכו האור נכבה, וכתב להתיר לעבור בליל שבת בסמוך לבתים ההם, שהוא 'פסיק רישא', ואינו מעשה בידיים, ולא איכפת ליה, ובלאו הכי יש תאורה מספיקה ברחובות העיר. ואף אם נחשב מעשה בידיים, מהני לצרף דעת הרשב"א להקל בזה.

וכן בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' סט) כתב שאין שום חשש איסור לעבור במקום כזה, כי יסוד מלאכות שבת היא, שמלבד פעולת המלאכה, צריך שתהיה מלאכת מחשבת, אבל כשאדם אינו עושה כלום, אלא הולך לדרכו לפי תומו, אף על פי שבגרימתו נדלק אור, פשיטא שכל זמן שאינו חושב בכוונה ללכת כדי שידליק אין אנו מצרפים הליכתו כדרכו להתוצאה הנ"ל. וכן כתב בשו"ת שרגא המאיר (ח"ז סי' פט, וח"ח סי' קלז), הגרי"ש אלישיב (נשמת אברהם מה"ת עמ' ח, קובץ בית הלל גליון א עמ' מ) והגר"נ קרליץ בחוט שני (ח"ד עמוד קסד).

מצלמות אבטחה

וכן כתב הגר"מ פיינשטיין (תחומין חי"ד עמוד תלג) ובשולחן שלמה (סי' שמ אות יב) ובשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' ס) שהנכנס לבית שמותקן בו "וידיאו בטחון", שכל מי שרוצה להכנס לבית צורת תמונתו מופיעה על המסך, ונשאר המכשיר דולק בשבת, מותר לעבור דרך שם. וכן בשו"ת רבבות אפרים (ח"ג סי' רמז, וראה ח"ז סי' קכג, ח"ח סי' תקלב) הביא דברי הגרש"ז אויערבאך להתיר מטעם דהוי פסיק רישא דלא ניחא ליה בדרבנן, ונחשב גם כלאחר יד. והביא עוד צירוף להיתר, מפני שאין הצורה מתקיימת כלל, רק לרגע, ולאחר מכן לא נשאר שום רושם. וכן פסק בשו"ת בית אבי (ח"ג סי' נג) משום דהוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה בדרבנן, ובשו"ת בצל החכמה (ח"ו סימן סה).

ולפי זה, אף לדעת הגאון החזון איש שיש איסור בונה וסותר בחשמל בשבת, בנידון דידן דהוי פסיק רישא דלא ניחא ליה, ובצירוף דברי הרשב"א, מותר. וכמו כן הוא הדין לענין משאבת מים המותקנת בבנין רב-קומות, שמותר לפתוח את ברזי המים הקרים בשבת, אף אם יודע שבמעשה פתיחת הברז יופעלו המשאבות בגרמתו.

ולכן למסקנא כאמור, מותר להיכנס בשערי בית-חולים בשבת, בכדי לבקר חולים, אף כאשר עובר דרך מערכת אוטומטית לבדיקת מידת חום האדם.

*

דברי מרן הראש"ל שליט"א נאמרים מדי יום שישי, ערב שבת קודש, ונערכים ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות: 8033050@gmail.com

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

עשיר כקורח

פרשת קרח 'יפה נדרשת'. היא מעניקה לנו הזדמנות לחנך את בנינו ותלמידינו ליחס הראוי לרכוש ולהון.

קרח עשיר גדול היה. אך את עושרו לא צבר בחכמתו והשקעתו, אלא בחוסר יושרה. חז"ל מוסרים שקרח היה שומר ממונה באוצרות פרעה (ושם, ההון שיוסף הצדיק צבר בהיותו משביר בשנות הרעב), והיה קרח 'מושך' משם כספים... ושמה פעל קורח 'לשם שמים', כמו בשואה שהיו 'גונבים' אוכל ממטבחי הגרמנים להחיות נפשות הרעבים? חז"ל מציינים כי ביציאת מצרים היו לקרח שלש-מאות פרידות לבנות שנשאו את מפתחות מנעולי אוצרותיו! וכתב רבינו המהרש"א כי פרידות לבנות אלה - פגיעתן רעה, וקרח השתמש בהן בכוונה, שלא יעזו להתקרב וליהנות מהכסף 'שלו'... עליו אמר שלמה 'עֲשֵׂר שְׁמֹר לְבַעְלָיו - לְרַעְתּוֹ'...

כסף אינו דבר פסול כאשר זוכרים ש"העושר והכבוד מלפניך". ידע העשיר כי "ממון בגמטרי' סולם" ללמד שבאמצעות הממון ניתן לטפס גבוה ולקדש שם-שמים, אך ניתן גם לרדת דרכו, ליפול עמוק וכואב, כנאמר בעדת קרח "אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתַּבְלַעַם וְאֶת בְּתִיָּהֶם... וְאֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם" זה ממונם.

עלינו לחנך ליושרה והגינות כלכלית. הורגלנו מילדות כי אם מוצאים טיפת דם בביצה - משליכים ללא הרהור, כך גם אסור שיימצא טיפת פסול בכספנו. כל 'אוצרות קורח' לא ישמחו את האדם, אם אינם שלו. חז"ל מוקירים 'גדול הנהנה מיגיע כפו'. הוא 'נהנה' מפני שזה 'מיגיע כפו'. קורח, שהתעשר ללא עמל, סבל מתסמונת 'ההשתוות'. תמיד מביט ימינה ושמאלה לראות 'מי עוד...'. קרח היה יכול להיות מרוצה מאד במה שיש לו, אילולא זכה אליצפן בן עוזיאל לנשיאות השבט. כעת, כשקרח נאלץ למדוד עצמו לעומת בן דודו הצעיר, חש תסכול ורוגז. עשיר הוא זה 'השמח בחלקו'. הימנעות מהשוואות מאפשרת לאדם להודות לה' על מה שקיבל, ואף לפתוח לבו וידו לזולת, במקום לקמוץ בנתינה, ולחשוד ולנטור בכל מי שמצליח.

לא אשכח תובנה שקראתי בילדותי, שמעניקה לנו סדרי עדיפויות ומסדירה פרופורציות בחיים: כסף קונה ספר - אך לא דעת, כסף קונה תרופות - אך לא בריאות, חברים - אך לא אהבה, שעשוע - אך לא שמחה, שעון - אך לא זמן, מעמד - אך לא כבוד, ציות - אך לא נאמנות, מזון - אך לא תיאבון, מחשב - אך לא שכל, נוחיות - אך לא מנוחה, מיטה - אך לא שינה, בית - אך לא משפחתיות, אפי' מנת דם - אך לא חיים...

עשיר בקורח

דרש רבינו ה'חידושי הרי"ם', הטעות של קורח היתה: "ויקח קרח", הוא רצה 'לקחת לבד', (המקור בזוה"ק) ושכח כי 'העושר והכבוד מלפניך'. על האדם להכניס לתודעתו "אין ביכולתי לקחת דבר בעצמי. אני רק 'מקבל'. אם משמים נותנים לי, אקח, ואם לא נותנים לי, לא אקח..."! בכך יודעים גם לנהוג כראוי כאשר זוכים במתנת שמים. נכדו רבינו ה'שפת אמת' מוסיף כי קרח לקח לעצמו, וזה גרם לו לפעול מתוך 'נגיעות' ולהיכשל. לעומתו אהרן, שקיבל 'מתנת שמים', פעל ללא פניות ונגיעות, ולכן זכה להיות כהן צדק משרת.

המדרש מלמד בפרשתנו "שני עשירים עמדו בעולם, אחד מישראל ואחד מאומות העולם, ושניהם נאבדו מן העולם. קרח מישראל, והמן מאוה"ע. למה? שלא היה מתנתן מן הקב"ה אלא חוטפין אותה להם". לפעמים זה מתחיל מכמה 'גוגואים'... קלפי משחק... "לשכוח" לתקף 'רב-קו'...

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

חידות

חדוותא – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ

שאלות בפרשת קרח

- . איזה לשון מוזכר בפרשה הן כשמו של אדם והן כמין צומח?
- . היכן מצאנו "ביקור חולים" (עי' נדרים לט:)?
- . היכן מצאנו לשון "חיבור"? ולשון "זכרון"? לשון "סילוק"? ולשון "מחשבה"?
- . מאיזה פסוק בפרשה למדו חז"ל אלו עבודות חייב הזר שעשאן מיתה?
- . איזה מקום נקרא בפרשה בשמו של מקום אחר מקודש הימנו?

*

חדוותא דאפטרותא קרח (שמואל-א יא)

- . היכן מצאנו לשון "רצוץ"?
 - . כיצד שייך שאדם שכבר מת ייענש בעולם הזה?
- תגובות ופתרונות (לכל השאלות או חלקן) נא לשלוח לכתובת. 7628366@okmail.co.il

*

תשובות לחדוותא שלח

- א. אלו פעולות בפרשה הם אופנים של תפילה ובקשת רחמים (2, עי' תענית יד:)?
- (יד, ה-ו) וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פְּנֵיהֶם לְפָנֵי כָּל קְהַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיְהוֹשֶׁעַ בֶּן נֹון וְכָלֵב בֶּן יִפְנֶה מִן הַתָּרִים אֶת הָאָרֶץ קָרְעוּ בְּגָדֵיהֶם:
- ואמרו חז"ל (תענית יד:): "ואמר ר' אלעזר לא הכל בקריעה ולא הכל בנפילה משה ואהרן בנפילה יהושע וכלב בקריעה משה ואהרן בנפילה דכתיב (במדבר יד, ה) ויפל משה ואהרן על פניהם יהושע וכלב בקריעה דכתיב (במדבר יד, ו) ויהושע בן נון וכלב בן יפנה קרעו בגדיהם"
- ופי' רש"י לא הכל. "נענין בנפילה ולא הכל נענין בקריעה דיהושע וכלב שלא היו חשובין כמשה ואהרן לא זכו ליענות אלא בקריעה"
- מבואר בדברי רש"י שהנפילה על אפים והקריעה שניהם הם בקשת רחמים.

ב. היכן מצאנו מחילה לשב בתשובה?

(יד, יח) וְנִקָּה לֹא יִנְקָה וּפִירְשׁוּי וּנְקָה. לשבים: לא ינקה. לשאינן שבים:

והיכן מצאנו שהתשובה מצלת מעונש?

(טו, לא) כִּי דָּבַר ה' בְּזֶה וְאֵת מִצְוֹתוֹ הִפֵּר הַכֹּהֵן תִּפְרֹת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא עֲוֹנָה בָּהּ: וּפִירְשׁוּי עוֹנָה בָּהּ. בזמן שעוֹנָה בָּהּ, **שלא עשה תשובה** (סנהדרין צ:):

והיינו שעונש הכרת תלוי בתשובה.

ג. היכן מצאנו לשון "מגן"?

(יד, ט) אַךְ בַּה' אֵל תִּמְרְדוּ וְאַתֶּם אֵל תִּירָאוּ אֶת עַם הָאָרֶץ כִּי לַחֲמֵנוּ הֵם סָר צַלָּם מֵעֲלֵיהֶם וְה' אֶתְנֵנוּ אֵל תִּירָאִים: וּפִירְשׁוּי סר צלם. מגינם וחזקם, כשרים שבהם מתו. איוב שהיה מגין עליהם (סוטה לה). דבר אחר, צלו של המקום סר מעליהם:

ולשון "עיגול"?

(יג, כח) אָפֶס כִּי עָז הָעַם הֵיִשָּׁב בְּאָרֶץ וְהָעָרִים בְּצָרוֹת גְּדֹלַת מְאֹד וּפִירְשׁוּי בצורות. לשון חזק, ותרגומו **כרכין**, לשון בירניות עגולות, ובלשון ארמי כריך **עגול**:

לשון "שיבול"?

(טו, לח) וְנִתְּנוּ עַל צִיצַת הַכֹּהֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת וּפִירְשׁוּי (טו, מא ד"ה פתיל תכלת) על שם שכול בכורות, תרגום של שכול תכלאליה.

ולשון "ראיה" (מלבד לשון ראיה בעצמו)?

(טו, לח) דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצַת עַל כַּנְּפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְכו' וּפִירְשׁוּי ועשו להם ציצית. דבר אחר, ציצית על שם וראיתם אותו כמו **מציץ** מן החרכים (שיר השירים ב, ט):

ד. איזה קרבן בפרשתינו קרב שלא כסדרו בשאר המקומות?

(טו, כד) וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נִעְשְׂתָה לְשִׁגְגָה וַעֲשׂוּ כָּל הָעֵדָה פֶּר בֶּן בֶּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרִיחַ נִיחֹחַ לַה' וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפֵּט וְשִׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּת: וּפִירְשׁוּי לחטת. חסר א', שאינו כשאר חטאות, שכל חטאות שבתורה הבאות עם עולה החטאת קודמת לעולה, שנאמר ואת השני יעשה עולה (ויקרא ה, י), וזו עולה קודמת לחטאת (הוריות יג. זבחים צ:):

^{לה} וכן על הכתוב (יג, כד) "למקום שהוא קרא נחל אשכול על אדות האשכול אשר פרתו משם בני ישראל" כתב בכלי יקר "ויתכן לפרש שנקרא אשכול על שם למה אשכול שניכם יום אחד, כי מקום זה גרם להם שנעשו שכולים כי אמרו כשם שפרייה משונה כך עמה, ועי"ז כרתו משם בני ישראל כי כולם נכרתו ספו תמו לכך נאמר אשר כרתו משם בני ישראל".

ה. מהו המשותף בין עגל הזהב, נחש הנחשת, חרבותיהם של האומות, וקבוצת אנשים מפרשתינו?

שבכולם נאמר לשון כיתות.

בעגל הזהב נאמר (דברים ט, כא) וְאֵת חֲטָאתְכֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם אֶת הָעֵגֶל לְקַחְתִּי וְאֲשֶׁר אֶתוֹ בָּאֵשׁ וְאָפַת אֶתוֹ טָחוֹן הֵיטֵב עַד אֲשֶׁר דָּק לְעָפָר וְאֲשַׁלַּךְ אֶת עֲפָרוֹ אֶל הַנַּחַל הַיָּרֵד מִן הַהָר:

בנחש הנחשת נאמר (מלכים-ב יח, ד) וְכַתַּת נַחֲשׁ הַנַּחֲשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה וְכוּ' בחרבותיהם של האומות נאמר (ישעיה ב, ד) וְכַתַּתוּ חַרְבוֹתֵם לְאֵתִים וְחַנִּיתוֹתֵיהֶם לְמִזְמֵרוֹת וְכוּ'

ועל קבוצת אנשים מפרשתינו נאמר (יד, מה) וַיֵּרֶד הָעַמְלָקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בְּהָר הַהוּא וַיִּפְּחוּ וַיִּכְתּוּם עַד הִחְרַמָּה: ופירש"י ויכתום. כמו ואכות אותו טחון (דברים ט, כא), מכה אחר מכה:

*

חדוותא דאפטרטא שלח (יהושע ב')

ו. איזה חפץ מן ההפטרה מוזכר בשיר השירים?

חוט השני, שנאמר (יח) הֲיָנָה אֲנַחְנוּ בָּאִים בְּאָרֶץ אֶת תְּקוֹת חוֹט הַשָּׁנִי הַזֶּה תִּקְשְׁרֵי בַחלוֹן וכו'

ובשיר השירים נאמר (ד, ג) כְּחוֹט הַשָּׁנִי שִׁפְתֵיךְ וּמִדְּבָרֶיךָ נֶאֱוָה וכו' ופירש"י כחוט השני שפתותיך. נאות להבטיח ולשמור הבטחתם, כמו שעשו המרגלים לרחב הזונה שאמרו לה (יהושע ב) את תקות חוט השני וגו' ושמרו הבטחתם:

ז. אלו "מוכרים" מוזכרים בהפטרה?

(א) וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן מִן הַנְּשֻׁטִים שְׁנַיִם אַנְשִׁים מִרְגָּלִים חָרָשׁ לְאֹמֶר וכו' ופירש"י חרש. דבר אחר, חרש חרס, הטעינו עצמיכם קדרות, כדי שתהיו נראין כקדרין:

(א) וַיָּבֵאוּ בֵּית אִשָּׁה זוֹנָה וְשָׁמָּה רָחַב וַיִּשְׁכְּבוּ שָׁמָּה: ופירש"י אשה זונה. תרגם יהונתן: פונדקיתא, מוכרת מיני מזונות:

חידון לנוער / ה"ה שלום צבי אייזנשטיין

שאלות וחידודים לפרשת קרח על פי אל"ף בי"ת

- א] מה הניחו בתוך המחנות? (טז, יח)
- ב] מה האדמה עשתה לקרח ועדתו?
- ג] השלם: "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן ה_____ וכמלאה מן היקב" (יח, כז)
- ד] מה שמותיהם של הרשעים שהצטרפו לקורח?
- ה] מה התלוננו קרח ועדתו: "כי כל _____ כולם קדשים כו" (טז, ג)
- ו] מה עשו קורח ועדתו? (טז, ג)
- ז] למי מותר לאכול בשר של קדשי קדשים? (יח, י)
- ח] מדוע בני לוי מקבלים מעשר מישראל? (יח, כא)
- ט] איזה בהמה חייבת בפדיון פטר חמור? (יח, טו)
- י] ממה יש חיוב של תרומות ומעשרות? (יח, יב) (רמז: "שמן")
- כ] מה משה רבינו הוכיח את קורח, מדוע אתם מבקשים גם _____ (טז, י)
- ל] למי נותנים את המעשרות?
- מ] כמה אנשים היו עדת קורח?
- נ] מה ארע לישראל כאשר שמעו שהאדמה בלעה את קורח ועדתו? (יז, לד)
- ס] מה משה רבינו אמר לישראל בקשר לעדת קורח? (טז, כו)
- ע] השלימו: "ה_____ האנשים ההם תנקר לא נעלה" (טז, יד)
- פ] מה קרה למטה של אהרן הכהן? (יח, כג)
- צ] מהמחנות עשו ריקועי פחים, עבור מה? (יז, ג)
- ק] במה עצרו את המגיפה? (יז, יא-יב)
- ר] מה עשו מהמחנות? (יז, ג)
- ש] כמה מטות הכניסו לאהל מועד? (יח, כא)
- ת] מה מביאים לכהן?

*

תשובות:

- א [א] אש
ב [ב] בלעה אותם
ג [ג] "גורן"
ד [ד] דתן (ואבירם)
ה [ה] "העדה"
ו [ו] "ויקהלו על משה ועל אהרן"
ז [ז] זכרים
ח [ח] "חלף עבודתם" שעובדים בבית המקדש
ט [ט] טמאה
י [י] "יצהר" [שמן], וגם "דגן" ו"תירוש" (יח, יב)
כ [כ] "כהונה"
ל [ל] לויים
מ [מ] מאתים חמשים
נ [נ] "נסו לקולם"
ס [ס] "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה"
ע [ע] "עיני"
פ [פ] פרח פרח ויצץ ציץ
צ [צ] "ציפוי למזבח"
ק [ק] קטורת
ר [ר] "ריקועי פחים ציפוי למזבח"
ש [ש] שתים עשרה
ת [ת] תרומה
לתגובות והצטרפות: 5322906@gmail.com

כתב חידה / הרב אשר קופלוביץ

כתב חידה לפרשת קרח

בְּרוּכִים הַבָּאִים לַגְּנָה,
בוֹאוּ אוֹתָהּ נִרְד לְרֵאוֹת.
הִנֵּה גִפְן, מְשׁוּלֶשֶׁת בְּחֵלֶם נִתְּנָה,
מֵה אַתָּה רוֹאֶה? מִמֶּשׁ נוֹרָא-אוֹת.
לִידָה כְּמוֹ עִם נִמְצָאת הַשׁוֹשְׁנָה,
וְאֵת עֲצַמְכֶם הַשׁוּי לְמִדְשָׁאוֹת.
גַּם הַשְּׂקֵדִיָּה מוֹנַחַת טְעוֹנָה,
בוֹאוּ, הַשְּׂרֵשׁ מִצִּיץ לְהֵרָאוֹת,
הַעֲשֵׂב מִצִּיץ? יִשְׁמַד לְלֹא חֲנִינָה.
גַּם לוֹלֵב וּתְמָרוֹת כָּאֵן נִמְצָאוֹת,
צְדִיקִים הֵם וּמִלְכָּה שֶׁהַעִירָה מְלִינָה.
וְהִנֵּה נֶצֶב, כְּשִׁלוֹשׁ מֵאוֹת,
זֶהוּ מְגִדֵּל לְיִוְדָעֵי בֵינָה,
וְהַתְּרֵי נְדָרִים בְּתוֹרָה מְחַבָּאוֹת.
נֶעֱבִיר נוֹשָׂא, הִנֵּה עוֹרֵב בְּפָנָה,
יִשְׂרָף בְּתוֹרָה כְּשֶׁכִּנְפָיו נִשְׂאוֹת.
צְפָרִים מִתְּחָרוֹת, מִמִּין הַיּוֹנָה,
כְּמוֹ שְׁבוּעוֹת שְׁוֹא מִמְּרִיאוֹת.
גַּם מְשָׁרֵת צָעִיר בְּבֵית הַשְּׂכִינָה,
יִתֵּן עַל הַצָּרְעַת הוֹרָאוֹת.
וְעַל כֶּךָ שְׁחִידָה זוֹ אֲכִינָה,
מִמְעֶשֶׂה הַמְּנוֹרָה אֶקְבֵּל מִחֲמָאוֹת.

*

פיתרון כתב החידה לפרשת שלח: 'כנף'

מֶלֶךְ כְּמוֹ מֶלֶךְ יִשָּׂא וַיִּקַּח ה' יִקַּח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ נֶשֶׁר, מֶלֶךְ הָעוֹפוֹת, עַל כַּנְפָיו (שמות יט, ד)

וְלִירְאֵיו אֶת הַשָּׁמַיִם וַיִּפְקַח וּזְרָחָה לָכֵם יִרְאֵי שָׁמַיִם שְׁמֵשׁ צְדָקָה וּמִרְפָּה בַכַּנְפִּיהָ (מלאכי ג, כ)

מִשְׁרָתָיו בְּאַרְבַּע וְשֵׁשׁ יִשְׁתַּפַּח הַמְּלָאכִים פֶּעַם בְּעֵלֵי אַרְבַּע כַּנְפִּים (יחזקאל א, ו) ופֶעַם בְּעֵלֵי שֵׁשׁ (ישעיהו, ב)

וְכִסָּאוֹ בְּפִרְשָׁתָנוּ לֹא תִשְׁפַּח תְּכַלֵּת הַצִּיצִית שֶׁעַל הַכַּנֵּף דוֹמָה לִים וַיִּם לִרְקִיעַ וּרְקִיעַ לְכִסֵּא הַכְּבוֹד (מנחות מג:)

*

וְעוֹד מֶלֶךְ שֶׁתִּפְסַס וְהוֹרֵד שְׁאוֹל תִּפְסַס בַּכַּנֵּף בְּגָדוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל שְׁבִיִּשְׁרָ לֹו שְׁנִקְרָעָה מַלְכוּתוֹ וְעֵדִיִן הַנְּבִיא לְכְבוֹדוֹ לֹא נִפְרָד וְעֵדִיִן שְׁמוּאֵל כִּיבְדוֹ לִפְנֵי הָעָם (שְׁמוּאֵל א' טו)
כֵּן גַּם הָיָה אֶצְלוֹ בְּבִגְדֵי הַשָּׂרָד גַּם בְּבִגְדוֹ שֶׁל שְׁאוֹל נִחְתָּךְ כַּנֵּף מֵעִילוֹ בַּמַּעֲרָה
בְּשִׁחְשֵׁב עַל אַחַר שֶׁבִּוּ מֵרַד ע"י דוֹד שְׁבַרְח מִמֶּנּוּ (שְׁמוּאֵל א' כד, ד)

*

לְגֵאֵלָה מְשׁוֹפֵט אֶת עֲצָמָה יַעֲדָה רוּת בַּקֶּשָׁה מִבּוֹעֵז וּפְרִשְׁתָּ כַּנֵּף עַל אִמְתָּךְ (רות ג, ט)
קָרַב לְאִמּוֹ אָרוּר לְהַכְחִידָה אָרוּר שׁוֹכֵב עִם אִשְׁתּוֹ אֲבִיו כִּי גִילָה כַּנֵּף אֲבִיו (דְּבָרִים כז, כ)
בְּשִׁסַּע הַגְּדִי בַיָּד, תִּהְיֶה הָעֲבוּדָה וְשִׁסַּע אוֹתוֹ בַּכַּנְפָיו (ויקרא א, יז)
עֲנוּתוֹת בְּבָלִי לְשִׁכִּינָה אֶחָדָה עֲנוּתוֹתוֹ שֶׁל הַלֵּל קָרַבְנוּ תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה (שבת לא).

*

בְּגֵלוֹי עִם קֶשֶׁר נִחְפָּה מִי שְׁמַגְלָה גּוֹזְלוֹת מִקּוֹשְׁרֵיהֶם בַּכַּנְפֵיהֶם אַחֲרֵי הַגָּפָה אוֹ הַגְּדָר
אֶל תִּשְׁלַח יָדְךָ, וְהִרְפָּה לֹא יִגַע בָּהֶם (ב"מ כה:)
וּבְשִׁתְּזָפֵר, קְרִיאָתְךָ יִפָּה לְדַקְדָּק בַּקְרִיאָתָה שְׁמַע בַּפְּרִשְׁתָּ צִיצִית - וּזְכַרְתָּם
וְהִקְפֵּד עַל רוּחַ בְּפֶה צְרִיךְ לְהַפְרִיד בְּאוֹת פּ בֵּין שְׁתֵּי הַמִּילִים - הַכַּנֵּף פְּתִיל (שׁו"ע סא, כ)

*

בְּרַךְ אֶת הַחֹדֶשׁ בְּחַפְּתָה בְּבִרְכַת הַחֹדֶשׁ אוֹמְרִים
בְּבִרְכַת חֲבָרִים בְּזֹאת הַשְּׁפָתָה וַיִּקְבֹּץ נִידַחְנוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ חֲבָרִים כָּל יִשְׂרָאֵל וְנֹאמַר
אֲמֵן

פולמוס

פולמוס / הרב יהודה אייזנשטיין – מח"ס 'מילי דשטרות' 'אהל מועד' ו'אהל אבות', ורבני ולומדי אספקלריא

ברכה בלי שם ומלכות כשמסופק בברכות הנהנין

בכמה וכמה מקומות מצינו כשיש ספק אם חייב בברכה - שיברך בלי שם ומלכות.
כגון:

א. ברכת "שעשה לי נס" ו"הגומל" (שו"ע ריח, ט; ריט, ט).

ב. ברכות השחר (שו"ע מו, ח).

ג. ברכת הארוסין (רמ"א אה"ע לד, ג).

ד. ברכת ש"פטרני מענשו שלזה" (שו"ע רכה, ב). [ה] וע"ע במשנ"ב רכד, יב-יד; רכה, ל-לב.

וצריך עיון, מדוע לא מצינו כן בספק של ברכות הנהנין, שהדין הוא (שו"ע קסז, ט) שאם אדם מסופק אם בירך (ברכה ראשונה) אינו מברך ואוכל בלא ברכה, כי ספק ברכות להקל, ומדוע לא אמרו שלכל הפחות יברך בלי שם ומלכות?

תודה רבה

*

תשובות ותגובות:

תגובה א.

הרב משה מרדכי אייכנשטיין, ראש כולל שע"י ישיבת יד אהרן, בני ברק

יתכן שיש לחלק בין ברכות הנהנין לברכות השבח, שהלא יש שסברו שכל ברכת השבח היא ללא שם ומלכות, וא"כ במידה וגם ברכת אירוסין היא ברכת השבח כידוע שיש שצידדו בכך בראשונים אז לכא' יש לחלק כך, שברכות השבח העיקר השבח, אבל ברכות הנהנין שיש כאן בקשת רשות ללא שם ומלכות לאו מידי הוא בברכה וייש"כ על השאלה המחכימה.

*

תגובה ב.

הרב בצלאל טורצקי

למע"כ ידוע דברי המהרש"א אם הברכה תנאי לאכילה ובלעדיה האכילה אסורה ודעת החזו"א ששתה את השוקו ללא ברכה מחוסר כח דעתו שהאכילה מותרת אלא שיש חוב לברך. ואם נאנס ואינו יכול לברך מותר באכילה ופטור מן הברכה.

אי לכך אין שאלה למה לברך דהא סב"ל ואין חיוב ברכה ולמה לברך אף בלי שם ומלכות? לרווחא דמלתא? אבל הנ"מ בברכת הנהנין אבל בברכת המצוות יתכן ולכו"ע שאני.

ר"י אייזנשטיין:

אני ג"כ חשבתי עד"ז. אבל בלא"ה ברכה בלי שו"מ לאו ברכה, וגם אם מחוייבים זה לא היה פוטר מאומה.

ברכה בלי שו"מ זה לכאורה הפנימיות של הברכה, וגם במקום שא"א לברך לכה"פ את זה

ואדרבה בנהנין שיסוד הדבר מצד סברא שאסור לאדם כו' טפי היה נראה להצריך לכה"פ את זה - כמו שמסתמא היו עושים לפני שתיקנו אנשי כנה"ג את הברכות הללו.

ר"ב טורצקי:

למעכ"ת. מותר לברך בלי שם ומלכות במקום שאינו נקי? מסתבר שלא, ע"כ שיש בו דבר שבקדושה וכרחמי הוא אף שאינו כל המטבע. דומיא דברכה אחת מתוך השמו"ע וכפי שנפסק בשו"ע תרע"ג בהל' ר"ה. והגה"ג הרב פנחס שרייבר זצוק"ל ביאר לי בזה את הענין שמתפללים אף שע"פ רוב לא מכוונים הואיל ומקרי רחמי.

ועוד דבלא שם ומלכות לא גרע מהכף החיים שפוסק בכ"מ לברך במחשבה.

בכבוד רב, בצלאל טורצקי

*

תגובה ג.

הרב נח גדליה קוצ'קוב

החילוק פשוט. כלל הדוגמאות שהובאו בשאלה עוסקות בספקות שהצד השולל את הברכה גורס שכלל לא נתקנה ברכה על דבר זה על ידי חז"ל, כגון: 'שעשה לי נס' על הצלה מנס שהוא ממנהג העולם, 'הגומל' מצרה שאינה מארבעת הניסים שנזכרו מחז"ל, מי שכלל לא עשה את הדברים הגורמים לברכה מ'ברכות השחר', 'ברכת אירוסין' במקום שכבר בירכו אותה ויש חשש רק מפני הרואים. 'ברוך שפטרני' שכלל לא נזכרה בחז"ל.

לעומת זאת, כל הנאה מהעולם הזה השייכת למסגרת ברכות הנהנין מחייבת ברכה, וכל שאינו מברך נחשב גזלן. הספקות בברכת הנהנין הם בדרך כלל האם החובה המוטלת עלי לברך נפטרת בברכה שבירכתי על דבר אחר, או הספק הוא באיזה נוסח עלי לברך את חובתי על הנאה זו, או שהספק הוא 'חוסר ידיעה' של הנהנה בשיעור הנאתו ואינו ספק עצמי בחיוב הברכה. בכל אלו אינו יכול להפטר מהחובה להודות על הנאתו שתוקנה עליה ברכה בודאות בגלל ספק זה על ידי אמירת ברכה ללא מלכות שכפי שנפסק איננה ברכה אלא יוצאים בה ידי 'הרגש' ההודאה בלבד. לכן עדיף שלא יברך כלל ככל ספק מדרבנן, מאשר שיטעה עצמו שקיים חובתו באמירת ברכה שאיננה ברכה מצד האמת.

הרעיון העומד בבסיס הדברים שכשהמציאות מחייבת ברכה אלא שיש חוסר ידיעה האם החובה התקיימה, אין מציאות לומר לו לברך משהו אחר, אלא לנהוג כבכל ספק דרבנן לקולא. רק כשאינן כל חובה והוא רוצה לצאת ידי הרגשת ההודאה שבלב להוציאה אל החוץ, נינת לו הרשות לעשות זאת בכל אופן שיראה בעיניו.

*

תגובה ד.

הרב שמעון לוי, מח"ס 'אהלי שמעון' ו"ח על ד' חלקי שו"ע

בס"ד

בכל המקומות שציינת שמברך בלי שם ומלכות, מדובר במחלוקת הפוסקים אם צריך לברך בכלל במקרה זה או לא. וכיון שיש מחלוקת הפוסקים, יש שאומרים שצריך לברך ויש שאומרים שאין צריך לברך, הכריעו שיברך בלי שם ומלכות. אבל בסימן קס"ז סעיף ט' לא מדובר במחלוקת הפוסקים אלא האדם מסופק אם הוא בירך או לא, כאן תופס הכלל "ספק ברכות להקל", מאחר ותקנת ברכה זו מדרבנן. ועיין בכף החיים סימן קס"ז ס"ק ע'.

*

תגובה ה.

הרב יוסף וולברשטיין

לגבי השו"ע סי' מו, ח. בכה"ח באמת הוציא מהתם דבכל ספק ברכות יעשה כן. אך שמעתי לדחות, דהתם מצרפים שי' הראב"ד דלכתחילה נתקנו לאמרם בלא שם ומלכות. ועי"ע בה"ל סו"ס קפח, [וגם שם י"ל דהכי תיקנו לד' המחבר]. וראה ברכא ס"א בה"ל ד"ה אם ובדרשו שם 3 לשאר המקורות. ועי"ע מזו סק"ל דהתם מבוי' להדיא דאין משמעות לברכה בלי שם ומלכות וכמבוי' להדיא בסי' ריד. ועכ"פ גוף החילוק נראה פשוט בסברא, דהיכן שהספק האם מחויב בברכה או לא, אזי מסב"ל פוסקים שאין צריך ויכול לברך, ועכ"פ יברך בלא שו"מ ויודה להקב"ה. אבל היכן שנוקטים שמסב"ל **כבר בירך**, [ועי' רט דרשו 17], א"כ מה טעם לומר לו שיברך שוב בלא שו"מ.

ר"י אייזנשטיין:

ועכ"פ גוף החילוק נראה פשוט בסברא, דהיכן שהספק האם מחויב בברכה או לא, אזי מסב"ל פוסקים שאין צריך ויכול לברך, ועכ"פ יברך בלא שו"מ ויודה להקב"ה. אבל היכן שנוקטים שמסב"ל כבר בירך, [ועי' רט דרשו 17], א"כ מה טעם לומר לו שיברך שוב בלא שו"מ,

1. מאחר שברכה בלי שו"מ לאו כלום, מה מוסיף שיברך בלי שו"מ?
2. מסב"ל נוקטים שבירך? מהיכי תיתי?

ר"י וולברשטיין:

1. עיקר הברכה היא הודאה לה', ובלא שו"מ מתקייים ענין ההודאה.
2. כוונתי לומר שחלוק היכן שהספק אם נתחייב להיכן שהספק אם בירך, שכשהספק על גוף החיוב, אפשר לומר לו שעל הצד שנתחייבת, תודה להקב"ה בלא שו"מ, אבל אם הספק על גוף הברכה אם בירך, ונוקטים שמסב"ל בירך, ויכול להמשיך לאכול!! מה טעם לומר לו שיברך בלא שו"מ,
ועוד סברא י"ל, דכיון שהרי זה לא יקדם אותו כלום לצאת ידי חובת הברכה, מאי ארווחנא בזה, ובשלמא כשדנים על עצם החיוב, סו"ס נוקטים כביכול שלא מחויב, ועכ"פ יודה בלא שו"מ, אבל כשצריך לברך בוודאי והנידון אם בירך, מאי יהני שיברך בלא שו"מ.

אמנם כמדומני שמנהג העולם כשמסופקים אם בירכו או לא, שמברכים בלא שו"מ בין בברכת השבח בין בברכת הנהנין. וצ"ב.

ר"י אייזנשטיין:

הוא מרויח שמקיים את הסברא שאסור לאדם שיהנה כו' והרי לפני אנשי כנה"ג מסתבר שכך היו עושים ודיו.
וע"ע בביה"ל סי' ריב לגבי תערובת של 2 מיני אוכלין, שנחלקו בזה דה"ח וחיי"א אם לברך 2 ברכות או לא, וכותב סב"ל ולברך רק ברכה אחת. ומדוע שם לא אמר המשנ"ב שיברך ברכה נוספת בלי שו"מ?

ר"י וולברשטיין:

לכאו' הבה"ל זה ראייה לדברי שנקטינן מספק שכבר בירך, והברכה האחת מהני לשתייהם ולכן לא כ' לברך בלא שו"מ,
ואי"ז סתירה גם לסברא הב' משום דסו"ס הנידון אם בירך, ואין הנידון על עצם המעשה המחייב. ועי'..

לגבי מש"כ שהוא מרויח שאסור וכו' ולפני וכו', איני יודע אם איסור זה היה קודם שתיקנו ברכה, ואם כלל אמרו משהו לפני שחז"ל שתיקנו ברכות, ואשמח לשמוע מקור.

ר"י אייזנשטיין:

יעוי' בפנ"י מש"כ שם על סברא

וידוע נידוני האחרונים על אנוס שא"י לברך ואונן אם מותר להם לאכול בלא ברכה.
אוכל לשלוח.

*

תגובה ו.

הרב נחמיה זיידמן, מח"ס מכתבי תורה ויראה פילץ

בהגהות אשל אברהם מבוטשאטש על השו"ע כתב כמה פעמים שבמקום ספק ברכה
שהדין הוא שלא יברך, מ"מ מותר וראוי לומר הנוסח "ברוך רחמנא מלכא" ואח"כ לסיים
נוסח הברכה כגון בורא מיני מזונות וכדומה, מכיון שנוסח זה מועיל בדיעבד כמו ברכה
בשם ומלכות, ומצד ברכה לבטלה אין כאן חשש כיון שאינו מזכיר שם שמים להדיא.

*

תגובה ז.

הרב משה יצחק גרוס, מח"ס 'בנים למקום'

אכתוב נקודה דקה בעומק הנפש כפי הנראה לי -

אם נתבונן וננסה לחשוב ולצייר לעצמנו בישוב הדעת אמיתית מה היה קורה לו היו
חז"ל מחייבים אותנו לברך בלא שם ומלכות במקרה של ספק כמו ששאלתם - יובן מיד
מדוע חז"ל פטרו אותנו מכך...

שהנה כל הספקות שכתבתם אינם ספקות שקשורות לאדם ונובעות בגלל טעות
או שכחה או ספק שלו, אלא ספק בעצם ההלכה. מה שאין כן בספק אם בירך, טבע האדם
'לברוח' ולהתחמק מהקושי והאי נעימות, ולכן שמח שספק ברכות להקל ויכול להמשיך
לאכול...

ואין ספק שאם היו מחייבים לברך בלי שם ומלכות, אזי - נכון שהיה הרבה יהודים
טובים שהיו מתנהגים כהלכה, אבל הרבה הרבה יהודים היו מגיעים מתוך זה לברכות
לבטלה, שכן לא היו מוכנים להודות [לעצמם] בכך שיש להם ספק וכו', והיו מברכים
שוב, או שלא היו מברכים כלל. או שהיו לכך עוד השלכות קשות בעומק הנפש. ודי בזה
למשכיל ולמעיין.

ולמי שמתווכח ולא מבין - שיקבל על עצמו לתקופה בכל ספק לברך בא שם ומלכות
[הרי אין בזה איסור], ואחרי כמה ימים או שבועות - יתחיל אולי להבין...

בדיוק הי' בדף היומי - שלא תמצא את ביתך בספ"ט, וזה נוגע מאד מאד למה שכתבתי,
ודו"ק.

מענה הרב אייזנשטיין:

יש"כ. לפי דבריכם אם יש ספק בפוסקים אז הדברים שונים ויעוי' בביה"ל סי' רב בנוגע לתערובת (סלט פירות) שאומר על מחלוקת הפוסקים לברך ע"ז רק ברכה אחת ולא ב' ולכאורה שם לפי דבריכם היה צריך לברך על המין המועט לכה"פ בלי שו"מ.

*

תגובה ח.

הרב השואל – הרב יהודה אייזנשטיין

דברים העולים אחר העיון

הנה בהשקפה ראשונה היה נראה לומר שהוא דבר מיוחד ב"ברכות הנהנין" שמאיזה טעם לא אמרו בזה לברך מספק בלי שם ומלכות¹⁵. אך באמת בעוד מקומות מצינו שלא אמרו לברך בלי שם ומלכות, כגון בפורים כשיש ספק על מקרא מגילה, לא הציע שם המשנ"ב לברך בלי שם ומלכות. ולכן נראה טפי שזהו דבר מיוחד בברכות הללו של "שהחינו" ו"הגומל" וכדומה (פרק הרואה בברכות).

ברכת האירוסין – ואכן יעוי' בב"י (אה"ע סי' לד) שמביא מש"כ הריב"ש (סי' פב) שראה נוהגים שהמקדש ע"י שליח חוזר ומקדש הוא עצמו בשעת נישואין ולא היו מזכירים ש"ש בברכת אירוסין שניים כו', אבל מורי הר"פ הכהן היה מלעיג על זה **מה תועלת לברך אחר שאי אפשר לברך בשם שמים**". והדרכ"מ שם כותב לנהוג כן **"מפני הרואים"** – והרי שאין ענין לברך בלי שם ומלכות, ובהכרח שהן דברים מיוחדים בברכות של פרק הרואה (וראה מש"נ להלן בשם הפמ"ג).

ברכת "הגומל" – והנה בספר דברי הלכה (סי' ריט) להגר"צ ובר שליט"א, מציין בזה לידיעה נכבדה מהפמ"ג (א"א הקדמה לסי' ריט) שכותב על ברכת "הגומל" (ד' שצריכים להודות) שנלמד ממקראות תהלים פרק קז, שהנה הלבוש (שם) כותב ש"הודאה זו דוד המלך ע"ה צוה עליה במזמור ק"ז", ומשמע עכ"פ דין דברי קבלה יש לו שתהלים ברוח הקודש נאמר כמו אסתר, ומציין הפמ"ג מש"כ בפתיחה כוללת (ח"א סי' יח) דספק דברי קבלה לחומרא כמו בשל תורה, ועפ"ז הוא כותב "ומכל מקום למדנו, מי שספק לו אם בירך הגומל או לאו דחוזר ומברך בלא שם ומלכות, דברכות אין מעכבות רק הודאה בעינן". הרי מבואר דבר חידוש נפלא, שברכת "הגומל" חיובו מדברי קבלה והדין הוא שספק ברכות לחומרא (כמו ברכת המזון), רק באלו החיוב מדברי קבלה הוא רק "הודאה"

¹⁵ חשוב לציין שלא רק במקום שיש ספק במציאות אם בירך, לא מצינו שיברך בלי שו"מ, אלא גם במקום שיש מחלוקת הפוסקים, כגון בסי' ריב לגבי תערובת של ב' מיני אוכלין, ויש ספק אם לברך ע"ז ברכה אחת או ב' ברכות, כותב הביה"ל שם סב"ל ויברך רק ברכה אחת, ולא אמר לברך על המין השני (המועט) בלי שו"מ.

ולכן סגי בזה לברך בלי שם ומלכות. אולם דברי הפמ"ג קיימי רק לגבי ברכת "הגומל", ועדיין עלינו לבאר את הדברים לגבי שאר הברכות שהבאנו לעיל.

ברכות שאינן קבועות – ומה שיש להציע בזה, דהנה ידוע שיטת הראב"ד (ברכות מד, א בדה"ר): "גם באלו הברכות שתפס עליהם וכן בכל הברכות שבמשנה, אומר אני שהם רשות ולא חובה, כההיא דאמרינן בעירובין (מ, ב) "אנא אקרא חדתא נמי אמינא זמן" ואמר ליה רשות לא קמבעיא ליה, אלמא כל הני רשויות הם. תדע דהא אין בהם לא הזכרה ולא מלכות, ומי שאמר שיש בהם הזכרה ומלכות לא העיקר. וכלל הדבר כל ברכה שאינה קבועה והיא נעקרת לפרקים אינה טעונה הזכרה, שהרי אפילו ברכת זימון שהיא מן התורה, מפני שהיא נעקרת מן הברכה לפרקים אין בה הזכרה ומלכות, והרי הוא כברכת הרשות מפני שהרשות ביד השלשה לאכול כל אחד ואחד לעצמו, וכ"ש הברכות הללו שהרשות בידו שלא יראה כך ולא יראה כך. אבל ודאי המברך על המצוה שהוא חייב לברך צריך הזכרה ומלכות, מ"מ על כלן אם אמר הזכרה ומלכות לא הפסיד".

ומעתה עפ"ז יתכן מאוד, שבכל הברכות הנ"ל של פרק הרואה בברכות, ששיטת הראב"ד שמברכים אותן בלי שם ומלכות, יש משמעות כשיש ספק לאומרם בתורת חיוב לצאת בזה לכה"פ את שיטת הראב"ד, אבל בשאר ברכות שמחוייב לאומרם עם שו"מ אין משמעות לדינא לאומרם בתורת חובה בלי שו"מ (וראה מש"כ בהערה ל"ו).

ברכות השחר – אולם עדיין צ"ע ממה שמצינו בברכות השחר שכותב השו"ע (מו, ח) "כל הברכות האלו אם לא נתחייב באחת מהן, כגון שלא שמע קול תרנגול או שלא הלך או לא לבש או לא חגר, אומר אותה ברכה בלא הזכרת השם" – מאחר שי"א שאינו מברך אא"כ שמע קול תרנגול וכדומה. ושם לכאורה הוא ברכה קבועה כל בוקר, ולא שייך בזה שיטת הראב"ד. ואולי להשיטות שמעכב לשמוע קול תרנגול, נמצא שאי"ז ברכה קבועה, וזה דומה לזימון והברכות הנ"ל שזה תלוי בידו אם יראה או לא יראה וא"ש.

¹⁵ ובאמת יש מקום להעיר בזה, דהנה אין כונת הראב"ד שבברכות שאינם קבועות לא נתקן לברך עליהן תורת ברכה כלל, שהרי הראב"ד עצמו סיים שאם אמר שם ומלכות לא הפסיד, ובהכרח שלא חייבו בזה שו"מ. ומעתה הרי ביארנו בסי' רטו לבאר את המושג של "אמן לבטלה וברכה לבטלה" שאין הסיוד מצד השם שמים לבטלה, אלא מצד שאומר טופס ברכה לשם חיוב, ויסוד הדבר מבואר ברמ"א (קפח, ז) אודות אמירת "יעלה ויבוא" שג"כ יש חיסרון לאומרו לבטלה, וביאר לה הבגדי ישע שם (הובא בביה"ל שם): "דודאי אי אמר 'ברוך רחמנא' דרך בקשה אפילו מאה פעמים לא הוי כלל מוציא שם שמים לבטלה, אבל אי אמר דרך ברכה ודלמא אינו מחוייב באותו ברכה, הוי שפיר בכלל ברכה לבטלה, א"כ גבי יעלה ויבוא נמי אם אמר דרך חיוב ברכה הו"ל נקרא ברכה לבטלה", ומוכיח לה הבגדי ישע ממה שיש חיסרון לעשות זימון מספק. וא"כ לכאורה לא הועלנו מידי, שהרי אם יש ספק אם צריך לברך לא יכול לברך בתורת חיוב בלי שו"מ. אבל באמת הגם שכאמור הביה"ל אימץ את דברי הבגדי ישע, אבל זה רק במקום שודאי אינו חייב, אבל במקום ספק יעוי' במשנ"ב (קצג, כו) ובביה"ל (קצז, א ד"ה עמהם) שמצדד בשם הפמ"ג שבזימון של ג' יש לזמן מספק. ובהכרח צ"ל שאם יש ספק יש לברך גם מכח הספק, אבל בלא צורך הו"ל לבטלה, ולכן בנידו"ד כשיש ספק ניתן לברך בתורת חיוב בלי שו"מ.

ברכת "על ביעור חמץ" – אולם עדיין צ"ע מברכת "על ביעור חמץ" בעת שריפת חמץ שכותב השמנ"ב (תלב, ד) שמי שלא בירך בשעת הבדיקה יברך בשעת השריפה בלי שם ומלכות (מאחר שיש בזה מחלוקת). ושם ודאי מסתבר שהברכה נחשבת כברכה קבועה, וצ"ע טובא מדוע שם מצינו שיברך בלי שו"מ ומאי שנא משאר מקומות כגון בפורים שלא מצינו כן.

ונסיים בתימיהה גדולה על דברי הפמ"ג (או"ח מ"ז תרכא, ב) שכותב: "ועיין אה"ע בברכת נישואין כל מקום שיש ספק ברכה יש לומר ברוך אתה השם, יע"ש". ותימה טובא ששם הרי דעת הב"י לא כך והרמ"א כותב לומר בלי שו"מ רק "מפני הרואים", וכאמור הבאנו לעיל מהפמ"ג שרק ב"הגומל" הורה לברך בספק בלי שו"מ. ויתכן שרק כונתו להורות שמספק אין לברך עם הזכרת שם ה' וצ"ע].

פולמוס / הרב מרדכי אקשטיין, ורבני ולומדי אספקלריא

מה שונה חיוב הכרת הטוב מלאו של לא תקום

לכבוד הרבנים שליט"א

בפרשת קדושים למדים אנו על לאו של "לא תקום ולא תטור את בני עמך", וטעמו של לאו זה מבואר בארוכה בחינוך (מצוה רמ"א) וז"ל "שלא לנקום וכו' משרשי המצוה, שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא, ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא, על כן כשיצערהו או יכאיבהו אדם ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו והשם יתברך גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנקום ממנו כי הוא אינו סיבת רעתו, כי העוון הוא המסבב, וכמו שאמר דוד עליו השלום [שמואל ב' ט"ז, י"א] הניחו לו ויקלל כי אמר לו השם יתברך, תלה הענין בחטאו ולא בשמעי בן גרא. ועוד נמצא במצוה תועלת רב להשבית ריב ולהעביר המשטמות מלב בני אדם, ובהיות שלום בין אנשים יעשה השם שלום להם"

ולפי דברי החינוך "כל אשר יקרהו מטוב עד רע וכו' מאת השם" יל"ע דא"כ כשם שלגבי הרע כתב שלא ינקום מחברו משום כך, א"כ גם לגבי הטובה לא יכיר בטובה מכיון שהאדם אינו סיבת הטובה אלא הקב"ה,

ולסיכום יל"ע מה שונה לאו דלא תקום משום שלא השני גרם לכך אלא הקב"ה, לבין מה שיש חיוב הכרת הטוב לשני, שלכאורה ג"כ לא השני גרם לטובה אלא הקב"ה?

בכבוד רב,

מרדכי אקשטיין

*

תשובות ותגובות

תגובה א.

הרב השואל – הרב מרדכי אקשטיין

הנראה ליישב בזה דהנה חיוב הכרת הטוב מצינו בדברי ספר החינוך מצוה ל"ג וז"ל "מצות כיבוד אב ואם - לכבד האב והאם וכו' משרשי מצוה זו, שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה, שזו מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלהים ואנשים. ושיתן אל לבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו. וכשיקבע זאת המדה בנפשו יעלה ממנה להכיר

טובת האל ברוך הוא, שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון, ושהוציאו לאויר העולם וסיפק צרכו כל ימיו, והעמידו על מתכונתו ושלימות אבריו, ונתן בו נפש יודעת ומשכלת, שאלולי הנפש שחננו האל יהיה כסוס כפרד אין הבין, ויערוך במחשבתו כמה וכמה ראוי לו להזהר בעבודתו ברוך הוא.

ולפי"ז נראה דאה"נ כמו שכ' החינוך שצריך "שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא, ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא" ולפי"ז באמת אין לו לנקום ממי שעשה לו רע ולא לגמול טובה למי שעשה עמו חסד, אלא מכיון שעל ידי הכרת טובה למי שעשה עמו חסד ישתרש בו מידת הכרת הטוב לקב"ה כל' החינוך "שיקבע זאת המדה בנפשו יעלה ממנה להכיר טובת האל ברוך הוא" וא"כ כשיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה ילמוד מכך גם כן להכיר בטובתו של הקב"ה, ומשום כך מוטל עליו לראות בחבירו כאילו הוא עשה עמו, אבל ודאי שאין לו לייחס את הטובה לחבירו אלא לקב"ה, אלא מוטל עליו להרגיש בעצמו הרגשה זו של קבלת טובה ועליה להשיב ועל ידי כך יכיר גם בטובתו של הקב"ה, משא"כ בהיפך כשינקום מחבירו לא תצמח לו שום טובה מזה ועל כן מוטל עליו לדעת שהכל מאיתו יתברך וחבירו לא גרם לו רע כלל כי הכל מאת הבורא.

וכ"כ הרלב"ג משלי פי"ז פי"ג וז"ל "משיב רעה - הנה מי שהוא משיב רעה תחת טובה אשר גמלוהו ראוי שלא תסור רעה מביתו, וזה לשתי סבות וכו' והסבה השנית היא כי זה העונש ראוי שיבא עליו מהש"י על זאת התכונה הפחותה כי היא תמנע האדם מכל הטובות והשלימיות, וזה כי האדם נכנע לש"י מפני רבוי הטובות אשר הוא גומל אותו תמיד, ומי שלא יכיר לאנשים הטובה שהם עושים לו, לא יכיר לש"י בטובות שהוא חונן אותו ויהיה זה סבה אל הכפירה בשם יתברך".

ואולי נפק"מ בביאור זה דליכא זכות תרעומת לעושה הטובה על מי שאינו מכיר לו טובה, אמנם אינו בהכרח דיתכן דאחר שיש ציווי של הכרת הטוב חייב נמי בשאר פרטיו ויל"ע בזה.

וכן לפי הביאור הנ"ל מבואר ענין הכרת הטוב לדומם, דרבים תמהו וביארו מהו ענין זה, אבל להנ"ל אתי שפיר דהכל הוא כדי שישריש ויחדיר בעצמו ענין הכרת הטוב לקב"ה.

[וכן ידוע על הגרי"ש אלישיב שבמרומי גילו כבן תשעים ומעלה טרח להשתתף בשמחת אחד משומעי שיעורו על אף הטרחה הגדולה שהיתה לו בכך, ושאלוהו מדוע מטריח עצמו עד כדי כך, והשיב שהלה עשה לו פעם טובה שהמציא לו ספר שהיה נצרך לו, ושאלוהו הלא כבר גמלת לו טובה על כך בכמה וכמה פעמים ואולי במה שכבר השתתף בשמחות קודמות, וענה הגרי"ש דהכרת הטוב אינה כפי הטובה שקיבל האדם כחוב שעל השני להחזיר מה שחייב אלא "הכרת הטוב היא מידה" ולמידה זו אין גבול, ולכאן מה פשר דבר זה,

אולם להאמור לעיל אתי שפיר דהכל הוא להחדיר בעצמו ענין זה של הכרת הטוב לקב"ה, וא"כ אין לדבר זה שיעור וגבול כלל. (איני זוכר במדויק סיפור זה בכל פרטיו וכתבתי כפי זכרוני סיפור זה).

ומצאתי סמך לזה בבראשית רבה (פרשת נח פרשה ל"ח) "רבי יוחנן פתח (משלי פי"ז פי"ג) משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו, אמר רבי יוחנן אם קידמך חבירך בעדשים קדמנו בבשר, למה שהוא גמל עליך תחלה".

ועוד מעין ראיה לזה ממדרש תנחומא (פרשת שמות סימן ז') וז"ל "ויקם מלך חדש אשר לא ידע את יוסף, ולא היה מכיר את יוסף, שאמר אשר לא ידע את יוסף, אמר ר' אבין הלוי ב"ר למה הדבר דומה לאחד שרגם איקונין של מלך, אורכסיניא (פירוש דמותו), אמר המלך טלו אותו וחתכו את ראשו, עכשיו עשה לזה כך, למחר עושה לי כך, פרעה עכשיו אמר אשר לא ידע את יוסף, למחר אמר לא ידעתי את ה'".

נויש להוסיף כאן דברי חובת הלבבות בפתיחה לשער עבודת האלקים דליכא חיוב הכרת הטוב כשלא נתכוון לטובה וז"ל ואם תגיע לנו שום טובה ע"י מי שלא כוון בה אלינו יסתלקו מעלינו חיובי ההודאה לו, ואין אנו חייבים בה" ולדבריו כ"ש כשנתכוון להרע דליכא חיוב, ואי"ז סתירה להנ"ל אף שמצינו הכרת הטוב אפילו לדומם, כיון דאדרבה דומם הוא כעין שלוחו של הקב"ה ועושה כל רצונו, אבל בבר בחירה כשעושה דבר ואינו מתכוון לטוב, אין בזה חיוב ובפרט להמבואר לעיל דהחיוב הוא כדי להכיר טובה לקב"ה והקב"ה ודאי מתכוון בכל דבר להיטיב, וא"כ לפי"ז במי שלא נתכוון להיטיב ליכא טעם וחיוב זה. [נע"ע מו"מ בארוכה בדברי החובת הלבבות בתשובת הג"ר צבי קריזר].

*

תגובה ב.

הרב יעקב אהרן וויגדער

הלא אמרו רז"ל חמרא למרי' טיבותא לשקי' ומגלגלין זכות על ידי זכאי, וכשיש זכאי ליעשות הזכות על ידו יותר ניקל שירד השפעת הטובה להאיש עלמא וכעין שכ' האו"ם בפרשת וירא ע"פ כאשר אמר.

הרב אקשטיין:

לכבוד הרב המשיב שליט"א

אכן חמרא למריה טיבותא לשקייה,

אך באותה מידה מדוע לא נאמר דאמנם הרעה מגיע מהקב"ה, אבל את הגמול נשיב למי שפעל בפועל את הרעה.

בכבוד רב

מרדכי אקשטיין

תגובה ג.

הרב יעקב אהרן וויגדער

ברגע שיודעים שעצם הדבר לטוב או להיפך, הוא בהשגחת עליון, הרי הדבר מסור ללב טוב המושפע ממדות טובות להכיר טובה למי שהומצא הטוב על ידו, ואין מקום ללב טוב להמציא רע להשליח שהומצא הרע על ידו וכמו שאמר דוד המלך על שמעי בן גרא, וה' אמר לו קלל,

והא המצרים נענשו לכמה ראשונים על שנתקיים הגזירה על ידם, שזה הי' בבחירתם, אף שנגזר בבין הבתרים, ואע"פ כן אמרו בברכות סג: שאנחנו מצווים להכיר בטובתם שקרבו אותנו כשירד יעקב אבינו למצרים וכמו שנאמר לא תתבלבל מצרי כי גר היית בארצו.

ואדרבה אם תקבלו עוד מראה מקומות והסברים בנדון אשמח לראותם ויישר כוחך על ההארה, להגדיל תורה ולהאדירה.

הרב אקשטיין:

לכבוד הרב המשיב שליט"א

ב"ה נתקבלו תשובות בקושיא זו, ועיקר התשובה היא דאה"נ גם הכרת הטוב אינו לאדם דהכל מאת הקב"ה, רק כל חיובו הוא כדי שישריש האדם בעצמו מידה זו שע"י כן יוכל להכיר בטובותיו של הקב"ה אליו, ויש להאריך בכ"ז, ומצו"ב המעט ממה שעלה עד עתה עם ביסוס וראיות להנ"ל. [המובא בתשובה א']

הרב וויגדער:

ב"ה שזכיתי לכון לדבריהם, וגם, ובעצם הדברים מבוארים, בחובת הלבבות שער הביטחון, פרק רביעי בסוף ביאורו על החלק השלישי, עיי"ש, בדבריו הק' בין לעניין מי שגמלו טובה ובין להיפך,

תגובה ד.

הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

תשובה לטעם חיוב הכרת הטוב - הרי זה מאת ה' ולא מאת חבירו?

נראה לענ"ד שאכן כך הם פני הדברים, אך רצון ה' הוא להרגילנו בתכונה זו כדי שלא נגיע למצב של "הכופר בטובתו של חברו סופו כופר בטובתו של מקום" כנלמד מפרעה שלא הכיר בטובתו של יוסף ולבסוף שאל מי ה'... רח"ל עפ"ל.

ותו - כעין הכרת הטוב לבע"ח ולצומח ולדומם [משה רבנו לא הכה ביאור ובעפר], אף שברור שהבע"ח או הצומח או הדומם לא התכוון לטובתי, אלא הענין הוא להרגיל את האדם לתכונות טובות.

כך נראה לע"ע במושכל ראשון.

ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

הרב אקשטיין:

לכבוד הרב ישראל חיים בלומנטל שליט"א

מגי"ש בכולל תורת מרדכי,

ייש"כ על דבריו הנפלאים

והנה לפי דבריו עולה דחיוב הכרת הטוב הוא ממצוות שבין אדם למקום ולא בין אדם לחבירו, ונפק"מ אם השני יכול לתבוע זאת, או אם יש לו זכות תרעומת, ויל"ע.

אמנם ב"ה מצאתי עוד ראיות וביסוס ליסודו הנ"ל. ומצו"ב סיכום הנ"ל. [כמבוא בתשובה א'].

הרב בלומנטל:

א. תודה על דברי הסיכום.

ב. בפשוטו גם ענין שושבינות מסייע ליסוד הנ"ל, בב"ב קמד ב: וכל הסוגיא שם, "האחין שעשו מקצתן שושבינות בחיי האב חזרה שושבינות חזרה לאמצע שהשושבינות נגבית בבית דין", וכי בגלל שהחלטתי לשמח את חברי ולאכול עמו, זה כבר הופך להיות תביעה עליו? בפשוטו זה ענין חיוב הנובע מהכרת הטוב, עד כדי כך שזה הופך להיות חוב ממון.

ציטוט מהארחות צדיקים [שער השמחה] הנוגע לענייננו בחיוב הכרת הטוב לחבריו "וקח בידך משל נאה על עניין זה: והוא כמו מאה עיוורים ההולכים זה אחר זה, וכל אחד שם ידו על כתף חברו, ובראש כולם יש איש הרואה, והוא מנהיג כולם אחריו. הנה כל אחד יודע, שאף על פי ששם ידו על כתף חברו והוא מנהיגו, שאין זאת ההנהגה באה מכוחו של חברו, אך כולם נמשכים אחר האיש הרואה הראשון. ואם יהיה נשמת מהם – ייכשלו כולם ויפלו. זה ישים האדם אל לבו, ויחשוב כי אין מנהיג זולתי הקדוש ברוך הוא וכולנו כעוורים, וכל אחד ממנו מסתייע ונעזר בעזר חברו. אך אין כוח בחברו לולי המנהיג העליון, הנותן הכל, וכל דרכיו ישרים, ואין להרהר אחריו. וכמו שהמתפרנס לא יחשוב אלא בקדוש ברוך הוא, כך המפרנס לא יתגאה שהוא מפרנס, אך הוא כעיוור המנהיג עיוור חברו בעזרת המנהיג הראשון, שהוא הרואה.

*

תגובה ה.

הרב דוד אריה שלזינגר, מח"ס "ארץ דשא" על מ"ב

י"ל דהכרת הטוב אינו מפני שאנו צריכים ליתן גמול למיטיב אלא להשריש בקרבנו מדות טובות.

הרב אקשטיין:

לכבוד הרב דודאי בני שליט"א

נתכבדנו בתשובתו הרמה, ודפח"ח, וכן השיבו עוד כמה רבנים,
אמנם יש בכך נפק"מ אם הוא ממצוות שבין אדם למקום או בין אדם לחבירו, ואם יש
זכות תרעומת בכ"ז,
מצו"ב העולה מן הדברים, סיכום קצר [כמבוא בתשובה א'].

הרב שלזינגר:

אולם יש לומר דיש מצות להכיר טובה ולא לרע כי באמת כל אחד יש בו מדות טובות
ואם הוא עושה רע על זה אומרים שבודאי גרמו לו מן השמים משא"כ לטובה ולפי זה
אצל גוי יהיה להיפך כי אם הוא עושה רע יש לנקום בו.

*

תגובה ו.

הרב קלמן קזצ'קוב

עין ספר 'מי זהב' לרבי פינחס גולדוסר שליט"א פ' קדושים.

*

תגובה ז.

הרב יוסף פליסקין, ירושלים

אכן הכרת הטוב אינה על שזה הגיע מהשני כיון שהכל מגיע מהקב"ה, אלא יש להכיר
לו טובה על כך שהיה השליח לעשות לי את הטובה, וכמאמרם מגלגלין חובה ע"י חייב.
משא"כ ברעה שאין שייך זה אחר שלא עשה את הרעה עצמה.

הרב אקשטיין:

לכבוד הרב יוסף פליסקין שליט"א

ייש"כ על תשובתו

אך לא הבנתי מה כוונתו, דכמו שיש להכיר טובה לשליח אף שאין הוא המטיב, כמו"כ
יהיה ניתן לנקום בשליח לרעה אף שאין הוא עושה את הרע, או להיפך כשם שאין לנקום
בשליח לרע כיון שהוא אינו הגורם לרע עצמו, כך אין להכיר טובה לשליח לטוב כיון
שאינו הוא הגורם את הטוב עצמו.

בכבוד רב, מרדכי אקשטיין

הרב פליסקין:

הכרת הטוב לשליח אינה על המעשה עצמו אלא על כך שהוא היה המסובב, דבר זה
שייך רק בדבר חיובי, שיש להכיר טובה למסובב, אך בדבר שלילי לא שייך להכיר רעה

למסובב, כיון שעיקר המעשה אינו ממנו. זה דבר שצריך להוסיף לו קצת הרגשה, ולכן אם מע"כ אינו מבינו, אין לי מה להוסיף, ואולי מישהו אחר יצליח לבאר את הדברים באופן המתקבל על הלב.

הרב אקשטיין:

לכבוד הרב יוסף פליסקין שליט"א

ייש"כ על דבריו,

אמנם הנראה ליישב בכל הנ"ל וכן שלחו כמה רבנים דאה"נ גם הכרת הטוב אינו לאדם דהכל מאת הקב"ה, רק כל חיובו הוא כדי שישריש האדם בעצמו מידה זו שע"י כן יוכל להכיר בטובותיו של הקב"ה אליו, ויש להאריך בכ"ז, ומצו"ב המעט ממה שעלה עד עתה עם ביסוס וראיות להנ"ל.

בכבוד רב

הרב פליסקין:

יש"כ על הדברים, אכן הביאור נכלל בדבריי, ואני רואה שהצליחו להגדיר את הדברים יותר טוב.

*

תגובה ח.

הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד
שלום וברכה כבוד הרב הגאון ר' מרדכי אקשטיין שליט"א,
יפה שאלתה ומאוד נהנתי משאלתך.

וכפשוטו י"ל, דאה"נ חובת הכרת הטוב אינו משום שבעל בחירה הוא בכח לעשות שום דבר שאינו בגזירת הבורא, רק החיוב הכרת הטוב הוא כמו שכ' החינוך בביאור מצות מצות כיבוד אב ואם (מצוה לג) וז"ל, "משרשי מצוה זו, שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה, שזו מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלקים ואנשים. ושיתן אל לבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו. וכשיקבע זאת המדה בנפשו יעלה ממנה להכיר טובת הקל ברוך הוא, שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון, וכו'", עכ"ל. - ומבואר מדבריו, שהתכלית של מצות כיבוד אב ואם הוא, להכיר להם טובה על כל מה שיגעו וטרחו בעבורו. ועל ידי זה יבא לידי הכרת הטוב להקב"ה.

והביאור בזה הוא על פי מה דאיתא בהחובת הלבבות שכ' (שער הבטחון, פ"ג) וז"ל, "שהבורא יתברך מרחם על האדם יותר מכל מרחם, וכל רחמים וחמלה שיהיו מזולתו עליו, כולם הם מרחמי האל וחמלתו, כמ"ש הכתוב: ונתן לך רחמים ורחמך והרבך", עכ"ל. ר"ל, שכל רחמים וחמלה שאדם מרחם על חבירו, כולו הוא מרחמי

הקב"ה. ואפילו כשאב ואם מרחם על בניהם, אותו רחמים וחמלה שהוא בלבם להטיב עם בניהם, רק הוא משום שהקב"ה מרחם עליו, וכך הוא לענין כל טובה שאדם עושה עם חבירו, הוא רק משום שהקב"ה רוצה להיטיב עמו, אבל אין חבירו סיבת הטובה, רק הקב"ה.

וזהו כוונת חז"ל, "הכופר בטובתו של חבירו סופו שיכפור בטובתו של הקב"ה". – שהתכילת בהכרת הטוב לחבירו הוא רק הדרך להכיר הטובה להקב"ה. אבל אה"נ מצד שחבירו הוא בעל בחירה, ליכא שום חובה לכיר הטוב לו, שהוא אינו סיבת הטובה כמו שהק' מעכ"ת מאי שנא מנקמה.

והראי' לזה הוא ממשוה רבינו שהקב"ה צוה שאהרן יכה את הנהר ואת הארץ – שהרי משה היה חייב בחובת הכרת הטוב לארץ ולים, וצ"ב ליכא שום בחירה – וע"כ מבואר שחובת הכרת הטוב הוא להכיר שנעשה לו טובה, וע"י זה יבא לידי הכרת הטוב להקב"ה.

בברכת כל טוב, והצלחה רבה,

אברהם דניאל עבשטיין

הרב אקשטיין:

לכבוד הרה"ג ר' אברהם דניאל עבשטיין שליט"א

ייש"כ על תשובתו הנפלאה,

והיוצא מדבריו דחיוב הכרת הטוב הרי הוא בגדר מצוות שבין אדם למקום ולא שבין אדם לחבירו,

ונפק"מ אם יכול השני לתבוע דבר זה, או שיהא לו תרעומת אם אינו מכיר בטובה.

בכבוד רב

מרדכי אקשטיין

הרב עבשטיין:

נכון, יפה כתב הנ"מ בזה.

אבל אין זה החידושים שלי, הם דברי חז"ל.

והנה נשמע מדברי החובת הלבבות דהחובת הכרת הטוב הוא משום שאותו איש שבחר לעשות לו הטובה, החיוב הוא להודאת לו על "לבו הטוב" – ז"ל החובת הלבבות פ"ד בשער הבטחון - וכן כְּשִׁיבְקֶשׁ מֵאֶחָד מֵהֶם חֶפֶץ, שְׂיִהְיֶה אֶצְלוֹ הַחֶלֶשׁ וְהַחֹזֶק מֵהֶם שׁוֹהַ בְּעִשׂוֹתָיו, וְיִבְטַח בְּהַשְׁלָמְתוֹ עַל הָאֱלֹהִים יִתְבָּרַךְ. וְאִם יִשְׁלַם עַל יַד אֶחָד מֵהֶם יוֹדֵה הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ, אֲשֶׁר הַשְׁלִים חֶפְצוֹ, וְיוֹדֵה לְמִי שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יָדוֹ עַל לְבוֹ הַטּוֹב לוֹ, וְשֶׁהַבּוֹרָא הֵבִיא תוֹעֵלָתוֹ עַל יָדוֹ. וּבִידוּעַ שְׂאִין הַבּוֹרָא מְגַלְגֵּל טוֹבָה, אֶלָּא עַל יְדֵי הַצְּדִיקִים, וּמַעַט הוּא שְׂמַתְגַּלְגֵּל הַפֶּסֶד עַל יְדֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ וְזָכְרוֹנָם לְבָרְכָה (בְּבֵא בְּתָרָא קי"ט, ע"ב):

”מַגְלִילִין זְכוּת עַל יְדֵי זַכָּאֵי וְחוּבָה עַל יְדֵי חַיִּיב”, וְאָמַר הַפְּתוּב (מְשִׁילֵי י”ב, כ”א): ”לֹא יֵאָנָּה לְצַדִּיק כָּל אָוֶן”. עכ”ל

ר”ל, דבני אדם אין להם שום כח בעולם כלל וכלל להיטיב או להרע, רק יש לאדם הבחירה להיות איש המזדמן לו הטוב והרע. וא”כ כל הודאתו לאדם הוא רק על ”לבו הטוב” במה שבחר להטיב עמו, אבל עצם הטובה צריך להודאת להקב”ה, כי הוא לבדו עושה הכל, רק ”שמגלגלין זכות ע”י זכאי וחובה ע”י חייב”.

דהגם שכל דבר נגרם מאת הבורא ית’, מ”מ לא נגזר ע”י איזה אופן כמו שיודע הדברים שנמצא בספר ר’ יוסף זונדל מסלאנט (עמ’ קל”ז) וז”ל, ”אמר הרב הגאון רשכה”ג מוהר”ח זלה”ה מוואלאזין, שמעתי מחסיד ז”ל [הגאון והחסיד במאמר זה הוא הגר”א] וגם אני אמרתי כן אפי’ מנערוטי שזה טעות מה שמורגל בפי העולם [וגם ברמב”ם איתא כן] שבעל בחירה יכול לעשות לאדם בלתי גזירת הבורא, רק שבכל דבר נגזר על האדם באיזה אופן ינגף, אבל בבעל בחירה לא נגזר איזה בעל בחירה יעשה לו לטוב ולמיטב, אבל אם לא נגזר לו מן השמים אין בעל בחירה יכול לעשות לו מאומה”, עכ”ל. הרי, דאם לא נגזר מן שמים שיבאו על האדם שום דבר רע, אין בעל בחירה יכול להרע לו בשום פנים ואופן. ורק אם נגזר על האדם מן שמים שיבאו לו שום פגע רע, זהו מה שהבעל בחירה יכול לבחור, דהיינו, האופן שיבא על האיש אותו רע. וכל הוא לענין להיפוך, אם נגזר שיבא שום דבר טובה לאדם, רק הבחירה תלוי ביד האדם, וע”כ נשמע מכל מדברי חוב”ה שחייב להודאת להם על ”לבם הטוב”, וא”כ יפה שאלת מעכ”ת, דמ”ש מלאו דנקמה, כמו שהארכת.

ואפשר לומר, דאפשר בתורת אפשר דחלוק בעיקרו חובת הכרת הטוב מאיסור נקמה. שהחינוך הסביר בטוב טעם ודעת דשורש השרשים הוא שהאדם חייב להאמין באמונה שלימה שכל דבר שנעשה לו הוא מאת הקב”ה, וע”כ הרע שנעשה לו הוא כל כולו מאת הקב”ה. וא”כ מה שבידו הוא רק הבחירה, וע”כ אפשר דאה”נ יכול להיות טענתו עליו מכח שהוא בחר לעשות הרע, ואבל הוא אינו **סיבת הרע**, הסיבה הוא הקב”ה, וע”כ איכא איסור נקמה, אבל מצד בחירתו יכול להיות טענת עליו. ואפשר דמצד זה הוא חייב לשאול ’מחילה’, דאם הכל הוא מאת הקב”ה היכא איכא מקום לשאולו מחילה, הרי הוא אינו סיבת הרע. ואפשר כנ”ל, מצד הבחירה.

מסכים לזה?

בברכת כל טוב

הרב אקשטיין:

לכבוד הרה”ג אברהם דניאל עבשטיין שליט”א

ייש”כ על דבריו הנפלאים, ומש”כ מענין הבחירה, אי”ז סתירה כלל ועיקר להא דהכל מאת ה’, וכידוע שאלה קשה זו מידיעה ובחירה ומדברי הרמב”ם ושאר ראשונים בענין זה ואכ”מ, רק לאחר שביחס של אדם לזולתו למדנו בלאו דלא תקום שאין לגרום רע

לשני על רצונו להרע כיון שאין הוא המריע אלא הרע מסובב ע"י הבורא, כמו"כ אין לגמול טוב לעושה הטוב על לבו הטוב כיון שגם הטובה נסבבה ע"י הבורא, ורק התשובה היא כמו שכבר כתבת בארוכה דהכל הוא להשריש בלב האדם מידת הכרת הטוב כדי שיכיר בטובתו של מקום...

ולענין בקשת המחילה אה"נ זה מצד בחירתו לעשות הרע, וכן לענין התרעומת אפשר דשורש המצוה של הכרת הטוב הוא מבין אדם למקום אבל אחר שכבר נצוינו בדבר זה הרי הוא ממצוות של בין אדם לחבירו וגדרם, וממילא יתכן גם זכות תרעומת וכדו'

ויש מעט להוסיף כאן ראיות לכל יסוד חשוב זה [כמובא בתשובה א']

בברכת שבת שלום ומבורך

מרדכי אקשטיין

הרב עבשטיין:

שלום לכבוד ידידי הרה"ג ר"ר מרדכי שליט"א,

ייש"כ על דברי חז"ל שכ'.

ובענין דברי החינוך שכ' לעיל בביאור לאו דלא תקום, שורש השרים הוא להאמין באמונה שלימה בהקב"ה, להורות עד היכן הדברים מגיעין, ר' יעקב עמדין (בספרו בירת מגדל עוז, בענין עליית דן לכף זכות) כתב שאפילו אם לא נמצא שום אופן לדון חבירו לכף זכות, יאמר: "שהקב"ה סילק ממנו הבחירה כדי לעשות רצון אבינו שבשמים". וז"ל, "וגדולה מזו למדנו ממקרא מלא שאפילו על מעשה רשע ופשע מוחלט שאי אפשר ללמד זכות בשום פנים, כענין שמעי עם דוד, שהרשיע לעשות אשמה רבה בקללתו הנמרצת על חנם ועל לא דבר, להטיל דופי בדוד הצדיק שלא חטא מעולם לבית שאול, אדרבה שילם לו ולביתו טובה תחת רעה, ולא כמו שנהג שאול עמו שרצה לשלם לו רעה תחת טובה, והיה בידו להנקם ממנו פעמים ולא אבה, מלבד מה שדרש דמי שאול ובניו מיד הורגיהם ועשה בהם נקמות, ולבני יהונתן גמל טובות ישועות ונחמות, והיה מהראוי לשמעי להוסיף אהבה לדוד, מה גם בהיותו חתן שאול, על כן אין מעשה מכוער ומגונה מזה נגד ה' ואדם, ולא נמצא דבר קשה הציור זר בטבע אדם אכזר יותר מזה, ועם כל זאת מחל לו דוד בהיותו בידו לקחת נקמתו ממנו ולשלם לו כפעלו, אעפ"כ המתין לו עד שנתמלאה סאתו, ולימד עליו זכות בשעתו, ואמר: "הניחו לו ויקלל כי ה' אמר לו קלל את דוד", ומי יאמר מדוע עשית כן, הרי דבר נפלא ומתמיה מאד, שתלה חטאו ועונו של שמעי ברצון שמים, כי שלוח הוא אליו קשה, כאילו עושה רצון שמים בכך, וכשמתנצל בעדו שאינו אלא שליח העושה שליחותו, וראוי לשכר ולא לעונש, כי כל פעל ה' למענהו, וגם רשע ליום רעה", עכ"ל. דברים נוראים!

וא"א לקיים עניני בין אדם לחבירו רק מי שמאמין באמונה שלימה בהקב"ה שהוא הבורא ומהנהיג לכל הברואים, וע"כ אפשר דזהו כוונת חז"ל – דואהבת לרעך כמוך הוא

כלל גדול בתורה", - שכולל עיקרי האמונה - וזהו יסוד של כל התורה כולה "צדיק באמונתו יחיה" כמו שהאריכו הספרים הקדושים.

בברכת שבת שלום ומבורך

אברהם דניאל עבשטיין

*

תגובה ט.

הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

להרה"ג ר' מרדכי אקשטיין שליט"א

זו שאלה מצויינת! שנים שגם לי הוקשה זה, עד ששמעתי פעם יישוב כזה:

כי מי שהוא אדם טוב, חפץ כל הזמן להטיב, והעונש הגדול ביותר שיכולים לתת לו שהוא לא יוכל להטיב, וכדמצינו אצל אאע"ה שמה שלא היו לו אורחים להטיב עמם היה קשה לו יותר מייסורי המילה, ממילא יתכן שאע"פ שאינני ראוי לטובה, אם האדם הטוב חפץ לעשות לי טובה יתכן שמהשמים לא ימנעו ממנו ויתנו לו היכולת להטיב עימי אע"פ שאין אני זכאי, נמצא שכל הטובה באה אלי בזכות אותו אדם שהטיב עימי שהוא ראוי לכך, וע"כ יש להודות לו. [משא"כ אדם רע שמזיק לי, בפשטות אין לו שום יכולת להרע לי אם איני ראוי לכך! אלא שזה כבר תלוי לכאורה בדברי האוה"ח הידועים בפר' וישב (עה"פ ויצילהו מידם), האם שייך שבעל בחירה יוכל להזיק את הזולת גם באופן שהזולת אינו מחוייב בזה כלל, ויש סוללה של קושיות על האוה"ח הזה, ויש שרוצים לטעון שכבר נחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד, ומלבד שהדברים עמוקים מצד עצמם, יש ע"ז אריכות גדולה שאכ"מ. וגם בעלוני 'אספקלריה' דנו בזה לא אחת. [ראה מדור 'באהלה של תורה' פר' וישב תשע"ח, ובמדור התגובות שלאחר מכן].

בברכת התורה

צבי קריזר

הרב אקשטיין:

לכבוד הרה"ג ר' צבי קריזר שליט"א מח"ס באר צבי

ייש"כ על תשובתו, חידוש זה שאדם יקבל טובה מהשני רק משום שהשני חפץ להיטיב לו, טעון ראיות, ואינו כ"כ מסתבר, וכי יש מתן שכר למגנא, ואפילו אם נסכים לחידוש זה, א"כ מדוע כשחפץ להרע לא יוכל בכך, ואמנם זה קשור לתסבוכת ההבנה בדברי האוה"ח, אבל ודאי דאם נימא דיכול להיטיב לשני אף בלי שמגיע לו, מן הסברא נמי שיוכל להרע לו בלא שמגיע לו, אא"כ נוכיח בראיות ברורות החילוק בזה, וא"כ הדרן לקושיין מה החילוק בין הכרת הטוב ללא תקום...

ותהלה לה' מה שעלה בידינו וכ"כ לנו כמה רבנים דאה"נ אין חילוק והכל מאתו ית', רק דחיוב הכרת הטוב הוא כדי להשריש באדם מידה זו שיוכל להכיר בטובתו של מקום, ואיכא כמה נפק"מ בזה, ומצו"ב סיכום העולה עד עתה.

בכבוד רב ובברכת שבת שלום

מרדכי אקשטיין

הרב קרייזר:

ייש"כ גדול.

ניכרין הדברים דאלו דברי אמת!

חשבתי להוסיף על הדברים, דלפי היסוד הזה מיושבים עוד הרבה קושיות, מה שמצאנו שיש חיוב של הכה"ט גם לצאצאיו של המטיב או באופן שזה שהיטיב כלל לא אמור לדעת מההכרת הטוב שלי כלפיו, וכן מה שמצאנו מידה זו גם כלפי להכיר טובה לדומם, כמו שמצינו אצל משרע"ה, ועיין שיטמ"ק בב"ק צב. וכו' ואכמ"ל.

עוד ענין שמשתלשל מכך, שאם האדם יודע שכל מה שמגיע אליו מן השמים זה רק לטובתו, ועל כן אין לו לגמול רעה, כי באמת אינה רעה, נמצא שע"י מי שהרע לו יצא לו ג"כ טובה, וכמו שידוע המשל מהחווה"ל שאחד דיבר לשה"ר על חסיד אחד והלה שלח לו מתנות כנגד הטובה שעושה עמו בכך שנוטל ממנו כל העבירות שלו וכדו', ואם האדם חי ומכיר באמת הזו, נמצא שהוא מסוגל להכיר טובה גם למי שלכאורה עשה לו צרה, כי סוף סוף על ידו הוא מגיע לתיקונו ותכליתו.

ולכשתימצי לומר, נמצא שמאותה סיבה גופא שיש להכיר טובה, נובע גם האיסור נקימה, כי ע"פ האמת זה ההיפך, וכמו שנתבאר.

הרב אקשטיין:

לכבוד הרה"ג ר' צבי קרייזר שליט"א

ייש"כ על דבריו הנפלאים,

במה שכ' שיש חיוב הכרת הטוב גם לצאצאים וכן היכן שלא יודע מההכרת הטוב, אשמח אם יכתוב לי היכן מצינו חיוב זה,

ומה שכ' לגבי דומם, אה"נ וכבר נתבאר בתוך הדברים,

ומה שכ' שכל רעה היא טובה, אה"נ, אבל זה מעלה גדולה [וכן דעדין יש חילוק בין טובה לרעה, מהא דעל רעה מברכים ברוך דיין האמת משא"כ בטוב מברכים הטוב והמטיב], אך אנן עסקינן בחיוב שלאדם כלפי חבירו, דבדרגות יש להוסיף הרבה כידוע שיש הנעלבים ואינם עולבים וכו', אך ע"פ דרגות א"א לחייב אדם רגיל לפעול, וכמו שכ' החינוך שבשעת מעשה מותר גם לאדם לנקום שאינו צריך להיות כאבן שאין לה הופכין, אף שיש אנשים שבדרגתם יכולים להתגבר גם בשעת מעשה.

ומה שסיים דלפי"ז מאותה סיבה שיש להכיר טובה נובע גם האיסור נקמה, הוא דבר נפלא מאוד, ודפח"ח.

בכבוד רב ובברכת שבת שלום ומבורך

מרדכי אקשטיין

הרב קריזר:

א. לגבי מה שחובת הכרת הטוב היא אף לכל הדורות הבאים, לכאורה מבואר כן בדברי הרמב"ן בפרשת כי תצא (דברים כ"ג ה') המבאר את דברי הפסוק בטעם שלא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' עד עולם, שכתוב שזה על דבר אשר לא קידמו אתכם בלחם ובמים וגו'. וכתב הרמב"ן לבאר שנתבעו כאן על חוסר הכרת הטוב שהיה להם כלפי ישראל שאברהם אבינו הציל את לוט וכו'. ואף על פי שכבר עברו מאז דורות הרבה, מכל מקום מדת ההכרת הטוב מחייבת גם את כל צאצאי המוטב להכיר טובה לצאצאי המטיב.

ב. עוד רואים אנו מדברי הרמב"ן הנ"ל, שחובת ההכרת הטוב היא להטיב עם צאצאי המטיב גם אם לא נראה שהם צריכים את הטובה שלי, וכמו בני ישראל שהיו במדבר, ולא היה חסר להם לחם ומים כלל, כי ירד להם מן והיה להם את בארה של מרים, ואעפ"כ היו צריכים בני עמון ומואב להקדימם בלחם ובמים. וכן איתא להדיא במדרש רבה פרשת בהר (ל"ד, ח) חז"ל: על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, וכי צריכים היו להם ישראל, והלא כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר היה המן יורד להם והבאר עולה והשליו מצוי להם, וענני כבוד מקיפין אותם ועמוד ענן נוסע לפניהם, אלא דרך ארץ הוא, הבא מן הדרך מקדימין להם במאכל ובמשתה וכו', והרי דברים ק"ו ומה מי שלא עשו חסד עם מי שאינו צריך חסד וכו' מי שאינו עושה חסד עם מי שצריך חסד על אחת כמה וכמה. ע"כ.

והיסוד בזה נראה, דכל ענין הכרת הטוב הוא לא לדאוג לזה שהיטיב, אלא לאדם עצמו שיהיה בו רגש של הכרה בטובה, שזה יסוד כל התורה כפי שנתבאר, דעל ידי זה לא יבא לכפור בטובתו של מקום.

ג. כתוב בפרשת בא (שמות י"ג י"ג) וכל פטר חמור תפדה בשה. ודרשו חז"ל (בבכורות ה:): מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים? אמר ליה, גזירת הכתוב היא, ועוד, שסייעו לישראל בשעת יציאתם ממצרים, שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים. והיינו שבעבור הטובה שעשו עם ישראל ביציאת מצרים, קיבלו שכרם לדורות עולם שיעשו בהם מצוה.

ובספר "שפתי חיים" (ח"ב) כתב כי ניתן ללמוד מכאן שני דברים, א', כשם שיש להכיר טובה לחמור אף על פי שלא היתה לו כוונה להיטיב, כך עלינו להכיר טובה לאדם שעשה טובה אף בלא להתכוון אלא שהוכרח לכך. [בענין זה ראה לעיל פ"ג #]. ב', כשם שמצות

פטר חמור היא נצחית לדורי דורות, כך צריכה להיות חובת הכרת הטוב לא רק לאותו אדם שעשה עמו הטובה, אלא אף לדורות הבאים אחריו.

ד. עוד מצינו שיש חיוב הכרה"ט גם במקרה וכל הכוונה של המטיב היתה לטובת עצמו, וכמו שמוכיח הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, (שיחות מוסר ל"ב ל"ב) ממה דאיתא בגמרא יבמות (סג א): "ר' חייא הוה קא מצערא ליה דביתהו, כי הוה משכח מידי, צייר ליה בסודריה ומייתי ניהלה, אמר ליה רב, והא קא מצערא ליה למר, אמר לו, דיינו שמגדלות בנינו ומצילות אותנו מן החטא".

ונראה שכשם שה"מגדלות את בנינו" מחייב הכרת הטוב, שהרי הדבר בא ע"י מסירות נפש ממש מצד האם שמגדלת את בניה בקושי ובצער, בה במידה אנו מתחייבים בהכרת הטוב בגלל ש"מצילות אותנו מן החטא", אעפ"י שדבר זה אינו קשה לה כלל, וכשהיא מקשטת את עצמה לפני בעלה הדבר נוח גם לה ורוצה בכך יותר ממנו, ואעפ"י כן חיוב הכרת הטוב הוא על שניהם בשווה, כי סוף סוף הטיבה, וכמו שנתבאר.

וכן מצינו בתורה (דברים כ"ג) לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו. על אף מה שהעבידו את ישראל בפרך בחומר ובלבנים, לחצו ועינו אותם, בכל זאת מכיון שנהנו מהמצרים שנתנו להם לישב בארצם, ואף שכיוונו בזה לטובת עצמם, בכל זאת יש להכיר בטובתם ולא לתעב אותם. ואחרי שלשה דורות כבר יכולים לבא בקהל. ובספרי אמר רבי אלעזר בן עזריה המצרים לא קיבלו את ישראל אלא לצורך עצמם ונקבע להם שכר. והרי הדברים קל וחומר, ומה מי שלא נתכוון לזכות כך, מי שנתכוון לזכות על אחת כמה וכמה. [אור הצפון לסבא מסלבודקא זצ"ל חלק א' עמוד קפ"ט].

ה. ועוד מצינו, שגם במקרה שאם היה יודע היה מעונין שלשני לא תהיה טובה, כמו בבנות יתרו שאמרו לאביהן (שמות ב' י"ט): "איש מצרי הצילנו", ואמרו חז"ל (שמות רבה פ"א לב): "משל לאחד שנשכו הערוד, והיה רץ ליתן רגליו במים, נתנן לנהר, וראה תינוק אחד שהוא שוקע במים ושלח ידו והצילו, אמר לו התינוק, אילולא אתה כבר הייתי מת. אמר לו, לא אני הצלתיך, אלא הערוד שנשכני וברחתי הימנו הוא הצילך. כך אמרו בנות יתרו למשה, ישר כחך שהצלתנו מן הרועים, אמר להן משה, אותו מצרי שהרגתי הוא הציל אתכם, לכך אמרו לאביהם איש מצרי הצילנו".

עד היכן מגיע חיוב הכרת הטוב, התינוק צריך להכיר טובה לערוד שנשך את האדם, כי הוא גרם לו לרוץ לנהר וע"י כך הצילו, נמצא שהגורם להצלתו הוא הערוד, וכמו כן בנות יתרו חייבות להכיר טובה למצרי הרשע שהרגו משה ועל ידי זה הוצרך לברוח למדין ושם ראה אותן נתונות בסכנה והצילן, נמצא שהמצרי גרם להצלתן, כי הנהנה ומקבל טובה מחברו אף על פי שהלה לא נתכוין כלל לטובתו, ואפילו נסתבב הדבר רק בעקיפין, הרי זה חייב להכיר טובה למי שסיבב וגרם לו טובתו.

ו. ועוד יותר מצינו שאף כשבכוונת המטיב היתה שבפועל יצא רע, ואפילו אם אח"כ עינה אותך, וכמו שהיה במצרים שהוסיפו להרע כי השליכו בניהם ליאור, וימררו את חייהם וחשבו למחות את שמם. ואפ"ה אמרה תורה "לא תתעב מצרי כי גר היית

בארצו, היינו יש מפרשים אע"פ שעינו אותך מ"מ היה לך קודם אכסניה, ולא כפי אלו שטועים לפרש שהיו אכסניה בשעת השעבוד, אלא שקיבלו אותם בשנות הרעב.

אולם לפי רש"י משמע שיש להכיר טובה גם על שנות השעבוד, שכתב מה טעם, שהיו לכם אכסניה בשעת הדחק. ולהנ"ל הפירוש הוא, לפי מה שהתחדד לי היום, שחיוב ההכרת הטוב הוא בעצם, ולא רק 'למרות' השעבוד.

*

עוד מה שנראה להוסיף, דלפי מה שנתבאר שענין הכרת טובה לא תלוי כלל באדם שעשה לי בפועל את הטובה, [דוזה מן השמים], אלא שהחיוב הוא רק מצד מידת האדם שהטיבו לו, שהוא צריך שיהיה בקרבו מידה נעלה זו של הכרת טובה, שעי"ז יכיר גם בטובותיו של מקום. וביארנו שא"כ גם מי שבפועל עשה עמו רעה, מאחר וע"פ האמת האבסלוטית זה טובה בעדו מאיזה טעם שיהיה, הרי ששייך שהאדם ייטיב גם עם מי שעשה לו רעה, ועכ"פ אין מקום לנקימה מהאי טעמא גופא.

ומעתה יובן מאוד מה שמצאנו מידה של "משיב טובה תחת רעה", וכמו שמצינו אצל יוסף הצדיק, דלא זו בלבד שלא שמר טינה לאחיו, אלא עוד פייס וניחם אותם, גמל עמהם טובות, פירנס וכלכל אותם ואת טפם. וכמו שמצינו בחז"ל שזכות זו של יוסף שהשיב להם טובה תחת רעה עומדת להם לישראל לעתיד ומסייעת במפלתו של עשיו. וכדאיתא במדרש (ילק"ש שופטים ה' נ"א), מסורת אגדה הוא בידינו שאין עשיו נופל אלא ביד בניה של רחל, למה, שאם באים השבטים לדין עם עשו לומר לו למה רדפת את אחיך [יעקב], הוא אומר להם, למה רדפתם את יוסף אחיכם, ואינכם מעולים ממני, וכיון שהוא בא אצל יוסף אומר לו [יוסף] למה רדפת את אחיך, ואינו יכול [עשו] להשיבו, אם תאמר שעשה [יעקב] לך רעה, אף אחי שלמו לי רעה, ואני שילמתי להם טובה, מיד הוא שותק. ועליו הכתוב אומר "הנה היו כקש אש שרפתם לא יצילו את נפשם מיד להבה", הנה היו כקש זה עשו וכו' לא יצילו את נפשם מיד להבה זה יוסף שנאמר "ובית יוסף להבה".

[ובנוסף לטובות הנ"ל המפורשות במקרא שהטיב יוסף עם אחיו, מצינו עוד בחז"ל על טובות מיוחדות ונשגבות שנהג עמם, וכמו שדרשו חז"ל על הפסוק שבהמשך הפרשה "ואת העם העביר אותו לערים מקצה גבול מצרים ועד קצהו" (מ"ז כ"א), ופרש"י ע"פ הגמ' בחולין (ס:) שלא הוצרך הכתוב לכתוב זאת אלא להודיעך שבחו של יוסף שנתכוין להסיר חרפה מעל אחיו שלא יהיו קורין אותם גולים. והיינו שיוסף עשה מהפכה שלמה במצרים, החליף את מקום מושבם של כל תושבי המדינה רק בכדי שלאחיו יהיה יותר נעים שלא יקראום "גולים". [ובעצם יש להתבונן, כמה אנשים כבר היו קורין להם כך, ועוד, שהרי במשך הזמן כבר יתרגלו, אלא, שבאמת הרי היו ניכרים כל העת שהם אינם מקומיים, כמו שאחז"ל שלא שינו את שמם לבושם ולשונם, אלא שיוסף פעל כאן שלא יוכלו לומר להם ע"ז כלום, כי אם יהיה מי שיאמר להם דבר יוכלו מיד להשיבו שגם הוא גולה].

וע"ע רש"י בשיר השירים על הפסוק (ח, א) מי יתנך כאח לי, שכנס"י מבקשת מהקב"ה שתבא לנחמני כדרך שעשה יוסף לאחיו שגמלוהו רעה ונאמר בו (בראשית נ, כא) וינחם אותם. וע"ע ב"ק יז. זוכה לכילה כיוסף, ובספר תורת חיים שם שביאר שמעלתו של יוסף היתה בכך שגמל טובה תחת רעה.

ולכאורה יש להבין מהיכן נובע שיש מעלה והנהגה כזו להיות גומל "טובה תחת רעה", הלא מן התורה היה סגי בכך שלא ינקום וישלם רעה תחת רעה, אך מהיכ"ת שיהיה מעלה לאדם לגמול עוד גם טובה למי שהרע לו.

אולם לפי מה שנתבאר לעיל זה מובן היטב, כי מי שחי בהרגשת האמת שאין בכח אף אחד להרע לו, והכל זה רק לטובתו, יש לו א"כ לנהוג בהכרת טובה גם כלפיו, אלא שזו דרגה כה גבוהה שמלבד יחידי סגולה שהתעלו מעל לטבע האנושי הגיעו למעלה נשגבה זו. אבל זו מידתו של הקב"ה שמטיב גם לרעים ואף למי שמורד בו.

וביום ו' הוספתי לבאר דלפי"ז יתכן שמטעם זה אסרה התורה לתעב מצרי כי גר היית בארצו, ואין בכח העבדות שרדו בנו רד"ו שנים לעמעם את חיוב הכרת הטוב כלפיהם, כי כל השעבוד היה לטובת ישראל, וכמו שכתבו בספרים שזה היה הכנה שיוכשרו לקבלת התורה ע"י התרגלותם בעבדות, והקב"ה העביר את העבדות מפרעה לעבדי ה', וכמבואר בכ"מ בחז"ל ובספה"ק, וע"ע בשבת פח: אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מה לילוד אשה בינינו אמר להן לקבל תורה בא אמרו לפניו חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לב"י מה אנוש כי תזכרנו וכו' אמר לפניו רבש"ע תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, אמר להן, למצרים ירדתם, לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא לכם וכו'. הרי מפורש שהתנאי לקבלת התורה הוא להיות תחילה משועבדים לפרעה במצרים.

[אולם יש להוסיף שבניגוד לכך, היוצאים מן הכלל הם זרע עמלק, שע"ז יש חיוב מפורש מה"ת למחותם מתחת השמים, וממילא אע"פ שמפי עליון לא תצא הרעה, מ"מ על הנאצים ימ"ש, מאחר וקבעו חז"ל שהם מזרע עמלק, (כמבואר במגילה ו: גרממיא של אדום, עיי"ש במהרש"א ובהגר"א יומא י., והגהות יעב"ץ ביומא שם ובערוך ערך גרממיא), ממילא אין כלפיהם אין שום ענין לגמול עמם טובה, אלא אדרבה, מבקשים אנו לראות בהם נקמה. ולא מכבר הוספתי עוד ראיות לכך שהנאצים ימ"ש היו גרועים מפרעה, ולא כפי ששמעתי אחד הדרשנים שהתבטא שפרעה היה גרוע מהיטלר ימ"ש, דכנראה אינו יודע אף אפס קצהו ממה שהיה בשואה האיומה, כי גם אני שלא הרביתי לקרא הרבה על השואה, די במה ששמעתי בשביל להבין שבכלל לא שייך להשוותם, וזאת מעצם העובדה הפשוטה, שבשואה היה ענין של השמדה, ואילו במצרים אחרי הכל היינו במעמד של 'עבדים', והיחס היה כשל אדון לעבד, ואפילו שהאדון יהיה הכי רע בעולם, זה עדיין לא מעמד של 'נידון למוות' בייסורים שלא עולים בשום דמיון].

בברכה,

צבי קריזר

הרב אקשטיין:

לכבוד הרצה"ג ר' צבי קריזר שליט"א

נתכבדנו מאוד בדבריו ובראיותיו הנפלאים, ויל"ע בהם היטב בכל פרט ופרט,

אך מה שרצה לומר דבכל גווני יש להכיר טובה ואולי אף כשגורם רע,

הנה בדברי חובת הלבבות [פתיחה לשער עבודת האלקים] כ' להדיא דליכא

חיוב כשלא נתכוון לטובה וז"ל "ואם תגיע לנו שום טובה ע"י מי שלא כוון בה אלינו יסתלקו מעלינו חיובי ההודאה לו, ואין אנו חייבים בה" ולדבריו כ"ש כשנתכוון להרע דליכא חיוב.

בכבוד רב

מרדכי אקשטיין

הרב קריזר:

שוב מצאתי שמה שכתבתי בסוף לגבי עמלק, כבר ביאר כן להדיא הג"ר יהונתן איבשיץ בספרו "יערות דבש" (ח"ב) שמבאר מדוע התורה צריכה להזהירנו בכמה מקומות למחות את זכר עמלק, שכן לולי ציווי התורה היה מן הראוי שלא לנטור להם איבה אף שהרע לנו הרבה, ואולי אפילו לגמול עמם טובה תחת רעתם, כדרכו ומידתו של הקב"ה שמטיב אף למכעיסיו, ע"כ מזהירה התורה שלגבי עמלק זה לא כך, אלא יש לזכור ולא לשכוח מה שעשה לך, כי אין כסאו של הקב"ה שלם עד שימחה שמו של עמלק. והדברים נפלאים לפי מש"נ.

נראה לבאר דברי חוה"ל, דאה"נ שאין חיוב, כי התורה ניתנה לכל הבריות, ולא כל מוחא סביל דא, וכמו שביארתי שלהיטיב למי שגמל רעה זה מעלה מעל לטבע האנושי, ומה לנו יותר ממה שכתב המס"י שהנקמה לאדם מתוקה לו מדבש ושמידה זו מתאימה למלאכים, ממילא מובן שכל ציווי התורה זה רק לא לינקום, דאכן אף שגם ציווי זה יש שזה מאוד קשה עליהם, מ"מ אם התורה אוסרת על כרחך שכל בן תמותה יכול לעמוד בזה.

ואף מי שלא גמל רעה אלא שלא נתכוין להיטיב, [שעל זה מיירי החוה"ל], אמנם אין חיוב, אבל גם לפי החוה"ל זו בודאי מעלה לאדם. [ויש לעיין בלשונו "אולי יסתלקו", היינו שאינו מניח כן בודאי. ועכ"פ יש עימי עוד ראיות מחז"ל שיש מקום להכרת הטוב גם באופן זה והדברים ארוכים.]

הרב אקשטיין:

לכבוד הרצה"ג ר' צבי קריזר שליט"א

לא ראיתי בדברי חובות הלבבות תיבת "אולי" ולפי"ז אינו מסתפק בזה,

ועוד יש להטעים הדברים שאין חיוב הכרת הטוב בכה"ג, לפי מה שנתבאר דהכל הוא להשריש מידה זו להכיר בטובתו של מקום, והקב"ה ודאי מכוין בכל דבר להיטיב, וא"כ בבן תמותה שלא היתה כוונתו לכך, שוב אינו בכלל חיוב זה.

בכבוד רב

מרדכי אקשטיין

הרב קריזר:

להרה"ג רבי מרדכי אקשטיין שליט"א

כעת לקחתי לי פנאי לעיין בשאלתו על דברי החובות הלבבות בפתיחה לשער עבודת האלוקים, ואכן דבריו לכאורה צ"ע מדברי מדרש מפורש שרואים שיש חיוב הכרת הטוב גם כאשר יצאה הטובה ממי שלא התכוין להטיב לי, והוא במדרש רבה פ' שמות (א' ל"ב) על הפסוק "איש מצרי הצילנו מיד הרועים (ב' י"ט) וז"ל: משל לאחד שנשכו הערוד, והיה רץ ליתן רגליו במים, נתנן בנהר וראה תינוק אחד שוקע במים ושלח ידו והצילו. אמר לו התינוק, אלולא אתה, כבר הייתי מת. אמר לו, לא אני הצלתיך, אלא הערוד שנשכני וברחתי הימנו, הוא הצילך. כך אמרו בנות יתרו למשה, יישר כחך שהצלחנו מן הרועים. אמר להן משה, אותו מצרי שהרגתי הוא שהציל אתכם, לכן אמרו לאביהן "איש מצרי הצילנו".

והגר"ח שמואלביץ זצ"ל הוכיח מכאן (שיחות מוסר ל"ב ל"ב) עד היכן מגיע חיוב הכרת הטוב, התינוק צריך להכיר טובה לערוד שע"י נשיכתו גרם לאדם לרוץ לנהר ועל ידי כך ניצול, נמצא שהגורם להצלחתו הוא הערוד, כך בנות יתרו חייבות להכיר טובה לאותו מצרי רשע שהרגו משה, שבגללו הוצרך לברוח למדין, למדנו מזה - אומר הגר"ח שמואלביץ, כי הנהנה ומקבל טובה מחבירו אפילו אם לא נתכוון הלה כלל לטובתו, ואפילו נסתבב הדבר בעקיפין, הרי זה חייב להכיר טובה למי שסיבב וגרם לו טובתו.

עוד ראיתי בספר הערות (במדבר קפ"ג) שמביא על מה שאנו אומרים בפורים לאחר קריאת המגילה "וגם חרבונה זכור לטוב", דלכאורה לפי דברי המדרש שהביא רש"י במגילת אסתר על הפסוק "ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים לפני המלך גם הנה העץ אשר עשה המן" וגו', (ז' ט') שיש אומרים שהיה זה אליהו הנביא בדמות חרבונה, א"כ לא מובן מדוע מזכירים תמיד לטובה את חרבונה, מה עשה ובמה זכה לכך. ומבארים, שמעצם הדבר שאליהו הנביא השתמש בדמות שלו כדי להעניש את המן, כבר מחייבת אותנו בהכרת הטוב כלפיו, כי סוף סוף דמותו היא שהועילה ואף על פי שהעזרה לא באה כלל ממנו עצמו.

עוד מוצאים אנו חיוב הכרת הטוב גם למי שלא נתכוון להיטיב אלא שיצאה ממנו טובה, ממה שמצינו בכמה מקומות שיש להכיר טובה אפילו לבעלי חיים. וא"כ יקשה מכל הנ"ל על דברי החוה"ל.

ומה שהיה נראה לומר לפום ריהטא, שמאחר ומהלך הדברים בחוה"ל הוא לעורר את האדם להכיר טובה להקב"ה ולומד ממה שבנ"א מבינים בהשגותיהם השכליות, ממילא התבטא בלשון ובאופן של "אם תימצי לומר", כלומר, דאפילו לו יהיה כך כפי שחושבים ההמון שכאשר המטיב לא התכוין אין חיוב הכה"ט, מ"מ מוכיח דתופעה כזו באמת לא פוטרת, וכמו שממשיך בדבריו להוכיח כי גם כל אלו שבמבט ראשון נראה שעושים לתועלת עצמם, ובכל זאת זה לא פוטר את הנהנים והמקבלים ולהודות להם ולהכיר טובה. אבל אין כוונת החוה"ל לפסוק הלכה במשפט הזה שאין חיוב הכה"ט בכה"ג.

עוד מה שאפש"ל בזה, שיש מושג שאני 'אסיר תודה' על הטובה שעשה לי, ויש שאני 'מכיר לו טובה', ונפקא מיניה, לגבי למסור נפש בשביל להכיר טובה, כשאני אסיר תודה זה חיוב להכנס אפילו לספק פיקוח נפש להצילו, ואילו להכיר טובה זה ענין מוסרי שאינו מחייב אותי עד כדי כך.

וע"ע מה שהארכתי בספרי הקט "באר צבי" (ח"א סי' ס"ד) בענין שכר על מעשה רע שיצא ממנו טובה.

והנני מודה לו על העלאת הנושא החשוב הזה, ואשמח לשמוע דעתו על אחד האופנים ביישוב דברי חוה"ל.

בברכה

צבי קריזר

הרב אקשטיין:

לכבוד הרה"ג ר' צבי קריזר שליט"א מח"ס באר צבי ועלי ורדים

שמחנו על קבלת דבריו הנפלאים

ועיינתי בדברי הגר"ח וכן בספרו הנפלא באר צבי (סימן ס"ד)

והנראה לענ"ד דאף דלגבי דומם מצינו חיוב הכרת הטוב אינו סותר לדברי החובת הלבבות דאין חיוב הכרת הטוב לאדם שיצא ממעשיו טובה בלא שהתכוון אליה ויש לבאר זאת בתרי אנפי, חדא דבדומם אין בחירה וממילא הרי הוי כאילו יש בו כוונה להיטיב שכל מהותו במעשה זה הוא להיטיב, נאו דכולו שלוחו של הקב"ה לעשות לאדם ההטבה], משא"כ באדם ששיך בו כוונה להיטיב, אם חסר הכוונה ממילא אין לייחס את הטובה אליו כלל, ובאופן אחר במקצת יש לבאר דלכל דבר יש לו שורש או מלאך או כעין זה למעלה וכיון שממלא תפקידו אף שהוא מוכרח בזה הרי יש חיוב הכרת הטוב כלפי אותו דבר, וכעין דמצינו ק"ו משמים וארץ ועוד שלא שינו מדתם מובא במדרש והביאו ברש"י האזינו, ולכאו' מה יש לעשות ק"ו מדבר שאין לו בחירה, אלא ביאורו דהיא גופא שממלאים תפקידם הוא לימוד לאדם שלא לשנות, ועכ"פ למדנו מזה די ש מעלה במה שדומם ממלא תפקידו.

ובענין דברי הגר"ח שהביא ראיה מעוג שנתירא משה מזכות שבידו, לענ"ד אין בזה סתירה לדברי החובת הלבבות, כיון דיש לחלק טובא בין חיוב הכרת הטוב, להא דאפילו אדם שעשה רע ויצא מדבר זה טוב [שהאריך בכ"ז הר' בארוכה בבאר צבי שם] שיהא לו זכות בעוה"ב וכדו', אבל אין בזה כדי לחייב הכרת הטוב למה שכיון לעשות רע, ואדרבה משם ראיה דלא מצינו שמשא רבינו הכיר טובה לעוג, אלא רק פחד שמא יש בידו זכות, ואדעסיקנא בהכי יש בנותן טעם לבאר דבר זה מדוע יהא לו זכות אם כיון לרע ויצא טוב, ונראה לבאר ע"ד משל מה שצריך כפרה על דבר שנעשה בשוגג, כיון דבעומק הדברים היה יכול האדם לימנע שלא להגיע לדבר זה ע"י סייגים וכדו' ושלא שמר עצמו שלא לשגוג באותו דבר, וכע"ז גם הא דהקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה היינו שלא שקלו בפלס כל דבר לעומק אם יכול ליצא ממנו דבר רע, ולפי"ז יש לבאר דגם באדם שעשה רע ולעניניו בעוג אף שכיון שיהרג אברהם אבל יתכן שינצל, ואף שאינו בהכרח שעוג חשב ע"ז, אבל כיון דבעומק מעשיו קיים דבר זה שיכול ליצא טוב, מידה טובה מרובה וגם על דברים כאלו מחשבים לזכות לאדם, אבל אינו מחייב את האדם בהכרת הטוב.

ומה שהביא ראיה מערוד, חדא אפשר ליישב כדלעיל דאיירי בבבע"ח וחשיב כדומם לענין זה (ראה להלן לגבי יעקב) וליכא ראיה, אך אין צריך לדחוק בזה דעי' בעץ יוסף שם שביאר דלא רצה לייחס הזכות אליו, והיינו דכוונת המדרש אינו לייחס הזכות לערוד שאז יש חיוב הכרת הטוב אליו אלא ללמדנו דמשה היה עניו ולא אצה לייחס שום זכות אליו אלא כל דבר ניסה לייחס לאחרים.

וכן מה דאיתא במדרש מיעקב אבינו שדרש בשלום הצאן, אפשר נמי ליישב דאיירי בבבע"ח ודינם כדומם בענין זה שאין להם בחירה לעשות הטוב [ואכ"מ להאריך בפלוגתת הראשונים אי יש לבבע"ח בחירה, דאף אם יש להם בחירה, היינו לעשות או לא לעשות אבל לא שמבינים מה דבר טוב ומה רע].

עכ"פ העולה מכל הנ"ל דאין הכרח להקשות על דברי חוה"ל מדברי המדרשים הנ"ל, ואדרבה לפי הביאור בהכרת הטוב שכל ענינו שישריש בעצמו מידה זו כדי שיוכל להכיר טובה לקב"ה על טובותיו, וכלפי קב"ה אין שייך שיצא טוב בלא כוונה להיטיב, א"כ בכה"ג דלא נתכוון האדם להיטיב א"כ בכה"ג ליכא חיוב הכרת הטוב, דהאי גוונא לא שייכא בטובותיו של הקב"ה.

[ומה שהביא מספר הערות (לא ידעתי למי כוונתו, האם לר' זיידל אפשטיין), והוא דרוש נאה, אם היסוד מוכרח, אבל אם אין הכרח ליסוד זה, אפשר בקל ליישב הדברים בהרבה אופנים ואכ"מ].

בכבוד רב ובהוקרה וייש"כ על שהאירנו והעירנו בכל דברי המדרשים הנ"ל ובדברי הגר"ח ובספריו הנפלאים וחידושיו המאירים.

מרדכי אקשטיין

הרב קריזר:

לכבוד הנעלה הג"ר מרדכי אקשטיין שליט"א

נוכח אני לראות את גודל כוחו וחילו לאורייתא, שכותב דברים הנראים ומסתברים. אלא שעדיין קשה עלי לקבל בוודאית שאין ענין הכרת הטוב למי שלא התכוין להיטיב. וניתן לדון בזה.

ועתה חיפשתי עוד, ומצאתי בספר להבין להשכיל (מכולל נר ישראל ברכסים, ח"א) מאמר מהגה"צ ר' דב יפה זצ"ל (בעמ' שי"א) שג"כ נקט בפשיטות שיש חיוב הכרת הטוב גם אם אין כוונה להטיב, והביא ראיה מהגמ' ביבמות (סג.) גבי אשתו של רבי חייא שאע"פ שהיתה מצירה לו תמיד היה מביא לה דברים. והקשה על זה שם מדברי החוה"ל הנ"ל שהבאת, וכתב ששמע על זה בשם הרב דסלר זצ"ל וז"ל: שאם אין האדם מתכוון להטיב לשני אין לו אמנם זכות לתבוע הכרת הטוב, אבל מ"מ ראוי להכיר לו טובה אף שאין לו את הזכות לתבוע זאת. עכ"ל. ז"א, שנוכל להגדיר את הדבר כך, יש מקרים של חיוב להכיר טובה, ויש שאמנם אין חיוב אבל מידי מעלה ומדה טובה לא נפקא, וכמוהו במי שלא התכוין להיטיב אך יצא לי טובה ממנו.

ובאמת חושבני שזה מבואר ממש בגמ' ברכות (נח.) אורח טוב מהו אומר כמה טרחות טרח בעל הבית בשבילי וכו', אבל אורח רע מהו אומר וכו' כל טורח שטרח בעל הבית זה לא טרח אלא בשביל אשתו ובניו. והיינו שדרכו של אורח רע לפטור עצמו מחיוב הכרת הטוב בטענה זו שהבעה"ב בעצם לא התכוין להטיב עמו, אלא לאשתו ובניו. נוצ"ב האם יש חילוק בין לא התכוין להיטיב, או לא התכוין להטיב עמו].

וענין זה בודאי שייך גם כלפי הקב"ה, וכמו שאמר לי פעם אדם גדול, שיש לו הודאה מיוחדת להקב"ה על כך שהמציא בשבילו את הטלפון, ומה בכך שעוד מליוני אנשים בעולם נהנים מההמצאה הזו, וכי יש בזה בכדי לגרע את ההרגשה שהטבה זו עשה הקב"ה בשבילו ועמו ממש?! אבל מי שלא חושב כך, אלא חי בהרגשה שטובה זו נעשתה לכל העולם ולא דוקא בשבילי, עלול לכפור בטובתו של מקום. נמצא שאותו טעם וסברא של מידת חיוב הכרת הטוב, שפיר שייכת גם במי שלא התכוין להיטיב לשני ממש.

בייקרא דאורייתא

צבי קריזר

*

תגובה י.

הרב נחום ליבוביץ

חיוב הכרת הטוב נובע ממה הוא רחום אף אתה,

שלא אומרים מה הוא נוקם אף אתה.

הרב אקשטיין:

לכבוד הרב נחום א' ליבוביץ שליט"א

ייש"כ על תשובתו,

ראשית הא דהכרת הטוב נלמד ממה הוא רחום, דבר זה מנ"ל?

ב' מדוע לא נימא נמי מה הוא נוקם?

בכבוד רב

מרדכי אקשטיין

*

תגובה יא.

הרב יהושע בורודיאנסקי, ראש כולל הר"ן ב"ב, מח"ס 'כוס ישועות' ומעורכי ספרי

'מנחת שלמה'

שלום וברכה,

לפי המבואר בחובות הלבבות שער הבטחון [וסליחה שמקוצר הזמן איני מציין בדיוק]
חיוב הכרת הטוב אינו על התוצאה כי אכן זה באמת מהקב"ה, אלא על הרצון והטרחה
להוציא לפועל את אשר נגזר עלינו לקבל.

לאחר שאנו יודעים שהתוצאה היא רק כפי הנגזר בידי שמים, וכפי שהאריך החינוך
שהתוצאה אינה ממנו, א"כ המשוואה שיתכן לעשות בין העושה טוב לעושה רע אינו
בתוצאה רק על כוונתו הטובה או הרעה, ועל כך נצטוינו בתורה שהיות והתוצאה לא
מהאדם ונשארה רק הכוונה, ולכן עלינו לא להתחשב עם מחשבתו הרעה, ואילו על
המחשבה הטובה בודאי שעלינו להכיר טובה.

בברכה מרובה

יהושע בורודיאנסקי

הרב אקשטיין:

לכבוד הרב יהושע בורודיאנסקי שליט"א

ייש"כ על תשובתו

אך היא גופא קשיא מדוע יש להתחשב רק עם הכוונה הטובה ולא עם הכוונה הרעה.

ובנתיים אשלח לכ' מה שעלה בידינו בקושיא זו, ומה שהשיבו כמה רבנים בזה. [כמובא

בתשובה א']

בכבוד רב

מרדכי אקשטיין

הרב בורודיאנסקי:

כבר כתב המסילת ישרים פי"א שזה גזירת מלך, אלא שהחינוך אומר שתדע שאת הרעה הוא לא עשה לך, ואמנם נותר המחשבה הרעה, שהיה מתאים לשמור טינה כשם שכנגד עלינו להכיר טובה, ועל כך עלינו לעבוד להתגבר כי התורה אסרה, אלא שהחינוך בא לסייע בעדינו שלא נחשוב שיש כאן יותר ממחשבה רעה. כך נלע"ד פשוטם של דברים.

יישר כח על העלאת הדברים ומחשבות התעוררות לתיקון המידות.

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי – הארות במסכת שבת

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים

דף צא.

בגמ' 'אמר רב יהודה אמר שמואל מחייב היה רבי מאיר אף במוציא חטה אחת לזריעה, פשיטא כל שהוא תנן, מהו דתימא כל שהוא לאפוקי מגרוגרת ולעולם עד דאיכא כזית, קא משמע לן', פשטות הגמ' משמע שהוא פחות מכגרוגרת בשיעור הניכר מאוד שהרי זהרי מבואר מלשון הגמ' שכזית כלפי כגרוגרת הוא בגדר "כל שהוא" ואם כזית הוא מעט פחות מגרוגרת קצת תמוה בזה הלשון כל שהוא, וע"כ בוודאי פשטות הלשון הוא שהכזית פחות הרבה מכגרוגרת [וכע"ז מציינו בדברי הרשב"א בתורת הבית ומובא בב"י יו"ד סי' מג לעניין טריפות שקיי"ל שם שאם נשתייר בטחול עובי דינר זהב כשר וכתב בזה הרשב"א 'עובי דינר זהב לא נתבאר כמה והולכים בו לחומרא, ומכל מקום יש לנו לומר דכל שניקב עד מחציתו כשרה דהא נשתייר קאמר', והיינו שלשון שיריים אינו מתפרש על פחות מחצי, ולכאו' כש"כ דלשון כל שהוא אינו על פחות מחצי], ולפי"ז פשוט שלדעת הרמב"ם שכתבו הפוסקים [בסי' תפן] שסובר שכזית הוא שליש ביצה, והיינו שעכ"פ אינו יותר משליש ביצה, כי המקור הוא ממה שגרטגרת הוא שליש ביצה וכזית הוא פחות מגרוגרת כמבואר בסוגיא כאן, וכמבואר מדברי הפוסקים, א"כ פשוט שאין הכוונה שפחות משליש הוא פחות מכזית, ואדרבא מסתבר שהכזית הוא הרבה פחות מהגרוגרת, וזה כוונת המשנ"ב שלכתחילה אם אינו אוכל חצי ביצה, יש לאכול "הרבה פחות" משליש ביצה, היינו כי בפשטות הכזית הוא באמת הרבה פחות משליש ביצה, ועכ"פ יש לחשוש לזה, והארכתיו בזה בבירורי השיעורים ואכמ"ל.

*

תוספות ד"ה כגון 'וא"ת מ"ש כזית תרומה מחצי זית דהא בתרומה טמאה ליכא אלא עשה כדמוכח בהערל (יבמות דף עג:): דהאוכלה בטומאת עצמה אינו לוקה וחצי זית נמי הא קי"ל כר' יוחנן דחצי שיעור אסור מן התורה, (יומא עד.) וי"ל דמ"מ כזית חמיר טפי שהרי זית הוא שיעור ללקות עליו בכל מקום, צ"ב הכוונה בזה שהרי באמת סוף סוף שניהם אסורים מדאו' ובשניהם אין מלקות, וצ"ל דעכ"פ מצד שם ה"חשיבות" יש יותר חשיבות לשיעור שלם מלחצי שיעור, ואכתי צ"ע [ויעוי' עוד בש"ך יו"ד סי' רלט סק"כ שחיש צד שחמור יותר לעניין שבועה, איסור דרבנן, מחצי שיעור בדאו', והיינו על דרך הנ"ל כי עכ"פ כאן יש חשיבות של שיעור שלם, וכאן נחשב ל"חצי", ואכתי צ"ע].

*

דף צב.

בגמ' 'המוציא משאוי למעלה מעשרה טפחים חייב שכן משא בני קהת', יל"ע אם הא דאין רה"ר למעלה מי' הוא סברא או לימוד מאיזה מקום או כי כך היה במשכן, ולכאו' משמע שזה סברא שרשות היא עד י', וא"כ יל"ע קצת מה המקור ממשא בני קהת, ומזה משמע קצת שהוא מצד הלימוד מהמשכן, אמנם מסתבר שהוא סברא אלא שהלימוד מהמשכן מגלה להחשיב את המעביר כבתוך י' כיון שרגליו הם למעלה מי', ואכתי צ"ע בזה.

*

דף צג.

בגמ' 'איבעיא להו בעינן שיעור לזה ושיעור לזה או דילמא שיעור אחד לכולם, רב חסדא ורב המנונא חד אמר שיעור לזה ושיעור לזה וחד אמר שיעור אחד לכולן', לכאו' צ"ב מה הביאור במ"ד שיעור לכל אחד מה יעזור שיהיה ב' שיעורים ולמה נאמר שמתייחס לכל אחד שיעור שלם, מהיכ"ת לייחס את זה לזה ואת זה לזה, ואם חצי מתייחס לכל אחד וודאי קשה, גם צ"ע אם שייך לחייב מי שצד שני חצאי צבי וכה"ג בזב, וייתכן דהגדר בזה לא שמתייחס לכל אחד, שיעור רק הכל מתייחס להכל רק ב' שעושים מלאכה צריכים ב' שיעורים דשיעור גרוגרת למשל הוא כי אחרת חסר בשיעור החשיבות וזה לאחד שעושה בכך וכך כח, שלזה אמרינן שגרוגרת זה עשיה חשובה אבל לשנים גרוגרת זה כלום וצריך ב' שיעורים כדי להתחייב, כמו למשל אם מלאך היה מתחייב במלאכת שבת שהיה מקום לומר שהוא צריך שיעור יותר גדול דפחות מזה אינו עשייה בשבילו וכה"ג בזה ולפי"ז אפשר יותר להבין הביאור במ"ד שיעור לכ"א ואחד וק"ל, ואכתי צ"ע.

*

דף צד.

תנא הנוטל מלא פי הזוג חייב וכמה מלא פי הזוג אמר רב יהודה שתים והתניא ולקרחא שתים אימא וכן לקרחה שתים תניא נמי הכי הנוטל מלא פי הזוג בשבת חייב וכמה מלא פי הזוג שתים רבי אליעזר אומר אחת', לפו"ר יש כאן מחלוקת במציאות כמה הוא מלא פי הזוג, וצ"ע, ובאמת יל"ע מה הכוונה במלא פי הזוג, ולכאו' הכוונה למינימום של נגיעת הזוג בשער שיחתכנו, וא"כ לכאו' זה באמת אחד, ומ"ט דחכמים, ואולי סבי"ל דחוט השערה אין לו חשיבות להתחלק ולהיות בפני עצמו, וממילא נחשב שהמינימום של מלא פי הזוג הוא ב', ואכתי צ"ב.

*

בגמ' 'פירשו רובן ביד מותר בכלי פטור אבל אסור לא פירשו רובן ביד פטור אבל אסור בכלי חייב חטאת, אמר רב יהודה הלכה כרבי שמעון בן אלעזר אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן והוא שפרשו כלפי מעלה ומצערות אותו' לא נתבאר כ"כ הטעם דבפירשו

רובן אין חויב דאורייתא ואולי מצד כל העומד ליתלש או מצד כעין רובו ככולו או כי אינו מקבל חיות מהאדם יעווי' חולין קכו וצ"ע.

*

דף צה.

בגמ' 'תנא אשה חכמה מרבצת ביתה בשבת והאידינא דסבירא לן כרבי שמעון שרי אפילו לכתחלה' לכאו' אינו מובן כ"כ למה אשה חכמה נחשב אין מתכוון הא משמע שמתכוונת לזה, ואולי הכוונה דכה"ג התירו רבנן כיון דאין מתכוון אסור רק מדרבנן כמו לקמן קכא ע"ב יעו"ש ודוחק גדול, וצ"ע, שו"ר שרש"י תירץ זה במה שכתב 'והמרבץ אינו מתכוין להדביק עפר בגומא ולהשוות הבית, אלא שלא יעלה אבק', והיינו שעכ"פ אינו מתכוון להשוואת הגומות, אבל א"כ אזיל בזה רש"י לשיטתו, דידוע דברי התו' בביצה לג ע"א סוד"ה מלמטה שכתבו וז"ל 'פרש"י דרב יהודה דהכא ס"ל כרבי יהודה דאוסר מוקצה ודבר שאין מתכוין אבל אנן ס"ל כר"ש ודבר שאין מתכוין מותר, ודוחק הוא לומר דכל הני מילתא דלא כר"ש, אלא נראה לומר דאפילו ר"ש מודה דהויא הכא אסור דהא דא"ר שמעון דבר שאין מתכוין מותר היינו כגון שעושה דבר שאין מתכוין לעשותו אבל הכא מתכוין לעשות מה שהוא עושה, ויעווי' עוד בתו' בכורות כה ע"א ד"ה גוזז, ועכ"פ להנ"ל יקשה מסוגיא זו לדעת תו', ואולי כאן נחשב למעשה אחר לגמרי, ואכתי צ"ע].

סיפור

”מתוך ההפיכה” – סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[נ.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה”ב בשנת תשנ”ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לבני ולבנות הנעורים החסידיים בשפה האידית ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק כ”ח ”טיפול בכפפות משי”

תקציר קצת מורחב: חיים שלום פינקלשטיין הוא עילוי מיוחד במינו, מוצאו מהעיר אמשינוב שבפולין, אביו נפטר עליו מיד לאחר שהגיע למצוות, בגיל 14 וחצי נעשה חתן אצל חבר של אביו, רב משה יוסף הויזמן, בסוף שנת תרצ”ט הגיעו שתי המשפחות לארץ ישראל לפני שפולין סגרה את שעריה, הוא מתחיל ללמוד אצל עילוי גדול בשם רב משה כהן, אדם מסתורי מאד ולא חברותי, אבל גאון בכל מקצועות התורה, יחד עם גיסו אפרים זלמן בן גילו, תקופה קצרה לאחר שהחל ללמוד, שם לב כי רב משה כהן נעלם מדי תקופה לכמה ימים, בירור קצר מעלה כי בימים אלו הוא לומד אצל חכם תימני שמתגורר בשכונה מעורבת בשם נחלאות, חיים שלום הסקרן מנסה לשאוב מידע מרב משה אך נתקל בחומה בצורה, אך הוא לא מוותר ומגיע בכוחות עצמו אל החכם התימני לאחר שהוא מרשים אותו מאד הוא נותן לו כתובת בו יתחיל ללמוד את יסודות חכמת הח”ן אלא שהמקום מתגלה כמאורה מסתורית ביותר, המלמדים שלו חורגים מהנוף הירושלמי ושיטתם מעודדת לעשות פעולות של ממש לקירוב המשיח, כולל שיתוף פעולה עם המחתרות הציוניות.

יש מי שעולה על כך ומיידע דרך פשקוויל (כתב פלסתר) לחמיו וכך מוצא את עצמו רב חיים שלום עוקב אחרי חתנו ומגלה לתדהמתו כי בשעות לא שעות הוא מגיע לאיזו חורבה בשכונת מוסררה שכונה מלאה בפושעים, הוא מתייעץ עם הרב שלו הגרי”ז מינצברג (רבה של העיר העתיקה) והלה דואג להצמיד לו את תלמידו רב ברוך עקשטיין שתוך תקופה קצרה מגיע למידע כי חיים שלום מלא בדעות כוזבות תוצרת התנועה התימהונית, הוא מיידע את המו”צ שמחליט להפריד בין הגיסים, כדי שאפרים זלמן לא יקלוט את הדעות של חיים שלום, אלא שהכל נעשה בצורה מסתורית שמציתה אש בין חיים שלום למשפחת המחותר.

ברקע מתנהל מאבק חשאי איתן בין ארגון שומרי החומות הקנאי עם אנשי הארגון המשיחיסטי, וחיים שלום נופל בין הכסאות, הוא יוצא קרח משני הכיוונים, ונראה כרגע שהוא מאבד את כל העולמות.

*

העולם היה סקרן לשמוע איך מוסר רב ברוך עקשטיין שיעור רק על סמך מראי מקומות בלבד, לכך נשארו כולם צמודים למקומותיהם.

כולו דחילו ורחימו לבוש היה במיטב בגדי השבת שהיו נקיים מכל רבב, ניגש רב ברוך אל הפרוכת ונישקה בחרדת קודש, לאחר מיכן נשא פלפול עצום שנמשך כמעט שעתיים, השיעור היה מעשה אמן, לראשונה נכחו השומעים לראות איך נכנס התלמיד לתוך הנעליים הגדולות של הרב, כל מי שהכיר את מהלך מחשבתו של המו”צ ראה עד כמה נאמן התלמיד למקור, הוא נשא שיעור בנוי לתלפיות בלי אף פירכא על הדברים.

אך את חיים שלום לא הצליח לכבוש, למרות שלמד עם רב ברוך רבות וידע את גודל גאונותו, אך כעת הוא לא צריך לו, הוא רצה שכעת יהיה המו”צ במקומו, כדי שיוכל ללבן את הסוגיא הבוערת בקרבו. כל כך הרבה זמן הכין את עצמו לקראת המפגש הוא קיוה לקבל תשובות מספקות לכל התהיות שניקרו בלבו, עתה שוב נותר בלי כל מענה.

אך לא רק זה הפריע לו לריכוז, הוא ראה את אפרים זלמן נכנס אל בית המדרש, אף הוא היה סקרן לשמוע את השיעור, הוא בחר לעצמו מקום בצד כדי שלא יבחינו בו, את הלב של חיים שלום קרע המראה הזה, בעבר הלא רחוק היו תמיד מסכמים מראש היכן ישבו יחד. אם אירע שלא הגיעו יחד וחיים שלום הקדים לבוא, היה אפרים זלמן תר בסקרנות רבה בתוך הקהל איפה יושב גיסו כדי לשבת לידו, הפעם התנור ממנו גיסו כאילו הוא איזה מצורע.

”איפה ארבעת השנים שעשו יחד, האם התאיידו להם בלי להותיר כל רושם? האם עד כדי כך שונאים אותי משפחת המחותן? אז למה לא ביקשו לפרק את החבילה?” אם היו מבקשים ממנו לא היה מתאבל במיוחד לאור התנהגותם האחרונה.

לבו היה מלא עד גדותיו בטרוניות על כל העולם ומחשבותיו נעו אנה ואנה, הוא היה מרוכז בכאבו האישי וחוץ מזה לא קיים דבר, מעולם לא שפט את עצמו על ריכוזיות היתר בעצמו, למרות חוסר הריכוז שלו הבין את כל השיעור, בשל מוחו העילויי שלא צריך להתאמץ גם בשיעורים מסובכים יותר, אם היה רוצה היה לו הרבה מה לומר, אבל המחנק שחש בלבו מנע ממנו את היכולת לפצות פה, הציבור היה מופתע מצורת התנהגותו, הם לא הכירו אותו כשתקן, אך לחיים שלום לא היה אכפת, הוא חש מרחף בין העולמות ולא ידע לאן צריכות פניו לנטות.

כל השיעור כסס את ציפורניו בעצבנות, ראשו היה מלא מחשבות לגשת אל אפרים זלמן ולשאול אותו לפרש התנהגותו המוזרה, הוא חש מעין השפלה שהוא זה שצריך לבקש את תשומת לב גיסו, אבל הסקרנות הייתה חזקה מרגשות ההשפלה, בגמר השיעור ניגש אל אפרים זלמן לפני שהספיק לחמוק מעיניו.

”אפרים זלמן, מה פשר ההתנהגות שלך בזמן האחרון? לחש חיים שלום בזעף כשעיניו רושפות גיצים, לגיסו האומלל שניסה להיבלע באדמה ובלבד שלא לעמוד מול עיניו החודרות עד מעמקי הלב, של גיסו האהוב.

מי שהיה מתבונן מהצד, יכול היה לראות את קשת ההבעות שעברו על פני אפרים זלמן, מאדום כסלק לחיוורון עמוק כשל אדם שעומד להתעלף, לאחר מיכן היה מראהו צהבהב אפרפר כחולה אנוש. נראה היה שאפרים זלמן לא יודע איך להתמודד עם הסיטואציה הקשה אליה נקלע, עתה הבין עד כמה צדק אביו שהזהיר אותו מספר פעמים לא ללכת לשיעורים של המו”צ, אפרים זלמן ציית עד עתה ללא עוררין, הפעם סבר שהמצב שונה, הוא הסיק שיהיה קהל אדיר בשיעור מכל תשובי האזור אין סיכוי שחיים שלום יוכל לראות אותו או לגשת אליו, אביו לא היה בבית כדי לשאול אותו האם יסרב עתה, הפעם נוכח לדעת, עד כמה עיני הנץ של חיים שלום לא מפספסות פרט אחד.

לאחר כמה רגעי בלבול ומבוכה לחש חזרה: האמן לי חיים שלום גיסי האהוב, שזה ממש נגד רצוני, רצייתי לומר לך מהרגע הראשון על החלטת המו”צ שליט”א, על לימוד שונה עבורי שיקדם אותו יותר בלימוד, אבל מה אעשה, שאבי שיחי’ הזהירני לא לומר לך דבר על כך, עד לפני שהמו”צ יספר לך את מכלול השיקולים, אני לא אלך נגד רצון אבי שליט”א שהסביר לי שישנה נקודה רגישה מאד ולכן עדיף שלא אנסה להסביר לך את העניין.

את האמת אומר לך, גם אם הייתי רוצה להסביר איני יכול! איני מבין למה נוכחותך מגמדת אותי, מעולם לא חשתי כך, תמיד היה טוב בשבילי לחסות בצילך, אך רצון אבי והמו”צ שאתקדם בנפרד, תחת פיקוחו של אחד מגאוני ההוראה שליט”א, אני חש ב”ה הצלחה גדולה בלימוד המסכת והפרשים יחד עם הגישה ההלכתית הנפלאה של הרב רייזמאן שליט”א. אבל מאד מצער אותי שאתה לא שותף מלא.” סיים בקול מלא צער.

שניהם לא נוכחו בדמות האלמונית שנצמדה אליהם מהצד והקשיבה לכל מילה, ניכר היה על הדמות עד כמה היא שמחה לשמוע פרטים ופרטי פרטים מהנעשה. הלה חכך את ידיו בהנאה, יש לו מה לעשות בקרוב האש שיצית יעסיק הרבה את חבריו שחסרו באחרונה מאורע משמח לבב.

”חיים שלום היקר, תסלח לי על מה שקרה, אני מבטיח לך שאני ממש אוהב אותך, כדוד את יהונתן, לעולם לא אשכח אותך בכל מצב שיהיה” אמר בקול חנוק מדמעות.

חיים שלום חש שדבריו של אפרים זלמן נאמרו מתוך הלב, הדברים הכאיבו לו מחד, אבל נתנו מבט חיובי על גיסו, הוא שמח שלכל הפחות גיסו איתו באותו מתרס.

”טוב, אני מוחל וסולח לך, אבל מבקש ממך בכל לשון של בקשה, כי מהיום והלאה מותר לך להתקרב שוב אלי, כי כל הסיבה לריחוק אינה קיימת שוב.

”אננני לללא יודע, אמר אפרים זלמן ברעדה, אסור לי להבטיחך, לפני שדיברתי על כך עם אבי שליט”א” ניכר היה עליו כי הוא מתייסר יסורי נפש בשל מידת הדרך ארץ העצומה שלו לאביו ולמו”צ.

אפרים זלמן יצא נבוך ובראש מושפל מבית הכנסת, בעוד חיים שלום נותר על מקומו מסומר לחלוטין, החרון אופף אותו והמחשבות לא מפסיקות להציף את מוחו. אם היו

מדברים איתו ישירות היה נפגע פחות, יתכן שהיה כועס על עצם ההפרדה אבל לא חי בסיוטים כאלו, עתה כעס על כל העולם כולו שעושה צעדים חד צדדיים בלי לערב אותו בעניין, כאילו הוא איזה קיביצער (משקיף מהצד) איפה נשמע כדבר הזה ששווער לעתיד ינהג כך כלפי חתנו האהוב!?

"איזו צורת הנהגה היא זו? ארבע שנים אני "בבת עינו" ולפתע הכל מתהפך? גם את המו"צ איני מבין, למה הם חוששים שנוכחותי תגמד את אפרים זלמן, זה נשמע לא אמיתי, יותר סביר להניח כמו שחששתי שלמו"צ ולחמי יש יותר מחשד שסטיתי מהדרך הישרה כשהתחברתי עם חבורת "שקוצים" בעיני הישוב הישן, אך נניח שכן, עדיין לא מוצדקת השיטה הזו, למה לא מדברים איתי ישירות, למה הכל מאחורי גבי, האם אין בזה "מכה רעהו בסתר? אין ספק בזה שהדרך פסולה לחלוטין"

הרהורים אלו שטבולים היו בכפירה מוחלטת בגדולי ישראל שנעלים משיקולים זרים, חדרו ללבו זה מכבר, לאחר השיעורים ההרסניים ששמע מאיציק ואנשיו, הם חלחלו בקרבו והרסו בו הרבה מתום הבחורות שהייתה נטועה בו.

רב ברוך שנותר בבית הכנסת לאחר שישב עם כמה מהשומעים ללבן את השיעור, הביט מהצד וראה את פניו הנפולות של תלמידו חיים שלום, הוא ראה אותו מדבר עם גיסו עם הרבה זעם, אבל לא יכול היה לדעת על מה דיברו, השתיקה הארוכה של חיים שלום הציקה לו מאד, הוא חיבב אותו למרות הנפילה שלו, היה לו לב רחמן מאד, הוא אחז שבגישה של קירוב יצליח יותר. הוא החליט לדבר איתו לנסות לתהות על מה ולמה הוא זעוף באחרונה.

"וואס הערט זיך? (מה נשמע) למה לא שמענו את קולך בשיעור? הרי תמיד היית הרוח החיה ושימחת את כולם עם ההערות הנפלאות שלך, אין לך מושג כמה אתה חסר לנו, העולם מאד נהנה מהשאלות הנבונות שלך שמביאות מבט נוסף ומוסיפות הרבה חן לשיעורים".

"איבדתי את הטעם להתערב בשיעורים" ענה חיים שלום בקול חמוץ מאד.

"על מה ולמה?" שאל רב ברוך כשבקולו נשמעת נימת התפלאות אמיתית.

חיים שלום היה נבוך, האם יפתח כעת את כל "תיבת הפנדורה" ישנם עדיין די הרבה בחורים ואברכים במקום ומישהו עלול לשמוע את השיחה, ובכלל מי אומר שרב ברוך באמת לצדו, אמנם הוא מדבר אליו יפה מאד, אבל הוא לא שכח את דברי חבריו שחושדים בו שהלך לדבר עם ר' לייבל ווערקער הטרוריסט. דבריו ההחלטיים של שלומי סרוסי נצרבו בלבו עד שכמעט היה משוכנע שכך היה.

"אני לא יכול לדבר כרגע, זה לא המקום בו אני יכול לשוחח בחופשיות על כל מה שעובר עלי בזמן האחרון".

"אולי תבוא אלי לבית, אפשר לדבר בחופשיות על כל נושא שבעולם" הציע רב ברוך ברוחב לב.

"אחשוב על זה אבל לא כרגע, התחמק חיים שלום מלתת לו תגובה.

*

שני בחורים מהמצוינים הגדולים בירושלים הילכו ברחוב הסמוך לבית המדרש.

לא, אין הכוונה שמצוינים היו במידותיהם הנעלות או בכישרונותיהם הברוכים, בשטח זה לא ניסו להתמודד עם איש, אבל היו להם מידות אחרות, לגובה ולרוחב, וכישורים מיוחדים במינם להטיל אימה ופחד על כל מי שלא מוצא חן בעיניהם. חיים לאזאר שמייסר (המכה) וגדליה פסחוביץ דער שלעגער (המרביץ) היו שמותיהם ידועים לכל אנשי האזור ולא לברכה, הם היו מעורבים בהרבה אירועים שגבלו בהצרת צעדי הבחורים שהחלו לגלוש במורד התלול.

הללו זכו לתואר המפוקפק "דיא שאבבניקעס" (הנוער המקולקל) לא הייתה מילה גנאי בירושלים יותר מהתואר "שאבבניק" ברגע שאחד מותג בתואר זה ירדו כל מניותיו בעיני הציבור אפילו אם היו עוד הולכים בשבת את השטריימלאך לראשם כבר היו מסומנים בטוש אדום עבה, הבחור הזה חשוד על הכל, אפילו על חילול שבת בצנעה. כדי שלא יעזו חלושי האופי להתקרב לאותם ארחי פרחי מונו (על ידי עצמם) שני הצדיקים שלנו לשמור על טהרת ירושלים, אמנם הם עצמם לא היו טילת כלילת תכלת, מעולם לא התקרבו לשיעורי תורה, כי מוחם היה צר מלהכיל דברים עמוקים יותר משניים מקרא ואחד תרגום, שגם בזה לא תמיד הצליחו לעמוד בשל העיסוקים הרבים שלהם לטובת הכלל והפרט, אבל מי יכול לקחת מהם את זכויות על הגנת הקו הראשוני של ירושלים.

עתה פסעו בנחת בחוצות זיכרון משה כשבידיהם "קוישיקלעך פוהל מיט פאפיטעס" (שקיות גרעיני חמנייה) הם מילאו את הרחובות עם הקליפות בלי לחשוב כי בכך מלכלכים את חוצות העיר הקדושה. לפתע ניגש אליהם בחור צעיר בהתרגשות.

"היינט האט איהר פיהל ארבעט, סיא דאה א'בחור וואס איז געווארין זייער קיילע, ער מאכט דערווייל דעם אנ'שטעהל פון אנ'עקסטער פון יושבי בית המדרש, האב ער האט צי טאהן מיט דיא אונעטרוועלטניקעס וואס מאכין קיילע אונזערע בחורים" היום יש לכם הרבה עבודה, ישנו כאן בחור שנהיה מקולקל מאד, הוא אמנם עושה רושם של בחור למדן גדול, אבל יש לו עסק עם אנשי עולם התחתון שמקלקלים את הבחורים שלנו".

שני הצדיקים נדלקו, עיניהם אורו בחדווה עצומה, החיים הלילה כבר לא יהיו משעממים, יש להם עתה תעסוקה מלאה. הם עודכנו על הבחור שנמצא בשיעור שנערך עד לרגע זה בבית הכנסת הגדול, עליהם להראות לו את נחת זרועם, כך יוכלו לעצור את אחד מהמסוכנים ביותר שרוצה להרוס את כל האידישקייט מבפנים.

חיים שלום עזב את בית הכנסת במהירות לביתו, לבו צרוב לחלוטין, האירוע עם אפרים זלמן הכאיב לו מאד, הוא החליט ללכת לישון מוקדם, אולי מחר יעלה מצבו רוחו. כשיצא מבית הכנסת מהלך את הדרך במהירות לביתו במאה שערים, לא הבחין איך שני

בחורים מגודלים דולקים אחריו כחיות טרף הרודפות אחרי קרבנם, הם חיכו לרגע בו יתחככו בו.

לפתע נרעד כולו, עתה חש בשעטה מהירה של בחורים אחריו, סקרנותו גברה והוא הסב את ראשו אחורנית. הוא ראה שני בחורים מגודלים לבושים עם שטריימלים שמוטים כלפי מצחם, כדי להסתיר במעט את פניהם, אך המסווה לא הועיל, הוא הכיר את שניהם, הם היו ידועים ב"מאה שערים" כחיים שמייסר (המכה) וגדליה שלייגער (המרביץ) את התארים המפוקפקים הללו הרוויחו ביושר, לא הייתה הפגנה אחת בירושלים שלא ראית אותם מובילים אותה בסערה ובצעקות אימים, גם אנשי הישוב הישן לא חיבבו את שני הבטלנים שנודעו בנחת זרועם.

מה להם ולו? לא ידע, אבל לבו פרפר מרוב פחד, נראה שהם מתכוונים לעשותו מטרחה לחיצייהם, מזמן לא היה להם טרף זמין והם חשו תסכול רב, עתה כנראה ביקשו לפרוק את כל המועקה עליו.

כשהגיעו לרחוב אשתורי הפרחי שצר מאד ואי אפשר לחמוק מידי הז'לובים, חסמו את דרכו לחלוטין וזעקו לעומתו בקול חוצב להבות: "פראסטער שאבבניק (נער חלול וקל דעת) דו מאכסט אנ'אונשטעל פון א'למדן און א'צדיק, אובער דוא ביסט א'קיליקער, געה פון אונז צו דיא טמאדיקע תל אביב דארטן איז דיין ארט (אתה מעמיד פנים של למדן וצדיק אבל אתה מקולקל עליך ללכת מאתנו לתל אביב הטמאה שם מקומך".

זעמו של חיים שלום בער בו הוא לא עשה את החישובים אם הוא לא מסתכן בכך, הוא החליט להעמידם במקומם, הוא יראה להם שהוא לא איזה בחור משועמם קל דעת שניתן להכותו ואיש לא יצא להגנתו

"מי אתם בכלל? מתי פתחתם לאחרונה דף גמרא, אולי כשהייתם בחיידר ואולי גם זה לא, עד כמה שידוע לי, בישיבה קטנה לא דרכתם, חוץ מלהציק לאנשים תמימים וישרי דרך, אין לכם כל עניין בעולם של הקב"ה, עזבו אותי למנוחה ותעשו מצוה גדולה יותר, אם תלכו לישון, שינה לרשעים הנאה להם והנאה לכל העולם כולו".

"אם תדבר עוד מילה אחת מיותרת, נחלק את גופך לשתי יחידות שוות, תצטרך לשתי חלקות קבורה בהר הזיתים." נשמע קול צחוקם המזעזע, וכדי שלא יטעה בכוונתם, הרימו את ידיהם החסונות אל על במטרה לחבוט בו כהוגן.

חיים שלום ניסה להראות להם כי אינו מפחד מהם, בשארית כוחותיו הרים את קולו עליהם: "שלעכטע מענטשען געט פון דאנעט, שטערט נישט מענשטין צו לעבין" אנשים רעים לכו מכאן הניחו להם לחיות.

אך דבריו נפלו על אוזניים ערלות, הם התקרבו אליו ועיניהם מזרות אש, הם התקרבו אליו עד כדי אחיזה בבגדיו, הפעם הבין חיים שלום כי מצבו מסוכן, הם עלולים להכותו עד מוות, עם כאלו בריונים לא מנסים להשיב מלחמה, ברגע האחרון דחף את חיים שמייסער בכוח, הלה שלא היה מוכן להתקפה נפל ארצה ונחבט על חברו גדליה.

את הרגע הזה ניצל חיים שלום הוא נס בבהלה מהמקום, תוך שהוא זועק בבהלה "ראטעוועט מיר סיא דאה רשעים וואס ווילען מיר הרגענען" הצילו אותי ישנם רשעים שרוצים להורגני. בינתיים התאוששו שני הגברתנים ורצו אחריו במהירות תוך שהם מקימים זעקות אימים נוראות שהדהדו ברחובות שהיו כבר שקטים בשל השעה המאוחרת.

"געה פון דאנעט טרייפנייאק" (תלך מכאן משוקן) דו מאכט דעם גאנצען געגענט שמוציג (אתה עושה את כל האזור מלוכלך) געה צו תל אביב". הקולות הדהדו בלילה והעירו אנשים מרובם, לא עברו רגעים ספורים עד שעשרות סקרנים למדי התאספו סביבו, רבים מהם היו מוכרים לו (חלקם היו בחורים משיבת מאה שערים בה היה לומד בסדר שלישי).

הבושות היו קשות, בכוחות על אנושיים עצר עצמו מלבכות, הוא חש עצמו ככבשה בין שבעים זאבים שרוצים לטורפו בכל רגע, לא היה אחד שניגש להשתיק את שני הנרגנים שעושים כמעט "ליניץ" ציבורי לבחור תמים, נראה היה לו כי הם די מרוצים מהמצב.

לפתע חש סחרחורת עזה תוקפת אותו עיגולים שחורים הקיפו אותו, דומה כי הוא עומד חלילה וחס להתעורר, רגליו רעדו מרוב חולשה, זעקה נוראה יצאה מפיו "מאמא קים ראטעווע מיר" (אמא בואי להצילני) הוא נפל ארצה מתעלף.

כעת הרגישו רבים מהנוכחים כי אותם בריונים הגדישו את סאתם, צעקות איומות החלו ברחוב ובלגן אימים, שני מבוגרים גילו אחריות והחלו לעסות ולהנשים את חיים שלום, שהיה נראה חסר הכרה לחלוטין. שני הגברתנים שלא השלימו עם בריחת טרפם מידם, הדפו את הצעקנים ואת כוחות ההצלה בצעקות מחרישות אוזניים.

"מ'טאהר נישט געבין קיין הילף צום דער רשע, ער האט זיך געחבר'ט מיט דיא אצ"ל און דיא לח"י ימ"ש, ער איז א'שפיאנער צווישען אונז, און מדארפ איהם ערליידיגן (אסור להגיש עזרה לאותו רשע שמשתייך לאצ"ל וללח"י הוא מרגל בתוכנו וצריכים לחסלו)

"איך אתם מעיזים לדבר כנגד העילוי הגדול חיים שלום, זעק בחור שהכיר את חיים שלום מהשיעור של המו"צ, רבינו אמר פעם עליו כי הוא עתיד להיות תקוות הדור הבא, אתם סתם פועלים מתוך קנאה ורשעות, כל מי שקצת מנסה להצליח אתם מיד גומרים אותו".

דבריו נפלו על אוזניים כרויות, רוב האנשים לא היו מחבר הקנאים, רק סתם סקרנים שבאו לראות את הסערה, עתה התעוררו לעשות שפטים בגברתנים, הם צעקו וניסו להכות את שניהם, אך שני הגברתנים לא נרתעו, הם נופפו לכמה מחבריהם שעמדו מהצד להיכנס לעובי הקורה, הללו נדחפו לעזרת הגברתנים ובכך הכריעו את המערכה עוד מעט וחיים שלום יהפך לגל עצמות.

יונטי פרגר שהריח מרחוק את המצב, רץ טרוף נשימה לנחציה ברמן שהתגורר לא הרחק וסיפר לו כשכולו מזועזע, איך מכים את חיים שלום ועוד מעט לא יהיה את מי להציל ”עליך לעשות מעשה ולפרוס חסות על האומלל” סיים כמעט בדמעות.

נחציה היה מבולבל, ניכר היה על יונטי כי הוא נרעש ושבור ממצבו של חיים שלום, אולי טעה ביונטי והוא באמת אדם חיובי ולא סוכן כפול, אם כך צריך להלך איתו בזהירות ”כבדהו וחשדהו” אבל לא מידי, מותר לתת לו צ’אנס נוסף.

נחציה שהיה מרושת עם חבר פעילים גדול מהאצ”ל ולח”י הזעיק תוך חצי שעה עשרים פעילים שיבואו להגן בגופם על הקרבן.

בלי שירגישו הניצים, הגיחו לפתע עשרים בריונים מצוידים באקדחים שלופים. הם באו בסערה כגדוד קומנדו, הם חייבים להסתלק במהרה לפני שמשטרה המנדטורית תעלה עליהם.

”אם לא תתרחקו מכאן יהיה כאן שדה קטל” צעקו בקול ניחר.

הפעם לא היה צורך להסביר, ברק האקדחים שנצץ באש הלאמטערענס (העששיות) שאחזו בידיהם הבהירו לציבור כי עוד מעט יהיו כמה הרוגים. הפעם נסו הגיבורים הגדולים לסמטאות בתי וורשה הסמוכה בפחד איום, אף אחד אינו מוכן למסור את נפשו אפילו על כזה רעיון מקודש.

לאחר שהקנאים נעלמו, נעלמו חיש גם אנשי המחותרת מהמקום, הופעתם בציבור החרדי הוא דבר חמור מאד, הם נזהרו לא להסתובב בתוך מבואות מאה שערים שלא האירה להם פנים. חיים שלום נותר שרוע על הרצפה מוטל חצי מת, עד שכמה מהנאספים ריחמו עליו הם אלתרו שני ספסלים מאחד מבתי הכנסת והניחו את חיים שלום עליו ופסעו לביתו במאה שערים, הם דפקו בדלת וגב’ פינקלשטיין פתחה את הדלת, היא הסתכלה בפחד איום במחזה הקשה שנגלה לעיניה, כשבנה מחמדה שכוב על גבי הספסלים כמעט חסר חיים.

כשראתה את בנה במצבו הקשה הקימה זעקות אימים שהעירו את כל השכונה הישנונית: ”וועה צו מיר אומגליקלאכע מאמע, אצווייטע מאהל איז שוין מיין קינד באווסטלאז” (אבוי לאמא שרואה את בנה חסר הכרה פעם שניה) כל המראות מהתקופה האומללה באמשינוב חזרו אליה בשנית, היא נזכרה בכל התקופה הקשה שעברה על בנה שכמעט הלך מן העולם, מי יודע אם כל הצרה חוזרת אליה בשנית.

אחד השכנים הלך להזעיק את הרופא הירושלמי המפורסם ד”ר חיים כהן שידוע היה במסירות נפשו לחולים, הוא היה מסוגל לערוך ביקור חולים אפילו בשעות שרופאים אחרים כבר נמו את שנתם, כשנכנס לבית בדק את חיים שלום בדיוקנות היקית המפורסמת שלו, הוא הבחין כי הוא מצוי בעילפון עמוק, אך לא בגבול ה”קומה” (תרדמת) הבדיקה שערך העלתה כי לא הוכה בידי הוונדליסטים, אבל הופחד מאד וכתוצאה מכך קיבל ”טראומה” נפשית.

לאחר בחינה מדוקדקת קבע שחיים שלום טעון אשפוז בבית חולים ביקור חולים שנמצא לא הרחק מהמקום, הוא הציע לקחתו ברכבו תמורת תשלום סמלי. חיים שלום הוכנס למיון לאחר בדיקה ראשונית אושפז במחלקה הפנימית, בגיליון הרפואי נרשם כי הוא מצוי באיבוד הכרה חלקי, יש חשש רציני להתמוטטות עצבים, עליו להיות תחת פיקוח רפואי.

לאחר שבוע שלם נעור מהעילפון, הפעם השתפר מצבו בקצב מהיר יותר מהטראומה אותה חווה בפולין, אך אותות האירוע טבועים היו בו, ניכר היה שסובל הוא מחולשת עצבים אך חייו לא היו בסכנה.

לאחר שבוע נוסף הגיעו הרופאים למסקנה כי אפשר להוציאו מבית החולים אך הוא נזקק למנוחה מוחלטת, הם המליצו לאמא לקחת אותו ל"מוצא" שמשמש כמקום רוגע לכל מיני חולניים שזקוקים למנוחה מוחלטת.

סיפור / הרב פינחס זרביב

הציל לזולת – הציל לעצמו

סיפור מעניין ואמיתי שהתרחש לפני כמה שנים.

אחד האברכים החשובים באשדוד הלך ברובע ז', ולפתע הוא שומע קול בכי על יד המקוה לטבילת כלים שניצב שם (בבית המדרש 'בית דוד שאול' של חסידי בעלז). הוא ניגש לברר מה הוא יכול לעזור, אם נדרש כסף אין לו אפשרות לעזור, אבל לב יש לו, ובשפע. ממחשבה למעשה הוא ניגש לשאול מה קרה, ועל מה קול הבכי הלזה.

התברר שתבנית חדשה בשווי חמש מאות וחמשים שקלים נפלה להם לתוך המקוה ברגע של היסח הדעת, והיתה זו עבורם צרה גדולה. לא היתה במקוה רשת, ועל כן נבצר מהם להוציא את מה שנפל לשם. [אגב, רואים עד כמה מסוכן הוא רגע של היסח הדעת, מן התורה, ולמה הוא יכול להביא...].

אותו אברך למורת היותו אסטניס בטבעו, נכנס למקוה המסריח וצלל והעלה לה את התבנית הנכספת, להרנין לב האומללים.

השמחה הרקיעה שחקים, רצו הם לשלם לו חמישים שקלים כשכר טירחה, אך האברך היקר בטוב ליבו סירב, ואמר: רצוני לזכות במצווה, לשם מצוה עשיתי זאת ולא אוותר על המצווה בשביל חמישים שקלים.

בזה לכאורה הסתיים הסיפור. אמנם, עברו הימים וחלפו השנים ויצא לאוויר העולם מכשיר סלולרי חדיש – סמסונג טאצ' מסך מגע... האברך קנה אותו והלך לדרכו ולפתע הפלאפון חמק עבר, ונפל לתוך הביוב.

האברך הרים את המכסה של הביוב, ועודנו מסתפק מה יעשה ואיך ישלח את ידו אל החור המטונף, ומה עם חובת השמירה על כבוד התורה? מיד ילד זריז שראה את זה בלי שהוא יבקש ממנו, הושיט את ידו והוציא לו את הפלאפון מהביוב. האברך רצה לשלם לו כהוקרה חמישים שקלים, אך הוא סירב. האברך הפציר בו שייקח, ושאלו למה לא תסכים לקבל כסף? זה מגיע לך ביושר ואני נותנו לך בשמחה ובטוב לבב! ענה לו אותו ילד: כי גם אתה, כשהוצאת לנו את התבנית מהמקוה של הכלים, לא לקחת חמישים שקלים...

עודו מהרהר בסיפור הנפלא של השגחה פרטית שהתרחש לנגד עיניו, לפתע הוכה בהלם: מחירו של הפלאפון שניצל היה... חמש מאות וחמישים שקלים! בדיוק כמחירה של התבנית שהציל!! (מפי בעל המעשה הרב א. ג.)

סיפור השגחה מדהים מאת בעל המעשה / הרב

יצחק פריד, קרית גת

הסיפור על הסיומים

בס"ד

א.

בהיותי נער עול-ימים כבן ט' שנים קרה המקרה, ובאסרו-חג שבועות חשתי כאבים עזים בבטני. עד מהרה התברר כי מדובר בדלקת התוספתן – אפנדיציט בלע"ז, והוחשתי לבית החולים לניתוח דחוף להוצאת הנגע. זכורני את ההתרגשות שאחזה בי לשמע דברי הרופא שעלי לעבור ניתוח. ניתוח היה נשמע לי משהו גדול ומפחיד מעולמם של הספרים – "ניתוח? אמיתי? לי?!". כבר דמיינתי את התרגשות החברים וכו'. ב"ה הניתוח עבר בשלום ובהצלחה רבה, ואחריו תקופת ההתאוששות עם הרבה 'צומי' מן החברים כיד ה' הטובה.

כעבור שנה, גמלה בלבי ההחלטה, כי לאות הודיה להשי"ת על הנס ופלא שעשה עמי בהצלחת הניתוח, אערוך מידי שנה סיום מסכת ב'יום-השנה' לניתוח – ח' סיון. ואכן בשנה הראשונה ערכתי סיום על מסכת מן המשנה, ולשנה אחרת כבר על מסכת גמרא, וכך התמדתי ושילמתי נדרי מידי שנה ושנה.

ככל שהתקדמו השנים, חשתי אי-נעימות גוברת בעריכת הסיום. הרי כל עצמו של הסיום הוא להודות לה' על חסדו, ומתוקף כך מחויב לספר על כך למשתתפים, אך אז, כאשר הם שומעים את החסד העצום, הם מאוד מתפלאים. לכל אדם שני קרוב-משפחה מדרגה ראשונה שעבר את ניתוח האפנדיציט, ניתוח פשוט ומצוי מאוד. ואם כן, מהי ההתרגשות המיוחדת? מאידך גיסא, לא היתה נוחה דעתי לחדול מעריכת הסיום, דבר שהתמדתי בו כל-כך. וכי נאמר להשי"ת "רבש"ע, בסוף הנס שלך לא גדול כל-כך?" וודאי שאם היה סיפק בדינו להודות לה' על כל חסדיו שעושה עמנו בכל יום, היינו מוסיפים כהנה וכהנה. המשכתי במבוכה לערוך את הסיום דבר שנה בשנה בעקשנות לא לגמרי מובנת – עד לשנה האחרונה, בה התווסף מימד חדש לסיפור.

ב.

תפארת בנים אבותם. סב היה לי - סב סבתי - איש יהודי בארץ הגר, ושמו רבי אברהם-מרדכי פלברבאום. היה מתגורר בקאסאן העיר, עיר גדולה לאלוקים, והיה מנכבדיה ומפני-קהלה, 'כלי קודש' - בעל תפילה, שו"ב ומורה הוראה. היה מקורב וחביב מאוד אצל אדמור"י בית קאסאן ואיש סודם לכל עניין שבקדושה. נלקח לבית עולמו בסערת החורבן הגדול באירופה, הי"ד. בידי המשפחה נשתמרו רסיסי הוד – תיאורים מפי שרידי העיר והמשפחה, על דמותו הגדולה, על סדר חייו ועל שלל מעלותיו, לצד ביטויים

מפעימים עליו מצד אדמור"י קאסאן. אני, כנכד-נכדו, גדלתי וספגתי לתוכי את הסיפורים והתיאורים הנ"ל, והתעוררה בי תחושת ההערצה והחיבור לדמותו.

בחורף אשתקד נערכה בעירי מגבית כלשהי אשר נטלתי בה חלק, ושאלוני מנהלי המגבית האם ברצוני להקדיש תרומתי להנצחת אי-מי. חשבתי שאולי הגיע הזמן להנציח לעילוי נשמת סבי הנ"ל נבג"מ (שלא כדרך העולם שאדם זוכר את אבותיו ואבות אבותיו מן הדור האחרון בלבד, ובשבילם מנסה לפעול בכל הזדמנות). אך מכיוון שלא זכרתי את שם אביו, עליתי לביתי, שם היה לי ספר שהוציא בן-דוד למשפחת פלברבאום, אשר בראשו הקדשות לכל אבות המשפחה, ובו בדקתי את שם הסבא זצ"ל. לתדהמתי הרבה, אני מגלה שם את הכיתוב הבא: "לזכרון עולם בהיכל ה' וכו' מוה"ר אברהם מרדכי בן מוה"ר שמואל יהודה הי"ד, נעקה"ש ח' סיון תש"ד". ח' סיון - יום הניתוח ז"ל! הדבר הכה אותי בהלם וגרם לי להתרגשות רבה - לגלות בדיוק כאשר אני מתעורר לפעול לטובת נשמתו, שכל שנה ביום פטירתו אני עורך סיום מסכת בלא נודע ובהתעקשות תמוהה. ובוודאי שמועיל לעילוי נשמתו, ולכל הפחות כשאר מצוות ומעשים טובים שמקיימים יוצאי חלציו. כמובן שמעתה גמרתי אומר שזכור אזכרנו בשעת הסיום, שיועיל גם כן לטובת נשמתו.

ג.

אך בזה לא תם המעשה.

כאמור, גיליתי את דבר היות יום ח' סיון היאר-צייט של סבי זצ"ל בחודש טבת תשע"ט. לאחר כמחצית השנה, בחודש סיון, התכוונתי לערוך את סיום המסכת בליל היאר-צייט בשטיבל המקומי, אך עד אז שכחתי שוב את שם אבי הסב. בכוונתי היה לבדוק זאת שוב בספר הנ"ל בשעות הצהריים בהן אני בביתי, אך הדבר נשכח מליבי. לכן אפוא בשעות הערב יצרתי קשר טלפוני עם קרובי משפחתי על מנת לברר את השם. ראשית התקשרתי לדודי שליט"א, הידוע כבעל זיכרון יוצא דופן, ולשם שינוי הוא לא זכר, אלא יעץ לי להתקשר לסבתי תחי' לאויו"ש, לברר אצלה ובטח תשמח מאוד. כן עשיתי. הסבתא תחי' שמעה בשמחה גדולה כי אני מתעתד לערוך סיום מסכת לעילוי נשמת סבה, אך הוסיפה עוד לבקשני, מאחר שביום זה חל גם יום-השנה לאחותה - נכדתו, מרת חנה בת ר' משה-חיים פלברבאום ז"ל, אשר נפטרה בלא להשאיר זש"ק אחריה, ודאי תועיל הקדשת הסיום ויועיל הקדיש אף לעילוי נשמתה.

הפלא ופלא! אם לא הוצרכתי להתקשר אליה, היינו, אם הייתי זוכר לבדוק בספר את שם סבי, או אם הדוד שליט"א היה זוכרו, לא הייתה נזכרת הדודה ז"ל. ומי יודע אם לא התגלגל כל המעשה של הניתוח - הסיום - היארצייט - שכחת השם, רק בשביל לזכות לאותה נשמה גלמודה. וה' חפץ לזכות את ישראל בחייהם ובמותם.

ד.

אף עצם היות יום ח' סיון היאר-צייט של הסבא ר' אברהם מרדכי זצ"ל, אף הוא כרוך בסיפור של 'סיום' ביום ח' סיון!

בימי האימים של מלחמת העולם השנייה, כאשר גם הונגריה כבר החלה ליכבש לפני חילות הגרמנים ימ"ש, ובעיר קאסאן נסתגרו היהודים בגטו בהמתנה ל'אקציה' הנוראית וביניהם סבי זצ"ל ה' יקום דמו, היה שם שוטר הונגרי בכיר אשר היה לו חוב הכרת-הטוב לסבי, בעקבות מעשה שהיה שפעל לו סבי ישועה אצל האדמו"ר מקאסאן עבור בנו שהיה בסכנה גדולה. וכהכרת הטוב בא לסבי לעדכנו, כי למחר תתרחש האקציה. וסיפר עד-הראיה – אחד האודים המוצלים – כי בשמוע סבי את זאת מאוד התחנן לאותו שוטר שידאג לדחות את האקציה במספר ימים. וב"ה חפץ ה' בידו הצליח. וכאן היה אותו העד תמה, מה ראה סבי להרוויח מדחייה זו. אכן השלמת העניין התבהרה מפי עד אחר שסיפר כי פגש את סבנו זצ"ל בגטו, ביום האחרון ממש, ובת שחוק על פניו. היה נראה כמנותק מן המתרחש. ושאלו, "ר' אברהם מרדכי, מה לך שמח כל-כך?" וענה לו הסבא זצ"ל בחדווה: "הן עתה סיימתי את הש"ס בפעם הרביעית בעיון!" – הנה כנראה לכך רצה כל כך לדחות את מועד האקציה. רצה להספיק להשלים את הש"ס.

יהיו הדברים להרבות כבוד שמים, ולעילוי נשמת הר' אברהם מרדכי ב"ר שמואל יהודה, ונכדתו חנה בת ר' משה חיים, תנצב"ה.

*

עד כאן כתב בעל המעשה. ולעצמי הרהרתי:

אולי, בזכות מסירות נפשו של הסבא לסיים את הש"ס בגיא צלמות - זכה שנכד שלו יסיים כל שנה מסכת ביום הסיום והיארצייט שלו – מבלי לדעת מכך!!

(אספקלריא)